

УКРАЇНЬСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА — Ч. 62

ВАСИЛЬ ЛІМНИЧЕНКО

**ВИВРЯНІ
ТВОРИ**

В. Катчук

В ЗАТИШНІМ ЦАРСТВІ МОЇХ ДУМ...

О. ВАСИЛЬ МЕЛЬНИК-ЛІМНИЧЕНКО

(Прозові твори. Упорядкував Д-р Василь О. Луців.

Видано старанням о. Венедикта В. Мельника, ЧСВВ)

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛЯН
ПРУДЕНТОПІЛЬ — ПАРАНА — БРАЗИЛІЯ Р. Б. 1982

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА — Ч. 62
BIBLIOTECA ESPIRITUAL UCRANIANA — № 62

NO REINO SILENCIOSO DAS MINHAS IDÉIAS

Pe. Basílio Melnik - Limnychenko

EDITORA DOS PADRES BASILIANOS

Prudentópolis - Pr. — 1983 — Brasil

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ МИТРОПОЛИЧИЙ ОРДИНАРІЯТ У ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

Злучені Стейти Америки

о. Василь Мельник-Лімниченко

Ось передо мною лежить книжка покійного вже отця Василя Мельника-Лімниченко, визначного поета, письменника, публіциста й виховника студентської молоді. Особа незвичайна, небуденне явище в історії нашої Церкви й культури. Бо він не лише ревний священик Української Католицької Церкви та блискучий проповідник, але рівночасно поет і глибокий філософ-мислитель.

З його творів віє глибока віра в Бога та в Боже провидіння. Незавидні часи війни, наїзду большевицької навали, важкі досвіди скитання з родиною не то що не зменшили його віру в Боже провидіння, але навпаки ще її посилили. В його творах скрізь пробивається великий оптимізм, що є дуже дивним явищем у нього, хворого на пістряка легенів, що переносить страшні болі тої невилічимої хвороби. Потіху й розраду в своєму повному терпінні житті знаходить поет у стій свого Бога Творця й Божої Матері — “Білої Пані”.

Його особа, глибоко релігійна не дається зразити противностями життя, невгодами й терпінням, бо він всю свою надію поклав на Творця й знає, що це земне життя — це тільки дорога слідами за Спасителем, який сказав: “Коли хтось хоче бути моїм учнем, нехай зречеться себе самого, візьме хрест свій і йде за мною.” (Мт 16,24; Мк 8,34) І він несучи свій важкий хрест слідкував за своїм учителем, щоб виявитися Його гідним, бо Христос остерігає нас словами: “Хто не бере свого хреста й не йде слідом за мною, той недостойний мене!” (Мт 10,38) Й те слідування за Христом давало поетові силу й розраду серед терпіння, тому й такий весняний легіт лише з його поезій і повістей. Зрозумівши істоту навчання Спасителя, що життя це служба Богові й

чим важче воно, тим Богові миліше, о. Василь бере на себе все, що провидіння Боже вкладає на його плечі, спокійно та терпеливо, як і Його Спаситель, несе аж до кінця.

Хай же Його твори й поезії навчать і наших людей, що разом з Богом людина може перенести навіть найбільші досвіди, як про те повчас псалмїст: "Навіть коли б ходив я долиною темряви, не буду боятись лиха, бо Ти зо мною. Жезл Твій і палиця Твоя дають мені підтримку... Доброта й милість Твоя супроводитимуть мене усі дні життя мого, і житиму в домі Господнім по віки вічні." (Пс 23, 4. 6).

+ М. З. Любачівський

.....
Архієпископ — Митрополит

В. О. Луців

ДЕЩО ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ о. ВАСИЛЯ МЕЛЬНИКА — ЛІМНИЧЕНКА

Уже не раз то тут, то там писано чи згадувано про життя і творчість визначного сина гранітової Бойківщини — о. Василя Мельника-Лімниченка. Писано чи повторювано вже знане, але на жаль і досі немає вичерпної студії про його успішну працю на релігійному і літературному полі. Важко чомусь зібрати необхідні дані про цю велику людину тому й моє писання буде, на жаль, лише причинком до праці майбутнього дослідника.

Наш заслужений душпастир, поет і письменник народився 31-го грудня 1899 р. під селянською стріхою в селі Небиліві, рожнітівського району в Карпатах біля Перегінська над річкою Лімницею. Батьки — мати Марія і батько Іван, наші благодійні селяни виховували діток в глибоко-релігійному і національному дусі. Батько був меткий і зарадний. В сасах недостатків і фінансових труднощів потрапив двічі виїхати до Америки і в Канаду на заробітки а дружина виховувала дітей. За зароблені гроші купив батько млин і збудував гарну хатину та завів садок. За решту гроша допоміг найстаршому синові Василеві здобути освіту, а вже опісля о. Василь допоміг фінансово своєму братові о. Венедиктові.

Треба ще згадати й те, що село Небилів — убоге бойківське село. Більшість односельчан працювало в лісах при вирубі дерева або хоча дороблячи, бо землі було обмаль тай не дуже вона родюча. Чимало виїздило на заробітки на Поділля в часі жнив а то й у чужі краї. Саме звідсіля, з Небилова приїхав у Канаду один з перших поселенців — вуйко о. Василя — Василь Єлиняк, а за ним інші небилівці, а в тому і його батько. Небилів і сьогодні невеличке гірське сільце із 3.000-ми населення віддалене 17 км. від містечка Рожнітова. Вперше Небилів згадується в 80-их роках XVIII ст.

І саме тут, в підгірському сільці на Бойківщині о. Василь Мельник провів свої дитячі роки і

свою безтурботну юність. Вже в народній школі захопився читанням релігійних та історичних книжечок. Саме тут, у рідному селі, в батьківській хаті, в довгі зимові вечори, як зійдуться сусіди чи під шум води в лотоках у батьківському млині слухав чудових, нерідко лише на Бойківщині збережених, переказів, казок, байок, пісень і різних оповідей з нашої історії та народного життя. Його захоплювало оповідання про Свят-Іванську квітку щастя, про наших древніх лицарів-русичів чи чубатих запоріжців, про справедливих для вубогого і поневоленого люду опришків про відьом і чарівниць. Народні пісні — веснянки, гапільки, святіванські, весільні, похоронні чи інші побутові пісні і колядки та щедрівки мали чималий вплив на його пізнішу поетичну та прозову творчість. Ба, не тільки на літературну творчість, але й на його проповідницьку працю, бо пізнавши душу і традиції та звичаї й обичаї народу із глибин він умів промовляти до серця народу, умів зворушувати його до глибин..

В народній школі Василько був першим учнем і саме завдяки місцевому вчителеві батьки віддали сина на науку до гімназії у Льва-Городі, яку й закінчив із відзначенням у 1918 р. Вже в часі гімназійної науки "Василько" проявляв велику активність в шкільному житті і саме тоді почав друкуватися в студентському журналі "Відродження". Вірші почав писати вже в народній школі, але нічого з тих часів не збереглося.

Після закінчення гімназії молодий. 19-ти літний внаслідок поступив на теологічні студії у Львові. Тут теж проявив великі здібності — особливе легко вивчав, будь-що будь такі трудні предмети як канонічне право, догматику чи вчення ОО. Церкви та інші нелегкі предмети богословських наук, які здавав він на дуже добре і відмінно. За ректорату архієп. Івана Бучка він був префектом Малої Семінарії. В той же час зредагував рідкісний сьогодні "Альманах Українських Богословів", якого копію зберігаю й досі. Там уміщені його поезії і кілька прозових творів під невідомим мені псевдонімом. Альманах видано в 1923 р. а передтим (у 1920 р.) видано збірку його віршів "З війни" а в рік пізніше другу збірку поезій

“Хуртовина”. В тому часі він був дуже активний в академічному католицькому товаристві письменників “Логос”. В цей же час був співробітником релігійного журналу “Поступ”, що видавався у Львові. Свої праці містив під різними псевдонімами одначе мені розкрити їх не далось хоча зберігаю чимало номерів “Поступу” із тих років.

Після закінчення теологічних студій о. Василь Мельник оженився з панною Марією Хоптяк, учителькою рідом з м. Долина теж на Бойківщині. Долина, колись повітове, а сьогодні районове містечко має біля 12.000 населення. Тут проходить залізниця Львів-Стрий-Чернівці та автострада в тому ж напрямку. Згідно з історичними даними Долину засновано десь в другій половині X ст. У містечовому Вознесенському монастирі писано своєрідний Літопис Долини, що починається 1112 р. Від половини XIV ст. Долина попала під польське ярмо і вже в XV ст. тут постало Долинське староство. В 1525 р. містові надано магдебурські права і завдяки видобутку солі й торгівлі місто розрослося і розбагатіло. В 1594 місто дуже знищили татари, які кількакратно напали на Долину. В часах Хмельниччини Долина й околиця виступили під проводом полк. Семена Височана проти поляків. Козацтво Хмельницького здобуло замок і вирубали в пенз 4.000 польського війська. За австрійських часів жилося краще, але в 1886 р. пожар знищив 320 будинків і около 2.000 міщан осталося без даху над головою. Чимало знищень принесли перша і друга світові війни.

Після женитьби Блаженний Кир Андрей висвятив о. Василя і він дістав першу парохію в травні, 1923 р. в містечку Зарваниці — знаному на всю Галичину із чудотворної ікони Богородиці. Сьогодні Зарваниця належить до струтинської сільської ради на шляху між Львовом і Терноплем. У свій час Зарваниця славилася многолюдними відпустами. Молодий священик взявся із запалом до релігійної та національної праці. Одначе з незалежних від нього причин — не пробув тут довго. В 1927 р. переноситься із Львівської епархії до Станиславівської. Тут у Звенигороді — звідному із княжих часів місті дістав нову парохію. І знову на новому місці о. Василь

з посвятою працював, відновляючи церкву та збудувавши нову дзвінницю з огорожено навколо церкви. Він теж заложив читальню "Просвіти", був цілу декаду головою цього товариства на весь бучацький повіт. Крім цього працював у кредитовій спілці "Ощадність" та в районній молочарні. Основна ж його праця це була релігійна обслуга вірних. У Звенигороді-Зеленій пробув о. Василь до лютого 1944 р.

Воєнні бурни змели о. Василя та його родину з цього місця і він з дружиною та троїма діточками зупинився в Явірнику. На Лемківщині, де то Апостольський Адміністратор о. О. Малиновський призначив його тимчасовим парохом. Одначе наступ большевицьких військ змусив його знову скитатися світами, що він зворушливо описує у вірші до старшої доні:

"Ви бачили на шляху двох дівчаток
Що йшли, тримаючи в руках клуночки.
Мої це діти! Я — їх рідний тато!
Вони мої кохані, добрі дочки!
Чи ви їх, люди, бачили на шляху
Тоді коли дудніли сірі танки
І в копитах скривавленого праху
Кутали ночі, вечорі й світанки.
Чи ви їх, люди, виділи в утечі
На каменях скитальчої дороги
Скажіть, скажіть: Коли? Чи вдень, чи ввечір
Скажіть чи дуже їх боліли ноги?
Скажіть: куди вони пішли, сердешні,
Самотні, тихі та всіма забуті,
Які ж їх дні смутні та нікудишні,
Як затернилися їх скорбні путі!
Вони самі, чужі таї одинокі
Пішли, пішли, неначе сиротятя,
В світи далекі і такі широкі!..
А з ними наче тінь — благословення тата!

Зрозуміле, що переживши страхіття першого большевицького наїзду на Галицьку волость, він не бажав остатися і мусів евакуватися. Як сказано попередньо, спершу на нашій землі на Лемківщину в с. Явірник а там із приходом ворожих полчищ подався

дальше. Уратувавшись чудом від большевицької партизантки, що вже вела його на розстріл. То було літом. Відправивши ранню Службу Божу, в с. Яцина біля Команчі, о. Василь був готовий евакуюватися далше, але в тому часі на парохію всакуло чотири сотні большевицьких партизан. Увірвалися в хату, схопили сина Андрія та дочку Маргу і тягнули їх у ліс. Дружину і доню Тересу та о. Василя і їхню вірну помічницю Геню притримали, допитуючи їх всіх довгих дві години... Після лайки і погроз хотіли взяти о. Василя зі собою — мабуть на розстріл та дочка Тереса впала капітанові партизантки до ніг і стала благати залишити їм батька... Хто знає чим була б закінчилася ця справа, якби не поблизькі сальви пострілів і партизани, залишивши всіх скрилися в лісовій гущавині...

Після цього о. Василь таки виїхав з родиною на Словаччину. Спершу перебував у монастирі оо. Василіян у Трегбішові а там переїхав до Ліберця на Судетах, де й жив у багатому монастирі оо. Капуцинів. Очевидно в той час сім'я о. Василя була розбита. (сина Андрія переіменовано на "брата Антонія" й оголено голову як манахам і він був у монастирі з батьком. Сестри — Марта і Тереня, завдяки старань о. с. Сабо улаштовано в Пряшеві, опісля переведено до Ліберця в 1946 р. Так же було й з дружиною о. Василя. Як дочкам так і матері довелося важко працювати на прожиток...

В 1946 р. вся родина виїздить до Мінхену в Баварії і тут починається нова праця жертовного душпастиря для скитальчої громади. Від 1946 р. аж до самої смерти о. Василь був душпастирем і членом заряду академічної громади "Обнова". Був золотоустим проповідником і давав теж реколекції — в архіві збереглася його реколекційна наука з дня 17-20, III. 1947 р., дана в Бертезгадені. До своєї духовної праці підготовлявся дуже дбайливо. Зі збережених нотаток бачимо сотні ба тисячі вірців чи то зі св. Письма, чи з Отців Церкви чи інших релігійних та світських письменників. Жаль, що мало збереглося з його проповідей, а й те, що ще є писано ручно, в поспіху, папір пожовк місцями покрусився і відчитати їх було неможливо...

Він — був теж співредактором “Християнського Голосу” в Мінхені та співпрацював із низкою часописів, про що буде ще мова. Як бачимо, о. Василь був не тільки добрим парохом, золотоустим проповідником, добрим господарем парохій і великим українським патріотом, якому постійно стукала в двері поліція в справі метрик чи за просвітянську працю, чи теж старалися згладити другі наїзники, але й найважливіше чудовим поетом, глибоким письменником і палким та переконуючим християнським журналістом.

Поезії о. Василя Мельника-Лімниченка повні туги та тихого смутку. Він бачив лихоліття і народну скорб після двох світових воєн — його сміливо можна назвати літописцем болю і жаху української людини. В одному із прозових творів він писав: “... деякі наші люди з релігійними заложеннями в своїй душі мсди, що їх життя це сплет природних і надприродних чинників існування, шукають зміслу і сенсу в цьому, що діється на їх рідних землях. Вони хотіли би збагнути, куди Бог веде їх нарід. Вони хотіли би пізнати, куди прокладений цей скривавлений шлях, що ним іде їх нарід? Вони хотіли би докладно освідомити собі, яке післанництво їх народу є історичне, Богом призначене, від Бога? “(Післанництво українського народу). Децо дальше він ставить як передумову до розв’язання цього питання, твердження, що”... український нарід з самої своєї природи **НАЙБІЛЬШ РЕЛІГІЙНИЙ, НАЙБІЛЬШ ХРИСТІЯНСЬКИЙ НАРІД МІЖ УСІМА СЛОВ’ЯНАМИ...** “— Правда поет теж здає собі справу, що й у нас були виїмки, що й нам пора сказати: —” До тебе кличемо, Христе розп’ятий,

До Тебе кличемо в найвищий час:

О Боже, Боже, перестань карати,

І як розбійників, помилуй нас!

(“Лиш Ти одна потрапиш нас спасти)

Він оспівував біль і жах рідного народу, але й чуже горе не було йому байдуже: “Везли їх у газові камери та модерні комори при яких були крематорійні печі. Труїли їх, убивали громовинними стру-

мами смажили їх тіла в електричних кітлах, перетворюючи цілі тоєпи людей у попела...” “Це був жахливий пароксизм людської душі, що на місце втраченої туги за Богом клала жаждобу скривавленої страсти. Це був демонічний нахил тваринних первнів світу в душу, що вищербила себе безвірством і тому стратила рівновагу”. (Люди з опасками). Письменник був праведник і як знаємо з родинних переказів, він завжди ставав в обороні людини. Він не допускав до кровопролиття і боронив та помагав кожному хто був в нещастю..

Я у своїх поезіях так же і впрозових творах о. Василь Мельник-Лімниченко був бояном ‘Білої Пані’ — Пречистої Діви Марії, яку звеличував йдучи пішки малим хлоп’ятком на Ясну Гору в Гошові чи опісля, як священик відпустового місця в Зарваниці. В своїх лебединих піснях оспівував він краю рідної Бойківщини, гордих гранітових гір всієї землиці української. Над усе любив він батьківщину і рідний нарід і не лякався жорстокого чужого світу. Він мав відвагу сказати про ворога:” (Партизани ВЛ) це були люди, що мали вояцьку душу з печаттю опришків та розбійників. В їх очах ніколи не блисків вогник ласки і милосердя.” (Біль матері).

Письменника можна й романтиком назвати. — “Перед очима моєї душі з’явилася моя кохана квітничка, похилена над айстрами і над трьома парами живих незабуджок, що впродовж років розцвітали в двох білих дитячих ліжечках та в одній колосочці.” (Лист). Пригадуючи пройдешне юних літ поет писав:

“Як колись будеш там, де тінистії лози
 Все шумлять-шевелять листочками. —
 Не забудь, не забудь сісти в тіні їх віт,
 Де так часто чекав я на тебе,
 І згадати мій сум, мої болі і сльози!..”
 (Лиш Ти одна потрапиш нас спасти)

Вся творчість поета і письменника переткана багряною ниткою тихого смутку а в молодечих літах навіть розпукки і зневіри, заміненою в зрілому віці твердою вірою в краще завтра, в Божу справедли-

лівість! — Він сам про це писав: “Я виливаю з душі пісню, що перлиться і застигає в сльозах, тому ніхто її не чує.” (Сльози). Оцей сум, жах а в певних періодах життя хвилева зневіра мали основу він отрясався зі зневіри, бо:... “коли на задимлені пожарища сіл і містечок сідали чорні ворони і крикали, а на перетлілих порогах погорілих домів сторчали почорнілі кикті мертвих людей, що воліли згиннути, ніж покинути рідний поріг, — коли навіть сільські собаки не мали притулку й пристаньща, бо всі дахи й піддашща та пристрішща в селі були в жахливих румовишщах, — тоді я бачив Тінь Істоти, що була невидима, але я відчував, що Вона жива, реальна істинна.” (Тінь).

До літературної і поетичної праці автор брався дуже серйозно. Як згадано у нього тисячі виписів із теологічних і світських творів. Між іншим навіть цікавіші слова і новотвори о. Василь записував. Я знайшов кілька сторінок виписів характерних слів із творів Гр. Чупринки та інших авторів, як теж чимало його власних слів, часто народного, бойківського діалекту, якими Залюбки користувався у своїх творах. Автор працював над собою, над знанням мови і порівнюючи перші літературні спроби з останніми, пересмертними творами бачимо великий ріст автора. Не тільки про мову, але особливо дбайливим був він відносно змісту. Його короткі, лаконічні есеї чітко западають в душу і письменник немов той орач, орючи скибу перелогу, врізує ним сказане в нашу душу. Він при тому оригінальний і його не дається до нічого порівняти — ані до Василя Стефаника, ані до жодного іншого з наших новелістів і есеїстів. Есеї о. Василя Мельника-Лімниченка відзначаються стислістю і лаконічністю вислову — думки. Вони або тверді як мужицька доля або гострі як удар дамасценки. Тут або шльох наболілої віками душі, що аж серце ранить або матірня ласка. Буря громовиця або весняне запашне цвіття. Тут і грім і сльози і злість замінена в жаль, в покору в благання господнього всепрощення. Сірий песимізм перемагає український чорноземний оптимізм і віра в краще завтра. — краще завтра людини, України і людства в цілому...

Всі твори автора побудовані на здоровій християнській основі. Автор звеличник Білої Пані лицар і борець за чистоту і непорочність, як рідного народу так і людства. Він проти кривд і насилля. Можна сказати, що основою його писань було мотто “живи і дай змогу жити іншому!”..

Творчість його майже призабута і недосліджена. А саме він колись мав такий вплив — чи то своїми перекладами — “Бен Гур”, якою захоплювалися колись ми гімназисти і жаль, що я не міг її дістати тепер, щоб ще раз перевидати, але зате долучую його переклад чудових “Притч” — Єргензена..

Не менше цінна і теж сьогодні призабута його повість для молоді п. н. “Верховинець”, видана Марійським Т-вом Молоді, 1938 р. у Львові, яку поміщено в цій збірці. Автор розвиваючи цікаву фавбулу з гімназійного життя молоді ідеологічно веде героїв до висот до Бога й до рідного народу. Тут чередуються юнацькі мрії й сувора дійсність і помімо трагічного закінчення ся повість оптимістична низана вірою в краще завтра.

Хіба найкориснішу роботу виконали його релігійні твори. В них автор у своєму віщому натхненні піднісся в піднебесся — до надземних висот. Тут він у своїх філософічно-ідеологічних творах ставить український народ, отих новітніх хрестоносців на висоті доби, вірючи, що саме ми проламаємо вічні льоди безбожницького матеріалізму і поведемо світ до сонця, до Божих і людських правд. Тут входять не тільки окремі видання, але й низка статей у нашій періодичній пресі. Нажаль всього письменницького доробку не удалось зібрати, хоча я вірю, що син покійного 6. Василя, маючи доступ до бібліотек і відповідну освіту збере це і з часом буде це видано теж....

І на закінчення треба додати, що помімо чимало присвяченого часу не удалось зібрати всього матеріалу. Мало того навіть не удалось провести мовної коректи, яку зобов'язався виконати один мовний редактор із Торонта. Зі своєї сторони, помімо навали власної праці, я зробив усе, що в наших умовах можливе було зробити. Зробив бе-

зінтересовно, щоб тільки праця о. Василя Мельника Лімниченка була завершена. Велика ж подяка п-ні Марії і дочці Марті за прислані матеріяли, які доповнювали мою збірку, а найщиріша ж дяка братові, о. Венедиктові Мельникові ЧСВВ, який своїми стараннями цю працю видав.

Університетський Парк, Па.

Р. Б. 1981.

I
E C E Ì

АЙСТРА

Розпелюстилися троянди..

Пов'яли орхідеї.

Пожовкли далії й півонії.

Про дзвіночки слих загинув!

Бози павук павутинням запавутинав.

Черемху вихор поламав.

З лілеї біла чистота обпала.

А те місце, де фіялки цвіли, камінцем накрите.

Йде осінь..

Гряде пора, що в ній на квітнику розквітне осіння квіточка: айстра!

І в моїм городці, що пожовкне, залишиться одна єдина квіточка.

Айстра..

І буде мій день на скорбній землі холонуть

Верем'я на чорні хмари сяде.

Осінні вітри під вікнами заплачуть.

А пожовкле листя сумно й тихо падатиме мені під ноги. Тоді похилюся над вами, померлі квіточки зперед моїх вікон, наче над тихомирними покійницями. І побачу між вами білу айстру, що плакатиме над вами так, як плаче моє серце над дорогими покійниками з того роду.

І розтремтілою рукою долонею попещу білу айстру, мов несміливу дівочку по голівці, та й залишу її перед вікнами під захистом моєї тямки про неї.

Бо це буде остання квіточка на моїм квітнику:

Осіння айстра!

АХІЛЛЕВА П'ЯТА

Припадаю до Тебе, Боже!

Приповзаю до виступців Твого престола, захисту шукаючи. Захисту перед підкованими стопами цього запанцерованого велетня що йому на ймення: чоловік!

Ближуся до Тебе, спантеличиний жахом, що його викликав у мені тупіт залізних зап'ятоків людини.

Бо під тими студеними зап'ятками квилить тепле людське серце.

Під тими холодними п'ятами людини кривавиться доля багатьох без таланників.

Під тими заболоченими стопами опанцерованого велетня плаче неодне покоління щастя.

Я втікаю від цього ззалізнілого велетня, що зветься: модерний чоловік!

Я боюся того заліза, в яке закована його п'ята.

Бо ця п'ята не тільки закована:

Ця п'ята не тільки закута в залізо!

Вона не тільки ззалізніла!

Вона — скривавлена!

Під нею зметав і нею розтоптав чоловік те, що в житті було найцінніше.

Зметав: любов...

Зметав: ласку...

Зметав: надприроду життя...

Зметав: ясної свого серця, що були відблиском діядемних снів БОГОМАТЕРІ...

16.3.1946

Я — боюся людської п'яти!

Тривожуся відгонами тупоту залізних зап'ятоків чоловіка.

Це — Ахіллева п'ята людства!

Це місце, крізь яке вдирається в наше життя найстрашніша з усіх смертей — духова смерть!

БІЛЬ МАТЕРІ

Біль матері, що безпомічно
 глядить на загибіль власної дитини,
 це щось гірше від самої загибелі.

Сьогодні я бачив жінку, що цілувала руку со-
 ветського озброєного партизана. Ця рука була твер-
 да і зашкарубла.

Це було рано — вранці...

Це діялося тоді, коли гарматні стрільна пе-
 ревертали комини над стріхами гірського села.

Це скоїлося тоді, коли на стежці, що біліла
 здовж довгого загону мого жита, лежав мертвець з
 простріленою головою. При ньому червоніла калю-
 жа крові. В цій калюжі купався, відпочиваючи,
 блискуючий автомат.

Це склалося в той ранок, що в ньому лем-
 ківське затуркане село вперше віч-на-віч пізнало ме-
 тоди новітнього воювання. Понюхало диму в ма-
 лих танкових гарматок. Вони поверталися своїми
 ляфетами в усі боки і зза потоки метали з себе на
 село кубла диму і смерті.

По селі гомоніли шуми, вистріли і крики.

Було в ньому багато ксней та озброєних по
 зуби людей. Ці люди були вояками, але не носили
 на собі ніяких військових відзнак.

Це були люди, що мали вояцьку душу з пе-
 чаттю опришків та розбійників. В їх очах ніколи
 не блистів огник ласки і милосердя.

До ніг одного з них, що його вважали коман-
 диром, припадала жінка і цілувала йому руку. На
 цій руці застигали свіжі бризки пролитої крові.

Ця жінка була матір'ю.

Їй забирали — сина!

31.7.1944

КОМАНЧА.

БІЛЬ У ДУШІ

Біль у душі маю.
 Біль у моїй душі, наче гад у траві, закублив-
 ся...

Бо на дорозі мого життя потворилися виломи
 й вирви, що їх годі минути, а які знову в сьогодніш-
 ніх обставинах нема змоги нічим засипати.

Бо рештки мого гнізда завірюха світами розмі-
 тує.

Бо останки мого щастя розпирхуються.
 Бо облишки моїх відпирячих сил похворіли.
 Хмари моє сонце заступили.

А поворот у рідні землі такий неймовірний і
 неправдоподібний!

Доки ж тинятися по чужих людях та по чу-
 жих кутах горесним і болісним скитанням?

Невже можна довго очікувати когось чи чогось
 без надії й надіятися без очікування?

Невже можна розкласти ватру на циганським
 возі мандрівної втечі?

Що вартен той палючий вогонь, що горить без
 горнил? Хто в ньому загартує свій меч?

А весь час вірити й вірити, і ніколи не бачи-
 ти тверді, в яку можна б закинути якір надії, це
 перевищує мою силу.

Тому біль у душі маю.

Разуче вістря дійсності калічить її спокій
 і рівновагу.

Біль у ній, наче гад у траві, закублився...

БЛАКИТНА ПОСТАТЬ

“Думаєш ти не про Боже, о про людське”.
(Матей, 16,23)

Чажне мій напін.

Знеможено й обезсилено двигаю себе з місця
на місце, зіщулений.

Затісне ярмо, затяжке іго життя!

Завеликий тягар на моїх плечах!

Падаю!

Не бачу перед собою нічого, що стало б площиною під послаблений лет мого духу.

Нема нікого, хто підтримав би мене в темряві нинішнього дня.

Валюся з ніг...

Хто, де й коли підніме бодай рубчик тієї заслони, що за нею причаїлася радість?

Хто, де й коли?

Безвиглядність чорним павутинням надію запавутинила. Обрій переді мною наче сіра стіна незрушимої скелі!...

І ніби сниться мені, що на цій скелі бачу Блакитну Постать. Вона була колись розп'ята на хресті за те, щоб люди думали не тільки про людське, але й про Боже!

І вичув я відбивну площинь під надію. Відбивну площинь під послаблений лет мого духу:

-Голгофта!

А Блакитна Постать простягнула благословенну руку, щоб підтримати мене...

Тоді подумав я про те, що Боже наснажив змаг і бодрь пішов далі!...

В ЗАТИШНІМ ЦАРСТВІ МОЇХ ДУМ...

В затишнім царстві моїх дум, в самотничій хатині — розважую моє життя, дні підйому й упадку... І мої сили нестрійні, журбою дня розбиті, готую знову до змагань в прийдешнім вікуванні. Дивлюсь, чи мій святий розгін до золотого Сяйва не слабне на вітрах далі, чи мерехтить бажання. І вилеліюю в собі ще не пролиті сльози, що їх пролити я не міг в присутності шакалів...

У самоті складаю гимн смутному безталанню людей, що в темнях живуть, не знаючи світанку. І бажання в серцеві росте розвіяти печалі великої юрби живих, нескованих гельотів. Бо краще скованим рабом на цьому світі жити, ніж вольним будучи ярмо на власну шию класти! Бо легше правди не знаючи у темнях конати, як знати, що вона живе, й не йти їй назустріч!

Шукаю Бога у душі, шукаю блиску Сонця. — З живла безсмертного буття черпнути хочу щастя. На арфи гомінких світів космічного вселаддя кладу надію моїх днів — невтишне сподівання.

Благословлю моїх батьків за келіх не надбитий, що в нього Бог налив вина, нектарів зпозапробних.

І йду за гомонами слів Розп'ятого, Святого — розважую. Його життя та на хресті конання. Немов марою Він стає ось тут переді мною і тихо-тихо гомонить у терневій короні... У леготах солодких слів пестить моє каяття і смуток сипле із очей на мій пуґстар душевний...

І сниться дивний сон мені про рай на цьому світі, про ясне небо й зоряне — без хмар та хмароломів. І сниться Бог, творець віків, і сниться щастя світу, братання всіх живих людей, єднання з воєрогами...

І сниться скошене життя під обривами долі, та ця всевладная коса жемчугом-золотом сяє.

А над усім оцим живлом у терневій короні видніє голова Христа з жалібними очима...

ВЕЧІР

Вечір.

Кумкають жаби.

На недалекій станції загуділа льокомотива перед від'їздом.

У моїм сховищі темно і непривітно.

Хвилинами видається мені, що всі мої світла на цій землі раз назавжди загасли.

Вип'яленими зорами змучених очей сверлюю темінь вечора, і темінь сховку, і темінь того, що гряде.

Гудуть мотори і гудки проїждних авт.

Кумкають жаби.

Пригадують мені батьківську землю, рідне село і запущений ставок. Всвідомлюю собі, що між мною і ними — грізне провалля руїн, і згаріщ, і смерти, і страждання.

Кумкають жаби.

Сірий вечір на чужині, в землинській малоричній долині.

Десь здалеку залунав спалах розривної міни.

Кумкають жаби.

За дорогою сумно вие собака на припоні.

Затулюю губи і зуби, стискаю п'ястуки і напинаю волю: тримаю серце в руках.

— Витримати!

ВЕЧІРНЯ МОЛИТВА

По вечері ми лагодилися до сну.

В покорі, склонивши голови перед образом Богоматері, тихо проказували молитовні слова.

Ми молилися:

— Вранішня Зоре нашого вічного неба!

— Заблести над нами і над цим вечором нашого нинішнього дня непорочними блисками.

— Перетвори наші кучері в діядеми святости.

— Припни вихор нашого життя до хреста!

Повінчай нашу бурю повязаними вінками!

Я ж проказував молитву далі:

— Розпали над нашими шляхами вогненні стовпи!

Роздмухай над нашими дорогами полум'яні вітри!

Насити нас пахощами димів з під колиби мандрівника!...

Зв'яжи вогненні язички з під цих димів у вузли любови!...

І не дай нашій тузі за Тобою висихати...

І не дай нам у тузі за блудними вогнями помирати...

Я ж вів молитву до кінця:

Тільки дай нам любов'ю до Тебе, Ясна Пані, горіти і прогоряти!...

Тільки дай нам ласку слідів твоїх зоряних стіпок на всіх путях нашого шляху шукати.....

Тебе в утечі до Єгипту шукати...

Тебе в хреснім поході на Голгофту пізнати...

Із Тобою під хресне дерево стати...

Та й огні ран на ногах Твого Сина, Великого Пана, цілувати...

І вірю в те, що Він-це Бог, на всіх мандрах нашого вікування за найдорожчий скарб мати...

Я схилив голову та й призадумався. Вона теж клячала склонивши голову на моє рамено.

Над нами майоріла іконка Богоматері

Перед нею світилася лампадка.

Ясний місяць заглядав у вікна й дзвонив у срібні дзвіночки.

При одвірках схилився сон, покліпуючи
приплющеними очима.

А в наших душах жевріли благословенні
почування..

Богоматірна подоба на іконі, мов золотий щит,
над нашими головами затремтіла.

Тоді по дрімотах, мов по килимах, навшпинь-
ках підійшов до нас тихий сон...

ВЕЧІРНІ ДЗВОНИ

Мої серпневі вечори — несупокійні...

Суятяться над ними спомин про гомон вечірніх дзвонів. Спомин про рідне село, про женчиків, що на полі пшеничку жали і про те, що при гомонах вечірніх дзвонів вони простували свої хребти і, тримаючи в лівих долонях серпи, правими клали на себе знак святого хреста.

А вечірні дзвони з дзвіннички дзвонили...

Дзвони!...

Розбиті в кусні дзвони!

Покидані в білі горнила шкварливих огнів, переливані в ляфети-дзвони.

Димами наших сіл, риданням жінок, плачем дітей, стогонами тварин, одчаєм, смертю обіймані дзвони!

Занімілі, свідки наших трагедій, наших опущень, наших розпук, наших скривавлень!

Ви понесли з собою у світі наше щастя!

Вас порубали так, як нас!

Вас понівечили так, як нас!

І ви замовкли, оніміли — як і ми!..

Бо на нас і на вас нагрянув страдальний день, у якому люди не тільки людей, але й самого Бога розпинають!.. А в страдальний день, у Скорбну П'ятницю, дзвони не дзвонять, тільки Сють кленала й калатала так заклепали і так закалатали наше життя, що в ньому вже нема відай нічого, що не було би стократ наклепане і стократ перекалатане!..

Дзвони!..

Блискучі дзвони з нашої сільської дзвіннички!..

Золоті роги наших духових бабт, святих церков!..

Який щасливий був я тоді, коли вузькими межечками йшов до моїх женців, що пшениченьку жали, а наді мною, наче хорами херувимів леготіли ваці гомони!..

Дзвони!

Блискучі бронзи мого віку!

Сьогодні, — на чужині, — в великому місті,
— серед тривоги, — в страдальний день нашої до-
лі —

згадую вас і споминаю вас!..

З западанням сонця обертаюся лицем до того да-
лекого сільця, що в ньому на полі женчики пшеницю
жали.

І моє лице кам'яніє!

А з серця до горла пнеться чорний клубок за-
гуслого болю!..

Дзвони!..

ВІДВІДИНИ.

Це діялося перед винаходом пенициліну.

Відомий письменник, що мешкав у столиці, дістав листа, в якому було написано:

“Достойний Пане!

Відданий поклонник Вашої творчости і довголітній читач Ваших повістей, романів та новель прохає Вас відвідати його в якийнебудь святочний чи недільний день пополудні у загальному шпиталі, ІУ. Відділ, кімната ч-14”.

Достойний лицар пера, що більшу частину свого життя просидів за писальним столом та всю снагу своєї істоти вкладав у печатане слово, а всі прибутки з видаваних книжок розтратив по ночах з принагідними коханками, захотів бути великодушним. Він хотів показати себе вразливим на відгомони тих ідей, що ними нанизував свої твори. А при тім думав собі за одне недільне пополудне зискати свіжжю тему, а може й сюжет до нової новелі чи пак до якого нарису. Тому в найближче недільне передвечір'я вибрався до лічниці.

Милосердна сестра, що була доглядачкою, упередила його про те, що хворий перебуває в відділі венеричних недуг, де треба додержати всіх приписів обережности перед зараженням. Потім завела його до окремої, невеличкої кімнати. В ній було тільки одне ліжко. На ліжку лежав молодий мужчина. Йому обгнивало тіло й обличчя. Був безносий. Це вже була тільки потворна подоба студента прав, що перед двома роками склав третій правничий іспит і називався Михайло Дзвін.

Письменник, з почуттям огиди й жалю за свій прихід у це затухле й заразле місце, обережно оів на крісло, що його підсунула йому милосердна сестра, покидаючи світличку. Хворий промовив:

— Це може автор “Дівчини з кабарету”?

Письменник притакнув.

— Вибачте, пане що я досмів запрохати вас до себе, та мені хотілося перекинутися з вами декількома словами... —

Автор силувався, бути дуже ввічливим, кажучи:

— Радий слухати!.. —

А студент припіднявся з постелі та гугнявим

голосом проказав:

— Я хотів показати вам мої рани і діри, бажав об'явити вам мою страшну нужду, прагнув відкрити перед вами наслідки вашої літературної праці... —

Письменник скривленою гримасою виявив своє невдоволення. А студент не вгавав:

— Будьте бодай впродовж хвилини терпеливим та вислухайте мою розповідь до кінця!...—

— Ну, добре! Але не робіть з мене винownika вашого нещастя! — вкинув письменник.

А хворий не вгавав:

— Якщо ви були би спричинили тільки це моє нещастя, Бог міг би вам цей гріх простити. Але ж таких, як я, молодих людей, зведених вашими порнографічними книжками, десятки і сотки!... Бо десятки й сотки молодих, недосвідчених митачів читали вашу "Дівчину з кабарету", або інші ваші неморальні твори. А ці твори, ці порнографічні повісті й романи, заламали наш опір перед розпустою і поштовхнули нас у вир зміслової безшабашности. А деяких обдарували такими самими наслідними, як мене: сифілісними ранами! —

Письменник заремствував в душі, схопився з крісла і зробив крок до дверей. Але хворий рванув його за руку і з притиском закричав:

— Ні кроку дальше, бо кинуся на вас зі своїми ранами, наче конаючий лев зі своїми пазурями!...-

Письменник пристанув і ніби остовпів. А студент по хвилині опанував себе і рівним, але грізним, голосом прорік:

Будьте вдоволені, що не маю револьвера та що я вже віднайшов у собі Бога. А то застрілив би вас у цей мент, наче собаку!...

І стримуючи в собі вибух смертельної ненависти, крізь скрегоги зубів процідив:

— Будь проклятий і проч від мене, вбивнику людських душ!...-

Милосерна сестра почула крик хворого і вбігла до кімнати. Побачила Схвильованого студента, що припіднявся з постелі й рукою показував на двері. А збентежений письменник стояв при дверях з перестрахо не міг віднайти на них клямку. —

ВІРА

Повзаю по шляху, наче черв'як.

Часами видається мені, що зеренце піску вище від мене.

Не раз маю враження, що я сховав себе в ямку від кінського копита.

Не хочу, щоб хтонебудь знав, хто я і де я.

Засуваю себе там, де гине всякий слід.

Хочу жити й горю гарячим бажанням розпросторонити себе в усі боки, але не хочу бачити тієї дійсності, що витворилася довкола мене і що дихає на мене ганебною смертю духа.

Хочу боротися, але в тих умовах, що заіснували, треба, бодай на деякий час, підпалити за собою всі мости.

І тому мене ніби немає.

Тому я вже наче не я.

Тому ховаю себе там, де не сягає погляд ніодного людського ока.

І вірую.

Шалено вірую в те, що черга на мене все таки ще надійде. Вірою в те, що наді мною чуває ласкаве Боже Проведіння.

Моя віра розжевлена, наче розпалене залізо.

І в слухний час ця моя віра допадеться в мій розпромінений день з такою нагальною силою, що боюся за себе.

Боюся, щоб тоді не дістати удару серця, в вир життя падаючи.

ГОДИНА ВЛАДАРІВ ТЕМРЯВИ

“Це ваша година тепер і влада темрява”
(Лк. 22,53)

Це ваша година тепер...

Година кошмарних маячень про царства, будовані на кістках помордованих людей та цементованих неповинно пролитою кровю.

Година мордів та вбивств...

Година катувань, під якими тріщать ламякі кості, шкваряться палені тіла, сохнуть язики, сліпнуть очі, замовкають серця. В такій годині душа сірої людини схожа на клапоть короговки, що без спротиву подається в той бік, у який віє вітер.

Година суду над винуватцями, що оскаржені злочинцями, боронені беззаконниками, а суджені проступниками.

Година помсти, що досягає невинних дітей за їх грішних батьків, а покірних жінок за їх гордих чоловіків.

Година з сонцем за наміткою брехні, наче за темною жмарою.

Година темряви, що наче зрадлива жінка взяла духа людини в свої перелюбні обійми.

Година такої влади, що на своїх скипетрах поламала хрести, а зі своїх престолів усунула Бога...

Мов пісок із часовказу падає з мого серця краплина за краплиною крові.

Паде пані дороги життя, що ними їхали вози вантажені самими гріхами.

Гріхами влядарів темряви, що їх година тепер...

ДВІ СЕСТРИ

Рано вранці, до схід сонця, на порозі стояли дві дівчини з клуночками в руках. Дві сестри.

Покидали батьків і йшли в світ широкий, долі шукаючи. Ішли тоді, коли довкруги світи горіли, а люди божеволіли. Ішли ховати свої імена під чужі назви, при чорній праці загубити себе й сліди по собі.

Ішли молоді й недосвідчені в пащі людської злоби й скверні. Відривали свої серця від батьків і поринали в чужину, мов у ріку, що понесе їх далеко, далеко.....

Їх заплакана мати стояла при них, мов квочка на березі ріки, що нею відпливало двоє виведених нею каченят.

Одна з дівчат мала сльози у очах, а друга промінє сталевого блиску і завзяття.

Перед ними стелилася терниста і трудна дорога. А за ними стояли батько і мати, серце в руках тримаючи.

Зоріло.

Піяли шівні.

Над батьками й дбнями горіли бліді туски.

На серпневий світанок покапали з хмари легенькі дощики, мов сльози.

Деь далеко, на заспаній дорозі затуркотів снєповий віз.

Дві сестри щєраз поглянули на своїх батьків і-переступили поріг.

Пішли в широкий світ, долі й рятунку шукаючи.....

А мій біль біг за їх п'ятами і цілував їм нбги.
Це були-мої доні!....

ДЕ?

Де знайти себе?

Де відшукати свій власний осередок, центерний засновок своєї власної сили й радості?

Де відкрити доклади й зложжя того духового золота, за яке можна купити спокій сумління і самозадовілля?

Де точка опору, на якій двигар життя міг би підіймати моє безсилля на ті висоти, на яких береться міць і самоповага?

Ось такими думками розтерзана моя душа саме тоді, коли довкрути

світ валиться,
кров струмками тече,
гріх роскошує..

Обрії над нашими роками залунилися пожежами.

А залізні гусені на колесах панцирників, і танків, і гармат і міномотів, і всяких інших чорних возів розчавили і поламали все те, в чому можна було шукати і відкривати осередки справжньої творчої воскресної сили життя.

Де знайти себе?

Де поставити себе серед окопів покопаної землі, серед мертвеців скривавленого людства, серед гнівів і ненавистей чоловічих юрб?

Де?

А з віковичної далини часу, з первочасся Божих об'явлень на землі відгомоном колишеться надімною премудре слово:

— Відірви себе самого від себе, щоб знайти себе в Бозі!

ЖИТТЯ

Чи знаєте, що таке життя?

Невже ж життя це тільки боротьба?

Невже ж життя це тільки суматоха?

Невже ж життя це тільки бурхливий шлях до тих воріт, що за ними в усій своїй красі розстиляються нові безкраї обрії вічнощів?

Невже ж життя це тільки труд і праця і безуговний клопіт, що йому кінця не видно?

Ах, ні!

Життя це щось далеко більше й поемніше.

Це щось таке велике й приманчive, щось таке глибоке й безбережне, щось таке світле й осяйне, що важко знайти йому назву.

Я назвав би його розбурханим морем радощів і страждань, океаном смутку й відради, бурею вихрив, що зривають криші з надвогнища нашого щастя.

Я назвав би його мукою, що купається в сонці....

Я назвав би його світом далеко більшим від усїєї вселенної, але таким, у якому сонця не тільки хвилинами, але нераз цілими роками немає.

Я назвав би його проклоном, над яким тремтить велике благословення.

Я назвав би його жорстокою карою, яка водночас є гоїною нагородою.

Я назвав би його коханням, що ненавидить смерть тільки тому, бо є воскресним та при всяких випадках невмірущим....

І коли сьогодні, втомлений і виснажений та до краю вичерпаний невзгодами і скитання, стою при вікні та гляджу на Божий світ, - я бачу, - я вичуваю!

Я розумію, що світ мого життя багато більший і поемніший, ніж те все, над чим розпростерлася скагтерть мого життя....

ЗАГАШЕНЕ СОНЦЕ

Я бачив нині загашене сонце
 Я бачив сонце, що розколося.
 Я бачив сонце, що падало, як блискавка, з висот у перевалля.

Це був-упадок!

Серце, що було промінне, наче сонце, покотилося в багна.

Серце, що пламеніло, загасло.

Серце, що палало перестало, перестало палати, але не тому, що вже не билось, а тому, що перестало вірити, надіятися і любити, перестало радуватися.

А вічі, ніби дві веселки над ним, потратили райдужні кольори.

Це був упадок!

Хто дав поштовх до цього упадку?

Хто друлив серце в болото?

Хто верг його людям під ноги?

Хто загасив сонце на світі?

Думка шукала приводу, причини.

Впризалася в істоту речі.

Запитаннями добиралася до істини:

—Хто?

А з примерклич віків давнини, крізь усі історичні досліди й події, добивалася відповідь на це питання:

— Споконвіку гасив сонце в світі та в житті той, що його Учитель з Назарету назвав князем темряви і сином погибелі!

ЗАКАМ'ЯНІЛЕ СЕРЦЕ

Сьогодні-останній день старого року.

Завтра пічнеться новий рік.

В самоті пращаю минуле, що в дванадцятій годині цієї ночі завершить один часовий відтинок, названий роком. В моїй душі переливаються спомини і згадки. Думки підхоплюють факти, що заіснували в перейденім році, але серце мовчить.

Серце захололо.

Серце не реагує на те, що склалося, ні на те, що наставилося зза рубчиків тієї таємниці, за якою чекає на мене — новий рік.

Серце закам'яніло!

(Невже ж моє серце то серце Лота, що завмерло на вид Содоми в пламенах?..)

Всі в домі спали.

Навшпинська підійшов до подобі Божої Матері, що, білими обрисами ледви видніла на кінці коридору.

Тикали три стінні, старосвітські годинники.

Один з них дванадцять разів скорбно заквалів.

Я стояв перед подобою Білої Пані, ніби завожжений. Мені здавалося, що Вона жива. І було мені перед Нею і з Нею якось примирливо і безпечніше.

І тоді, коли зі старосвітського годинника випало дванадцять квиління, мені сплила з душі болісна сповідь:

Мамо?

Гряде час великої проби в моєму житті. Зближається вирішальна година судьби. А серце в моїх грудях висохло....

Милосердна? Глянь на камінь в моїй душі, змилуйся наді мною?

В другім годиннику зозуля дванадцять разів закувала.

А третій собі почав вибивати дванадцятку.

Відтак зацарила гробова тиша.

Всі спали....

Надворі повіяв вітер.

За вікном хиталася вітка розгойданої берези.

Хтось, що спав за дверми одної з сусідніх кімнат хтось крізь глибокий сон тірко заплакав.

Починався Новий Рік....

ЗНЕСИЛЛЯ

Падаю...

Моя хода поламана.

Судьба, наче коса, кроки підтинає.

Надія наче шматка, що перестала визирати з кишені.

Бодроці в житті ніби монети, що примостилися в діривій калитці.

Снага сама себе понівечила, шукаючи спокою.

Мій світ валиться.

Сонце завилося в хмару і відвернуло своє лице від мене.

Зорі життя попадали в болото.

Душа перетворилася в безмежний пустир.

Всі кери життя перекинулися в піки.

Хвилинка знесилля!

Падаю...

ЗРАДА

Хто розуміє, що це таке: зрада?

Хто спроможен схопити нікчемність тієї потвори з двома обличчями?

Хто не жахається подивитися їй просто в вічі, заслону з її лукавого лица здираючи?

Хто, не боїться її, наче зарази, що в наш час святкує торжество, вважаючи себе за покрову життя?

Зрада!

Це ганьба життя, про яку чесна людина говорить тільки з осорогою.

Це розпуста чести.

Це ядро грішного життя.

Це червона хвала душі, що зсунулася зі своїх засадних місць, наче залізниця з рейок, у катастрофу.

Вона перетворює наше тіло, що є храмом св. Духа, у хлів без всяких святощів.

Зрада!

Потвора з двома обличчями.

Одне обличчя залещує тебе усмішками, а друге відвернене від тебе.

Зрада!

Скверна тайна під двома видами.

Під перший вид скривається тоді, коли тебе зрадять, а під другий вид ховаєш власну зраду. Перша з них пече твою душу, наче розжарене залізо. Другу менеш за себе в торбу життя.

І носиш її в цій торбі, наче проклін, що його не позбудешся аж до останнього віддиху своїх грудей..

20.4.1945

КАМІНЬ

Невже ви знаєте, що це таке: носити в душі камінь?

Камінь можна носити в руках, можна кинути його в наплічну торбу. Але буває й таке, що він упаде в душу. І тоді ти носиш його в собі, не вгаваючи.

Надворі ясне сонічко світить, під ногами в тебе простелений килим зеленої травички, довкруги лунають хорали радісного життя, а в душі — камінь!

Люди сміються, пташки щебечуть, все довкілля веселиться, а в твоїй душі — камінь!

Дзвонять воскресні дзвони гомонить весільна пісня, бризкають каскади щирого сміху, а в душі — камінь!

На світі сонце, а в душі — камінь.

Чи ви знаєте, що це значить: носити в душі камінь?

— . —

Минулої ночі снилося мені, що зоря з неба впала в мою душу і цілувала в ній — камінь.

А відтак снилося мені, що я виїняв цей камінь з душі, тримав його в моїх долонях і питав самбо себе, чи він дуже тяжкий?

І раптом я ніби збезумів: побачив у долонях не камінь, а ясну зорю.

І сьогодні я вже й сам не знаю, чи в моїй душі камінь, чи ясна зоря?..

18.4.1945

КУДИ ПІДУ?...

Куди піду?

Куди діну себе й своїх, що наче чаєнята при битій дорозі?

Де примосу їх і себе перед холодом і голодом, перед каторгами скиталі, перед ненавистю недобрих людей?

В що облечу нашу нужду, чим покріплю наші тіла, якими надіями наповню наші перетомлені душі?

Довкрути нас — бурхливі дійснощі, мов буруни розклекотаного моря.

Звідусіль чигає на нас злоба, що не знає пощади, і помста, що досягає й безвинних людей за вину й за гріхи людства.

За нами розбиті шляхи без повороття, а перед нами роздоріжжя. Ми ж зачалися при перехрестю битої дороги...

— Камо гряду?...

Приведу їх до Тебе.

Впаду Тобі до ніг.

Пригорнемося під крила Твоєї опіки.

Припадемо під захист Твоєї любови.

З великим довірям схилимося перед Тобою, як перед нашим наймилосернішим Опікуном, кажучи:

— Рятуй нас!...

— Ти піклуєшся маленькими воробчиками, дбаєш про квіточку на полі, — не забудь же й про нас!

— Покрий нас Твоею ласкою!

— Крѣпи нас Твоею силою!

— Огрій нас Твоею любовю!

— Притули нас до Твого Пресвятого Серця, щоби воно натеплило наші груди й серця!

— Обійми нас раменами Твоєї опіки, що завжди і всюди була і буде в нас найпевнішою безпекою!

— Не забудь про нас, Господи!

ЛИСТ

Що скажу тобі?

Про що напишу тобі в цім листі, що покреслений кривульками?

Невже пригадую Тобі, що під чорною барвою цих літер засихає моя несупокійна кров?

Чи скажу тобі про те, що мої останні дні були білі? Що я тримав їх при собі, наче голубів, у далекі рейди не пускаючи? Що я клав їх на престольний ілтон, Богові в жертву?

Вони пили з золотої чаші — Життя!

Христос годував їх посвяченою Частичкою, мов наш старенький брат Омелян своїх воробчиків.

Я ловив їх, наче голубів, наче білі спомини про щастя і нанизував ними мій прихований вік.

Та про них не писатиму тобі.

Не говоритиму й про те, які кошмарні й повривані були мої останні ночі. Бо білі дні я тримав при собі, а чорні ночі брали мене в свій полон.

Вони мучили мене.

Вони ворохобили мене.

Вони перебивали мій сон.

Вони кидали мене в кошмар.

І в цім кошмарі я лигав серпневу ніч, що нагадувала мені наше рідне, подільське село, наше домівство, сноповози і місячні сяйва, що, бувало, сновигали попід наші вікна.

Але — годі!

Наше рідне село зрівняне з землею, домівства вже давно немає, а сноповози це вже для тебе і для мене тільки мрія людини, що не тільки безземельна, але й беззахисна та безпритульна.

Я напишу тобі в цім листі про — білу айстру.

Напишу про те, як важко двигав я цю айстру сходами вгору. Мені здавалося, що вона випаде з моїх рук. Бо це була перша квітка, яку я тримав у своїх руках по нашій Утечі на чужину.

Це не була твоя айстра.

Це не була айстра від тебе.

Але я приніс її в мою світличку, застромив у черепок з водою та й — призадумався.

Пригадав собі ваш любий затишок і твій квітник у ньому.

Перед очима моєї душі з'явилася моя кохана квітничка, похилена над айстрами і над трьома парами живих незабудьок, що впродовж років розцвітали в двох білих, діточих ліжечках та в одній колосочці.

Це була — Ти!

Це єдинокі істота в світі, що хоче наскрізь зрозуміти мене, що в найкритичніших хвилинах мого життя хоче допомогти мені побороти самого себе в собі, кріпить мене невіддайною поставою своєї душі до страшною дійсності і з затисненими зубами двигає на собі великі тягарі долі, не падаючи.

Де — ти!

Не можеш мені дати білу айстру, бо не маєш її, але даєш мені щось без порівняння цінніше, даєш віру в життя саме тоді, коли в мені з перевагою ця віра на часок захиталася.

Не можеш поставити китичку квітів передімною, але кладеш надію, що для мене куди вартісніша, ніж усі квітки з цілого світу.

Не можеш бути владаркою власного квітника, але ж не забувай про те, що наша Ясна Пані з неба теж дорогами далекого скитання з Христом утікала. Утікала тоді, коли буйний вітер віяв, а білі айстри в її квітниках теж не розцвітали...

Ця згадка про збігців з Назарету спонукала мене взяти цю білу айстру з черепка в руки й понести її в єдиний затишок, що нам під цю пору остався. Понести її в одним один квітник, на якому не тільки чужі, але й наші троянди й айстри ростуть та процвітають. Понести і на вітвар Богоматері...

Вона кожен кусень нашого смутку надвое ламає.

Вона допоможе нам чужаницями в світі не пропасти, далекі скитальні дороги пройти і наші затишки і квітники трудами власного життя знову завести і здобути!

ЛЮДИ З ОПАСКАМИ

Я бачив людей з опасками на раменах.

Я бачив в їх очах острах і отупіння. Я бачив у них щось таке, що пробивається з очей вола по перших ударах сокири в його чоло.

Бо їх ловили по дорогах, наче звірів.

Їх травили, але не собаками, тільки стрілами і скорострілами.

І тоді, коли вони прикладали свої голови об якийсь сніпок соломи чи картоплиння на спочинок, їх оточували збройні відділи й вибивали до останньої ноги. Визбирали їх з потаємних криївок, з погребів, з порожніх гробниць, з боріз, з надер з усяких піддаш та підстріш і зводили до купи, щоби легше було за одним махом поспекатися цілої юрми цих збранілих людей.

Вантажили їх у тваринні вагони, а завжди в такий спосіб і таким робом, щоби впродовж кількох днів переїзду бодай третина з них погинула.

Везли їх у газові камери та модерні комори, при яких були крематорійні печі. Труїли їх, убивали промовинними струмами, смажили їх тіла в електричних кітлах, перетворювали цілі товпи людей у попел.

Вели їх опустілими вулицями містечок на окопища чи на інші прищвинтарні невжитки і зарінки, де вже чорніли челюсті свіжо викопаних глибоких погребів. Там казали їм поскидати з себе всю одежу, аж до посліднього лашка. Відтак ставили їх чергою над шкарпи глибокої ями і стрілом у потилицю перевертали на купу теплих трупів. Вони тремтіли один на однім кошмарними судорогами передсмертя.

Витворювали над ними такі знущання, про які в давних, мирних часах нікому не могло й приснитися.

І всеодно, чи люди з острахом і отупінням в очах були винуваті, чи ні, що з ними діялося, було чимсь гіршим і жорстокішим, між сама кара. Також те, що цих людей постигло, не було тільки помстою чи історичною відплатою за їх злочини і провини.

Це був жажливий пароксизм людської душі, що на місце втраченої туги за Богом крала жадобу скривавленої страсті. Це був демонічний нахил тваринних первнів світу в душу, що вищербила себе безвірством і тому стратила рівновагу.

І людина перестала бути подобою Бога. На ній відбився відпечаток тварини. Вона перекинулася в білу бестію.

І білими бестіями ставали не тільки гонителі, але й гонені.

Бо по кількох роках цього пекельного кошмару на землі гонені скинули опаски зі своїх рукавів, а такі ж самі білі перев'язки почали носити на своїх раменах гонителі. І тоді показалося, що по перших, зовсім природних, спалахах безпощадної відплати суть самої справи таки не змінилася. Змінилися тільки ролі. Інакшою стала не людина, тільки — черга...

Але — правдивих людей, ширителів Божої правди на землі, подвижників любови і справедливости, окличників віри в Бога і віри в справжню людину — таки багато немає. Є тільки гонителі і гонені. Є люди без опасок і люди з білими опасками на рукавах. А де вже звичай з накладанням опасок перевівся, там існує інший двопбділ.

Хочу вірити, що це ще не минав час відплати спалаху.

Хочу вірити, що накипіле серце перших гонених ще не прийшло до себе, ще не віднайшло себе, ще не спроможне здобутися на те, що ми зовемо гуманністю і великодушням.

Ах, як гаряче хочу в це вірити! —

27.12.1945

Словаччина.

ЛЮПАНАР

Як зобразити твоє життя, модерна людино?
 Яким іменням назвали те, що ти зовеш життям?
 Невже ж ти поправді живеш? Ти радше бі-
 гаєш, вовтузився та сунутишся в своїх днях, як жи-
 веш.

Твоє життя — це рух!

Твоє життя це суматоха всяких справ та за-
 цикавлень, з яких на перший план вибивається твій
 секс та гра твоїх матеріальних жадіб.

Абстрактні поняття, ідеї, ідеології, віра, релі-
 гія, патріотизм, любов це — вогні, що ними можна
 розпалити твою душу на день, на тиждень, на мі-
 сяць, на рік... Але вони ніколи не стануть вісьями
 твого життя, бо ти завжди — в русі.

Ти — непосидючий.

Ти — неспокійний.

І тому в житті ти всетаки передусім — мате-
 ріяліст!

І тому в твоїх жадобах ти всетаки — гедоніст!

А в сластях всетаки не має в тебе — міри!

Вважаєш себе за носія чину, прибіраєш на се-
 бе позу активіста, ступаєш по шляху життя нібито
 певними й відміреними кроками, та в самій речі й
 істотно ти таки — жалюгідна слабина!

Бо рухами, відрухами й гомонами ніяк не за-
 криєш свого духового безталання, своєї внутріш-
 ньої порожнечі, своєї найглибшої моральної істоти,
 що потерзана на клапті браком особистої самодисци-
 пліни.

При цьому ж існує одна сліпа сила, що, наче
 чума, вбиває твоє духове й моральне здоров'я. Є одна
 пристрасть, що переборює в тобі всі творчі змаги,
 прориває всі греблі душі, зливає всі її острови й бе-
 реги.

Це — секс...

Це — похоть тіла.

Вона нищить тебе.

Вона мордує в тобі тебе.

Вона перевертає лад в твоїй душі догори но-
 гами.

Вона перетворює твоє життя в — люпанар!

І цим найменням найкраще можна відобразити
 життя неодної модерної людини.

МОЯ СМЕРТЬ

Сьогодні здавалося мені, що моє "я" померло.

Коли я вчетверо ламав у собі себе.

Коли мої жадоби, мов припнуті собаки, скавуділи за десятою межею від мого двору.

Коли в капличці горіла вічна дямпадка.

Коли надімною тремтів синенький омофорчик Незайманої Діви.

Коли з кивота говорив до мене мій Пан і Учитель,

при мені леготіли крила янголів,

а на мою душу падала троянда св. Тереси.

Коли за мною, в далині, ця рідна земля в пожогах і в кривавих пламенах купалася.

Коли вся Україна горіла й кров'ю закипала.

Коли наші матері з болю за дітьми, що потубилися по світі, сходили з розуму.

Коли душа людини на вид здичавілих потвор у людській подобі каменіла.

Здавалося мені тоді, що моє "я" померло в мені.

Видавалося мені, що заіснувала моя містична смерть.

І я почував себе вже не собою, не якоюсь вартістю й величиною, не окремою позицією в рахунках цього світу, а — нічим! Почував себе чимось меншим, як пилиночка в полі. Почував себе чимось мізернішим, ніж найменший з малих черв'ячків на чорних борознах землі.

Тоді я весь заперечив був себе. Весь пірнув був у Бога, наче краплина води в море. Весь поринув у рану промінистого БОЖОГО СЕРЦЯ!

А над невидненьким черв'ячком тремтів синенький омофорчик НЕЗАЙМАНОЇ ДІВИ..

27.5.1945

М'ЯЧИК

Троянда захотіла бути м'ячиком у руках Бога.
Бо св. Тереса казала:

— Бався мною, мій Пане, наче м'ячиком!

Кидай мною, куди хочеш, мечи мене там, де
Тобі подобається, штовхай мене, як хочеш, обкладай
мене ударами кільки хочеш, — тільки не выпускай ме-
не з рук далеко від себе, щоби я на смітниках та в
будляках цього світу не запубилася!.. Я хочу бути м'я-
чиком в Твоїх руках!..

Троянда захотіла бути м'ячиком у руках Бога..

— . —

Я люблю св. Тересу.

Я закоханий у праведну черничку з Лізіє.

Я причарований молоденькою кармелітанкою, що
жила в монастирі тільки дев'ять літ, померла в
двадцять-п'ятому році свого життя (на два роки пе-
ред моїм народженням), а вже давно в надміру тор-
жественний спосіб проголошена Святою.

Люблю цю святу, незайману дівчину з Роз-
п'яттям у руках, що з них сиплються троянди, троян-
ди, троянди..

Бо хоч її молоденьке життя було пронизане
самими колочками, вона обітувала другим дощі тро-
янд..

Вона говорила:

— “Моя найбільша потіха це те, що я на цій
землі не мала ніякої потіхи”.

А другим обітувала дощі троянд!..

Я люблю св. Тересу не за троянди, а за те, що
вона, сама Божа троянда, хотіла бути м'ячиком у Бо-
жих руках.

— . —

Минулої ночі снівся мені покопаний м'ячик, а
над ним дощики.

Ці дощики це були пелюстки троянд.

Вони падали на мою душу, що закохана в Хрис-
тову розкішну Троянду.

В Троянду, що захотіла бути м'ячиком у руках
Бога! —

27.5.1947

НА ДОРОГАХ СКИТАННЯ

Щойно п'ятий день живу в Празі.

Сьогодні опинився на ольгінанському цвинтарі. Прийшов на похорон старшого мужчини, що помер у лічниці на туберкульозу. Це брат одного священика, який в перших днях мого побуту в цьому великому місті показав мені своє чесне, золоте серце. Моєю участю в цих похоронах хотів я виявити йому спочуття.

Цвинтар-великий..

На ньому, один біля одного гробівці та гроби, хрести, подобі й пам'ятники. Деякі з дорогих, вишуканих марморів. На багатьох видніє п'ятно справжнього мистецтва. Майже на всіх новіших хрестах та пам'ятниках майоріють світлини померлих.

В однім кінці цвинтаря є вже й модерні вітрини, за якими примющені бронзові урни з крематорійними попелами покійників.

Була листопадова днина. Капотіла студена мжичка снігового дощу. Повівав холодний вітер.

В моїй душі було холодно й незavidно.

За цвинтарною брамою суятилася журба про мій завтрішній, скитальний день. Вона не могла знайти собі місця на припочинок. Тому прийшла на погребальному возі, що з нього перед хвилиною внесли на цвинтарну алею закриту домовину.

Передімною гріб, на якому в камені зображений розторощений дуб, що від вихру ненадійно звалився додолу. Це не тільки символ зламаного життя тієї людини, що спочила під камінною плитою цього гробу. В цю хвилину це той символ всього мого минулого, що поторощене воєнною навалюю воєнних подій.

При мені дві молоді дівчини, що прийшли на похорони wraz зі мною. Тремтіли від студені. А ця студінь проникала не тільки в їх кості, але й у їх душі.

Було нас тоді вкупі трьох й мої дві доні. І всім нам було на душах дуже важко..

НА СУМЕРКАХ

На сумерках вечора розколисався дзвін церковної пісні. Загомонів під навами капуциньського храму. Засумував гармоніями й мелодіями мінорних арій. Хитався на глибоких віддихах людських грудей, ніби на інтервалах.

Сердечка в нім — не було!...

Він дзвонив без сердечка.

Він дзвонив металевими голосами, наче крисами.

А з цих голосів обривалися якісь м'якощі, мов шльохи розплаканого болю. Ці шльохи збивалися до купи й перетворювалися в клубок страдальної печалі, що був, ніби сердечко в дзвоні.

Це співали — жони.

На лівих руках у них — білі опаски.

Це — німки!

Це ті, здебільша потратили чоловіків на війні, а завтра або за тиждень або за місяць мали покидати свої домівства в Судах, та з торбинками і з дітьми йти на Захід, у Німеччину.

Вони співали.

Ні, вони не співали, вони співано плакали.

Вони виливали свою гірку скаргу перед тим Богом, який впродовж кількох останніх літ бачив їх чоловіків, що такі самі або подібні опаски закладали на плечі й рукави багатьом мільйонам людей з України й зі Східної Європи.

Яка страшна й невмолима рука відплатної справедливості!

Яка безоглядна і безпощадна кара паде на роди й покоління тих, що несправедливо карають!

Бо неправедна кара творить помсту. Несправедлива кара викликає жадою мести навіть у тих серцях, що з природи лагідні й вибачливі. Незаслужена кара спричинює бунт у покараних, у понівечених, у безневинно покатованих.

Як же ж коротко треба було чекати на цей бунт несправедливо покараних та на їх немилосерну відплату!

А на сумерках колисався дзвін церковної пісні. Співав збір жінок, між якими було багато невин-

них і найневинніших. Але таке вже право природи, що всяка збірна чи спільна акція або реакція, ламає на своєму шляху навіть нічому непричасні окремі існування.

Таке вже право природи.

...А на сумерках колисався дзін церковної пісні.

Це співали — невісти.

Німкинї!

Ця пісня, яку вони співали, була не тільки виливом їх смутку з душі. Вона була ще й гомоном якоїсь безнадії, що взялася в житті багатях — багатях сьогоднішніх людей.

— . —

Я скопився з приколїнь та й вийшов з притвору надрів.

Вибіг у сумерки грудневого, розмоклого вечора, що розкапався над містом студеними сльозами.

НЕРВИ

Невже мої нерви пірвалися?

Невже з них остав тільки клубочок поторочених волоконець?

Чи вони вже тільки повривані жилочки, крізь які годі передати накази моєї волі?

Невже вони насправді потерзані? :

—.. Обривав їх смуток моєї душі, що заскигліла при скривавленім шляху війни, наче перепілка.

Напинав їх мій біль, наче орел над руїнами життя ширяючи.

Терзала їх печаль, мов діва, з розлуки одержима, струни.

Замоталося в них горе життя, що безумилося наче божевілья.

Бренькала на них судьба приреченна на смерть, що сунули своє життя по дорогах землі в гроби та в незакривані ями, своєю одчайну пісню.

Падали на них свисти й реви пекельних арій з фронтових полос.

Висисав із них тонесенькі стрижні туск за ясным життям творчих сугокоїв.

Чавив їх своїми злобами опир, що йому на ймення: безбожний чоловік!

...І захворіли мої нерви.

Розладналися.

Поторочилися...

Я намотав їх торок на душу, оперезав ними, наче терновими віночками, моє серце і похвильованим кроком, несучи в долонях мій день під ясні зорі, від пекла тікаючи.

20.4.1945

ОГУДА

Довкруги-мене огуда!

Збилася в олов'яну хмару надімною.

Виринається з одного, другого й десятого рота
і паде на мене полохом понівечення.

Четвертує мою напругу, коле мій змаг, хмарить
обрій на моїм небі.

Глузує собі з моїх найсвятіших намірів, нехтує
всі мої осяги, глумиться над радістю моєї творчості.

Шаленими посміхами сміється над моїми святощами,
божевільлям уклинюється в спокій моєї творчої рівноваги.

Осміщує мене привидами невдачі.

Виходить на позорище світу те все, над чим я тремтів і про що я не міг говорити без містичного зворушення.

Накликує оточення проти мене, насторожує довілля
проти моїх змагань, підтинає крила мойому летові,
виймає колеса зпід мого воза...

Ламає мене!

Але я бачу,

Я чую,

Я вичувано,

Я певен цього, що ти, мій ясний Пане, цими способами гартуєш мій чин.

Сталиш його, щоби був міцніший.

Формуєш його, бо на нзому спочило Твоє благословіння.
І станеться так, що на вихрах огуди вознесу
його до Тебе, як жертву з літургії мого життя!...

ПОЄДНАННЯ

Сьогодні ввечорі ми поєдналися з собою.

І тоді, коли наші серця були наче дві твоєнди з розхиленими пелюстками, на наше поєднання падав черемховий цвіт.

І ми помирилися одне з одним.

Наше солодке сумиря залеготіло між листками черемхи, мов вітрець, що фиркав по бурхливих просторах, а вкінці златіцнів і притих нам над головами.

Сьогодні ввечорі ми знову зрозуміли одне одного.

Ти плакала, при моїм рамені голову тримаючи, а над моїми думками з'явилася веселка. В твоїх заплаканих очах заблестіло таке довір'я до моєї любови, що я сам себе та своєї камінности засоромився. І тоді раптом об'єднало нас глибоке, тепле, довірливе почуття.

Таке гаряче почуття потрапить спаяти не тільки ДВІ дочервона спаяні залізні штаби, але й два камені.

І я приклонився над твої ж долоні, мої уста до кожного твого пальчика приголублюючи.

І над нами знову засвітило сонце.

Знову появилися над нами надміру чарівні світанки і досвітні ранки. Вони блистять наді мною вже трьома зірницями:

— ранньою зорею й твоїми очима!

ПОМОЖИ МЕНІ!..

Зникаю.

Пропадаю..

Зсуваюся в самозабуття, в глибини безтями, у хлані неспівомощів..

Перед собою бачу тільки ясно навітлений кивот, а на кивоті — монстранцію. В її осередку, в мелхіседеку, біліє білий, білесенький Агнець..

Благословенна година!..

Над головами людей колихається тихий шеліт молитви. З передпрестольних приступців розгомнілися ніжні дзвіночки. Вічну лямпадку розгойдали сиві, пахучі струмки тиміямю..

Благословенна година!..

— Свхаристійний Боже!..

— Поможі мені, поможі мені!..

— Поможі мені забути про себе, пропасти для себе, знегамитися в собі, а гямити тільки про Тебе, і про мій нарід, і про тих, що мені найбільжі, і про тих, що мені супротивні й такі далекі..

— Поможі мені самозавмерти!..

— Поможі мені не гямити про себе, переочити себе, знехтувати себе в довгому шерезі тих, про яких треба мені пам'ятати!..

— Поможі мені виснажити себе для Тебе і ніодної хвилини не жити без Тебе!..

— Поможі мені гинути з Тобою, жертвувати-ся для Тебе і жити при Тобі, щодня та щохвилини вмираючи на перехрестях твоєї Волі з волею синів погібелі!..

РАДІСТЬ

Невже не чули ви ніколи пастушої сопілки, якою крізь смуток ллється радість дитячого серця, що впродовж цілих місяців б'ється над черідкою. Це розб'ючене серце пастушка не витримало б такої довгої самоти на полі, воно не раз може й заплакати б з жалю за ровесниками й товаришами забав, якщо пастушок не виспівав би на сопілці крізь смуток свою дитячу радість.

Чи ви не чули пісеньки, що несеться в підосінні дні з-над стерень. Її співає дівчатко в червоній слідничці, гусійка. Вона промерзна, наверхла на себе вереточку, ноги підігнала під себе, руки закоцябли, але співає. Бо крізь усю мізерію її життя все таки пробивається ввєрх радісний первень її існування, вона велика оптимістка. Вона всіх нас учить цим співом — не забувати про радіщі в житті, не забувати про те, що християнам треба “радуватися і веселитися в Христі”.

Що підтримувало в бусурманській неволі козаків — невольників?

—Проспівана дума невольнича з radoщами надії на визволення!

РАДОСТЕ МОЯ!..

Боже!

Великий Духу невимірущих духів!

Всемогучий Пане над усіма панами!

Володарю над володарями!

Радосте моя!

Тремчу перед Тобою, пам'ятаючи, що початок премудрости в житті це — страх Господень.

Тремчу перед Тобою радісним тремтінням людини, що не може упокоїти себе в обличчі свого ласкавого Батька.

Дрижить перед Тобою мое розрадіснене серце, наце серце дитини, що горнеться до грудей своєї матері.

При Тобі проймає мене зрівноважене почуття страху, що йому на ймення: страх Господень.

Страх перед усім, що могло би образити Тебе.

Страх перед тим, щоб Ти не відійшов від мене, щоб Ти не покинув мене, щоб Ти не відвернув від мене своє ясне і промінне обличчя.

Пане мій!

Радосте моя!

Віддали від мене — смуток!

Відкинь од мене — острах перед синами загибелі та їх зазіханнями на мою віру в Твою поміч!

Відбери від мене острах перед злобою цього світу й синів темряви! Бо якщо цей острах поселиться в моїй душі, забракне в ній — Тебе. Я тоді перестану тремтіти перед Твоею ласкавістю і добротою, перед Тобою. Перестану мати — страх Господень!

Віддали від мене острах перед синами загибелі!...

Якщо цей острах напосаде мене — засмучуся. А смуток і страх перед злобою синів темряви це не є прикмети синів світла і життя.

Радосте моя!

РОМАНТИКА.

Невже романтика в житті вже таки зовсім не потрібна?

Невже людина аж натільки залицемірила з собою, що не відчуває в собі ніякої тяги до чогось величного, а водночас таємного, до чогось позабуденного, до чогось такого, що поміражене тугами й облечене в мрії?

Невже людина так сплющила себе, що не бачить ніяких інших вартощів поза реальними величинами? Не бачить ні одного вечора, прожитого в романтичному захваті, проведеного в марівних надіях на те, що хоч не справдиться, а все таки підтримає душу в їх хвилювальних полетах і здвигах?

Чи навіть свою любовку ніколи вже не зможемо побачити такою, якою ми хотіли би її бачити, а тільки такою, якою вона насправді є?

Чи наше серце таке вижерте й вигоріле, що вже не потрапить розтремітяться ніжливими б'ючками захвату й тоски за тим, що далеке від нас і чуже нашим часам, а все таки понад міру чарівне? До речі ж кажучи, романтичне це ще не неможливе. Навпаки, воно нераз дуже близьке до дійсності і здійснюване.

Чи справді в житті потрібні тільки розум і воля, а все проче — хлам?...

А фантазія?

Уява?

Ентузіязм?

Візія?

Інтуїція?

Що не кажіть, а мені таки здається, що романтика щезає з нашого життя тому, що в ньому щось вижерте й вигоріле...

САМОТА

Самота це не самотність життя без живих істот навкруги.

Самота це не відлюддя затворника, що впродовж років не бачив усміхненої людини.

Самота це не чотири стіни келійки, крізь які проходять твої безбарвні дні.

Самота це кирітство душі, що в найгамірнішому докідлі почуває себе такою самою й беззахисною, наче самота кедрина серед величезного лісу сосон.

Самота це та хвилинка, що в ній з твого серця виривається не плач, а рев, який повзе слідами твоїх зубів по роздряпаній стіні.

Самота це поцілунок твоїх засвяглих уст, що прилипли до засушених пелюстків троянди, наче кров. Бо ця троянда колись, давно, кбсичила коси твоєї коханої.

Самота це туга, що наче гадюка, наставила з твого вікна голову в той далекий розкішний обрій, що є небом твоєї душі та бальдахимом твого щастя.

Самота це кобра, що причаїлася в твоєму серці до шаленого скоку в життя. Вона хоче розчавити в житті не велелюддя, не рух і не усмішку, але самотність цього велелюддя, і цього руху, й цієї усмішки.

Самота це зустріч душі з Богом над поламаним руштуванням життя.

Самота це скарга душі на життя, що загубило себе.

Це скарга серця на душу, що на бурхливих дорогах світу забула про свого Бога!...

23.4.1947

СЛЪОЗИ

Не дивуйтеся, що я плачу.

Я не плачу, а співаю.

Я виливаю з душі пісню, що перлитися і застигає в слъозах, тому ніхто її не чує.

Я плаваю біля мого життя на живе срібло, що паде й котиться вам під ноги, наче хрустальний горошок.

Втікаючи зі ззалізнілого життя, я розжалився, бо бачу, що все довкруги мене перетворюється в жах, і все, чого доторкнувся сапарас на крицю.

Ховаю власну душу від суворих поглядів бога війни. Бо розжалобилася моя думка над трупами й черепами життя і над вибоями та ямами землі.

Вятую в собі останки цього, що людське в людині. Вичуваю та в собі гострі зори тварин, що називають себе людьми і мають подобу чоловіка.

Припадаю до тихих порогів церкви і радуюся, бачучи, що вічна лампадка перед в'язницею мого Пана ще не загасла...

Я не плачу, я співаю...

Я мечу з себе біль душі на подобу колишньої людини, наче хлопчик, що плаче над подобою померлої матері.

Я не плачу — а співаю.

І боюся й жахаюся, щоби від цього співу не розірвалося мое розжалене серце...

18.4.1945

СМІЮСЯ ЗІ СЕБЕ

Сміюся зі себе.

Сміюся зі шкаралуп, що ними обволік я моє власне життя.

Сміюся з павутиння, що ним, ніби бабиним літом, засотав я мій день.

Сміюся з тіней, в які завита моя душа, наче в вовняні хусти.

Сміюся з себе.

Глузую з турботи, що черпає з мене свіжоці, а наливає в серце втому.

Кепкую з журби, що згинає мої плечі, а душу заглушує, наче тернина поле.

Дотепом мечу в скорботу, що скублилася під серцем, мов гадюка.

Глузую з себе.

Суєто мого дня! Впишаю в тебе глум, що гостріший від меча.

Голівонько моя, розболена над поторощеними щентами моїх надій! Над тими рештками надій заблисків мій блискучий глузд.

Панахаю тебе, мій болю, глумом, мов штилетом, скривавленим у моїй власній, гарячій крові.

Сміюся з себе...

21.4.1945

СОБАКА

Мій вірний сторож і приятель, могутній вовчур Візо, давно загинув. В тринадцятому році свого невибагливого життя-сказився... Треба було знити істоту, що була мені невимовно вірна. В день його смерти вихорна хуга курдеячила не тільки на дворі, але і в мому серці.

Поховали його під яблунею тоді, коли на ній не було ніодної квіточки, ніодного листочка.

Другий вовчурик, Рекс, при мому відїзді з дому в далеку чужину, біг за возом аж за село. На мої наполегливі накази вертатися йому назад він не звертав ніякві уваги. Та згодом, коли ці накази стали аж надто рішучими, жалісно заскавулів і простягся на ввесь ріст при дорозі сумно помядаючи за возом. Не рушився з місця доки я не стратив його з тчей.

В дану пору нема в мене вірної собаки.

Під цю хвилину я сам заблукав на собачі дороги скитання. А на цих дорогах нема вже рідної хати, нема вірної собаки..

І нераз, тоді, коли почую гавкіт чужих собак, з моєї душі виринають теплі спомини про двох моїх вірних сторожів і приятелів.

І наче бачу мого Віза, що серед пізньої ночі, почувши знайомий туркіт воза, вибігав далеко за село, аж під чорний хрест на придоріжжі, своєму панові назустрічі.

Бачу його, а з ним і його наслідника, Рекса, на далеких дорогах мого минулого і чую, що в мому серці щось западається..

Западається наче Візовий гробик під яблунею без листка і без квітки.

СОБАЧІ ЗВИЧАЇ

Чоловік прикомарив собі собачі звичаї

Закоханням, величанням і жениханням: надав простіші форми та ввів їх у звичаєве право.

Упростив кохання.

Поздирав з нього серпанки.

Понівечив у ньому ніжності.

Усунув знад нього соромязливість.

Позбувся всяких освідчинових і заручинових процедур.

Перестав бавити його словами, а зразв бере його соромітним чином.

Загасив у ньому божественні вогні, залишаючи йому тільки розблтані вогники змислової насолоди.

Наснажив його первенем тілесної стихії.

Наповнив його, наче келех від вина, отрутою забування.

Переплів його жадобами й млісними тугами за тілесною сластю роскошування.

Озброїв його не ніжністю й чистою любов'ю, а прелюбодійним почуванням.

Восхвалив його похвалами, та не трубадурними, не лицарськими!

І конаючи при ньому з вичерпаня зміслів питає самого себе, чому воно таке безсоняшне, а вкінці таке нудне й пересичене?

Чому воно вже не блакитне небом, а плямле не туками землі?

Чому...

...завелися в ньому собачі звичаї?!

СТАВАТ!...

При хресті же Ісуса стояла Скорбна Мати.

При хресті...

Стояла..

У цьому слові: *стояла* є щось сталеве, гранітне, героїчне!

Воно випнуте незламністю!

В ньому прихована готовість на жертву.

Його повнить віра в Боже Провидіння й довір'я в Божу силу й доброту.

Скорбна Мати-при хресті стояла!..

— . —

Маріє!

Скорбна Діво!

Горесна Матінко Божа!

Дай мені силу — стояти!

Навчи мене не хитатися, а — стояти!

Допоможи мені не падати, а — стояти!

Маріє зпід хреста!..

На шляхах гомони, шум і тривога.

Апокаліптика часів, що в минулих десятиліттях на чорних конях їздила, пересілася до панцерного авта.

Людина людині розпанахала груди й на місце серця вкладає пекельну машину.

Плем'я праведників на землі вигибає.

До слова приходить зоантропічний люд.

Розвелися сини загибелі..

А моя розжалена душа рецитуює:

— При хресті же Ісуса стояла Скорбна Мати...

— при хресті!...

— Стояла!...

— . —

ТАЇНСТВО

Життя це — таїнство!

Життя це розбренькана гарфа. Невидима рука з далеких висот заторкує її струни ніжнішими та раптовнішими доторками і сколихує над ними мелодію наших днів.

Яка ж дивна ця мелодія!

Нераз несподівана зустріч з однією особою повертає всю долю людини в зовсім інакший бік.

Інколи одне почуте слово стає наріжним каменем нової життєвої будови людини.

Буває й таке, що тільки одна пропасниця або якийсь один дивно пережитий вечір поверне всю життєву мандрівку чоловіка в супротивний напрям. І по якомусь часі ти оглядаєшся назад себе і подивляєш розумний уклад випадків, крізь які червоною ниткою тягнеться толк невидимих мудрощів якогось великого ума...

І всією силою своєї душі вичуваєш, що життя це не є випадковий сукуп дій і потенції, що воно не є виплодом принагідних обставин. Вичуваєш, що над ним розпростер свою опіку Хтось такий, що перед Ним усяка людська мудрість мусить замовкнути.

Вичуваєш, що життя це — таїнство!

ТІНЬ.

Тоді, —

коли люди вирізували себе, —
 коли залізо розмітувало шматки з людей по
 ровах і дорогах, —

коли колеса, що ламалися під вагою наванта-
 жених возів, вивертали шляхи, —

коли над калюжами людської крові плакало
 тільки сонце, —

коли над вигорілим серцем людини загасла
 остання надія на якунебудь поміч, —

коли жінки й діти вже не могли хлипати, тіль-
 ки 'отупілими очима дивилися наперед себе й шука-
 ли якогонебудь отвору в пивниці й ямі, —

коли старі люди обома руками трималися за
 рідні одвірки, а вояки й насилу не могли їх від них
 відірвати, —

коли на задимлені пожарища сіл і містечок
 сідали чорні ворони і крякали, а на перетлілих поро-
 гах погорілих домів сторчали почорнілі кикті мер-
 твих людей, що воліли згинути, ніж покинути рідний
 поріг, —

коли навіть сільські собаки не мали притулку
 й пристанища, бо всі дахи й піддашся та пристріш-
 шя в селі були в жахливих румовищах, —

тоді —

над селами й містами я бачив тінь справедли-
 вости й грізної величі, —

тоді —

я бачив тінь Істоти, що була невидима, але я
 вичував, що Вона жива, реальна й істинна...

Проходила престорами, повінчаними червоною
 луною, несла в світ величню правду...

Несла правду про справедливість!..

Несла її в людство, що повірило в свою правду
 і в правду своєї роздмуханої величі!..

Тінь падала на руїну, наче гнів скрипака на
 розбиту скрипку...

ТРИВОГА

Сиджу над постільлю хворої дівчини.
Над нею звагоніла невидима хмара пропасни-
ці.

Її дихання вривані й короткі, груди запрацьо-
вані, вічі блискучі.

Що дві години товиваю її мокрими ькладами,
напуваю квасними плинами й годую білими, гіркими
порошками.

А потім слухаю її верзенні речі.

Надворі глуха, пречорна ніч. Весь дім пірнув
у глибокий сон. В даляні зацокотіли ледве чутні сту-
ки локомотиви. На черешні засковиччала сова.

За вікнами снувалися білі пелюстки черемхо-
вого цвіту, падаючи й пристановища на тихий супло-
чин шукаючи. Одну з них підхопив вітрець і ки-
нув у світличку. Біла пелюстка затремтіла над го-
лівкою хворої дівчини та й упвла на її гаряче чоло.

А хвора верзла залихоманені речі.

Говорила про білу юкарду, що випала з її за-
плетених кіс, —

про червону троянду, що почала в'янути в фля-
коні,

про китичку фіялок з окрайців лісу.

Верзла про блакитне небо, на якому побачила
білого янгола і про білого янгола, що на своєму біло-
му чолі мав синю перев'язку .

Верзла моя донечка про всякі речі.

А я сидів над нею, слідкуючи перебіг кризи,
глибоко затривожений. Ця тривога була така силь-
на, що тоді, коли ясне сонічко сходило, мені здава-
лося, що це не сонце, а череп біло-ясної смерті!

ТУГА

Тужу за Тобою.

Тужу за блисками Твоєї ласки.

Тужу за досвідами й пробами, що їх посилаєш мені, наче обтернені троянди.

Тужу за роскішною приставання з Тобою.

Тужу за мукою призадуми над Твоєю смертю на хресті. Ця мука, наче вирва душі, прагне виповнити себе Тобою.

Тужу за блискучими брязкотами моїх сідел у чвалах за здійсненням Твоїх наук між людьми.

Тужу за дзвінкими стременами мого хрестоносного походу в життя. В цих стременах мої ноги це не ноги, а крила в леті у Твоє Царство.

Моя душа під цей час на втомах припочиває. Ці втоми це — обірви й тороки життя. А я тужу не за обірвами й тороками, не за клаптями життя! Я тужу за повнотою переливного існування моєї душі, за боротьбою.

Тужу за Тобою!

Несу Тобі мою тугу на душі, наче скривавлену сльозу на долоні.

Дай Себе моїй душі, дай себе моєму життю!

Дай мені зазнати тих радощів і тієї роскішної муки, що їх вичуває убога людська душа, Тебе посідаючи!

18.4.1945

ТУГА ЗА ЧИНОМ

Чин це струмінь мого дня.

Це кість наснаги мого духа.

Це вісь в круговороті мого будня.

Й склалося так що впродовж цілих місяців я був нездатен до чину. А радше, правду кажучи, я не міг назовні діяти. Я мусів зібрати себе і всі свої чини під себе, щоби втриматися при житті й не опинитися в дорозі на заслання.

Й моя наснага дряпалася по чотирьох стінах вузької світлички, що перетворювалася в каземат моєї внутрішньої, розладнаної муки.

Склалося так, що я не діяв у житті, тільки життя діяло в мені. І тоді воно.

— розсаджувало мене, наче динаміт,

— розприскувало з мене силу,

— розмітувало мої напини по замкнутім просторі,

— кидало мною, наче м'ячиком, об межі тієї життєвої вузини, що зашморгувала мій чин і мій день.

В такі хвилини народжувалася в моїй душі нічим невіспокоєна туга за чином.

В такі хвилини вибухав у мене пламенний стовп снаги, що сягав самого неба. Він потім падав, мов торнадо, назад у мою душу. І здавалося, що засинав на споминах про мое минуле життя, що було не тільки сукупом днів, але пруживою в'язанкою дій, посувів та чинів.

В такі хвилини моя душа вже не була душа, а сама туга.

Туга за активністю.

Туга за рухом життя.

Туга за бурливою дією днів.

Туга за чином, що тремтить, наче серце, на долоні.

Туга за чином, що горить у руках.

Туга за справжнім, повним життям.

ТУНЕЛЬ СМЕРТИ

Бодай одна ніч у житті кожної людини буває чорна, наче тунель.

Ця ніч страшна, наче тунель, у який з двох супротивних боків в'їхали поїзди.

Ця ніч часто буває тунелем смерти для людини.

Це перша наша ніч, несплана з приводу празки й упокорень.

— . —

Ти рвався на верхи, ти хотів сягнути самих кичерів життя, ти хотів вибитися в переди, ти хотів блиснути собою над оточенням, але ось, гляди: тебе впокорили!

І покора прибила тебе до землі.

Безсонна ніч і ця покора огорнула твою душу смутками і безпросвіттями, наче чорний тунель.

Ти не забудь, що перед цим тунелем було те, що вчора ввечорі скінчилося, а за тунелем заіснує те, що завтра вранці розпічнеться. За тунелем жде на тебе розкішна країна перемоги і щастя. За тунелем — прегарна земля радісного самопочуття. Та цю Країну і цю Землю посяде тільки той, хто в тунелі не осліпне, хто свою першу безсонну ніч перебуде непоконаним і незаламаним, для кого ця ніч не стане тунелем смерти, але — пробою життя.

Бо покора це — велика річ!

Я сказав би, що покора це один з найбільших дарів життя. Хто її, непофальшовану, набув, незмірно збагатів та заскарбив собі велику силу. Бо тільки цей чоловік, що з покорою в серці пройшов досвіди життя, вважаючи себе тільки оруддям в руках Господа Бога, є — справжньою людиною. Бо тільки той, що всі свої осяги вважає не тільки за свої осяги, але передусім за осяги Божої ласки в ньому, не попаде в пусті хвастоці й гордощі. А гор-

доці це — коріння смерти в людині...

Гордоці це — паморька життя!

Хто дістане цю паморьку, замотиличить свій вік та весь час обертатиме себе все довкруги себе. Тоді ця перша безсонна ніч, у якій людина не прийняла свого впокорення за Божий досвід, що мав її вим'яти й переформити, стане для неї — тунелем смерти!

2.4.1945

УБ'Ю ТЕБЕ!

Уб'ю тебе, марна надіє!

Поконаю тебе смертю всяких сподівань на щастя в цьому світі.

Переламаю тебе на кусні, що їх розвержу по всіх усядах.

Відречуся тебе, хоч ти така солодка і приманлива.

Прожену тебе від себе, наче повію, що вабить пестощами любови, яка вигасла в її серці ще тоді, коли перший раз продавала її. Бо ти маниш мене привабами щастя, яке я втратив ще тоді, коли вперше пізнав, що воно тільки хвилеве і дочасне.

Я не хочу запродаватися метеорам життя

Я не дам себе взяти в ополон міражам цього світу.

Я не хочу запрягати себе тільки до того воза, на якому сидить молода невіста з віночком троянд на чолі, а побіч неї — беззуба смерть.

Я не хочу сідати до того поїзду, що на одному з найближчих скрутів неминуче перевернеться з насипу в провалля.

Я не хочу шхати шию в ярмо при возі без колісся.

Я хочу — тривкого щастя!

Я хочу цього, що закорінене в вічному, тривку !

Я хочу життя, що не минає!

Я хочу таких переживань, що існують не тільки сьогодні, але й завтра, і завжди, і повік: вічно.

Я хочу вічного в щасті та щастя в віках віків.

Тому уб'ю тебе, надіє на чар марнощів! А покладуся на чар вічнощів! У щасті та на щастя чару в вічному триванні.

Наснажу душу упованням на Бога!

ХРЕСТ.

Хрест у моїх очах це не тільки дерево Христової смерті, не тільки емблема християнства, на тільки символ перехрестя двох воць: Божої й чоловічої.

Він теж не тільки видиме зображення страждання.

Хрест це живе й тремтуче живло!...

Без нього життя не було би боротьбою, хіба застоюною снагою боротьби. Без цього розтремтілого живла перехресних первнів творчості й бунту наші дні були би не відтинками кипучого фронту, а стовпами на шляху нашої рокованости.

Хто живе без цього живла, цей не осягне мету свого вікування.

Хто не любить його, цей у якомусь там дні опиниться серед своєї дороги — з нічим.

Хто забув про нього, цей забув про наймодутніший чинник свого духового поступу.

Хто загубив його, цей загубив ключ до таємниць свого внутрішнього вдосконалення.

А хто полубив його, цей показав ту нехтовану силу, що стане двигарем його духовного розвитку й підоймою його жертв. На цій підоймі він вознесе свій вік у висоти, олижчи неба, в ці сфери, в яких хрест перетвориться в блискучий жезл життя!

ЧИ БАЧИТЕ?

Чи бачите?

Чи бачите руїну людства?

Чи бачите людину, що вивернула з себе душу?

Чи видите виворітну душу людини?

Сьогоднішне людини-покодога. З цього остали тільки кусні, залишки... Його рвзчавили ланцюжні гусені з-під залізних коліс, що двигали на собі танки, гармати і міномети. Його кінські копита й підковані запятки марсових колон. Його покришили гранати і шрапнелі. Його скупала в сльозах та крові злоба й ненависть безбожних людей.

Воно обгоріло в огнистих кадобах помсти.

Воно оббрискане глинами й болотами доріг, що ними котилася гріховна апокаліпса нашого часу.

Чи бачите?

Чи бачите ганьбу життя?

Чи видите, в яке нещастя попала людина, що покинула царственну путь?

Чи заєважили ви, в який захлин життя веде людину свобода без закону?

Чи бачите руїну людської душі?

Чи бачите?

ВИ — пророки без євангелійної благовісті?!

ЧИ БОЛИТЬ?

Колись, давно, матуся гладила мій палець, покалічений чепіликом і питала мене:

— Чи болить?

Колись давно..

Сьогодні було б варте сміху, виждати від будького, такого запитання.

А все ж таки в нашому часі людину, що має в собі не тільки душу, але й Божу подобу на ній, болить серце!

Але модерний світ не слухає зову серця.

Сьогоднішній світ — глузує зі серця.

Грішний світ нехтує серцем.

Люди забули за серце!

Лишили його вдома, виходячи, а самі пішки в світ прокладали собі шляхи мужими погоптанними серцями.

Мати тримає серце цупко в жменях, щоб не розсадив його біль, але ховається з ним в затишній домашній церковці.

Добра дружина не може дати собі ради зі серцем, що схвилювалися, але не шукає потіхи в людей тільки в Бога, бо люди поглузували б з її серця.

Вірна дівчина не може знайти собі місця, бо туга розриває її серце. Вона наче та пава, що рве зі себе піря, нишком розриває себе неспокоями. Та перед людьми мовчить, мов закаменіла, бо люди метали б на неї глумом.

Невже ж трапиться така людина в живих, що запитала б їх, чи болить?

Чи болить тебе, мамо, серце за сином, що мав душу і пішов у світ замінити її за металеву бляшку на шиї?

Чи болить тебе, дружино, серце за чоловіком, що мав душу та керг її разом із набоями у свій наплечник?

Чи болить тебе, дівчино, серце за в'язком, що тоді, коли вистрілив останню кулю з кріса, послідною своєю гадкою подумав про тебе..

Чи болить тебе, вірна дівчино?

— . —

Який же страшний зробився цей світ без серця!..

ЧИ ТЯМИШ?..

Розміряні світила сяйливого багаття червоні язики до мене простягали.

Лагідь місячної ночі прорізувало виття вівчарських собак і бляння овечих тури. Глуху, замлілу тишину міжгірного провалля час од часу протинали пестливі гомони трембіт. У стіп високих карпатських верхів, на полонинській поляні — ми під колибою гуртом проводили чарівну ніч..

Чи тямиш, дівчино, цю чудову, прекрасну ніч?

Над нами сузір'я мерехтіло, тремтіло мережане небо над верхами.. Корони задуманих смерек лебеділи сумливий псалом самоти, хилилися на привітання волоцюг із розділля. А джерельні води потічка живим сріблом по камінню пливли— розпливались.

Звідусіль вітерець надносив здорову, творчу силу лісистого живла. — А мені так любо було сидіти із тобою при розкладеній ватрі, так невимовно радісно й весело!

Розміряні світила сяйливого багаття червоні язики до мене простягали, — а мені здавалося, що це твої добрі руки на обійми мене закликали!

Золотосяйна грань мінилася в полумінних блисках, — а мені здавалось, що це жар твого серця блискав почуттям!

Іскрилися перед мною огні смерекового гілля, а мені здавалось, що це твоя душа падає жагою мого кохання!

А глуху, замлілу тишину пронизували пестливі гомони трембіт..

І в моему серці взялося тоді п'ючаття і радощів і смутку життя!

А саявом зоряних просторів спливало на нас благословення чарівної ночі..

Ти тямиш, Дівчино, цю чарівну, прекрасну ніч?..

ЧИ ЧУЄТЕ?..

Чи чуєте?

Життя людини — плаче.

Заблукало в хащі доктрин та ідеологій і — плаче.

Згубилося в гущі збройних винаходів і — плаче.

Напилося отрути людських злób.

Нахлипалося трійливих газів по камерах смерти.

Набулося по тюрмах і в'язницях, по лагєрах і засланнях та й — плаче.

Чи чуєте?

Заллаконе! життя людини — курдеячить.

Воно прòклинає той час, в якому людина відреклася Бога.

Воно наче поранене левеня, стогне при перехрєстях людських жаліб і — прохає рятунку.

Скривавлене допадами людських злочинів валяється по дряговиннях і дебрах світу, конаючи.

І закриває своє лице з сорому, що воно людське,

Чи чуєте?

Чи чуєте, ви, утікані з Божого царства й шукачі скипетрів, на яких нема хрєста!

Ви, окаянні чоловіки й невісти, прирєчені на вічну смерть і на загибєль!

Ви!!!..

17.4.1945

ЩАСТЯ БЕЗ ЩАСТЯ

Я маю велике щастя.

Не потраплю докладно з'ясувати і досадно уявляти його, та скажу тільки одне:

— Моє щастя вельми велике!

Воно загіздилося в моїй душі ще тоді, коли моя матуся простенька жінка з села, навчила мене перших молитов і в соняшні неділі вела мене за руку до церкви.

Воно примосилося в моєму серці ще в тому часі, в якому йшов я з промінною душею до перших св. Причастій, до перших ступенів віку, що були ніби квітицями з барвистими трояндами.

Воно горіло в моїй крові, що тоді, коли я малим хлопчиком, з батіжком в руках, бігав по зелені моріжках, гуси пасучи й до останніх меж, веління моїх батьків виконуючи.

Та вже тоді, несподівано туга намотала моє духове нутро, і терзала спокій мого самозадовільня.

Вже тоді вселився в мою душу гіч у невідоме... Вже тоді вселився в мою душу мандрівний борс, що не успокоївся до сьогодні.

Вже тоді моє щастя було-без щастя.

Вже тоді щастя обернулося в незаспокійливу тугу за життям, що в ньому радощі життя є такі самим і справжнім щастям, а не його відблиском і відгомонам.

— І вже тоді я сказав собі:

Моє щастя вельми велике. Та хоч воно велике, на цій землі-воно таки без щастя.. Бо його або вода забере, або ржа погризе, або міль переїсть, або час, наче злодій украде!

Щастя мого, щастя за горами, за просторами, за зорями..... Там, де нема часу, тільки віки віків....

Я ЙШОВ, ШУКАЮЧИ...

Я йшов крізь життя, шукаючи...

Я падав на шляху, блукаючи...

Я боровся з перепонами, змісел життя й його загадки відкриваючи.

Я громадив при собі засоби до боротьби, суету збираючи.

Я тримався людей, що далекі дороги прийшли, їх досвіди в душу ховаючи.

Я рвав себе і розривав свої сили в змаганні, щастя добуваючи.

Я боровся й шукав, плачучи і співаючи...

А вкінці переконався й утвердив себе в цьому, що:

— Єдина оаза в пустелях цього світу це — віра в Господа Бога!

— Єдина неподатна площина на трясовиннях цієї землі це — релігія.

— Єдина неподатна площина на трясовиннях боротьби це — Христова Церква.

— Єдина справжня поміч, на яку можна в житті покладатися, це — Божа ласка.

— Єдина краса, що не полиняє, не зів'яне й не переведеться, це — Незаймана Діва.

— Єдина емблема, в тривкість якої можна повірити, це — хрест.

— Єдине ймення, що ним людина може спасти саму себе, своїх та своє оточення, це — Ім'я Господа і Бога нашого, Ісуса Христа!

II. ПУБЛІЦИСТИКА

ВЕЛИКІ ДУХИ НАРОДУ.

Привернути, поновити й відбудувати те, що в упадку, було гаслом великих духів людства. Поміж тими великими духами було теж багато наших предків та сучасників.

Ті наші предки й сучасники хотіли привернути упавше царство нашого народу. Вони хотіли й хотять поновити все, що в житті цього народу розвалене. Вони теж хотіли й хочуть відбудувати в Отчизні те, що за днів давніх розквітало, та згодом поруйнувалося перемелюючи.

Наші найвизначніші предки й сучасники не хотіли й не хочуть погодитися з тим, що їх “розбитий та розграблений народ став здобиччю чужоплемінників та що нема, йому вибагача” (Іс. 42,22). Вони гляділи і глядять на “розвалиша, спустошення, пустарі і збурення” (Іс. 44, 19) своєї батьківщини, на ті злидні, що налягли на життя народу, наче важкі хмари, з незрушимою надією у своєму серці на те, що в їх Отчизні все таки “настане царство Господнє” (Авд. I, 21).

Вони знали і знають про те, що “дивитись на лихо народу в день погибелі його” (Авд. I, 13), з заложеними руками це — злочин. А безчинно глядіти на тих, які “стоять на роздріжжях, щоб убивати втікачів” (Авд. I, 14) з пекла народної неволі, це теж беззаконня. Тому їх віра в те, що “настануть для народу часи безпечні та багатство спасіння, мудрости і знання” (Іс. 32, 6), була творча й чинна. Їх віра в те, що рідний народ.. “забудує спустошені міста й поселиться в них, понасаджує виноградів і буде з них пити вино, порозводить садів і їстиме з них плоди” (Ат. 9, 14) спонукувала й спонукує їх до впертого й наполегливого тїуду, серед якого весь свій вїк живуть чи жили та в якому гинули та помирають.

Бо вони великі духи народу, навіть тоді, коли їх зовнішній вигляд простенький собі й невибагливий. Вони великі духи народу навіть тоді, коли в очах цього зганьенованого світу видаються бути нічим іншим, тільки мрійниками, фантастами й несправними ідеалїстами. Бо ніхто інший, тільки

саме ці непоправні ідеалісти створили нам не тільки національні легенди, але й історичні традиції та здобутки нашої нації.

Вони “не з поквантом і не навтеки” (Іс. 52, 12), а ступнево й органічно виростали з духа та з історії нашої національної спільноти і вросли в її життя.

Вони переконані про те, що “мир життя, це діло правди, а спокій і тривала безпека людини це плід її правосуддя” (Іс. 32, 17.)

Вони певні цього, що “найбільший скарб народу це страх Господень” (Іс. 32, 6), а найпростіша дорога до справжнього щастя народу це та дорога, що назветься дорогою святю” (Іс. 35, 8.) Бо найщасливішими та найсвобіднішими бувають тільки ті люди, що “визволені Господом” (Іс. 35, 10). Бо тільки над ними “явиться слава Господня” (Іс. 40, 5). І тільки до них можуть відноситися слова пророка Ісаї, що казав (52, 7):

— Які ж гарні на горах ноги благовісників, що возвіщають мир, вістять радість, проповідують спасіння!..

Ці наші предки й сучасники увесь свій труд та всю свою боротьбу за національне визволення поневолених братів тісно пов'язували з Господом Богом. Вони свій змаг за краще завтра рідної нації проводили під опікою Того, що “построїв у горі палати Свої небесні, утвердив склепіння Своє над землею та розливає води по обличчю спраглої землі...” (Ам. 9, 6).

І тому ці наші предки й сучасники, ці душі нашого народу були — великі! Саме тому, що впродовж довгих десятків років свого життя працювали і боролися під опікою Бога та з вірою в Його правду та в Його поміч!..

Бо сьогодні йде мова про те, що, мовляв “скрізь... судяться зараз дві правди: правда багатих і правда бідних.” А для них, для великих душ нашого народу, не існували і не існують багаті й бідні правди. Вони знали і знають тільки про Бо-

жу правду і про людську правду. А людська правда була й є для них правдою тільки тому, що вона водночас Божа, тобто згідна з Божим законом. І ціллю їх життя це, по словам пророка Ісаїї 42,21) “задля правди звеличити й прославити Закон”. Тимто й їх національна правда й боротьба така велична саме тому, що вона людська, а водночас Божа себто наскрізь згідна з Божим законом і тому оперта на беззастережній вірі в перемогу.

В тінях великих духів нашого народу набираємо віри в перемогу нашої боротьби за національне визволення. Набираємо гарячої віри в те, що в недалекому часі суд історії над нашою національною правдою скінчиться. І тому, що ця наша національна правда наскрізь згідна з Божим законом, вона — переможе!

У СВЯТ — ВЕЧІР

Св. апостол та євангелист Іван звістив нам таїнство народин Божого Сина дяконічним способом: "І Слово сталося тілом, і оселилося між нами, і ми славу Його бачили — славу, єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого" (Ів. I, 14).

І якщо ми в сьогорічний Свят-Вечір зберемося при спільному столі з думками про це таїнство, то не тільки виконаємо освячений, християнський звичай наших предків. Ми теж не тільки спом'янемо історичний факт народин Ісуса Христа. Ми, передусім, усвідомимо собі, що хоч Христос тисячу разів був би народився в Вифлеємі, якщо Він не народиться в нашій душі, всі наші святкування будуть для нас пропашими.

В сьогорічний Свят-Вечір в нашій Батьківщині, як колись у Вифлеємі, багато домів без світла (у віконцях та з замкнутими для Христа дверима). А на життя Божого Сина на наших рідних землях читає не один, але багато Іродів.

Та в цей Свят-Вечір теж тисячі й тисячі віконць на широких просторах української землі заблестять сяйвами свічечок. А над тими свічечками похиляться засмучені постаті наших матерів, батьків, дружин, братів та сестер. Вони полинуть думками далеко-далеко, за нами шукаючи. І вернуться ті думки до них, обнадієні. Їх погляди зупиняться на святих образах у покутті. І прийде їм на гадку Божа Мати, що з Христом до Єгипту втікала, а згодом, коли гонителі погинули, домів поверталася...

Бо хоч би всі гонителі світу на ласку і правду спряглися, "Слово, що сталося тілом і осталося між нами, повне ласки та правди", цих гонителів пере- може!

Бо хоч би всі ясні зорі над землею погасли, вифлеємська зоря не померкне!

І хоч би всі животворні та цілющі води на цій землі перестали шуміти, струмені Божої ласки, ці води, що про них Христос згадував самаряниці, не перестануть плисти!

Бо цей, що в Вифлеємі народився, не може бути переможений! Цей, що творив чуда, воскрешав

мертвих і сам воскрес, не може бути переможений!
Він же ж "благодаттю та істиною сповнений"!

Він не буде переможений і в нашій Отчизні!

А з Ним не будуть переможені й ті, що посядуть Його "ласку і правду". Ті, що побачуть Його славу славу Його народин у стаєнці, славу Його убогства, а також славу Його смерті й воскресіння! Ті, що побачуть славу Його святої Церкви, яка впродовж дев'ятнадцятьох століть потрапила зберегти Божу істину серед людства цілою й непорушеною.

І тільки ті, що цю істину зроблять істиною свого власного життя і з тією істиною в своїй власній душі підуть у боротьбу з гонителями нашого народу, тільки ті зістануть непоборні й переможені! Бо поза Христовою істиною, поза засадами християнської моралі, поза релігійними та моральними силами християнства нема іншої сили, що могла би встоятися перед напором тієї розкладової та нищівної течії, яка б'є з делюїдичних світлів комунізму.

Бо нема найменшого сумнію в цьому, що мільйони наших рідних і знайомих та незнайомих земляків, розкинутих по всьому широкому просторі сов'єтської каторги, глибоко переконані про те, що пекельний зміст і жакливий стиль сьогоднішнього життя всього українського народу без воскресних надій, народжених у Вифлеємі, назавжди остануть пекельними і жакливими!

Не забудьмо ж про тих наших страдників!

Не забудьмо в цьогорічний Свят-Вечір про тих, що їх ми на наших рідних землях залишили!

Не забудьмо й про тих, що погинули й попадали, з крісами й без крісів у руках у нерівну боротьбу за благо Батьківщини йдучи!

Споминаючи ж їх, кріпимо себе вірою в таїнство народин Божого Сина. Ці народини не є жадною романтикою і поезією, але історичною правдою. Віра в це таїнство допоможе нам об'єднатися взаємною, братньою любов'ю й не втратити надію на Божу поміч та на поворот у наш коханий край веселий!...

ДОВІРЛИВА МОЛИТВА

В осьмій главі євангелії від Луки описане uzдоровлення біснуватого себто uzдоровлення чоловіка, що був опанований бісами. Цей чоловік на запит Ісуса Христа:

— Як тобі на ім'я? — відповів:

— Легіон! —

Св. євангелист пояснює, чому біснуватий назвав себе легіоном. Він так і каже: “Багато бісів ввійшло було в нього!” Легіон бісів!

Христос uzдоровив цього біснуватого.

А коли люди вийшли побачити, що сталося, звиділи, що - “чоловік, що з нього вийшли біси, сидів при ногах Ісусових” (Лк. 8,35) Сидів при ногах Ісуса Христа, задивлений в Його святе обличчя, заслуханий в Його божественні слова, замислений думками про Божу правду на землі та замріяний надійними мріями про Небесне Царство.

Молився!

**

*

Молитва — це піднесення духа до Бога, це розмова з Богом. Ця розмова може бути мовчазна, без єдиного слова. Бо коли людина, шукаючи Бога, знаходить Його і мовчки вслухується в Божу мову до неї, тоді вона теж молиться. Вона тоді знаходиться в молитовнім приставанні з Божеством, зі своїм Творцем, зі своїм Господом і Володарем!

Це молитовне приставання душі з Богом буває радісне й солодке. Багато святих угодників Божих, а між ними й св. ап. Павло, підчас молитви попадали в такі розкішні захвати духовні, в такі блаженні стани душі, що їх потім не вміли словами переказати. Апостол народів по одному з таких станів молитовного блаженства в своїй душі ляпідарно прорік, що ні наше око не бачило, ні вухо не чуло, ні нам ніколи не приснилося, ні нам на тямку не прийшло те, що Бог приготував людям, що люблять приставати з Ним.

Але навіть для тих людей, що з різних причин, а передусім з приводу власного духовного занед-

бання, не вичувають радощів у молитві, молитва є тільки творчим, позитивним, будуючим і формуючим чинником у житті. А навіть тоді, коли людина мовить молитву з самого обов'язку, а не з потреби душі, само виконання обов'язку в відношенні до Бога є вже великим позитивом у рахубі життя. Бо вкінці навіть тоді, коли людина молиться неналежно й не так, як треба, краще, що вона взагалі молиться ніж мала б не молитися. Бо ліпше сповнити свій обов'язок супроти Бога недосконало, ніж взагалі не сповнити його.

А молитва це такі наш обов'язок у відношенні до Бога. Бо чейже годі навіть подумати собі про те, щоб людина, що є Божим створінням, не мала обов'язку згадувати свого Творця, дякувати Йому та славити Його. І тому св. Церква зобов'язує своїх вірних до молитви.

Св. Церква зобов'язує нас до молитви ще й тому, що згідно з її наукою людина без молитви неспроможна втримати в собі віру в Бога живою й гарячою. Віра це діло людини, а водночас діло Божої ласки. А Божу ласку виедуємо собі передусім молитвою а також приймаєм св. Тайн і добрими ділами. Тимто, якщо людина не молиться, позбувається одного з найважливіших, а навіть можна сказати, найважливішого середника, що ним узискуємо Божу ласку.

Без молитви й наші діла не будуть такими, яких треба для нашого спасіння. Бо св. Церква в шостій правді віри якнайвиразніше підкреслює, що чоловік без ласки Божої нічого доброго зробити не може. І кожем правовірний християнин зобов'язаний вірити в цю правду, що є одною з шістьох найосновніших принципів нашої віри, під загрозою втрати вічного спасіння. Якщо ж річ з нашими добрими ділами мається так, а не інакше, то без молитви нам важко буде спасти себе. Бо без неї не виконаємо діл, що їх люди вважають за добрі, перед обличчям Бога не матимуть спасальної сили.

Але ж, крім цього, добра молитва є теж великим добром Бога. Бо людину, що вмє добре молитися, можна вважати щасливою людиною. І велику ласку в Бога заскарбила собі ця душа, що для неї моли-

тва це ніби віддих для тіла. А ми часто, навіть не уявляємо собі, якою гіркою буває в деяких людей туга за даром молитви взагалі, чи даром доброї молитви. То ж деякі люди продовж довгих років моляться передусім за те, щоб Бог дав їм дар доброї молитви. А не раз люди відзискують дар молитви взагалі, або дар доброї молитви, щойно по великім окупі, по важких стражданнях, по довгих, болісних переживаннях.

Що так воно буває вкаже нам, між іншими, й ось цей правдивий приклад, взятий з воєнного життя:

На подвір'ї одної селянської родини, під старим дубом, недавно сидів воєнний інвалід без правих кінчин і проказував своїм друзям ось таку розповідь: — Хоч як важко мені признатися перед вами до мого колишнього безвірства, але мушу обвинити себе. Бо хочу упокоїти в собі останні викиди невихомиреного сумління. Річ у цьому, що перед другою світовою війною я був не тільки безвірником, я був просто богохульником. Богозневага це була звичайна і необхідна справа мого кожного дня. Ненависть до Бога прожирала моє серце та не давала мені спокою доти, доки я, бодай перед самим собою, не обплював усе, що нагадувало мені про Бога. Я певен, що в той час у мені сидів сатана. Нема сумніву, що тоді біс опанував був мене. Я жив у ті дні під його всевладним впливом.

Але нагрянув час війни й мене покликали в воєнну службу. Я служив при гренадирах. Однієї днини мене й моїх трьох товаришів допав шрапнель. Його відламки двох моїх друзів на місці розірвали на шматки. Я ж був важко ранений. Разом із третім побратимом, що йому відламок шрапнелю потеревив живіт, лежали ми в калюжах крові. Лежали ми серед поля самі, далеко від доріг і від фронтової лінії, що раптом посунулася швидко вперед. Побратим, конаючи, прохав:

— Проведи мені, друже, молитву! —

Та я вже не пам'ятав усіх слів отченашу...

Але в той час рванула мене за душу якась несподівана сила. Війнула на мене хвиля якогось тепла, наче розпретіла поля невидимої істоти, що

проходила побіля мене. І я з глибини душі благально прорікав.

— Отче наш!.. Отче наш!.. Отче мій!..

Мій побратим зараз таки помер. Мене ж в корстці випадком віднайшли санітарі й негайно забрали на найближчий перев'язочний пункт.

І щойно в калюжах власної крові я знову відзискав дар молитви. Щойно втрата обох моїх кінчин окупила мою молитву і мою релігійну віру, що знову взялася в моєму серці. Мої відтяті лікті були ціною, яку я заплатив за дар молитви та певну надію на небо. А сьогодні прилюдно Богові дякую за те, що прийняв від мене ту ціну й не відкинув мене від себе в безмолитовний стан життя, у безнадію, а вкінці в вічний огонь, де безнастанний плач і скрегіт зубів!..

Така була розповідь воєнного інваліда.

Але й без цієї розповіді відома є річ, що існує не тільки молитва, як така, але існує теж молитва за дар доброї молитви. Бо ми навіть не годні належно уявити собі, яку велику силу посідає та людина, що вміє добре молитися! І якщо ми про якусь людину подумаємо собі, що вона, мовляв, це людина молитви, ми невислі про неї краще подумати. Бо коли та людина вміє добре молитися, то вона, без найменшого сумніву, потрапить опанувати себе, зуміє бути характерною в поступках і нікого, хто на неї покладається, не заведе. Тому кидати клич:

“Молися за дар доброї молитви!” — це не значить метати фразу, а це однозначне з голосом:

— “Молися за одну з найбільших сил, що існують під сонцем!” Доказів на те, що так воно з молитвою в житті буває, достарчає нам обилля історичних фактів та життєвого досвіду. Та про це буде мова далі. А покищо обмежимося на додатковому ствердженні про те, що не кожен, хто довго перебуває в церкві, клячучи, добре молиться. І не кожен, хто часто бється в груди, добре молиться. Також не всяк, хто облече своє обличчя в молитовний вираз, добре молиться.

Та цю правду про молитву доглибинно схопимо щойно при кінці наших виводів.

На цьому ж місці треба з притиском підкреслити, що молитва, це — духовна праця. Добра молитва виснажує людину. Хто потрапив би вирожджати вісьмох годин добре молитися, цей по тих вісьмох годинах духовної праці пізнав би, що вона виснажує людину не менш, як усяка інша, умова чи фізична, робота. Бо в ній бере участь і тіло (своїм совокупленим укладом) і ум і пам'ять і фантазія і почування, а інколи й інтуїція та візія людини.

Тому й не диво, що християнські науковці розрізняють три роди праці: фізичну, умову й духову. При цьому ж духову працю вони вважають за найважчу, бо в ній беруть участь не тільки розум та тіло, але всі сили духа.

Автор життєпису св. Івана Боска, П. Альберті, говорить про молитву ось такі слова:

— Коли б світ знав, що це таке: молитва! Люди кажуть, що не мають часу на молитву. Вони не хочуть вірити в те, що найбільшим помічником у наваді занять це власне молитва. І нема сумніву, що хто немає часу на молитву, цей завжди нарікатиме на те, що не має часу на всяку іншу працю. Бо молитва й інша, фізична чи умова праця це ніби сестри. Найуспішніші й найбільш помічні вони тоді, коли діють спільно.

— Хто молиться, — казав Донозо Кортес — цей чинить для світа більше, ніж той, хто воює. Світ западається у щораз глибші пропасти тому, що в ньому більше бісів, як молитов.

А відомий французький мислитель, Буссе, твердив, що "руки, складені до молитви, приведуть до поразки більше війська, ніж руки, що тримають зброю".

І ми без узагальнювання справ скажемо правду, прорікаючи, що поправді великі й довіку неминущі діла створять тільки ті люди, що добре моляться. Бо не тії люди великі, що в очах світу великі. Великими є тільки чини таких людей, що в обличчі Бога й вічності великі. Було ж бо в історії людства багато таких осіб, подій, фактів і випадків, що їх сучасники вважали великими. Але міра тієї великості аж надто проблематична. Бо при вимірах справжньої великості окремих осіб та їх творів ніколи не мож-

на поминути одну важливу позицію:
— Як ставиться ця особа до Бога?

І якщо вона була чи є людиною молитви, можна сподіватися, що й вона і її діло має в собі якісь чи такі елементи справжньої великості.

Не раз у якомусь середовищі помітите певний несподіваний переверот у думках, поглядах і життєвих настановах людей. Шукаючи за причиною цього перевероту натрапите на якусь тиху й невидиму людину, що вм'є добре молитися. Ця людина в очах світу незамітна і без значення. Але насправді вона дуже велика. Бо без земної влади і без зброї в руках має вона володарну силу над меншим чи більшим кругом людей. Єдиним і виключним чинником цієї сили це — молитва! Добра молитва!

Люди, що добре моляться, створять великі діла, не вважаючи на те, що ті діла світ не раз не схоче признати за великі. І навпаки. Чини безмолтовних людей, навіть такі, що їх світ вважає за величні, скоріш чи пізніше перестануть бути такими і розвіються, наче дим під подувами вітру.

В життєписі відомого основника католицького організаційного руху в Німеччині, єпископа Майнцу Вільгельма Емануела фон Кеттелера, є згадка про сядого купця. Цей купець жив у тому місті, що в ньому Кеттелер у своїх молодих роках був співробітником. Раз, пізно ввечері, купець вертався з ділової подорожі додому. Йдучи побіля церкви, побачив у ній зайсне світло. Купець подумав собі, що світло нічної лялпідки повинно бути темніше, й тому підійшов до церковних дверей. Двері були не замкнуті. Ввійшовши до церкви, побачив двох місцевих молодих священиків, що, клячучи, молилися. Він подумав собі:

— Люди вже сплять, а вони ще моляться. Набирають сили й кріпости при Євхаристійному Христі. Такі люди доконають великих діл?

Цей купець правильно думав.

Один з тих двох співробітників, Кеттелер, згодом став єпископом і основником могутнього католицького організаційного руху у Німеччині. Другий, Іван Вернард Брюкманн, став пізніше мюнстерським єпископом.

Люди, що добре моляться, доконають великих діл!

Гальвані, великий науковець, був членом третього францисканського чина і чоловіком молитви.

Вольт, відомий фізик світової слави, щодня був на Службі Божій, відмовляв вервичку і сам навчав дітей катехизму.

Ампер і Бранлі, великий знавець радіотелеграфії, були людьми молитви й практикуючими католиками.

Фрауенгофер, подвижник науки про світло, був вірний церковним приписам і законам. В п'ятницю навіть гостям давав тільки посні страви. Дуже часто молився.

Максвелль, англійський фізик, кожного місяця приймав Св. Тайни. Сам проводив спільну вечірню молитву в родині.

Лявуаз'є, хемік світової слави, згинув в часі французької революції з молитвою на устах під гільйотиною за свої католицькі переконання.

Пастер був не тільки геніальним дослідником і науковцем, але теж чоловіком глибокої віри й молитви. Він, між іншим казав ось що:

— Мої великі студії привели мене до цього, що моя віра міцна, наче в бретонського селянина. Якщо мої студії були б ще більше, моя віра була б така, як у бретонської селянки.

Такі відомі астрономи, як Леві'єрріє, Гершель, Секкі та багато інших, це не тільки віруючі католики, але люди глибокої молитви. Останній з них це — чернець.

Який глибокий молитовний настрій постійно існував у душі відомого генія фізичних та математичних і астрономічних наук, Ньютона, видно з цього, що він за кожним разом, коли вимовляв слово Бог здійснював з своєї голови накриття.

Найбільший французький математик XIX століття, Фуканет, чоловік молитви, говорив ось що:

— Я — християнин! Вірю в божество Ісуса Христа так само, як вірили: Коперник, Декарт, Ньютон, Ляйбніц, Паскаль, Грінвальдіні, Єйлер, Гульдні, Герділь та всі великі астрономи й математики.

Такі великі письменники, як Данте, Петрарка,

Корней, Расін, Манцоні, а з модерних Кльодель, Папіні, Зігфріда, Унтсед, Честертон і багато багато інших це не тільки католики, але католики, що моляться. До них треба причислити таких глибоких мислителів, як Бергон, Марітен, Джемеллі, таких малярів, як Рафаель, Михайло Ангел, Леонардо да Вінчі, Тіціан, Дірер, таких музиків, як Палестріна, Гайдн, Бетовен, Ліст і багато-багато інших славних мислителів, малярів та музиків, що були католиками не з імени, а з молитви.

Геніяльний італійський науковець, Марквоні, говорив:

— З гордістю визнаю, що я — віруючий католик! Вірю в силу молитви. А вірю в це не тільки як вірний католик, але теж як науковець.

Начальник всіх французьких збройних сил в вирішальних роках першої світової війни, маршал Фош, казав:

— В найтяжчих годинах мого життя кріпила мене віра в вічне життя та в доброго, милосердного Бога.

А в часі найгарячішої воєнної кампанії між французами й німцями під Верденом він звернувся був до своїх похвильованих генералів з такими словами:

— Не тривожтеся! Під цю хвилину за нашу перемогу боряться залізною зброєю сотні тисяч наших вояків і моляться всі монахині Бретонії. Ми переможемо! —

А з його китшені визирав витертий молитовник.

І Французи перемогли.

Бо перемога завжди за тими, що добре моляться. І тільки ті люди, що добре моляться, dokonують таких діл, що великі не тільки в очах людей, але перш за все в обличчі Бога.

На цьому місці не від речі буде сказати про ще один чинник творення великих діл та формування характеру в людині. А саме — про добрі постанови.

Великі діла не беруться самі з себе. Їх видигає з хаосу життя наполегливий змаг людини. Людина творить їх непохитністю власної постанови,

силою волі і трудами своїх рук, чи свого ума. Але ж ця постанова створити велике діло, яка вродилася в душі людини, мусить бути насправду непохитна і непроламна.

Така ж сама неподатна і вперта мусить бути постанова в тій людині, що вважає себе за характерну. Бо характер людини це те саме, що постійність волі в добрім напрямі. Щоби ж воля була постійна, то добра постанова людини бути постійною в змаганні до добра мусить бути непроламна, вперта й неполеглива. При цьому ж вона мусить бути спрямована на добро, докладно окреслена, практична й відповідна до обставин. В противному випадку вона вже в самому своєму зародку була б нездійсненна.

Тимчасом практика життя показує, що всі наші добрі постанови без молитви — аж надто часто тамаються.

Ап. Петро зробив гарну постанову, запевнюючи Ісуса Христа, що він готов піти за Ним і до в'язниці й на смерть, а таки не відречеться Його. Петрова постанова була спрямована на добро, докладно окреслена, практична й відповідна до обставин. Та вона не була скріплена молитвою.

Бо тоді, коли Христос почав “скорбіти і пужити” на Оливній горі, ап. Петро не чував, не молився, але спав. Тому зламав свою постанову і ще тієї самої ночі тричі відрікся Ісуса.

Тимто, всі наші добрі постанови, не скріплені молитвою, остануть без справжніх успіхів.

А тепер, за чергою, призадумаймося над найважливішим питанням про молитву, а саме:

Яка має бути молитва? Чого треба, щоб вона була доброю? Котра молитва є доброю молитвою?

Відповіді на це питання є різні. Дехто м. ін. каже, що молитва повинна бути побожна, покійна, постійна і т. д. Ця відповідь добра, тимпаче, що находиться і в деяких наших катехизмах. Та вона не вичерпує цілої проблеми про якість молитви. А, на додаток, численністю вичислюваних прикмет створює небезпек формалізації самої істоти молитовного акту.

Наша відповідь на це питання коротка:

— Молитва має бути — довірлива!

При докладнішій з'ясуванні цієї відповіді скажемо, що молитва без довір'я в безмежну доброту Бога та в Його батьківську опіку над нами не може бути доброю молитвою. Бо не вистарчить сама віра в існування Бога! При молитві не вистарчить сама віра в те, що Бог існує, що Він створив світ та що Його великій силі нема ні міри, ні кінця. Самої віри в Бога замало, щоб наша молитва була добра!

Коли св. ап. Петро став іти по воді, він вірив у божество Ісуса Христа. Але тому, що не мав безмежного довір'я в Христову силу й поміч, злякався бурі та почав потопати. Тому Спаситель зробив йому докір:

— Чому ти зневірився, маловіре?

Христос назвав його маловіром не тому, що він не вірив у Божого Сина, але тому, що його віра була без довір'я. Маловірною є та людина, що вірить у Бога, але не має довір'я в Його доброту та в Його батьківську опіку над нею.

Якщо довір'я віруючої людини в безмежну доброту та батьківську опіку Бога, над нею було б гарячіше та правдивіше, вона зрозуміла б, що всякі загрози й небезпеки, які прядуть на неї, це нагоди, що в них має проявитися Боже милосердя та Божа поміч людині. Бог бо гряде до людини, що вірує, нераз і крізь бурі життя. Часто появляється перед нею в огнях та тучах. Інколи виявляє її своєю волю пробами, досвідами й допущеннями. Та якщо віруюча людина має велике довір'я в Його незглибиму ласков та в Його ласкаву опіку над нею, Бог, хоч і допустить на неї страждання, ніколи не спустить її.

До тих учнів, що плили з Христом на другий берег озера та й налякалися великої бурі, що знялася над ними, Учитель сказав:

Де ж ваша віра?

Ці слова не треба розуміти так, що учні, мовляв, не мали віри. Навпаки. Вони розбудили Христа зі сну саме тому, що вірили в Його Божу силу. Їм одначе бракувало довір'я в Його опіку над ними. Їм бракувало довір'я в те, що коли Учитель знаходиться при них, їм нічого злого не може статися. Тому ці слова треба розуміти як Христовий докір:

— Де ваше довір'я в мою опіку над вами?

Ці міркування про брак довір'я в Божу любов та в Божу опіку над людьми в останніх десятиліттях набирають апокаліптичного значення. Вони, бодай до деякої міри, відзеркалюють ключеву проблему нашого безбожного часу. Бо цей наш час такий трізнаний і такий безвиглядний не тільки тому, що в ньому наплодилося багато безвірків. Він у такій самій мірі страшний ще й тому, що у віруючих людей нема гарячої віри в Божу любов, у Боже милосердя, в Божу опіку, в Божу доброту!

На землі наплодилося багато безвірників, а в Церкві вивелось багато таких християн, що мають віру без довір'я.

Якщо ж християни мали б віру з безмежним довір'ям у Божу доброту, якщо їх віра була б не тільки актом розуму, але також чесною, що жарить полум'ямним довір'ям у Боже милосердя та в Божу незвірливу опіку над ними, вони під кожним оглядом були би неподідимі. Вони не стояли б у хвостах цьогосвітніх суспільних та політичних черг. Вони не нарікали б на те, що Божа справа в модернім світі це далека справа. Вони не мусли б перебувати в таких гуртах організованого життя, що часто відірвані від життя й носять на собі подобу секти.

І тому з притиском треба ствердити, що ключева проблема нашого часу, проблема моральної кризи сьогочасної людини, це не тільки проблема її відпаду від Бога. Це в такій самій мірі проблема браку довір'я в Боже милосердя у тих людей, що вірують. І коли ми хотіли б стисліше окреслити проклінні істини наших днів, мусли б сказати, що такими істинами це: брак віри в тих, що відпали від Бога, і брак довір'я в Божу безмежну доброту і в Божу опіку над людьми в тих, що вірують у Бога.

А якщо нам довелось би відповідати на запитання:

— Котра з тих двох проклінних істин накоїла більше лиха на землі? — важко було б зважитися на вирішальну відповідь. Бо якщо люди, що вірують мали би безмежне довір'я в Божу любов до них та в Боже милосердя над ними, вони зайняли б та-

ку активну й таку соняшну поставу до життя, до дійсности й до своїх оточень, що та постава діяла б творчо і спасально навіть на тих, що не вірують. І тоді навіть атеїсти мусіли б у багатьох випадках ніяковіти і збиватися з пантелику в той же самий час, коли люди слабкої віри не зсувалися б у провалля безбожності. І коли люди, що моляться, молилися б з безумовним довір'ям у Божу доброту й опіку над ними, їх довірлива молитва рушала б гори з основ. Тоді вони не потребували б замикатися за чотири стіни своїх домівств та жалітися на богохулля теперішнього світу. Навпаки. Молитовним жаром своїх душ та полум'яним блиском своїх очей вони запалювали б у своїх середовищах вогні любови до Бога та вогні надії на Божу поміч.

І причина сьогочасного лиха на землі лежить не тільки в відверненні мільйонних людських мас від духовного в матеріяльне та від вічного в тільки дочасне. Причини цього лиха треба шукати у мільйонних рядах таких християн, які, щоправда, вірують у Бога, але не мають довір'я в Його доброту й опіку над ними. Вони, щоправда, кладуть духове перед матеріяльним, але не мають повного довір'я в те, що духове в сьогodнішніх часах потрапить спастися перед заливом матеріялізму. Дочасне царство людського життя придало їм своїми фізичними й матеріяльними законами до тієї міри, що вони задоволені, коли можуть повести царство духа бодай на своєму запічку. Їх молитва, щоправда, часто буває щира, а нероз навить захира, бо сентиментальна. Та їх молитовний септмент дуже часто подібний до надгробного плачу. В найкращім же випадку він нагадує нам плач Єремї над звалищами минулої ерусалимської слави. Та Єремїя не тільки плакав. Він теж не тільки вірив у те, що Бог бачить руїну його народу. Він теж незламно вірив, що Бог воскресить пропашу славу Єрусалиму. Він мав безмежне довір'я в Боже милосердя над ним і над його народом! Без цього довір'я він не міг би був такими щирими й сердешними словами проказувати свій біль:

— Ти (народе), поранений, а біль твій тяжкий..
Се ж за многі провини твої; за безліч гріхів твоїх

я вчинив тобі теє (говорить Господь). Та всі що тебе жеруть, будуть пожерті. Всі, вороги твої підуть у неволю. Ті, що тебе пустошили, будуть спустошені. А всі, що тебе гарбали, будуть загарбані. Я перев'яжу рани твої та й вигою знаки по них!... (Єрем. 30, 15-17).

Яка ж велика віра у перемогу духовного над матеріальним криється в ось цих словах Єремії, що плакав, але плакав таким плачем у якому чаїлося безмежне довір'я в Божу поміч.

— Я пішлю лихо на всяке тіло, говорить Господь. Тобі ж дам, замість здобичі, життя твоє на всякому місці, куди повернешся. — (Єрем. 45,5).

А про тих, що притіснені кривдою й переслідувані кривдниками, він з невгнутим довір'ям у Божу силу й поміч говорив:

— Їх визволитель потужен: Господь сил небесних ім'я його. Він розбере їх справу, щоб учинили спокій на землі".- Єрем. 50, 34. Яким же ж теплим і ніжним, але водночас упевненим і довірливим рефреном кінчиться книга його плачу, Плач Єрем. 5, 1-21.

"Спогадай же, Господи, що з нами склалось. Зглянься над нами, подивися на пониження наше. Наше насліддя дісталось нев'рам. Доми наші — чужим мужаницям... Нас поганяють, б'ючи в потилицю, а в роботі нема нам відповідки... Радощів серце же наше не знає, наші танці в жалості змінились. І з голови в нас вінки поспадали, горе нам, що ми провинили... Господи! Ти пробуєєш во віки. Твій престол стоїть з роду до роду. Чом же Ти позабує нас? Чом покинує нас на так довгий час? О, приверни нас до себе, Господи, а ми привернемось!

Понови наші дні, як це спершу було!..."

Невже ж вже не відчуваєте в цих словах плач, але такий плач, у якому переливається потужний струм віри в Бога й довір'я в Його силу та доброту? І невже важко вам зрозуміти різницю між запланою судьбою розмоленого пасивіста і долею активного християнина, який навіть тоді, коли плаче, плаче такими пекучими сльозами, що перед ними без-

божники хвають руки. Бо якщо бодай одна з цих слів упала би на їх безбожні долоні, пекла б їх аж до судного дня!...

Активний християнин ніколи й під ніяким оглядом не зневірється в змаганні до остаточної мети свого життя. Він не попаде в зневіру на труднім шляху боротьби за Божу славу в житті та за спасіння власної душі. Його віра в Бога така міцна, а довір'я в Боже милосердя над ним таке непохитне, що навіть тоді, коли весь світ валився б на нього, навіть тоді, коли на якомусь відтинку прилюдного життя він зі своїми релігійними переконаннями стояв би сам, як палець, його певність у посіданні найвищої життєвої правди ніколи не сколихнеться. Він бо знає, що на шляхах світу цього ніколи не спиниться сам. З ним завжди буде Бог, а над ним повсякчас тремтітиме синій омофор Богоматері. А успіхи чи невдачі його праці на цій землі в обличчі неба є тільки тоді успіхами, коли досягнуті з Богом, і є невдачами тільки тоді, коли здійснювали без Бога. А невдачі, що постигли його при одночаснім постійнім підданні себе під милосердну опіку Бога це ніякі невдачі. Це тільки пороги чи вибої на християнськім шляху, що веде до Бога. І якщо ці пороги чи вибої християнин переступає з довірливою молитвою на устах, вони перетворюються в щаблі життєвої драбини до неба.

Активним же християнином може бути навіть та людина, що лежить на смертельній постелі. Ним може бути теж чоловік, позбавлений дару прилюдних виступів у житті, або той, хто з усіляких та фізичних причин не має змоги виявляти своїх релігійних переконань назверх. Активною християнкою буває і старенька бабуся, що впродовж років не виходила за поріг хати, бо неміч прикиувала її до постелі. Бо найважливішою умовою християнського активізму це — живе, розб'ючене, переливне, гаряче довір'я людини в Божу доброту та в Боже милосердя над нею! І тому людина, що розуміє вартість довірливої молитви й молиться не тільки з вірою, але й із безмежним довір'ям у Боже милосердя над нею (у своєму серці, цією довірливою молитвою активізує себе і свою життєву поставу до вічності й до

вічних ідеалів у дочасному житті.

Ввиду цього не важко буде зрозуміти, чому найважливішою проблемою наших днів це проблема викресання в душі сьогочасного християнина довір'я в Божу доброту. Це твердження з першого погляду виглядає на парадокс. А все таки воно наскрізь правдиве, хоч, ніде правди діти, до деякої міри дивовижне. А дивоглядне воно перш за все тому, що поруч нього зразу ж виринає інше твердження, по якому причину сьогочасних лих на землі треба шукати не тільки в відпаді безвірка від Бога, але в такій самій мірі в бездовірливій вірі й молитві людини, що вірує. Тому одним з найновіших християнських кличів — клич:

— Скріпити віру довір'ям!

— Оживити нашу віру в Бога безмежним довір'ям в Його милосердну доброту над нами!

— Заактивізувати нашу поставу до життя довірливим підданням себе і всіх своїх справ під батьківську опіку нашого ласкавого Творця!

— Молитися, але молитися довірливою молитвою!

Недавно попав мені в руки молитовник, що його якась жінка забула в церкві. Між листками молитовника було багато образочків. На одному з них рука якоїсь глибоко релігійної людини написала була такі слова:

— Бог це милосердна любов! Він не бажає від нас нічого іншого, тільки безмежного довір'я в Його милосердну опіку над нами та незахитаної надії в Його поміч! —

В глибокій пригадумі над цими словами побачите ясне світло Божої мудрости, що заблестить над вами. І тоді зрозумієте, що в тих коротких словах вихована сама істота нашого змагу до досконалости й нашої найбільшої радости. Хто ж похопить змісл цих двох речень, — посяде премудрість життя. І якщо власниця цього забутого молитовника читала ці слова не махінально, а з призадумою, пізнаний сенс цих двох речень мусів похвилювати її душу великою радістю. І нема сумніву, що молитва, яку вона при цій нагоді мовила, була довірливою молитвою, й акти віри в Бога, що в зв'яз-

ку з пізнаним зміслом цих слів виринали з її душі, були горячі й довірливі.

Відпад людини від Бога це один з найбільших прокльонів нашого часу. Але він не був би такий застрашливий ні своїми розмірами, ні жахиттями своїх наслідків, якщо люди, що не покинули Бога, були б жили й діяли з великим довір'ям у Боже милосердя над ними. І тому гроза нашого безбожного століття придавила християнські душі такими темними перспективами, що дехто міг би вважати цей стан за безвиглядний. Люди і людські спільноти чекають на якийсь визволення. Наше століття під цим оглядом подібне до останнього сторіччя перед народженням Ісуса Христа. Між людьми нашого віку вскріплюється загальне переконання про те, що мусить заіснувати якась зміна, мусить щось змінитися, мусить наступити переоцінка деяких теперішніх цінностей і поглядів у житті людей. Наростає загальне переконання про те, що при таких життєвих настановах, які під цей час існують у більшості людей, покращання умовин сучасного злиденного життя просто неможливе. В самі бо стрижні життя сьогочасної людини треба налити цілющих соків якоїсь віднови!

Доказом на те, що так воно є, а не інакше, може бути хоч би й призадум над життям та смертю однієї з найбільших християнок світу, що її св. Церква останніми часами канонічно проголосила за Святу. В цім випадку мова йде про життя і смерть та про раптовну посмертну славу св. Тереси від Дитятка Ісус.

В чому ж річ?

Річ ось у тому, що кожен з нас хотів би збагнути, де лежить причина такого скорого поширення її посмертної слави. Що лягло в основи культу цієї молоденької Святої? Та ж вона одна з останніх у черзі багатьох угодниць Божих, а стала такою відомою й такою любимою в світі! Вона народилася пізніше, як дехто з наших сучасників, а померла тоді, коли багато людей, що живуть під цей час, були в діточім або й юначім віці. Жила коротко, бо тільки 25 літ. З тих двадцятьп'яťох років свого життя дев'ять літ провела в монастирі. З

тих дев'ятох літ свого побуту в монастирі два роки прожила в постелі. Туберкульоза прожерла її легені раніше, ніж вони завершилися повнотою років її фізичного процвітання. При цьому ж вона за цей короткий час свого життя та свого перебування в монастирі не dokonala ніяких великих діл, не довершила ніякого знаменного перевороту між людьми, не заблестіла назверх якимись особливими даруваннями, що впадали б не тільки зустрінним, але й близьким людям у вічі.

Що ж тоді зробило її Святою, а в висліді й такою славною та любимою між людьми? Що привернуло до неї сотні, тисячі, мільйони людських сердець, які полюбили її? Що спонукувало та спонукує багатьох мужчин і жінок та юнаків і дівчат шукати радощів під пахучими пелюстками її розкішних троянд?

Відповідь на це питання коротка: — Її безмежне довір'я в Божу доброту і її велике довір'я в батьківську опіку її Творця над нею!

Християнський світ спонтанно вичув потребу довірливості у приставанні з Богом і тому відразу визнав життєву поставу св. Тереси з Лізіє за вираз своїх найглибших туг і духовних аспірацій. Христове насліддя на землі похвилювалося появою покірної чернички, що відчула й зрозуміла де закорінена найбільша недуга нашого часу. А вона закорінена не тільки в відпаді людини від Бога, але теж у релігійній вірі без довір'я. Бо релігійна віра без довір'я в Божу опіку над людиною — це неповна, половинчаста віра! Це — скривлена віра!

А ціле життя св. Тереси це життя людини, що всецільно й безоглядно піддалася під Божу опіку з таким безмежним довір'ям у батьківську доброту свого Творця, на яке тільки людське серце могло спромогтися.

В обличчі Бога вона вважала себе ніким іншим, тільки просто: дитиною! І тому цю дорогу, що нею йшла назустріч своєму вічному щастю, й життя, зовуть дорогою духовного дитинства. Бо вона завжди та при всякій нагоді підкреслювала свою діточку поставу до Бога. А Бога вважала вона не за строгого Суддю й не за гнівного Обличителя її про-

вин, а за доброго, ласкавого милосерного Батька. Ніжна, поетична душа цієї молоді дівчини, що в ранніх роках накинула на себе намітку покірної чернички, так щиро, так сердечно й так віддано любила свого небесного Вітця й мала до Нього таке безграничне довір'я, що читач її віршових і поетичних творів при згадці про Бога мимоволі попадає в якийсь діточий, довірливий настрій.

Її життєва постава в обличчі Бога, за її власними словами й поступками була ось така:

— Зглянься, мій Отче, наді мною, над Твоею слабкою дитиною! Бо я ніщо інше, тільки Твоє маленьке й невидне створіння. Я — Твоя дитина! Коли ж дитина вчиться ходити, безліч разів падає. Я вчуся ходити дорогою праведности, що прокладена в небо. Але ж ту путь треба верстати, а я щойно вчуся ходити й часто падаю. Притримуй же мене, мій ласкавий Батьку, бо без тебе таки ніяк не потраплю навчитися ставити певні кроки на дорозі в Твоє Небесне Царство!

— Ти кажеш мені йти не тільки вперед, але й підніматися в висоти. І я хочу сягнути ясних зір життя. Хочу зблизитися до тих зір, що блистять наді мною. Та я сама немінчна й безсила. Я ніяк не дам собі раду ні сама з собою, ні з тими перешкодами, що зупиняють мене у змаганні до висот життя. Тому припадаю до Тебе, мій ласкавий Отче, з проханням взяти мене на руки та й підняти догори. Я вірю, що вислушаєш моє прохання, бо любиш мене та й бачиш, що моє серце розб'ючене гарячою любов'ю до Тебе.

— Твоя ласка це ніби вінда в великій побудові цього світу. Вона спроможна в одній хвилині підняти мене на такі верхи, на які я власними силами ніколи не дійшла б. А що я вірю не тільки в Тебе, але і в Твою доброту та в Твою безмежну любов до мене, не сумніваюся, що вислушаєш мене. Вислушаєш наполегливих слів Твого створіння, що йде собі своєю вузькою доріжкою крізь життя, свідоме свого безсилля. Ти зглянешся над ним, бо Ти йому ласкавий і милосерний Батьку, а воно любить Тебе..

— А якщо захочеш випробувати мене й пере-

конатися про тривкість моєї любови до Тебе: прийми моє бажання бути м'ячиком в Твоїх батьківських руках. Кидай ним, куди хочеш, роби з ним, що хочеш, тільки прошу Тебе про одну ласку: не кинь ним задалеко від себе! Не кинь ним аж туди, звідки я вже не могла б побачити Тебе!

Всеціле віддання себе під батьківську опіку Бога!

Безоглядне піддання себе під Божу волю!

Безмежне довір'я в Божу доброту!

Гаряча віра в Бога з довір'ям в Його милосердя над людиною!

Довірлива молитва!

Це ті духовні гасла, що гомоніли на дорозі духовного дитинства св. Тереси.

Це ті мудроці життя, що беруться в людині під дощем пахучих троянд, розсипаних з рук нової часної угодниці Божої в Лізьє...

Це те, що змарганому війнами та наболілому людству під цей час найбільш на потребу:

— Віра з довір'ям!

— Віра для тих, що відпали від Бога, й довір'я в Божу доброту для тих, що вірують!

— А довірлива молитва для одних і для других!

Відомий мадярський проповідник др. Тігамер Тот, при згадці про брак довір'я в Божу доброту навіть у віруючих людей, казав ось що:

— Цезар у часі страшної бурі плив судном по морі. Бурхливі буруни були такі розшалілі, що весляр зі страху почав трястися. А тоді Цезар закричав до нього:

— Чому боїшся? Ти ж везеш — цісаря!

Якщо отже в твоєму житті почнуть шаліти бурхливі буруни, невже не вичуєш в душі тихомирну радість, кажучи собі:

— Чому лякаєшся життєвої завірюхи? Та ж з тобою — сам Бог!

Справжнє християнське довір'я перетворить тебе в енергічного оптиміста, а не в лінивого фаталіста. Працюй і твори так, наче б усе залежало тільки від тебе! Але водночас молися й май довір'я до Бога з цим переконанням, що тільки від Нього за-

лежний успіх нашого труду! Такий погляд на життя це правдива життєва мудрість християнина!

Одного разу звихрилася на морі велика хуртовина. Вона кидала кораблем, наче горіховою лушпинною. Пасажири ламали зі страху руки. Та буря не втихала. Провалля між бурунними хвилями ставало щораз глибше, а боки корабля почали тріщати. Повставала паніка. Вона захопила всіх пасажирів, крім одного невеличкого хлопчика.

— Невже ти не боїшся? — питали його співтовариші подорожі.

— Чому ж я мав б боятися? Та ж при стерні корабля — мій батько!

Добрий християнин в усіх та всяких умовах свого життя теж вичуває, що при кермі його днів стоїть сам Бог. Якщо ж так, то він не захитається в сумнівах та не зневіриться навіть тоді, коли всі маловіри біля нього попадуть у відчай. Він — витримає!

Довірлива молитва допоможе йому витримати!

Молитва з негнутих довір'ям у Божу опіку й поміч виведе його таку велику Божу ласку, яка висятує його з найбільших небезпек та з найбезглядніших ситуацій у житті.

Відомий шведський дослідник, Свен Гедін, не зважаючи на перестороги номадів, вибрався з караваном на дослідну подорож у таємничу пустиню Такля-Макан. Це діялося в 1895 р. Номади прирекли цю каравану на загибель.

І склалося так, що по якомусь часі мандрювання зірвалися пустинні вітри, забракло для людей та верблюдів води, важкі хмари налягали на мандрівників олов'яною темрявою, обрахунки передбачуваних постоїв дороги не справджувалися, провідники, один за одним, збивалися з пантелику. По дорозі треба було залишити майже всі речі, бо верблюди гинули зі спраги, а ті, що залишилися живими, ледве тягли за собою ноги. Між найостаннішими речами, що їх Свен Гедін затримав при собі була біблія. Посліднє речення в щоденнику з тих днів звучало:

— Боже, допоможи нам!

І розпочалася боротьба за життя. По-людськи

думаючи, шансів на перемогу в цій боротьбі не було майже ніяких. Але Свен Гедін не тратив надії на Божу поміч і довір'я в опіку Бога над заблуканою караваною. І тоді, коли ситуація останків дослідної експедиції була найкритичніша і найбільш безвиглядна, він почув недалекий рев лева. Це був знак, що у близькій віддалі знаходилося озеро, яке Свен Гедін згодом назвав "озером, що було даром Бога". Свен Гедін в тій хвилині мав таке велике довір'я в Божу опіку над ним, що, обезсиленний та незброєний, не побоявся вбїгти над берег озера, без уваги на те, що на тїм березі стояв лев і шив воду...

І коли ми матимемо в своєму серці таке велике довір'я в Божу опіку над нами, як цей дослідник, коли будемо молитися з таким саме довір'ям у Божу доброту, з яким молився він, то не страшні нам будуть ні біси, ні дикі леви цього світу. Бо тоді наша довірлива молитва виведнає нам у Бога велику ласку, незвідливу поміч і непохитну віру в перемогу духа над тілом.

Віру в перемогу духового над матеріальним,
 віру в перемогу вічного над дочасним,
 безсмертного над смертним,
 небесного над земним і
 праведного над злочинним
 у світі й житті!

ПІСЛАННИЦТВО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ВСТУП

Вся історія Старого Завіту проречисто свідчить про те, що Бог покликає народи до виконання скремих історичних завдань. Всі книги старозавітного св. Писання, а передусім п'ять книг Мойсея та книга пророка Ісаї, це невичерпані джерела доказів на те, що кожен народ має своє історичне призначення від Бога.

Але й благовісна наука Ісуса Христа, записана в чотирох Євангеліях і пояснення Діяннями, листами Апостолів та Об'явленням св. апостола й євангеліста Івана, безсумнівно стверджує, що всяка спільнота людей, витворена історичним розвитком, має виконати якесь своє окреме завдання.

Св. ап. Павло до спільноти тих людей, що називали себе Солунянами, писав ось що:

— “Бог призначив вас не на гнів, а на те, щоб ви спаслися Господом нашим Ісусом Христом”. — (1. Сол. 5,9).

А до тих людей, що вважали себе за спільноту Филиппян, він писав:

— “Поводьтеся згідно з Христовою Євангелією, щоб... почув я про вас, що ви стоїте в однім дусі, борячись однодушно за віру в Євангелію, і ні в чому не боячись противників. Це їм доказ загибелі нам же спасіння. А це — від Бога!” (Фил. 1. 27-28).

І кожен християнин повинен пізнати, до чого Бог призначив його народ. Тимто ж кожен з нас повинен усвідомити собі, яке є призначення українського народу. Кожен з нас повинен собі ясно здати справу з цього, яке післанництво українського народу є історичне, тобто, яке післанництво українського народу є - від Бога! А пізнавши його, кожен з нас зі свого боку своїми скромними силами повинен змагати до здійснення того всенародного історичного завдання, яке — від Бога!

I.

Якщо під тим кутом розглядатимемо історичне

призначення українського народу, то незвичайно тернистий шлях його життя вказуватиме на те, що це призначення мусить бути якимось дуже великим й вельми важним. Бо економіка Божих покликань завжди вимагала великих жертвенних окупів від тих, що були призначені виконати якісь великі завдання в історії чи в житті. І саме скривавлення Божого Сина на хресному дереві — це доказ на те, що найбільше посланництва яке тільки існувало на світі, посланництво відкуплення людського роду, мусіло бути здійснюване при жертвах труду й життя, при жертвах Христової праці та Крови.

Тимто ці понад міру прикрі мирні, революційні та воєнні дії, що впродовж цілих століть нищили й винищили не тільки матеріальні набутки в Україні, але й велику частину самого населення, вказують на те, що ця країна призначена відограти якусь важливу роль в історії людства. Бо терпіння наскрізь перемісило життя й батьківщину українського народу. Релігійні, світоглядові й політичні гонення перетворили його в спільноту людей, що рятуючи фізичне існування, замовкли. Ці мовчаливі люди тільки на самоті і тільки в чотирьох стінах набирають вигляду свободних Божих дітей. А ми бачимо, що навіть ті народи, які програли другу світову війну, вже впродовж двох років по цій війні віднайшли самих себе. І кара за їх воєнні злочини навіть при кінці цієї війни і безпосередньо по ній доторкнула їх в далеко меншій мірі, ніж вона вже віддавна доторкає український нарід, що не завинив.

Ввиду цих історичних істин деякі наші люди з релігійними заложеннями в своїй душі люди, що їх життя це сплет природних і надприродних чинників існування, шукають змислу і сенсу в цьому, що діється на їх рідних землях. Вони хотіли би збагнути, куди Бог веде їх нарід? Вони хотіли би пізнати, куди прокладений цей скривавлений шлях, що ним іде їх нарід? Вони хотіли би докладно освідомити собі, яке посланництво їх народу є історичне, Богом призначене, від Бога?

Перше твердження, яке ставимо при розв'язці цього питання, те, що український нарід з самої своєї природи найбільш релігійний, найбільш хрис-

тиянський нарід між усіма слов'янами.

Його минуле позначене предовгою боротьбою з різними східніми наїздниками й західніми загарбниками. Вони нищили не тільки матеріальні, але й *духові добра* його життя. А все таки, коли справедливо оцінимо його природну доброту, його сердечність і гостинність, його щирість та людяність, мусимо безсторонньо признати, що, поза двома-трьома дрібними племенами (словаки, моравяни), справжніми слов'янами остали тільки — українці. Всі прочі слов'янські народи насичені неслов'янськими кровними й культурними впливами. А деякі з них уявляють собою таки духову сировину. Здебільша неслов'янська кров пливе по жилах московитян, фінів, монголів, чудь, мер. *Неслов'янськими впливами підбиті чехи (матеріалістична постава до дійсности з одночасною легкістю в побуті та в трактуванні життя). Далеко від слов'янської добросердності відбилися поляки (прокляті шляхотської спадщини). | В сербській душі вже глибоко закорінена безсердешність могометанського фаталіста, при одночасних сировинних прикметах її світовідчування.* І не вважаючи на те, що ці слов'янські народи мають багато добрих прикмет, а український нарід, опріч добрих, має багато лихих прикмет, є річчю понад усякий сумнів певною, що найбільш безпосереднім, найщирішим та найсердечнішим, найбільш людяним і гостинним, найбільш природно добрим слов'янським народом це — український нарід. Глибока безпосередність, щирість і сердечність, людяність та гостинність і природна доброта роблять його найбільш християнським народом поміж слов'янами.

Та не тільки між слов'янами.

Бо, не вважаючи на жакливі церковні й релігійні спустошення в Україні, правдивий християнізм, дух справжнього християнізму, дух Христової благовісті, євангельський дух в народі — не загинув. Що більше. Цей дух в останніх десятиліттях навіть без церковної організації там не гірший, ніж у Західній Європі, де діє могутня церковна організація. Цей стан є вислідом природних дарувань народу. Він не є заслугою самого народу, а все таки він є — фактом.

Але фактом є й те що культ фабричних комунів і машин в багатьох випадках усунув з життя Західної Європи релігійну поставу людини до світу. Винаходи стали там модерними чудами. Братерство найвиразніше проявляється там не в церковних братствах, а в соціалістичних конфедераціях. Наука стала вірою західньо європейського чоловіка, мистецтво — релігією, мода — обрядом, опінія — каноном, релігійна мораль — сукупом звичаїв шира безпосередність — зацфаністю. любов — конвенансом, а прощення — лукавством особистої й політичної дипломатії. Європа страшенно споганізована. Найгірше те, що поганські впливи матеріалістичного нового часу вдерлися в життя широких мас і стали панівною силою їх життя. І тоді, коли основна маса нашого народу на рідних землях замкнулася сама в собі, виконуючи поневолі накази поганської накиненої верхівки, основні маси західньо європейських народів впродовж цілого останнього століття захоплювалися неопоганськими ідеями.

Романські й германські народи прожерті бакцилями марксизму. А марксизм, що вже сто літ прожирає людство, це батько комунізму. Це одна з найвиразніших форм непоганства. Це революційний месіанізм людини, що шірвала всякі звязки з надприродою, а всю свою надію повернула тільки на природу й матерію. І щойно толі, коли відпад людини від надприроди заманіфестував себе такими жахіттями, які світ побачив у методах гітлерівської Німеччини, між верховними людьми на Заході запанувала тривога. Але цієї тривоги ще й сьогодні немає в них при розгляді відносин, що запанували в Східній Європі. Бо ті відносини цікавлять їх тільки з політичного погляду. І покищо не надто заторкають їх особистих інтересів.

Отже твердження при рзвязці нашого питання те, що єдино світова сила, яка намагається рятувати людство від заливу непоганства, це — Католицька Церква. Вона хоче зберегти Європу від западання в темряву безпросвітнього матеріалізму.

Католицька Церква при всіх благах культури й цивілізації старається зберегти Європу від тих нищівних сил, які витворює односторонній розвиток лю-

дини й цивілізації. Вона хоче сохрарити Європу надалі — християнською!

Єдиний духовий світ, що ясно й беззастережно відкинув будь-який компроміс з усякими формами неопоганства, це — Католицька Церква. Це — християнський світ універсального, світового масштабу, що непримиренно протривить поганським поняттям про життя, а зокрема опрокидує матеріалістичний марксизм і побудований на ньому комунізм.

Католицька Церква в могутній спосіб протиставить наступам безбожного світу на Христове насліддя між людьми. Під її впливом потворилися всякі християнські суспільні і політичні організації. Вони з трудом пробили собі шлях у верхи державно-творчих сил західно європейського світу.

Та це все, бодай покищо, не змінє жалюгідного стану християнської справи в Західній Європі. Бо в ній життя людини таки щораз більше поганізується!

В тому ж самому часі життя української людини, опоганзоване насиллями большевицької державної системи, християнізується. Воно християнізується самою природою цієї людини, безпосередністю її життєвих виявів, щирістю, сердечністю, гостинністю, добротою! Бо природа української, а зокрема східно української людини наскрізь добра, наскрізь християнська, тоді, коли природу західно-європейської людини техника, машина, однобічна цивілізація й культура вивітрила з усього, що християнській людині найбільш питоме.

І ось тут, в усій своїй повноті, виринає перед нами післанництво української нації:

Відродити справжній християнізм в Європі!

Привернути йому таке духове обличчя, яке він мав у перших десятиліттях і століттях нашої ери!

Очистити його від намулу матеріалістичної поєвені нових часів!

Визволити його зпід надвлади технократії безпосередністю природних виявів життя!

Бо хто ж краще потрапить привернути християнізмові духове обличчя з часів перших християн, як не ті, що пережили релігійні гонення, жорстокі-

ші від Неронових, та самі на собі випробували пекельний досвід страшного демона світу?

Хто очистить життя з матеріалістичного намулу, як не ті, що втратили все, що мали, та обернулися в найубогіші істоти світу? Та ж їм не вільно було мати ні власного майна, ні власної волі, ні власної думки, ні свого власного переконання.

Хто стане міцнішим подвижником руху проти всяких технократій і машинопоклонних матеріалістів як не ті, що їх державні механіки обернули були в манісінські колісця державних і суспільних машин, що стали молохами життя?

В великому горю, що під цей час зустріло українську націю, ми часто не всілі усвідомити собі наше велике історичне післанництво. Нас просто поражує великість цієї думки та ідеї. А нераз і малодушність, що причаїлася на дні нашої душі, не дає нам спромоги прийняти цю ідею. Але історичний розвиток подій з неминучою кінченістю приведе нас перед цю післанничу ідею.

І наш нарід, що йому безбожники в несамовитий спосіб видаляли з душі Бога, — нарід, що його матеріалісти обернули в жебрака,

нарід, якому атеїсти понижили життя,
нарід, що втратив був усе, крім християнських засад життя,
з власної глибокої покори,
з великого пониження,
з безмірного убожества,

заблистить безпосередністю своїх життєвих виявів і стане окличником відродін справжнього християнізму в Європі.

II

Та мусимо тямити про деякі правди, без яких здійснення нашого великого історичного післанництва неможливе.

Першою з них це: *Потреба міцної церковної організації*. Вона має перетворити природну релігійність народу в чесноту віри, а природний християнізм (у творчу, динамічну формуючу силу життя. Бо на

наших рідних землях впродовж трьох десятиліть діяла ідеологічна динаміка воюючого атеїзму. Там комуністи в немилосердний спосіб видаляли релігійні первні з душі мас. Там заіснувала безодня пониження й самопониження людини. І тому там остав тільки природний християнізм і духовий хаос!

Один із закордонних спостерігачів релігійного життя, що в 1936 р. відвідав був Росію й Україну, Ф. Г. Вернар, писав, що там дуже поширилися окультивні, астрологічні та всякі інші сектанські й містичні нахили. Він відгадував, що *на терені ССРСР існує понад сорок тисяч сект*. “Ці секти — по його словам. — незорганізовані. Територія кожної з них дуже мала: часом одне село або хутір. Число членів у кожній з них 10-100, нераз і більше... Основники сект — це члени старшої генерації, або чужинці, зокрема американські робітники й інженери, або *мрійливі молоді люди, що творять своє власне християнство*”. Цей спостерігач кінчав свої спостереження про релігійне життя в ССРСР такою завагою:

— “Ця мішанина православного християнства, свідомої етичної певности, воєлогічного нетерпимого безбожництва, *християнського комунізму та сектанства всіх кольорів, від окультистів починаючи, а на баптистах кінчаючи, творить — страшний хаос*”.

Той духовий хаос дуже небезпечний. Бо комуністи з героїзмом своєї атеїстичної духовости й демонізмом своєї зорганізованої могутности залишили в душі мас *тривалий слід*.

У наших часах, в часах московського закоханя в смертельному болю мільонів людей, в часах безжалісного нищення всього людського в людині — духовий хаос тим більший, чим слабша церковна організація народу. А відома річ, що перед другою світовою війною церковна організація в Україні була цілком розторочена. Українська православна Церква безпосередньо перед останньою війною, як організація, не існувала. Ця ж церковна організація, що повстала на Україні підчас другої світової війни, це не так церковна, як радше політична організація. Вона, щоправда, носить назву християнської, але її християнізм зовсім своєрідний, беззастережно протитрадиційний, — сталінський!

Тому ніяк не можна забувати про те, що наша чарівна Україна під цей час це — батьківщина релігійного мороку. Наша Батьківщина під цю пору це годувальниця, якій безбожники порозривали лоно. І тому вона, покищо, може нагодувати своїх дітей тільки кровю. І доти буде годувати їх кровю, доки її лоно, її душа, її Церква не буде вилікувана!

А до цього безумовно йде.

До цього йде передусім тому, що модерна людина, заворожена кличами й гаслами історичного матеріалізму й атеїзму, залихоманена фебрю безбожної науки, приходять до себе. Вона відшукує в собі свій здоровий розум і починає *переконуватися, що життя без джерел життя — висихає. І тому починає оглядатися за невисихаючими джерелами.* Запрагла не хліба з маслом без масла, але правдивих туків життя. Вона пізнала, що якщо всіх і все мертвити — це велике мистецтво, то без порівняння більшим мистецтвом є всіх і все воскресити! З провалля модерного світу, що ще далекий від Бога, вириває велика туга людської душі за тривкими засадами й упорядкованими формами життя. Туга за стійними правилами поступування, за миром у душі, за авторитетом формителів духа. Туга за тим, щоб творці нового ладу між людьми були не тільки формителями життя, але й воскресителями того всього, що в житті позавмірало, а що було творче і позитивне.

Гряде час, що в ньому український народ перш за все потребуватиме міцної, церковної організації. Бо сильна церковна організація, сильна Церква, це формителька всього воскресного в житті. Вона це могутня, творча сила, без якої ніхто й ніколи не потрапить створити в Україні завязків тривкого ладу й під став справедливого суспільного порядку.

Хто думає інакше, цей на шляху до божевілля. Бо впродовж цілої історії в світі не було ні одного народу, що без релігійних засад і форм світогляду потрапив би був завести тривалий лад і справедливий суспільний порядок в своєму житті. Хто думає, що самі політичні чинники зможуть упорядкувати суспільне життя в Україні та, що сама дер-

жава заведе на наших рідних землях лад, цей зсувається з глуздів. Бо міцні підвалини й фундаменти, завязки і засновки всякого тривкого ладу та всякого справедливого суспільного порядку між людьми й спільнотами людей формуються в першій мірі і передусім під крилами міцної церковної організації!

Друга правда, про яку ми не сміємо забувати, це те, що в українському народі під цей час діють чотири церковні організації всенародньої міри, чотири християнські Церкви. А св. Павло хотів "почути про нас, що ми стоїмо в однім дусі, борячися однодушно за віру в Євангелію і ні в чому не боячись противників". (Фил. I, 27-28). І цей брак однодушності, брак концентрації релігійних зусиль в Україні може бути найвиразнішою причиною наших майбутніх невдач. Він не дасть нашому народові змоги вивязатися зо своїх історичних завдань. Через нього наш нарід може спроневеритися свому високому історичному післанництву. А нарід, що не виконає свого історичного призначення, втратить рацію існування і мусить уступити місце другим народам, що будуть вірніші божим намірам.

Ми впевнені в цьому, що в майбутньому укладі духового розвитку на наших землях сталінська і т. зв. автономна православні церкви випадають з головної історичної гри. Таким робом залишаться тільки дві зорганізовані церковні сили, дві Церкви: греко-католицька і православна автокефальна.

І тут з притиском мусимо підкреслити одну безспірну правду. А саме: охопити цілість національного життя народу й опанувати духовий хаос, що в ньому витворився, зможе тільки міцна, сильна Церква. А така міцна і сильна Церква може повстати з об'єднання обох українських церков.

Це об'єднання було би могутнім спасальним чинником формування української збірної душі, і взагалі цілого життя української національної спільноти. Та це об'єднання було би можливе до переведення тільки на таких засадах:

1. Збереження всіх зовнішніх форм українського релігійного генія та всіх церковних традицій релігійного життя українського народу.

2. Канонічний зв'язок об'єднаної Церкви з Апостольською Столицею в Римі.

Така об'єднана Церква стала би епохальним чинником відродження українського народу. Вона оформила би його релігійне життя. Вона потрапила би вилонити завязки й засновки всебічного розвитку й ладу та суспільного порядку в народі. Вона перетворила би природну релігійність народу в чесноту християнської віри. Природний християнізм народніх мас під її впливом наростав би в могутню організовану силу. Вона теж стала би незаступним фактором відродин справжнього християнізму в Європі.

Таке об'єднання обох Церков, як рівнорядних історичних партнерів, не заіснує без деяких уступок з обох сторін. Ці уступки виправдали би себе здобутими користями. Бо нам ні на один момент не вільно переочити ці непомірні труднощі, перед якими в майбутньому опиниться українська Церква.

Одною з найгрізніших труднощів — це катастрофальний брак духовників та духовно вироблених людей, що потрапили би опанувати духовний і моральний хаос дійсности. Бо ні наборзі висвячені єпископи, що впродовж тижнів перекинуться з цивільних людей у духовники, ні впродовж місяців виховані священики не створять тієї кадри, яка могла би з успіхом формувати душу мас. Треба бодай одного десятиліття на те, щоб виховати саму церковну єрархію. І шойно тоді, коли ця здорова єрархія заіснує, може рзпочатися перевиховання мас. Але в цих умовах, що їх большевики наочно спрепарували в Україні та що заіснують у майбутньому, нормальна праця над релігійним формуванням душ українського народу і по двох та по трьох десятиліттях буде дуже важка. В цьому відношенні канонічні зв'язки з Апостольським Престолом та з виховною традицією й силою християнського Заходу прискорили би цей процес.

Та крім цього є ще й інші причини, що кожного тямучого Українця спонукують до призадуми над об'єднанням українських Церков. Ті причини найкраще з'ясує нам слова Наполеона в відповідь на пропозицію стати головою французькві народньої

церкви.

— У Франції замало віри на одну Церкву не то на дві!

В Україні під цей час теж замало віри на дві Церкви. Там є тільки природна релігійність і природний християнізм. То значить, що природа українського народу така, що цей нарід навіть без діяння християнських Церков залишився та ще деякий час залишиться релігійним та християнським народом. Але його природна релігійність не є вірною, не є християнською чеснотою віри. А його природний християнізм не є творчою, усвідомленою й зорганізованою силою в суспільнім житті. А в тім не можна призабути про те, що коли комунізм далі матиме змогу нищити душу народу своїми розкладовими впливами, то за якийсь час понівечить саму природу народу.

Інша річ, що під цей час заіснували всі передумовини на те, щоб релігійність українського народу блиска всіма пламенами всенароднього пожару, який запалить у масах чесноту християнської віри. Та покищо тієї віри аж надто мало! Мало її передусім серед молодого покоління! Але й це молоде покоління в великій своїй частині не назавжди втрачене. Туга за Богом та за Його правдою на землі ще живе в багатьох молодих душах. Багато юнаків та дівчат вже й під цей час шукають звязків з надприродою. І найістотнішою річчю в цій тяжкій проблемі саме те, щоби між нами зявилися добрі звязкові між природою української людини й надприродою життя, справжні духовники, достойні священики!

Якщо ці духовники тоді, коли мільони молодого люду живуть і вмирають без Бога, витрачуватимуть час на полемічні розрахунки зо собою, то майбутність народу затьмариться важкими й чорними хмарами!

В обличчі сказаного кожний свідомий Українець переконано й твердо прорече, що для виконання істиничного післанництва української нації нам потрібна Церква з двома основними прикметами:

— Одна й міцна! —

Наш нарід впродовж століть витеорив свою

еласну, високу національну культуру. До речі кажучи, наша національна культура в багатьох відношеннях не поступається перед культурами інших, навіть найкультурніших і державних народів. Все ж таки в церковному відношенні наша батьківщина, поза Галичиною й Буковиною та Карпатською Україною, була колонією Москви. А релігійний вітер, що віяв з Москви, нічого доброго нам не приніс, ні не принесе.

Тому надійшов останній час, що в ньому треба нам кинути в наше релігійне життя клич ірландської організації, що на життя й на смерть боролася за всебічне визволення свого народу зпід впливів Англії. Цей клич звучав:

— Ріпіл! —

— Зірвати! Відкликати злуку! Розлучити!

Зірвати всякі релігійні звязки України з Москвою! Бо релігійні звязки це найглибші звязки! Тому без основного зірвання релігійних звязків ніяке інше зірвання не буде справжнє, істотне!

Розлучити українську Церкву від московської докорінно й назавжди! Бо без цієї розлуки по Україні довіку блукатиме тінь московського деспота й сатрапа!

Змагати до об'єднання обох українських Церков в одну й міцну Церкву при збереженні всіх церковних традицій релігійного життя в українському народі та канонічного звязку з Апостольською Столицею в Римі! Бо тільки така Церква допоможе українському народові виконати завдання, які йому Бог призначив, та не спроневірится своєму великому історичному післанництву. І тільки така Церква творитиме основу життєвої сили українського народу, основу його розвитку, основу суспільного ладу й порядку в тій державній системі, яка заіснує на наших рідних землях по упадку комунізму.

Полоцький Архiepіскоп Йосафат Кунцевич згинув мученичою смертю не за що інше, а за те, щоб нашу Церкву, нашу Католицьку Церкву зробити основою життєвої сили українського народу.

Митрополит Андрей Шептицький впродовж усього свого довгого життя трудився і молився не за що інше, а за те, щоби наша Церква стала осно-

вою життєвої сили українського народу.

Тільки тоді, коли Церква буде спроможна стати основою життєвої сили українського народу, наш нарід виконає те завдання, яке йому Бог призначив, і не спроневірється своєму великому історичному післанництву! —

“КОГО З ДВОХ ВИ БАЖАЄТЕ?”

Картина Пилатового суду над Христом довіку хвилюватиме християнські душі грозою і тривогою. Бо щось безмірно нелюдське й несправедливе пробивається з самого Пилатового запиту, спрямованого до товпи. Цей запит звучав:

— Кого з двох ви бажаєте? (Мт. 27, 11) Варавву, чи Ісуса, що зветься Христос? — (Мт. 27, 17).

— Якщо хочете, відпущу, вам Царя” — ... (Мр. 15, 4).

Та ще більш нелюдська і несправедливіша була відповідь товпи, що зняла крик, вимагаючи:

— Не Його, а Варавву, — (Ів. 18, 40).

І св. апостол та євангелист Іван додає: — “А Варавва був злочинець.”

Апостол Матей описав того злочинця ось такими словами: “В’язень відомий, що звався Варавва” (Мт. 27, 16).

А євангелист Марко говорить про нього докладніше, кажучи:

— Був же один, що звався Варавва, ув’язнений разом з повстанцями, що за повстання вчинили були душогубство” (Мр. 15, 7).

Зв’язкі слова цих трьох євангелистів зарисовують нам докладний образ того другого з двох, що про нього згадує Пилат, того, за якого юрба заміняла ласка збунтованого народу.

Це був — в’язень, злочинець, душогуб і революціонер в одній особі.

І євангелист Марко додає:

— Пилат не промовив: “А що ж я чинитиму з Тим, що Його ви Царем називаєте? — (Мр. 15, 12)

Товпа ж знову зачала кричати:

— Розіпни Його! — (Мр. 15, 13).

Пізніше, по вознесенню Ісуса Христа на небо, тоді, коли св. Петро уздоровив був “кривого з лона своєї матері”, а зачудований народ збігся був на той ганок єрусалимської святині, що звався соломоновим, апостол дорікав цьому народові, кажучи:

— Ви відцурались Святого та Праведного й домагались видати вам душогуба. — (Дії 3, 14).

Так було тоді. І так само дуже часто буває й тепер.

Тоді некритична, схвильована товпа відрікалася свого Пана й Царя, святого й праведного чоловіка, що вночі був Богом. Присуджувала його на смерть. Хотіла, щоб Він був розп'ятий на хрест. А за те визволювала і давала свободу й права в'язневі, злочинцеві, душолюбіві й революціонерів в одній особі. Те саме багато-багато разів діялося впродовж двох останніх тисячоліть в історії людства. І те саме діється теж у наших часах.

В одній з фаз Французької революції схвильована товпа народу вдерлася була до туїлерських палат у Парижі й нищила їх. Під час цієї нищівної роботи хтось кинув хрест крізь вікно одної з палатних кімнат на вулицю. Монталамберт, що саме тоді знаходився недалеко того місця, на яке впав викинутий хрест, підійняв його, кажучи:

— Ви хочете бути свободними? Не забувайте про те, що поправді свободними будете тільки в ім'я Того, хто за Вашу свободу вмер на хресті! —

Народ, що стояв поблизу нього, зрозумів ці слова і спам'ятався. Раптом створився величезний похід, що з побожністю поніс зневажений хрест крізь ulиці міста до катедри Нотр Дам.

Невже ж мінливість цієї та їй подібної під'юдженої маси не є доказом на те, що весь змісел, увесь сенс людського життя криється в відповіді, яку людина дає на запитання:

— Кого з двох бажаєте? —

І те, що в останніх роках заіснувало на землі, проречисто підтверджує цю істину. Бо цей двоподіл людей, що твориться на наших очах, ця боротьба, що починає вестися й ведеться між двома духовими світами, між двома культурами, між двома великими таборами розпаденого людства це, в своїй найглибшій суті, відповідь на запитання:

— Кого з двох бажаєте? Варавву, чи Ісуса, що зветься Христос? —

— Кого хочете мати за Царя: Варавву чи Христа? —

Коли призадумаємося над історією нашого народу, а в цій призадумі гадками сягатимемо аж до

істотних коренів нашої історичної дійсности, переконаємося, що і в наших умовах всі проблеми кінець-кінцем зводяться до однієї основної проблеми:

— Кого з двох ви бажаєте? Варавву, чи Ісуса, що зветься Христос? —

При намаганні з'ясувати саму суть сьогоднішніх істин, що заіснували в світі варто призадуматися над одною подією, що складалася в 1939 р. в одному подільському селі в Галичині. В тім селі не було пароха. Зате, крім Церкви, була в ньому ще й каплиця, приміщена в одній з невеличких кімнат монашої обителі. В цій обителі жили два братчики, що завідували господарством недалекого манастиря. Разом з ними мешкав старший, німецький священник, що кожного будня і в кожную неділю чи в свято служив у каплиці Службу Божу і всім, хто приходив до нього, радо ніс духовну поміч і прислугу. Жителі села мали велику вигоду в релігійних справах. Бо тоді, коли в них не було парохіяльних богослужень, не потребували йти на богослуження в далеке село, що було матірним селом їх парохії, а брали участь у них у каплиці.

Та в деякий час по приході большевиків прикріплений до села партієць, хитрий комуніст, що звався Лисиченко, дав цьому німецькому священникові доручення: впродовж одної доби зліквідувати каплицю і покинути село. Того ж дня понад шістьдесятьох жителів цієї оселі прийшло до Лисиченка з проханням, оставити їм каплицю і священника.

Лукавий комуніст вийшов на поріг ганку, людям назустріч, вислухав їх прохання, а потім ушкварив палку промову. Ця промова кінчалася ось такими словами:

— Тепер же рішайте: що ви хочете? Чи хочете каплиці і старого попа, чи те все, що бачите перед собою: всю господарку монахів? Якщо хочете всю цю господарку, беріть, що бачите перед собою! Це все — ваше! Корови, коні, свині, збіжжя, все, що тут бачите, це все ваше! Вибирайте!

Наслідок тієї підмовної промови був такий,

що всі приявні, за винятком шістьох, буквально кажучи шістьох осіб кинулися рабувати господарку, забуваючи про капліцю і священника.

Згодом по селі пішла поговорка про одну з приявних, саму по собі зовсім не лиху, жінку, що в нищівному захваті, в який попала під впливом промови, причіпилася була до якогось стовпа і почала виривати його з землі, щоб тільки не залишити його на своєму місці.

І не вважаючи на те, що ті люди самі по собі майже поголовно були незлими людьми і в дуже короткому часі сердешно каюлися з приводу цієї події, сам цей факт докладно висвітлює Пилатова запитання:

— Кого з двох ви бажаєте? —

Похвильована юрба бажає — Варравву!

Некритична маса прагне — хліба й забави прагне того, що насичує тіло й його пристрасті прагне такого царства, в якому вождодарем — Варавва. А Варавва це — в'язень, злочинець, душолюб і революціонер в одній особі!

Але ж бо й ті люди, які щодня говорять молитовні слова: "Нехай прийде Царство Твє!" (Лк. II, 2) дуже часто в практичній житті не мають нічого спільного з Тим, що "Йому дана всяка влада на небі й на землі" (Мт. 28, 18), з Тим, про якого вже св. Архангел Гавриїл говорив, кажучи:

— Він буде великий і Сином Найвищого назветься й Господь Бог дасть Йому престол... і повік царюватиме... й царюванню Його не буде кінця... (Лк. I, 32-33).

Вони, разом з похвильованою масою, часто повертають свої вічі й надії на Варраву!

Зате ж ми, що всю свою надію покладаємо тільки на Христа-Царя, у своєму практичному житті повсякчас повинні ясно й отверто, голосно й відважно з глибин душі проказувати слова св. пророка і псалмопівця Давида:

— Пануй Ти поміж ворогами Своїми! — (Пс. 109, 2)

Бо, як каже св. ап. Павло в листі - до Єфесян

(І, 19-22) “безмірну велич сили.. Бог виявив у Христі, воскресивши Його з мертвих і посадивши на небі праворуч себе, вище від усякого уряду, і влади, і сили, і панування, всякого ймення, що назване не тільки в цій віці, але й у будучому. І все підкорив Він під ноги Його..”

“Бо належить Йому царювати, аж доки Він на покладе Своїх ворогів під ногами Своїми”. Як ворог останній — смерть знищиться” (І Кор. 15, 25-26). Ту смерть, під усякими видами, носять ту собі та з собою всі, що вибрали собі за Царя не Сина Божого, Христа, а — Варавву! Бо Христос за словами євангелиста Луки (2, 34) “призначений багатством на падіння і постання .”

І де Царем життя є Він, там є постання!..

А де його немає, де панування захопив у свої руки в'язень, злочинець, душолюб і революціонер в одній особі, Варавва, там є — падіння! Там — упадок! Там — смерть!

І всяка людина та кожний нарід.. житиме у прибутку мира і в осадах безпечних та в спокійних займищах щасливих” (Іс. 32, 18) тільки тоді, коли на запитання:

— Кого з двох ви бажаєте? —

Цілим своїм життям відповість:

— Ми бажаємо за нашого Царя — Ісуса Христа, Божого Сина, що є Паном над усіма панами і Володарем над усіма володарями!

МІЖ НАМИ ТА НИМИ.

Один багатий чоловік щодня розкішно бенкетував, зодягався в порфіру й віссон та не звертав ніякої уваги на голодного нуждаря, Лазаря, що лежав у його воріт. Цей, вкритий струпами, нуждар по якомусь часі помер. Але переставився на другий світ і багач. І там, у другому світі, закричав та побачив він здаля Авраама та Лазаря на лоні його. І тоді закричав та прохав Авраама, щоб Лазар умочив у воду кінець свого пальця і прийшов прохолодити йому язика, бо велике полум'я мучило його, Авраам же промовив до багача:

— Між нами та вами велика безодня поставлена. —

Тоді багач попросив Авраама, щоб цей послав Лазаря на землю, до його п'ятьох братів, перестерегти їх перед тією страшною мукою, яка жде грішників у другому світі. Авраам же сказав:

— Вони мають Мойсея й Пророків — нехай слухають їх! (Лк. 16, 29).

Це коротка історія одного життя. Кінець того життя трагічний. Трагічна остання дія цієї людської драми. А таких драм і з трагічним кінцем під цей час багато-багато. Бо багато-багато людей кінець-кінець опинюються над безмірною безоднею пропасти, над вічною пропастю. І над багаттяма людьми в наші часи гомонить безповоротне слово:

— Між нами та вами велика безодня поставлена! —

Під тією безоднею треба розуміти щось таке, що непроходиме й не дасться переступити, щось, що його ніяким робом і під ніяким оглядом годі проскочити. Це віковична прірва, віквичне урвище, що ділить небо від пекла, розмежовує Царство Небесне від тьми кромішньої, від темряви зовнішньої.

Люди, що люблять Бога, вже й тут, на цій землі, свідомі цього, яка велика безодня існує між ними та безвірниками. І та свідомість зовсім правильна. Бо люди, що люблять Бога, це сини світла, а безвірки це діти світу цього. А між синами світла та дітьми світу цього вже тут, на цій землі.

існує велика пропасть. І вистарчить призадуматися тільки над деякими істинами нашої сучасности, щоби зрозуміти, в які нещастя, в які нещості скотилося життя тих людей, що опрокидують Бога. життява настанва противників Бога наскрізь інакша, наскрізь відмінна від життєвої настави синів світла. Між життям цих двох родів людей — велика безодня поставлена.

Шляхами цієї землі щодня сунуться тисячі та сотні тисяч убивників, що на своїх руках до сьогодні мають сліди крові невинно закатованих людей. Вони це пекельний наплід нашої змеханізованої доби. Гадь нашого, закутого в панцері, віку. Це нікчемне і брудне хам'я цього світу, що цвіте квітками зла.

Невже між ними й релігійними та чесними людьми немає великої безодні різниць?

Дорогами цього світу маршують люди, що дали себе влутати своїм пристрастям і заплуталися у власні впалки. Це люди, що осмеркли від своїх власних гріхів. Життя цих людей це невилазне болото скверні та сласті. Гріх випиває їх душу, наче спраглий від присидоріжну калюжу. Над ними зацарив трагізм їх власної пристрасті. Бо ця пристрасть, наче дракон, пожирає чистоту їх чинів та намірів. Це грішні, чорні, вугляні душі. І страшні вони не тільки своїми гріхами, але передусім втраченою волі, адумією, психічною недугою, яку дістають при зустрічі з першою — ліпшою, навіть невеликою, покусом до гріха.

Невже ж між ними і праведними людьми на цій землі нема великої пропасті?

Магістралями і шляхами, путями та дорогами цієї землі проходять численні кумирники матеріялізму й безбожества. Про них то наш покійний митрополит, Андрей Шептицький, писав ось що:

— Матеріялісти кажуть, що людина не має безсмертної душі. Бо коли лікар чи хірург стане ножем краяти людське тіло, не знайде нічого, про що міг би сказати: ось душа! —

Матеріялісти й безбожники це переважно урбанізовані шакалі в людськім тілі, для яких скорботи горем горьованих людей не мають ніякого змісту,

ні значення. Для них гасло: “Люби ближнього” не існує. Вони заступили його новими гаслами, ось такими, як: “Пролетарі всіх країн, єднайтеся”, або: “Могутнійше”, або: “Релігія це опіум для народу!”; Небезпечні прояви бездушності й нечулості в їх житті такі великі, що нерозумно доводитися питати самого себе:

— Чи це ще люди, чи вже тільки бестрії в людській подобі? —

Невже ж між ними та характерними й віруючими людьми немає глибинної й великої безодні різниць?

В сфері світогляду, в області виявів наших внутрішніх переконань, на площинах практичного життя між ними й нами, віруючими людьми, велика безодня поставлена!

Бо ніхто інший, тільки вони, ці вбивники, прішники, матеріялісти й безбожники, оці подвижники новочасся, завинили в тому, що сьогочасне людство це величезне таборище посварених зі собою та спантеличених людей.

Спробуймо за словами одного з наших модерних письменників, спитати самих себе:

— Чому кінці всіх наших національних справ завжди порвані і завжди поплутані? —

— Чому наша батьківщина сплюндрована? —

— Чому наша рідна земля перетворилася в химерну країну, в країну крові, змови, злиднів і пісень, в країну без стерен і вітрил?

— Чому наша еміграція, ота екстериторіяльна Україна, зірвана з місця і кидана по всіх світах та по всіх усюдах світів? —

— Чому будівники й реконструктори політичного світу ще й сьогодні ставляться до нашої державницької проблеми без належних заінтересувань?

— Чому вся наша Вітчизна — розчавлена, розшматована, знеосіблена, в корості, в бруді... в розпуці!... Голодна!... Безвихідна!... Безперспективна?....

— Чому? —

Розумна відповідь на це питання звучатиме:

— Тому, що між нами та ними себто між віруючими та безбожними людьми довгі часи не бу-

ло належної безодні різниць поставленої!

— Тому, що ми, сини світла, на нашій батьківщині занадто часто улягали розкладовим впливам дітей світу цього!

— Тому, що ми не надто чітко відмежовували добро від зла.

— Тому, що ми часто хотіли творити лад життя без Вершителя ладу!

— Ми звичайно хотіли угодити народові, наче Пилат при засуді Христа, а не добро творити йому, як це робив Христос!

— Ми в своєму часі намагалися заводити порядок в часово відзисканій батьківщині, від обмеження прав Церкви починаючи!

— Ми не належно розграничували царство Авеля від царства Каїна на нашій рідній землі!

— Ми не хотіли слухати наших Мойсеїв і Пророків. —

При згадці про Мойсея й Пророків у св. євангелиста Луки йде мова про те, що хто не слухає наук св. Писання цей не повірить і словам воскреслої з мертвих людини. Та ці слова мають теж ширше значення, а саме: треба слухати тих, що мають законне доручення неба звіщати Господню правду між людьми.

Для прикладу призадумаймося над життям одного з новочасних Мойсеїв нашого народу, покійного слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького.

Всі ми ще добре пам'ятаємо його велику щиротність і великодушність.

Пригадуємо собі його святість, святість одного з найбільших християнських аскетів нашого часу.

Тямимо, яка глибока була його віра в Бога і в Божество Ісуса Христа, яка гаряча його любов до Матинки Божої, яка щира була його вірність св. католицькій Церкві!

Ми, ще не забули про те, яка притаманна була могутній постаті покійного митрополита християнська чеснота покори, така природна в його приставанні з людьми всякого стану і стажу.

В його поглядах, словах і писаннях, в усій його творчості, в його цілому житті існувало нерозривне пов'язання національної справи з Божою

справою. В царині його мислей та заінтересувань національне без релігійного елемента в собі було не до подумання людське і людяне ніколи не йшло в рахубу його життя і його світогляду — без Божого.

Та хоч уся діяльність і вся праця покійника була позначена великою, сердешною любов'ю ближнього, між ним і нікчемним, безбожним, матеріялістичним хам'ям цього світу була велика безодня поставлена!

І нема сумніву, що коли він міг би в цей триєвжний час заговорити до нас, сказав би:

— Вважайте, щоб між вами і ними була безодня велика поставлена!

і — Надійшов бо час, що в ньому двоподіл людей на синів світла й дітей світу цього мусить бути — виразний! Двоподіл людства на табор, що в ньому царює Бог, і на табор, в якому панує велзевул, вже наспів! Боротьба між тими двома таборами почалася.. Хай же над вашим життям і над вашою національною боротьбою повсякчас лопотить прапор Христа-Царя! Бо тільки під цим прапором переможете й здобудете та здобуде воскресите й задержите! —

ПОВОРОТ ДО БОГА..

Це вже факт, про який нема ніякого сумніву, що наша дійсність опинилася в стані переформувань і неусталености.

В плані історичних послідовностей прийшла черга на велике розчарування людини. Вслід за тим й постава до ідалів вчорашнього дня стала якоюсь тривожною і непевною. Бо ці ідали, один по одному, покотилися і котяться у провалля людського злочину і жаху.

Багато великих, але чисто людських правд в перспективі історичних подій показалися нічим іншим, тільки “суетою умів”. А багато теорій, що в останньому столітті були ще надто голосними, зійшли з п’єдесталів науковій й історичній певности на позем нікчемненьких собі тез і гіпотез.

І серед цієї несформованости й неусталености наших часів, серед тривожних і непевних днів нашого теперішнього життя, лунають слова великих людей, що закликають сучасників вступити на певний шлях у прийдешнє. (Проф. Др. І. Мірчук: “Шлях уприйдешнє” Промова на інавгурації нового академічного року на УВУ дня 27.XI.1947 р.). Тим певним шляхом у прийдешнє мав би бути поворот до природи. Інші формулюють цей поворот до природи, як поворот до простоти й безпосередности життя. Ще інші вважають, що цей певний шлях у прийдешнє це просто — поворот до Бога!

При словах про ці шляхи у прийдешнє, що сяк чи так мають бути поворотними шляхами, приходять нам на гадку слова одного з передвоєнних ляхвратів Нобля, мабуть шведського письменника, що писав: “Прийде ще пора, в якому цивілізована людина затужить за тим давноминулим часом, що в ньому її предок був щасливим серед природи”.

І тому Леонід Мосендз в своїй книжці п.н. “Помсті” ст. 160, може і до речі говорив, що “Людство повинно взяти відпочинкову відпустку на сто літ і перестати опоганювати життя всякими винаходами”.

Йому з певністю був відомий заклик Кнута Гамсуна звернений до небес: “Благослови Боже той давній час, коли ще щось було рідкістю!”

І тут насувається на думку питання: “Невже час повороту до природи, буде тим благословеним часом, що в ньому людина знову посяде ідею справжнього добра?”

Відповідь на це питання знайдемо в пригаданні над дорогами пастирів і мудреців, що вели до Христа.

“ПОРАЖЕНСТВО”

Твердимо, що довкруги нас у нашім часі і в житті сучасних людей святкує свій тріумф — пораженство. Те твердження підтримує щоденний життєвий досвід. Воно теж стане очевидним тоді, коли поставимо його віч-на-віч із сумною дійсністю наших днів.

І ця дійсність така, що в душі сучасної людини поражена передусім предиспозиція віри. В таке пораженство попав був колись гордий фарисей, саме через свою гордість. Та здатність, що нею він спроможен був бути свобідним у відношенні до Господа Бога, була тяжко порушена його гордою постановою в храмі. І в душі сучасної людини тяжко поражена та предиспозиція, що нею людина приймає за правду те, що Бог об’явив, а Христова Церква подає до вірування. Душа сучасної людини поражена саме в тому місці, на якому совершаються містичні зустрічі людини з Богом, на якому заклывується містерія християнського совершенства, на тому місці до якого причалює корабель Божої ласки.

Це — пораженство предиспозиції віри в людині. Наша дійсність така зраціональїзована, така змеханїзована й така зматерїяльїзована, що дух у ній це ніби — сирота! Вона для всього, що духове, не мати, а мачуха! Трамвайні вози, авта, мотори, трактори, фабричні димарі, розритмані машини, розпалені домени, задимлені льокомотиви, колективи, сірі ряди кам’яниць, каміння тротуарів, ярмарки, торги і торжища життя, кабаретні й каварняні середовища зануджених людей, звалища й румовища збомбардованих міст, важка боротьба за кусень насущного хліба, безвиглядне змагання врятувати останки нашої надії на краще завтра, наскрізь примітивізований життєвий стиль нашого докїлля — це все не сприяє справжній релігійності людини. Це все впало на людську душу великим пораженством, віри, пораженством тієї сили в людській душі, яка сприймає світ не як сукуп матерїяльних явищ, але як Божий твір, як вияв Божої доброти, сили і преч мудрости.

Хто бачив воєнних садистів, хто видів концен-

траційні табори, хто бачив умундурованих людей, які без суду клали покотом до гробу безборонних жінок, старців і дітей, хто бачив і чув про жахливі масові злочинства, цей мав нагоду зрозуміти, що життєвий стиль нашого часу дійсно не сприяє справжній релігійності. Навпаки наша жахлива дійсність часто поражує самі предиспозиції справжньої віри й релігійності. Тієї віри і тієї релігійності, що родяться з покори. З такої самої покори, з якої народилося митареве каянне слово: “Боже, милостив будь мені грішному!”

СВЯТ-ВЕЧІР

“Ісус народився у Вифлєсмї юдейськїм за днів царя Ірода...”

(Мат. 2, 1)

Ця благовість, записана в другій книзі евангелії від Матея, ця релігійна правда, ця історична істина в кожен Свят-Вечір об'єднує увесь наш нарід могутньою силою традиційної християнської віри. В кожен Свят-Вечір десятки мільйонів українського народу почувають себе однією сім'єю, однією спільнотою, спаяною куди міцнішими вузлами, між у який-будь інший день впродовж цілого року. І ось в цю хвилину крізь дим, крізь згар, крізь звалища і румовища, крізь муку і каторгу, крізь затьмарений горизонт життя мільйони наших рідних, а між ними й наших найрідніших, напружили свій зір, шукаючи вифлєємської зорі на обріях.

Вони шукають світла серед темряви.

Шукають блиску притьмах буднів.

Шукають сподівання в безнадійності.

Шукають ідеалу серед такої дійсности, що нас крізь безідейна й неідеалістична!...

Шукають чогось такого, що виводиться й існує і в висотах, а не тільки на самих низах і в самих проваллях життя.

Шукають полум'яної благовісти про те, що робити і як діяти, щоб між людьми доброї волі на нашій рідній землі “нова радість стала”...

Шукають Бога!...

Вони невпинно ждуть на ту пору, коли Спаситель прийде до них з простягнутими руками, з ласкавим докором, кажучи:

— Як же ж ви могли забути про Мене?

Як же ж ви могли хоч на хвилину подумати, що я про вас забув?

Як же ж ви могли бодай на момент зневіритись у ваше спасіння та визволення, яке береться та візьметься тоді, коли Я “стану вашою твердинею та скелею вашого притулку”.

(Іс. 94, 22).

— Це ніщо, що твердиня і скеля вашого при-

тулку в вифлеємськiм убозтвi!

— Це нiщо, що всi вашi матерiяльнi блага спопелiли i ви живете в злиднях та недостатках!

— Якщo над вашoю душою не загасло свiтло християнськoї вiри й надiї, а в вашoму серцi горить християнськa любов, себто, якщo ви справжнi християни —

Я з вашого попелу воскресу славу, — з ваших руїн воздвигну силу, — вашi розбитки зберу в могутню побудову, — вашi ж нищоти оберну в непроминальнi вартостi!...

— Гряде бо час великих i дивних новин на землi, iде час несподiваних перемiн!... Настае доба переiсточення життя!

В цiй добi найважлившoю запорукою нашої перемоги —це вiра в таїнство народин Божого Сина, вiра в божество вифлеємськoгo Дитятка, що прийшло на свiт вiд Пречистої Дiви Марiї, вiра в Його силу i ласку i в Його доброту та опiку над кoжною людиною доброї волi. Зокрема над кoжною українськoю людиною доброї волi i над усiм українським народом тому, що сучасна українськa людина i весь український нарiд пiд цю спору найбільш переслiдуванi модерними Гродами!...

Хай ця наша вiра в Христа i в наше спасiння та визволення буде найбільшим даром нашого духа Божому Синовi в цьогорiчний Свят-Вечiр!

— Христос родився! Славiте!

ТАБОРОВЕ ЖИТТЯ.

Живемо в часі всяких колективізацій та всупільнень життя. Табори, в яких опинилися більшість українців, що перебувають на західних землях Європи, це теж збірноти, в яких життя окремої людини мусить безпосередньо підпорядкуватися законам колективу.

Але ми відразу мусимо всвідомити собі, що єдиною спільнотою людей, на якій можна і треба базувати окремі та збірні вияви й форми життя, це родина. Тимто всякі інші види суспільного життя між людьми остільки добрі, оскільки зберігають основні права окремої родини. Якщо якийнебудь зорганізований колектив людей нехтує основні права поодиноких родин, він противний основним правам людини.

Самозрозуміла річ, що в тих умовах, у яких під цей час наші родини живуть по таборах, права поодиноких родин на окреме клітинне життя не можуть бути вповні забезпечені. Все ж таки треба зробити все можливе для збереження цілоти поодиноких родинних спільнот по таборах. Бо навіть тонкі перегородки чи пак полотняні занавіси, що розмежовують поодинокі родини між собою, витворюють замкнуту в собі семейну атмосферу. Це окреме тепло, в кожній родині йнакше, а притім кожній родині йнакшим способом притаманне, є живлом, без якого родину годі втримати цілісною та повноякісною.

Не можна забувати про те, що довге перебування в таборових умовах вимагає від кожної людини вважливої насторожености перед небезпеками, що з усіх боків чигають на родину й на кожного таборовика. Найголовнішого з цих небезпек це нагода до зламання подружної вірности та взагалі нагода до статевих гріхів та прогріхів. Річ у тому, що таборові люди часто затрачують самих себе і свою внутрішню відпорну силу серед нудьги. Бо таборове життя це до певної міри чередне життя. Таке чередне життя не пошкодить молодим рекрутам, бо вони кожную хвилину дня мають планово розложену та використану. Навпаки, воно може їх навіть духово скріпити, бо привчає їх до ритму в житті. Та

якщо цього ритму в таборівім житті забракне, в душі таборовика пічнеться кріза. Тимто — вважаймо на ритм нашого таборового життя! Виповнім це життя докладно запланованими заняттями і працями, між якими не може забракнути й праці над самим собою, над унутрішнім удосконаленням самого себе, над опануванням своїх невідданих унутрішніх сил, над скріпленням у собі духа молитви, над витворенням в собі великого довір'я в Божу опіку над нами.

Треба ясно й твердо сказати собі, що ніщо, що діється з нами, не діється само від себе, але має свою причину. Цією причиною може бути не тільки наш особистий гріх, але й гріх цієї родинної чи суспільної або національної спільноти, до якої належимо. Та цією причиною може бути теж наше неминуще щастя, якого прагнемо й до якого Бог веде людину різними дорогами. Бо щастя не паде в людський дочасний чи вічний вік без нашої заслуги. Щастя треба добути собі пробами й жертвами життя. А може саме ця проба, крізь яку Господь Бог веде нас під цей час, це жертвенний окуп за благо наших дітей, за вічне щастя наших душ або за кращу долю нашої батьківщини?

Проблема наших сьогоднішніх невзгодин саме в тому, щоб ми йшли назустріч цим невзгодинам з погідною усмішкою на вустах, з усміхненою вірою нашої душі в Боже Провидіння над нами, з упевненою надією на Божу поміч та з гарячою любов'ю до нашого Небесного Вітця, що ніколи не забуде своїх добрих і вірних дітей.

III. КНИЖНІ ВИДАННЯ

ПОЧАТОК ЧИ КІНЕЦЬ?

ЗА РЕНЕСАНС УКРАЇНСЬКОГО ХРИСТІЯНІЗМУ

РЕНЕСАНС ХРИСТІЯНІЗМУ В ЄВРОПІ

I

ДЕМОНІЗМ НАШОГО ЧАСУ

Англійська наукова експедиція під проводом лорда Карнарвона в 1923 р. відкрила гроб єгипетського Фараона з прастарої доби, Тутанамена. Всі учасники тієї експедиції в короткому часі по цім відкритті померли раптовою смертю. Тодішні часописи писали, що це була помста Фараона за порушення його гробу...

Перед другою світовою війною деякі празькі науковці, мистецтвознавці і письменники створили собі спіритистичний гурток і почали бавитися викликуванням духів. Підчас одного сеансу хтось там з приявних піддав гадку викликати духа Тутанамена. Між приявними були й такі, що протестували проти цього. Але думка більшости перемогла. І почався сеанс.

Згодом учасники цього сеансу описали в газетах його страшні наслідки. Викликаний дух Тутанамена з'явився у промах і грюкотях, що наповнили кімнату. Все, що в ній було, поламав і розбив на дріб'язки. Вікна вибив та все, що запопало, виметав крізь них надвір. Образами жбурнув до землі. Посуд побив.

Дехто з приявних у той вечір посивів. Деякі з них упродовж довгого часу не могли прийти до себе й пострясати з душі шоломливі враження з цього сеансу. Розпутали були духову потвору, а внаслідок цього мусіли відчутти на собі її лиховісне діяння. —

Люди нашого часу розпутали демона й покликали його в дійсність свого життя. Почався жахливий сеанс. Він ще не закінчився.

Розпутаний демон намагається викинути з нашого життя все, що духове, все, що відриває думку людини від матеріяльного й приреченого на смерть, а спрямовує її в ідейне й вічне й творить в людині Божу подобу.

“Сьогодні ми вже так далеко, що демона мо-

жемо вважати паном світу. Модерний світ стоїть поза Богом, Христом і Церквою. Сатана сміло може вважати себе душею нашого століття. Модерна преса, мамонізм, безбожні товариства це уста, що ними Люципер говорить протибожне: ні! В пануючій соціальному атеїзмі наших днів де Местро дуже легко пізнав би той сатанічний характер, що, на його погляд, знаменував часи французької революції”.

Так недавно писав відомий католицький письменник, Роберт Медер. І його слова, нажаль, наскрізь правдиві.

2

ТРИ ПЛЯТФОРМИ ДЕМОНІЗМУ

Найбільш духове, найдуховіше в житті людини це — сама душа. Тимто цей демон у першу чергу заперечує душу, відкидає душу, твердить, що єдиною реальною дійсністю й вартістю життя є це матерія. А те єство, яке ми, християни, називаємо душею та яке вважаємо не тільки за принцип життя в людині, але за окрему істоту, що може жити й житиме до часу віддільно від тіла, подвижники демонізму вважають за комплекс психічних явищ.

Тимто першою плятформою новочасного демонізму є матеріалізм. Та під цим поняттям не треба розуміти тільки практичний матеріалізм, що може бути притаманний навіть такій людині, яка признається до ідеалізму. Під цим поняттям треба розуміти передусім матеріалізм доктринальний, матеріалізм як доктрину.

Вслід за матеріалізмом, як його конечне вивершення і як його необхідна конечність, пряде атеїзм. Бо хто опрокидує існування душі, хто не вірить у її безсмертність, себто не вірить у можливість її існування віддільно й незалежно від тіла, цей послідовно мусить відкинути теж віру в Бога. Цей перестає вірити в Бога в абсолютний принцип усякого й усього існування (у всесвіті). Цей перестає вірити в Бога, що існує й діє не тільки як найвищий принцип життя, але й як окрема від природи та від вселенної,

особова Істота. Таким робом атеїзм являється другою п'ятформою демонізму між людьми.

Але є ще третя його п'ятформа. Цією третьою п'ятформою сучасного демонізму між нами це — фаталізм. Це віра в сліпі сили й конечності життя. Це віра в такі закони особистого й суспільного розвитку людини, які керують нею незалежно від її волі.

3

ЧОТИРИ РОДИ НОВОЧАСНОГО ФАТАЛІЗМУ

Першим виразно фаталістичним поглядом на життя в нових часах був погляд Русса. Він твердив, що людина сама по собі в своїх заложеннях добра, тільки треба зблизити її до природи і дати їй якнайбільшу свободу. Цей погляд, як відомо, був першим фундаментом суспільного, господарського і політичного лібералізму. Але він із самих своїх початків був теж виразно фаталістичний. Бо першим фактором людського поступу вважав природну схильність людини до добра, а її свобідну волю відсував на другий план. Тимчасом ми, християни, знаємо, що людина по упадку ні добра, ні зла. А якщо вже треба докладно окреслити її природні диспозиції, то згідно з наукою Христа та з історичним досвідом треба ствердити, що людина по своїй упалій природі диспонує радше до зла, як до добра. На ній тяжать наслідки первородного гріха. Але в житті буде вона такою, на яку зважиться своєю свобідною волею. Бо свобідна воля це той чинник, що ним християнин протиставить себе всякому фаталізмові.

Справжній християнин упродовж двох останніх десятиліть своєю свобідною волею протиставив себе фаталізмові фашизму. Фашизм найвищим законом своєї вітальності вважав зов крові, крик збірного національного інстинкту, що був сліпий та ірраціональний, був наскрізь фаталістичний. Фашистівська ідеологія це фаталістична ідеологія, а фашизм це фаталізм першої води. Ця обставина, що фашисти вважали й найменували себе волонता-

ристами сама по собі в нашій випадку ні причому. Бо волонтаризм фашиста це ніяк не те саме, що християнський активізм. Фашисти клали натиск на те, щоб воля людини була сильна й сліпо підчинена наказові зверхника. А християнський активізм вимагає від людини підчинити свою розумну й свободну волю законіві природному чи позитивному, якщо тільки він згідний із найвищим Божим законом та правно обоснований.

Расовий детермінізм, напрямлений у безморальні площині змагу й боротьби окремих націй між собою, це найочивидніший фаталізм. У ньому ввиразнювалася гра емоцій та інстинктів національної спільноти, а сильна воля людини була тільки на те, щоб цю гру підтримувати й вигравати. Але про розумну волю, про волю, контрольовану розумом, у цій грі не доводилося говорити. Тимпаче не доводиться говорити про свободну волю в цій грі. Приклад німецького націонал-соціалізму в часі другої світової війни вистане нам на цілі покоління, як досадний показ цієї свободи. Фашизм це — модерний фаталізм.

Але наймодернішим фаталізмом, і то фаталізмом дуже складної й тривожної категорії, це — атеїстичний екзистенціалізм. Його можна назвати філософією надаремності й безсилля людської боротьби. Бо його приверженці, хоч у засаді не опрокудують свободної волі людини, але тому, що призначаються до атеїзму, висувають з під себе та з під філософії свого життя наріжний камінь — віру у глузд і в успіх життєвої боротьби. З цього приводу впадають у трагіку власного буття. Цей трагізм являється в їх свідомості наче невідхильне фатум. Екзистенціальні ідеали трагічного гуманізму, про який під цей час так багато говориться, це ідеали атеїста, що в обличчі другої світової війни й її жахів утратив це й віру в людину, а залишився з самими ідеалами гуманності. Цю гуманність назвав трагічною тому, бо в глибинах його власної душі віра в цю гуманність якась тривожна і непевна. Заворожене коло екзистенціального фаталізму оточує згодні багатьох інтелектуалістів не тому, що воно коло, а тому, що воно заморожене. Заворожене — атеїстичним фаталізмом!

Але існує ще один рід фаталістів, і то фаталістів найнепримирнішого типу, а це — марксистичні фаталісти. Марксизм це стопроцентовий фаталізм. Він категорично заперечує принцип свободної волі. Він твердить, що не дух, не ідея і не свободна воля людини виторює прогрес життя і його поступ наперед. Навпаки Згідно з твердженнями марксизму існування й якість ідей та ідеологічних рухів і їх організаційне оформлення зумовлені економічними процесами життя. І тому марксизм усю долю людства взалежнює від сліпих сил економіки, елімінуючи з т. зв. залізної логіки економічного процесу розумну і свободну волю людини.

Історичний чи пак діалектичний матеріалізм, що став філософією марксизму, це ніщо інше, тільки історичний фаталізм матеріалістів і атеїстів у суспільному житті. Це фаталістичний історизм людей, що ввірили в гідність та у світлу майбутність людини не з приводу її внутрішньої вартости, а в зв'язку з тими економічними процесами, серед яких, мовляв, навіть внутрішньо порожні й безвартісні люди зможуть переродитися і створити творчу та здорову людську спільноту.

Марксистичні не покладаються на духову реформу людини. Вони не прив'язують якоїнебудь ваги до духових воздвигів життя в надприродні висоти і не вірять у реформу життя й людини без революції. Їх завдання — зрівняти гори й доли, перетворити життя в рівнину, наче в пустиню. Марксіський клич рівности, повторюваний сьогодні більшістю людей, ба навіть деякими бездумними християнами, це клич, найбільше беззмістовний, найнерозумніший, найбільш неестетичний і найнещасливіший із усіх кличів”.

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПРОГРЕСИВНИЙ РУХ

У такій то невідрадній сьогочасній дійсності, що витеорювалася впродовж довгого часу наростанням, накопичуванням і перехрещуванням усяких нищівних впливів і сил людства, повстав християнський прогресивний рух. Він узяв свій початок у західній Європі саме тоді, коли його пізніші подвижники сиділи по казаматах концентраційних лагерів націонал-соціалістичних займанщин або зі зброєю в руках боролися, як підпільники, з німецьким загарбником. Повоєнна туга людських мас за новим справедливим ладом життя скріпила його. А безрадість марксизму у практичній зустрічі з диктаторськими методами комунізму переконала багатьох людей, що велзевула прогнати іншим велзевулом таки годі. Тямучі люди, а між ними й деякі марксисты, наглядно пересвідчилися в цьому, що марксівський ортодоксальний матеріалізм невилі успішно протиставитися в боротьбі з матеріалізмом комуністичного покрою. Бо вести успішну боротьбу з комунізмом потрапить тільки така сила, що виростає з наскрізь духових залогень. Цією ж силою це — християнізм, а зокрема той християнізм, що його репрезентує й інтерпретує Католицька Церква.

І витворився християнський прогресивний рух, що змагає до закривізування всіх приспаних духових потенцій в житті та в душі людей.

Подвижники цього руху не хочуть перетворювати життя в марксівську піскову пустелю. Вони хочуть здвигати його догори, перетворити його в пишний собор, у катедралу. При цьому ж вони глибоко переконані, що успіхи всяких суспільних і соціальних революцій та реформ обумовлені внутрішньою реформою самої людини. Вони визнають філософію. т. зв. християнського персоналізму. Бо гарячо обстоюють цю думку, що всякі зміни господарських і політичних систем та устроїв, всякі перес-

трої державного і соціального законодавства, всякі договори й конференції принесуть хосен щойно тоді, коли враз із ними покращає, відродиться, переродиться особовість, внутрішнє індивідуальне обличчя самої людини.

Вони твердять, що першою платформою діяння розпутаного демона наших часів це — матеріалізм, а першою платформою діяння сьвгочасних творчих християн це — духовий реалізм.

Поняття цього духового реалізму треба би дещо спрецизувати. А саме: гегелівський ідеалізм уважає, що форматором життя це — думка, ідея, свідомість. А марксизм твердить навпаки, що життя це форматор думки, ідеї, свідомости. Тут саме початок розриву між діалектичним матеріалізмом та ідеалізмом. Але тут теж починається розходження між марксизмом і християнізмом з одного боку та між ідеалізмом і християнізмом з другого. Бо марксизм в усякій релігії бачить якийсь рід ідеалізму; якийсь світ ідей, що повстав впродовж історичного розвитку людських спільнот. Тимчасом християнізм завжди був реалістичний. Якщо ж називаємо його ідеалістичним, то тільки в цьому розумінні, що він признає світ ідей та ідеалів. Але ж водночас треба додати, що він признає світ тільки таких ідей і тільки таких ідеалів, за якими стоять реальні вартості й величини. Християнський світ це світ реальних духовних вартостей, це реальний духовний світ, а не тільки світ ідей, світ ідеалів. Бог це не сама ідея, але реальна, особова Істота, це Дух, це Абсолют, що існує дійсно не тільки в сфері думок, в сфері ідей, в сфері нашої свідомости і свідомости цілих людських поколінь. Бог це Єство саме в собі істотне й реальне. Тому й християнізм завжди був реалістичний, себто: з одного боку відрізнений від матеріалістичного марксизму, а з другого боку незгідний з типовим філософічним ідеалізмом. Тимто християнізм в противенство матеріалізові марксистів кладе духовий реалізм.

Подвижники християнського прогресивного руху переконані, що другою платформою діяння демона наших часів це — атеїзм, а другою платформою діяння новочасних творчих християн це гаряча віра

в Бога.

Вони теж твердять, що третьою платформою діяння розпутаного демона наших часів це — фаталізм, що впродовж останніх людських поколінь проявив себе передусім в видах Руссового лібералізму, марксизму, фашизму й екзистенціалізму, а третьою платформою діяння модерних творчих християн це — християнський активізм.

Ось тим робом ми зустрілися в цьому докладі з такими поняттями, як.

християнський активізм,
християнський персоналізм,
християнський гуманізм і
християнський реформізм.

І якщо ці поняття розглядатимемо в такому аспекті, в якому вони тут були наведені, себто в християнському розумінні, то вони стануть основними елементами християнського *прогресивного руху наших днів*. Це рух модерних творчих християн, що є водночас: активістами, персоналістами, гуманістами й реформістами.

5

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ВОЛЮНТАРИЗМ

Подвижники християнського прогресивного руху це — християнські волонтаристи. Є вони волонтаристами тому, що основним і найголовнішим чинником прогресу людини вважають її свободну волю. Але ця свободна воля мусить бути контрольована розумом, а не сліпа й не ірраціональна. Ірраціональні елементи (у світогляді модерного християнина повністю підчинені контрольній праці інтелекту. Бо релігійні емоції й почування релігійної людини тільки тоді будуть творчими емоціями й почуваннями, коли над ними блискітиме світло здорового розуму.

Релігійна віра це не заперечення, ні нехтування розуму, це — доповнення розуму. “Таїнства віри — по словам Лляйбніца — виростають понад наш розум. бо заподають нам правди, несхоплені цим поряд-

ком пізнання, на який здобувається наш дух самою своєю природою. Але ці правди не є протирозумові і не противорічать ніодній з тих правд, що їх пізнаємо силою природного пізнання". А Марконі твердив, що "кожен науковець і всякий чоловік, що займається наукою, знає, що наука має границі, за які людський розум вже не може сягнути. І тільки віра в Найвищу Істоту, якій треба піддати себе, дає нам відвагу взятися за солідну студію життя". Але ця віра не є сліпою силою. Вона переросла розум, але перебуває під його постійною контролею. Під такою ж самою постійною контролею розуму перебуває свобідна воля кожного новочасного, творчого християнина.

В аспекті цих слів зрозуміємо погляд большевиків на релігію, як на справу почування окремої людини. Цей погляд вони вмовляли в нашу інтелігенцію в перших днях по першій приході в Галичину. Вони зсували релігію на площинь сліпих почувань. А якщо, мовляв, релігійне почування вигасне, то й релігійність людини ніпричому. Тимчасом віра в Бога це передусім глибоке розумове переконання, це першзавсе справа розуму. І в житті неодної людини дуже часто буває так, що цілі тижні й місяці проходять без релігійних почувань в її душі, а все таки вона — глибоко віруюча. Бо справа віри справжнього християнина це передусім — справа розуму!

А справа християнського руху, справа акції, справа боротьби за реалізацію Божих істин між людьми, це першзавсе — справа волі. Бо до руху, до чиню змагу, до походу спонукує людину її свобідна воля. Без напрути волі нема посуву вперед. Без невгнутої волі нема твердого характеру.

Тому подвижники християнського прогресивного руху це християнські активізти. Це люди з міцною, напнутою волею, що перебуває під постійною контролею здорового розуму.

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ

Подвижники християнського прогресивного руху це — персоналісти. Вони всіма силами протиставляться заникові людської одиниці в юрбі. Згідно з їх поглядом людина стає справжньою людиною щойно тоді, коли потрапить відорвати себе від маси і стати на окремі позиції з власною думкою про правду життя. І всеодно, чи цією масою буде колона розритманого легеону, чи галаслива товпа мітингу, чи череда стероризованого люду, чи яканебудь інша людська спільнота, якщо в тій спільноті існує такий лад і такий порядок, у якому людина, як одиниця, тратить саму себе і цубиться християнські персоналісти воюють з таким ладом і з таким порядком життя. Бо для них кожна одиниця це окремий світ Божий, це неповторний світ Божий, це цінність вартніша від усієї вселенної. Бо ця одиниця це — Божа подоба! Бо якщо вона чесна і шляхетна та має в собі Бога, її безсмертна душа така велична й міцна, що перетриває всі катаклізми та всі кінці землі і всесвіту.

Християнські персоналісти це правдиві демократи. І саме тому, що вони справжні демократи, всією своєю натугою не дають покорити себе інстинктам маси. Вони взагалі всякі інстинкти особистого і збірного життя людей намагаються піддати під керму розуму. Тепер зрозуміємо, чому Ніцше казав, що “людина не є царем природи, бо вона, релятивно беручи, це найпевдаліше, найхворобливіше, найбільш небезпечно відбите від своїх інстинктів.. звір’я”. Отже він хотів бачити людину найтісніше зв’язану з інстинктами життя. А християнські персоналісти, що є водночас правдивими демократами, саме в ім’я справжньої демократії боряться за те, щоб людина могла в своєму особистому і збірному житті опанувати ці інстинкти. Вони хочуть, щоб вона не була здана на ласку й неласку цих сліпих сил. Вони бажають щоб людина могла життєві розбурхання і завірюхи, спричинені цими стихіями, уярмити своїм розумом і своєю свобідною волею та

стати паном природи.

Папа Пій XII. в різдвянім посланні з 1944. року писав, що "маса дає на себе впливати зовнішнім чинникам і легко стає іграшкою в руках того, хто вміє використати її стихійність. Вона, згідно з обставинами, потратить міняти свої прапори. Сама державна влада при допомозі маси може накинути вартіснішій частині своїх громадян те, що їй заочеться. А тоді суспільне добро в державі може бути тяжко пошкоджене. Інколи ж ця суспільна рана буває ледве вилічима. З цього слідує, що головним ворогом правдивої демократії це — маса".

Ось чому християнські персоналісти всіма силами обстоюють права людської одиниці, бажаючи захоронити її перед молохом маси.

7

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ГУМАНІЗМ

Подвижники новочасного християнського руху теж не попадають у захват перед усякими придуманими теоріями й світоглядовими системами чи пак ідеологіями задиханого модернізму. Бо вони свідомі цього, що сьогодні на лавах обвинувачень повинні сидіти не тільки воєнні злочинці, але й літературні проступники, оті інтелектуалісти, письменники й поети, що, шукаючи власної слави або химери, бабраються в виплодах своїх безбожних мозків і, відкидаючи Божі закони, подають людям до вірування собою придумані правди. Мільйони людей поклали свої голови не тільки під наказами воєнних злочинців, але теж в ім'я тих інтелектуальних проступників, що самі від своїх правд, так, як Ніцше, побожеволіли й божевіллям видуманих безбожних доктрин заразили силу силенну народу.

Тому модерні, творчі християни не човпаються в трагізмі чоловічого впадку й не придумують якихось нових, трагічних, чи суспільних або героїчних гуманізмів, але попросту кажуть:

— Нема в світі іншої справжньої гуманности, окрім такої що коріниться в релігії. В наших умо-

винах всякий гуманізм, що визбувся християнських стрижнів, це намістець правдивого гуманізму. Бо людина може полюбити невідробленою любовю другу людину щойно тоді, коли вважає її за відбитку Бога, коли признає в ній безсмертну душу, коли цінує в ній те, що вічне й неминуще. А добре діло, зроблене чи оказане ближньому, набере вальору щойно тоді, коли його мотив стане християнський, коли намір, з яким творимо його, буде на правду шляхетний і благородний. *Найбільшим чоловіком* світу був — Ісус Христос. Той, що за людей віддав своє життя, що називав їх друзями і братами. Той, що залишив нам неперевершену науку ноловіколюб'я. Той, що навіть тоді, коли висів, розп'ятий, на хресті, не найшов у собі ніодного ремства на людей, а навпаки, змилосердився навіть над розбійником. Отой Богочоловік, *Учитель* всього світу, це найправдивіший і *найбільший гуманіст* на землі. А подвизники новітнього християнського руху це — Його учні, це — християнські гуманісти.

Яким же соняшним і величним у своїх заляженнях та проявах покажеться християнський гуманізм тоді, коли протиставимо його т. зв. трагічному, героїчному, суспільному, чи якомусь там іншому гуманізмам. Якими щасливими можемо назвати християнських гуманістів за те, що вони мають не тільки паперові, але й живі ідеали своєї життєвої філософії, мають живі приклади до наслідувань: приклад Бога й приклад чоловіка в одній особі Богосина. Вони не шукають трагічних окресень і назов для своїх ідеалів, але своєю розумною і свобідною волею, наче кермою, пробиваються крізь життя з вірою в Бога, з вірою в людину, що оперта на Бозі, а водночас з любов'ю в своєму серці. Бо справжня гуманність це ніщо інше, як тільки любов ближніх, ота християнська любов, без якої взагалі не може бути мови про правдивий християнізм. Життєва боротьба людини, що має цю любов і віру в своєму серці, має сенс, і то творчий та радісний, а не трагічний сенс. Про якийнебудь фаталізм тут не може бути й мови.

ХРИСТИЯНСЬКИЙ РЕФОРМІЗМ

Модерні окличники християнського руху обстоюють вимогу реформи самої людини. Вони твердять, що без реформи чоловіка, без реформи його душі, всяка інша суспільна й соціальна реформа в житті людей врешті решт окажется таки безуспішною.

На цім відтинку, на відтинку внутрішньої реформи модерного чоловіка, вони — революціонери! Тут вони безкомпромісові оборонці й подвижники духової революції!

І якщо річ іде про внутрішнє переродження новочасної людини, то їх кличі й їх гасла таки просто революційні:

— Вивернути з коренем внутрішнє життя модерного поганина!

— Потрясти глибинами гріховної душі новочасного чоловіка!

— Вибити йому з голови захват механістичними досягами нашого часу!

— Переконати його, що найбільший, досяг, на який людина може спромогтися, це духове ушляхетнення самого себе, вблагородження власного життя, освячення власної душі!

— Пригадати йому, що історичні досвіди багатьох століть і тисячеліть повчили нас, що ціна науки й її технічних винаходів береться не сама з себе, а зі служби для людини. При затраті зміслу служіння людині сила цієї науки й її технічних відкриття та винаходів обертається проти людини, а навіть проти неї самої. Якщо ж вона піде нешляхетним людям на послуги, то без сумніву обернеться проти них, а навіть докотиться до самознищення.

Але на інших ділянках життя, поза собою, вони — реформісти! Тут вони твердять, що людина, яка пройшла духову революцію, переродила себе, докорінно зреформувала саму себе, повинна стати духовим завбійником і підбивати довілля для царства святого Духа, реформувати це довілля, реформувати суспільне життя, реформувати його пере-

дусім під моральним і соціальним оглядами. В соціальних відношеннях така людина повинна триматися якнайдалше йдучих і найглибше сягаючих прийомів для постійного облегчення долі важко працюючим, знехтованим, покинутим і слабим людям, а зокрема матерям, жінкам і дітям.

Подвижники нвочасного християнського руху на площинах соціального життя визнають засади т. зв. християнського соціального реформізму. Цей соціальний реформізм м. інш.:

Змагає до заведення справедливого суспільного ладу між людьми, —

захищає працю людини й саму людину перед визиском з боку приватного і державного капіталу, —

домагається, щоб кожній працюючій людині привласнити не тільки найпотрібніші засоби до життя, але дати їй змогу набути на власність бодай дімок і кусень огороду (проблема заробітної платні!) —

бореться за право приватної власности в таких розмірах, які давали б власникові не тільки насолоду з самого факту посідання особистого майна, але передусім давали б йому власний варстат праці і змогу всецільо виявити свої творчі сили, —

обстоює справедливо проведену націоналізацію ключового промислу і великих індустріяльних та господарських підприємств, банків, забезпечених заведень і засобів шляхової сполуки, —

підтримує всебічний розвиток ідейного й господарського кооператизму і вважає його за найкращий практичний вияв християнської демократії, —

вважає за потрібне узгіднювати інтереси окремих власників і підприємств з вимогами господарського плану в державі, —

змагає до перетворення робітника й кожної працюючої людини успіввирішальний чинник при розвоєві процесі підприємства, господарства чи установи, до знищення стабільности в житті робітничих мас, до введення на місце черідности життя вільної кооперації на найширших областях господарської, торговельної і побутової дійсности.

Християнський соціальний реформізм ставить собі за завдання: боронити старість, неміч, жінку й дитину, себто родину робітника, селянина й працюю-

ючого інтелігента, опрокидує всяку експлоатацію людини людиною, а притім має на увазі не тільки тілесне, але й духове життя працюючих людей. Він захищає гідність і особовість чоловіка, що працює, береже в ньому Божу подобу, піддвигає його на висоти й не демагогічними але щиро демократичними методами змагає до якнайдалше йдучих, творчих реформ в суспільному житті народу. Але першою передумовою успіху цих реформ він уважає реформу самої людини, віднову її душі, відродження її духового нутра, переродження її самої.

Якщо ж боротьба за незалежність і свободу рідного народу перекине на деякий час цих християнських реформістів у національні революціонери, то й тоді вони ніяким робом не перестануть бути лицарями в боротьбі й ніколи не скотяться в провалля хамства й дикунства.

9

ПРОГРЕС, КУЛЬТУРА, ТРАДИЦІЯ

Подвижники християнського прогресивного руху назвали цей рух прогресивним не з пропагандивних, але з істотних найістотніших причин. Бо в останніх часах кожному, що здорово думає, очевидно річчю став факт, що прогрес людини в другій світовій війні не тільки зупинився, але з цілою певністю перетворився в регрес, у відступ, в назадняцтво. Це склалося тому, що між факторами культурного поступу, між моторами загального прогресу людства, між рушійними цього руху, що двигает життя вперед, не стало релігії й моралі.

Впродовж тисячеліть бувало так, що двигарями справжнього поступу, факторами правдивої культури людства були: релігія, мораль, наука й мистецтво. В дев'ятнадцятому столітті роль перших двох чинників ставала щораз слабшою, а в двадцятому сторіччі вона з різних причин таки зовсім послабла. Таким робом витворилася загрозлива ситуація. Небувалий розквіт науки й мистецтва посунав деякі відтинки життя вперед, тоді, коли найважливіші

фронти життя мусіли відступати й заламатися. Разом зі заламанням релігійних і моральних фронтів життя повставала диспропорція і дисгармонія в душі людини, в психіці народів і в суспільнім житті всього людства. Заіснувало раптовне повернення життя в бік вибуялого раціоналізму й механізму. Почалася доба виродження людини!

Новочасні, творчі християни змагають до встановлення рівноваги між тими чотирьма факторами культури й прогресу. Вони намагаються піддвинути релігію й мораль на ті позиції, на яких вони повинні бути у творенні справжніх вартощів життя. Вони докладають усіх своїх зусиль на те, щоб відродити й переродити модерного чоловіка, щоб зреформувати життя сьогочасної людини й суспільности, щоб у житті людини заіснував і діяв: справжній прогрес!

Бо вони знають, що релігійні і моральні проблеми в житті це, як казав Гете, “вічні проблеми, з яких філософи не встигли нас далеко вивести”.

Вони знають, що “окремою, одинокою в своєму роді й найглибшою в історії світу й людства проблемою, по словам того ж таки Гете, це — конфлікт між вірою і безвірством. Цій проблемі підчинені всі інші питання. І всі епохи, що в них віра була напівною силою, відомі своєю квітучістю, піднесеністю й плодючістю... І навпаки. Всі епохи, в яких безвірство здобулося на тривожливу перемогу, без огляду на хвилиний блиск цієї перемоги, це — часи занепаду”.

Тому вони, хоч і демократи, будують своє життя і змагають до побудови суспільного ладу у своєму народі на традиційній культурі, на традиціях, наче на тривалих основах. В цьому відношенні тримаються вони засади:

— “традиція в поступі, а поступ у традиції”.

Бо справжній поступ заключається саме в цьому, що традиційне поступається перед новим, втримуючи й темперуючи його занадто великий і поривистий розмах.

НАЗУСТРІЧ НОВІЙ ЕПОСІ

Ось такими загальними обрисами накреслили ми сьогочасний християнський рух в Європі. Цей рух виявив себе на переломі двох епох, а радше: при брамах нової епохи людства, крізь які саме під цю пору проходимо.

Ця епоха, що кінчається, взяла свій датований початок тоді, коли Христофор Колюмб з дев'ятдесятьома людьми сідав на три кораблі й відпливав з еспанської пристані Пальос де ля Фронтера на Захід відкривати невідомі землі. Це склалося дня 3. серпня 1492. р. Дорога була важка й тривала довго. Його товариші попали в знеохоту. Та адмірал цієї ескадрилі, що їхав на кораблі ім. Пречистої Діви Марії, не подавав у зневіру, а весь час твердо й рішуче давав накази на дальший відкривний рейд. Яка ж велика радість повсталала на всіх трьох кораблях вночі з дня 11. на 12. жовтня цього ж року, коли то по другій годині над ранком Європа гарматною сальною відкривців привітала нову, невідому землю. Цю землю, що була островом, назвали іменем Спасителя: Сан Сальвадор.

Нову епоху в історії нашого народу пічне той день, у якому бодай дев'ятдесят творчих українців з новочасним християнським світоглядом у своїй душі виберуться в духові степи України відкривати між звихрованими тирсами зматеріялізованого життя цю твердь, якій на ймення: справжня віра у Спасителя! В цей день на наших рідних землях повинна залунати радісна сальва надії на те, що в житті нашого народу почнеться нова епоха. Без цього дня судьба нашої батьківщини покотиться шляхами давніх степових кбверх і духової суматохи!...

РЕЛІГІЯ І ЖИТТЯ

ОЗНАКИ НАШОГО ЧАСУ

В “Комуністичному Маніфесті” Карла Маркса з 1848 р. була згадка про те, що “по Європі бродить примара комунізму”. Сьогодні це вже не примара, це об'явлена й реальна дійсність. Тому не буде пересади в наших словах, коли в скажемо, що наш час це, передусім, час об'явленого матеріалізму.

Чимало світочів нашого часу та подвижників модерних суспільних рухів людства закорінили себе на базах доктринального матеріалізму. Вони обмежили свій світоглядний кругозір тільки до того, що доторкальне й експериментальне. Всі свої ідеологічні й практичні побудови сперли на те, що теж потребує опертя, сперли на саму матерію.

Ці матеріалісти при розв'язці найважливіших життєвих проблем покликаються тільки на економічні і статичні науки й наукові збірники, на об'явлення матеріалізму, але ніколи й під ніяким позитивним поглядом не звикли покликувати на св. Писання, чи на Боже Об'явлення. Для обґрунтування своїх світоглядних систем і чинів придумали свою окрему діалектику, що не є нічим іншим, тільки методикою принципово хибного мислення. Головний висновок цього хибного мислення такий, що, мовляв, розвиток матеріальної культури в майбутньому досягне такого високого ступеня, на якому людина не чутиме в собі потреби релігії. Тоді релігія сама собою відпаде з життя, як зайва і зовсім непотрібна річ. І цей висновок кладуть вони в основи свого світогляду, думаючи, що людина може повнотою жити й виживатися, а людство може розвинутися в багатогранну і досконалу спільноту людей тільки тоді, коли Бог — умре!

Якщо мова про принциповість в їх житті, то вона найевідентніша хіба в одному, а саме: в беззастережному запереченні всього, що переступає межі матеріального. Сфера духа для них не тільки чужа, а просто — не існує. Те, що вони звуть духовним, не має нічого спільного з християнським поняттям про безсмертну душу людини. Воно є тільки назвою для означення комплексу тих функцій живої матерії, які безпосередньо не підпадають під змисли.

Осередок їх життєвих заінтересувань — це вже не Бог, як було в давнині і в середньовіччі, і не природа, а навіть не людина, як це було в нових віках. Центром їх заінтересувань в найновіших часах стала — матерія. А якщо схочемо висловитися докладніше, то скажемо, що навіть не матерія, як така, а просто машина, цєбтє матерія, оформлена творчою думкою людини. Таким робом найновішу добу історії людства треба б назвати не теоцентричною, а навіть не антропоцентричною, як це було давніше, а таки машиною — або механоцентричною. І, надиво, саме тоді, коли людський ум спромігся на найбільший механічний конструктивізм завершений спохальною конструкцією атомової бомби, в моральному житті людини прийшли до слова найдеструктивніші властивості та сили. Обізвалися в ньому чинники етичного розпаду, рокладу та розвалу.

Це явище в аспекті християнської конценції життя, хоч і парадоксальне, наскрізь зрозуміле. Бо відпад людини від духових і моральних принципів життя, а припад до самої матерії та до матеріялістичних благ і тенденцій — це шлях регресу, шлях марнотратства. Це шлях блудного сина! На цьому шляху не можна збагатитися, тільки змарнувати віддичене й надбане, добро. Марнотратний син, що покинув тверді моральні закони батьківського середовища, думаючи, що найде повноту життя на широких дорогах матеріялістичного виживання себе, вкінці-кінців опинився таки при жолобі з помиями для тварин. Опинився при ньому не тільки голодним, але, передусім, духово й морально розладнаною та розпаденою людиною. Це було жалюгідне об'явлення матеріялізму в його житті, що розкладалося і загнивало в моральних занепадах. Який же це промовистий символ для модерних марнотратних синів, для матеріялістів!

І цей внутрішній розклад людини, розклад її моральною й духовною життя — це перша найхарактеристичніша ознака нашого часу. Це — деструктивна ознака. Це теж найбільше нещастя, яке взагалі могло пасти на людину. Бо не матеріяльні недостатки, не важкі умовини пвоєнного життя, не брак остаточного світового миру, не поневірка бага-

трьох мільйонів безпритульних людей по світі, а навіть не голод, що проріджує ряди живих людських спільнот, не те є найбільшим лихом новочасної людини. Її найбільшим лихом і прокльоном є пісок під ногами, брак духового й морального обґрунтування під життям, її внутрішній розпад, що заіснував як наслідок відпаду від Бога.

Та цей жалюгідний стан сучасної людини, морально розладнаної й розрідженої ніяк не дає нам права вважати песимізм за другу характеристичну ознаку нашого часу. Бо, як каже Артур Кестлер, «ситуація така бдлайна, що несимізм, як і дефетизм підчас війни, недопускальний!» Навіть ця обставина, що безбожність і запекла ворожість до всякої релігії — це основні притаманності багатьох мільйонів терерішніх людей на землі, не повинна настроювати нас песимістично. Бо «sanabiles fecit Deus nationes.» *Бо сила береться навіть з немочі, якщо тільки ця неміч, як каже св. ап. Павло, закоріниться в Бозі.* Бо блудна дорога марнотратного сина все таки кінчилася його пввовотом до батька.

Тому другою найхарактеристичнішою, в цьому випадку таки конститутивною, ознакою нашого часу є зворот людини до Бога. Це ще, правда, бодай покищо, не поворот, а тільки рефлексія над поворотом до Бога. Це тільки повернення людини лумцем до трансцендентного світу, зворот людської думки в бік християнізму, на якому двигалося, росло і розцвітало людство впродовж двох останніх тисячоліть.

Цей поворот помітний в політичних формаціях західно-європейських народів. Ці формації вилонилися безпосередньо по другій світовій війні з буйних суспільно-політичних рухів, повних експресивного й офензивного наснаження християнськими тенденціями. Їх, правда, бодай деякою мірою, можна вважати за реакцію на марксизм, що опинився на сліпих улицях історії. Бо, як каже відомий американський теолог, Рейнольд Нібур, «це дійсно трагічна справа брести із крові й марнувати скарби одного покоління на те, щоб перемогти одну тиранію, а потім спинитися віч-на-віч з другою». Все таки ці християнські суспільні й політичні рухи — це вияв зво-

роту деякої частини людства обличчям до Бога.

Куди серйозніше треба ставитися до відродин християнської думки між людьми науки й письменства. Відома бо річ, що численні сучасні європейські й американські природники, філософи й письменники щораз виразніше підкреслюють вартість релігійності в житті, щораз тісніше споюють науку з вірою, а життя з християнською етикою, та дедалі голосніше говорять проте, що людство без Бога докотиться у безвихідну бездню.

Не менш проречистим доказом звороту людини наших часів до Бога є глибоке внутрішнє переконання кожного з нас про те, що наша дійсність, без повороту у християнську духовність життя, безнадійна. Бо всі ми наочно переконалися, в які безодні западається та людина, яка не має в собі Бога. Ми власними очима бачили відчоловічення безбожних людей та bestіяльність життя, побудованого на самих матеріялістичних концепціях. І кожна людська одиниця, що пережила воєнні страхоття і, не зважаючи на те, не перестала носити в собі бодай дещо людського й людяного, затужила за зміною життєвих орієнтацій. Забажала переставити себе з вузьких областей затухлого матеріялізму на необмежені площини такого життя, в якому існують і мають вальбори не тільки матеріяльні, але також духові й моральні вартості. Бо вона зрозуміла, що творити лад і щастя в житті самими матеріяльними засобами — це те саме, що творити число з самих зер.

Якщо хтось захотів би окреслити цей зворот сучасної людини до Бога докладнішими словами, мусів би назвати його зворотом людини в бік християнського гуманізму. Цей християнський гуманізм, очевидно, не має нічого спільного з т. зв. суспільними гуманістами, що насправді є недобре замаскованими матеріялістами й марксистами. Він теж не стоїть у ніякому зв'язку з т. зв. трагічними гуманістами, що, правду кажучи, попали в трагізм з самими собою саме тому, що втратили Бога.

Наш християнський гуманізм — це релігійний гуманізм. Це наслідування Христового чоловіколюб'я.

Це служба найвищим справам нашої нації без великих слів про боротьбу й героїзм. Це жива й дійюча антитеза всяким тероризмам над тілом і душею людини і громадянина. Це чесне життя людини, яка вміє передусім любити і вірує, що будучину має тільки те, що родиться з любови та що ладне кожної хвилини стати перед суд. Така людина переконана, що світ здобуде тільки така гуманність, яка в минулому була розп'ята і витримала пробу на хресті.

Філософічною підбудовою цього нашого християнського гуманізму є філософія любови, філософія поєднання суб'єктивізму з об'єктивізмом життя. Це прокинення мосту між суб'єктивізмом модерних світоглядів, що сьаким чи таким способом сягали деякими своїми коренями в націоналізм і геґеліанізм, а об'єктивізмом в філософії св. Августина і св. Томи.

Бо саме тому, що модерна людина пірвала контакт з об'єктивними принципами свого суб'єктивного життя, себто перервала зв'язок своєї душі з релігійними засадами життя, саме тому вона сьогодні така неповажна й нервозна та порожня й відосередня. Вона в багатьох випадках стала просто безпринциповою. А найбільше лихо в тому, що навіть етичний принципіалізм, що є першою й основною притаманністю кожної шляхетної людини, це сьогодні річ доволі рідка. Тому дедалі рідкішою стає й християнська чеснота, що є підкладом під усі інші національні, громадські й товариські чесноти в прилюдному житті. Оця чеснота, про яку англійський письменник Джільберт Кейт Честертон таким досадним способом вів діялог з редактором журналу. "Атеїст" у своєму фантастичному романі "Сфера і хрест", кажучи:

"Християнська чеснота — незрима, бо вона є чеснотою нормальною. Християнство завжди немодне, бо воно чисте, а кожна мода — це нечистота. Коли Італія захоплювалася мистецтвом, Церква видавалася надто пуританською, а коли Англія шалела від пуританства, Церкву вважали за занадто мистецьку. Коли ви дискутуєте з нами, закидаєте нам спілку з монархізмом і деспотією, але забуваєте про те, що наша перша суперечка повсталала з нехоті піддатися божеському деспотизмові Генрика VIII.

Вам видається, що Церква завжди позаду часу, а в дійсності вона — перед ним. Вона має ключ до перманентної чесноти. Вона єдина установа на землі, що може постійно променіти чеснотою і зробити її чимсь більшим, ніж водою. Цей факт ясний і доказаний історією. І ви, напр., не можете заперечити можливості того, що завтра вранці в Ірландії або в Італії з'явиться людина добра, але добра саме такою добротою, яку бачимо в житті св. Франциска з Ассізі. Ви теж не можете заперечити, що джентлмен часів Єлисавети був лицарський та ідеалістично наставлений. Але чи можете, хоч би й ви, бути джентлменом доби Єлисавети?..”

Подібний запит можна спрямувати до всіх наших доморослих атеїстів і матеріялістів з-під першої, деструктивної, ознаки нашого часу, кажучи:

“Невже ви спроможні бути лицарями доби релігійного та культурного ренесансу в козацькій Україні?”

А до молодих українців з-під другої, конститутивної, ознаки нашого часу, себто до тих, що завжди мали або віднайшли Бога в своєму серці, треба повторити слова Папи Пія XII, висказані в різдвянім посланні з 1943 р.:

“Не трагуйте відваги! Не залишіться безчинними посеред руїн! Ставайте до відбудови нового суспільства в ім'я Христа і для Христа!”

“ТЬМА КРОМІШНЯ”...

“Темрява зовнішня”, “тьма кромішня” — це те, що існує поза Царством Небесним, поза царством незаходячого Сонця, поза його світлощами й радіощами. Це край вічного горя, селище істот, на яких упала Господня кара. Це місце перебування вбровів Божих!

Це місце, де, за словами Ісуса Христа, існує “плач і скрегіт зубів”, (Мат. 8, 12).

Авангард Небесного Царства на землі — це св. Христова Церква. Вся її діяльність повернена на те, щоб рятувати якнайбільше число людських душ для Небесного Царства. А все, що поза нею, всі області людства, на які не допускають її впливу, всі сфери життя, що знаходяться ззовні її перелівної, спасальної містерії, («*mysterium tremendum*») — це “тьма кромішня”, “темрява зовнішня”. Це — *mysterium iniquitatis*. Це — життя, в якому вирішальну роль відіграє зовнішність, назверхність. Це кошмар темрявних сил, кошмар крихот, кошмар людських пристрастей і гріхів.

І не від сьогодні існує на землі двоподіл людей на тих, що цінують Небесне Царство, і на тих, що полюбили “темряву зовнішню”. Свята Католицька Церква, авангард Небесного Царства на землі, це збірнота людей, які є синами цього Царства. Ця збірнота є Божою, а водночас і людською установою, заснованою самим Господом нашим, Ісусом Христом, на те, щоб вершилося діло спасіння людського роду. І кожна людина, що глибоко вірує в Бога і в його правду, навіть тоді, коли вона вродилася, жила й була вихована в іншій церковній спільноті, якщо тільки глибоко вірує в Бога, праведно живе і має добру волю посісти повноту релігійної правди, вона приналежить до великого збору тих людей, які творять авангард Небесного Царства на землі, святу Христову Католицьку Церкву. Бо Христос умер на хресті за всіх людей. Божий Син був розп'ятий на Голготі за спасіння всього людства. Тому кожна людина, що хоче пізнати релігійну правду, а водночас вірує в Бога і праведно живе за моральними законами тієї віри, в якій вона змалку вихована, може

спастися, може ввійти в Небесне Царство!

Але не ввійдуть до нього ті, що відпали від Бога, ті, що перестали вірити в посмертне життя, ті, що незлюбили Христову Церкву, ті, що не шукають Божої істини на землі, а тільки її зовнішньої форми, ті, що в своїм нерозумнім фанатизмі ладні в боротьбі за букву Божого закону забути про самий закон.

Не ввійдуть до нього ті, що торгують Божою правдою, що продають або купують її за земні блага, ті, що полюбили тлінність цього світу і, запаливши серед темряви грішного часу віхтик власного світла, думають, що вони запалили сонце.

Не ввійдуть до нього безвірки, грішники й матеріялісти, оті сквернителі життя, що все високе, ясне і спрямоване в вічність потраплять осквернити своєю приземністю, своєю тупою задивленістю в саму дочасність, в саму минуцність, в саму назверхність справ і речей.

Не ввійдуть до Царства Небесного ті, що вже тут, на цій землі, покохали "тьму кромішню", полюбили "темряву зовнішню", полюбили те, що виводиться не підживотворним теплом Божої ласки і Божої науки, а далеко від них, якнайдалше від її цілющих впливів, якнайдалше від того вічного світла, що, за словами св. апостола і євангелиста Івана, "у темряві світить і темрява не обгорнула його" (Ів. 1, 5).

І в наших часах бачимо, що справджуються Спасителеві слова, сказані з приводу сотникового прохання до тих, що йшли за ним. Сини Царства, ті, що були призначені своїм життям здвигнути престіл Божого царства на землі, нащадки подвижників великого труду для Христової Церкви, що впродовж двох тисячоліть викохала під своїми крилами все, чим людство сьогодні може похвалитися, — оті всі європейські передові люди, що в своїх жилах по сьогоднішній день носять кров лицарів християнської давнини, цієї «*magna pars regum*», — *нащадки духовних преторіянтів середньовіччя, тих преторіянтів, що кормили свого духа зерном вічної правди, а не соломомою забріханости, — оті всі нащадки світлих воєвників за Боже царство на землі в великій своїй частині "повкидані в темряву зовнішню". Повкидані*

своїми пристрастям й гріхами. Повкидані в безбожне життя, без просвітності життя, безнадійність своїх днів, у життя, що обернулося в тирлице закоханих у собі людей. Їх домів, як каже св. Іван, обернулися в “божницю сатани” (Об. Ів. 2, 10), а їх вівтарі — це “престоли сатани” (Об. Ів. 8, 10). Нема в них думки про Небесне Царство. Нема в них зацікавлення до ніяких високих, духовних, надприродних справ.

Їм видається, що вся таїнственна мудрість життя попала їм під шапку, наче зловлений горобець. Тому вони вважають, що всі присуди Божої Премудрости мусять поступитися перед висновками їх мудрувань.

Велич спасительного чину Ісуса Христа, що відкупив людство, мусить, мовляв, пересунутися в тінь перед величчю їх зохманого чину в безустанніх скривавлених боротьбах.

Велич Христової спасальної ідеї мусить, мовляв, побліднути перед величчю їх безумних ідей, що міняються одна по одній, наче в калейдоскопі, а кожна з них це новітня драконна химеричка, що поживає тисячі й мільйони людських жертв.

І тоді, коли над цим пеклом, у яке перетворилося життя людини в наш час, тремтить пречисне слово Христової науки, наче неземний подих високої таїнственної поваги, модерні безбожники і матеріялісти своєю целебральною мудрістю повчають людство, що пекла — нема, що “тьми кромішньої” — нема, що “темряви зовнішньої” — нема! Нема, мовляв, місця, де, як каже Ісус Христос, “буде плач і скрегіт зубів”, тоді, коли ми на власні вічі бачимо присінок пекла вже на цій землі. В присінок пекла перетворили цю землю саме вони, оці безвірки й матеріялісти, ці сквернителі правди, ці брехуни, ці забрехані забріханці наших днів..

На сцені великої історії останніх десятиліть бачимо пересув персонажів усякої масти. Та невже ви не спостерегли, цього факту, що тільки дехто з них і то хіба вряди-годи і не надто гомінким голосом, прорече, що понад два мільярди людей страждають, мучаться і горюють тільки тому, що численні з них знехтували Небесне Царство. Багато з них утра-

тили твердий ґрунт під собою, погубили релігійні засади, забули про Бога, відірвалися від Христової Церкви, перестали вірити в безсмертність власних душ і вогнями власних пристрастей спалили в собі Божу ласку. Тому їх душа — це ніби спалена земля, а їх думки — це наче зв'язаний попіл спаленої землі!...

Сьогодні багато говориться про матеріальну конкретність соціального, себто про те, що соціальні проблеми народів і держав можна розв'язати тільки матеріальними, конкретними змінами в житті людей. Без заспокоєння всіх матеріальних, конкретних потреб працюючих мас революції, мовляв, перманентно існуватимуть не тільки в ім'я реформ, але в ім'я самих революцій.

А коли ви обізветесь та скажете заінтересованим у цій справі про те, що найважливішим моментом в соціальній проблематиці повинна бути реальна конкретність соціального, себто реалізація конкретних засад християнської особистої та суспільної справедливості в житті, реалізація Божої правди між людьми, реалізація Божого царства на землі, то вам закинуть еклезіастичне світосприймання. Вам скажуть, що ви не знаєте методології зміни епох, вам зареґляментують уста всякими рафінованими способами. Вони ніяк не повірять у ваше твердження, що на цій землі ніколи не заіснує такий час, у якому всі матеріальні потреби всіх працюючих мас будуть вповні заспокоєні. Тому людина без своїх моральних залогень та обґрунтувань ніколи не віднайде самої себе зрівноваженою і вдоволеною. А стрижнем всякого тривкого морального залогення, критерієм справжньої моралі, повним мірилом моральних діянь людини є віра в Бога, релігія, є Божа правда! Не може ж бо бути критерієм моральних поступків людини — людська правда. Бо вона сьогодні ця, а завтра йнакша, в одного сяка, а в другого така. Люди живуть на цій землі вже багато тисячоліть і завжди шукати правди, *вкінці умами своїх найвидатніших і найвизначніших філософів та мислителів таки визнали, що ніколи не було й нема на землі більшої та величнішої правди понад правду Христової*

науки. А сьогодні ви часто почувете й побачите, що молоденька собі людина, шукаючи правди, потрапить з зневажливою гримасою на устах висловитися, що це ще велика проблема, чи християнiзм взагалі виправдав себе. А вкiнцi, мовляв, вiн має на що справу зовсiм iншi, свої власні, окремі погляди!... І цей шукач правди навіть не заiкнеться, кажучи ці слова. Якщо ж ми жили б в римських часах, я певен, що вiн мав би надiю незабаром iсисти на колiсницю, або на квадригу, призначену великим переможцям і трiумфаторам. Бо життя цієї молодiї людини перемiнилося в “темряву зовнiшню”, бо ця людина вже в своїх молодих роках загубила саму себе, втратила змисл власного iснування, убила в собі тягу до Небесного Царства, перестала бути собою, а стала м'ячиком своїх пристрастей і невпорядкованих гонiв. Їй і не сниться реалiзацiя Божої правди на землi, бо вона вiрує тiльки в матерiальну конкретнiсть соцiального, вона вiрує в примат матерiї над життям.

Наприкiнцi ще декiлька слiв про саме життя в “темряві зовнiшнiй”. В нiмецькiй лiтературi вiдомо твердження одного фiлософа, який казав що «wir sind hier um zu werden, nicht um zu sein» Докладнiше мовлячи, ці слова говорять нам, що ми живемо не на те, щоб тiльки iснувати, але ми живемо на те, щоб бути, щоб мати в собі повноту і певнiсть буття, щоб мати в собі перелив тривких буттєвих сил. І знов же в росiйськiй лiтературi був вiдомий т. зв. “вопрос Пирогова”, що носив назву: “бiтьє iли казаться?” В цiм випадку йшлося вже не про те, чи “iснувати” чи “бути”, а просто йшлося про те, чи взагалi “бути”, чи тiльки “казаться, себто чи тiльки говорити про наше життя, а насправдi — це вже не життя, це тiльки — казка про життя.

Коли ми замислимося над цими питаннями, а водночас пiзнаємо саму iстоту модерної людини, мусимо сказати собі, що сьогоднiшнє життя — це вже не справжнє життя, це вже тiльки казка про справжнє життя людини. Бо сучасна людина, живе в “тiмi кромiшнiй”, у “темряві зовнiшнiй”. Бо модерна людина шукає щастя в своїй зовнiшностi, в матерiальнiй назверхностi своїй, в плитких бистринах часу, а не у глибинах свого духового життя, не в собі і не

в Бозі. Вона не шукає Царства Небесного, а свого власного царства, що вже тут, на цій землі, стало “тьмою кромішньою”.

Тим то, як каже Христос, “багато — хто прийдуть від сходу та заходу і засядуть у Царстві Небеснім”... Може прийти, зрештою, може вже й пряде, час, у якому європейські народи, що морально великою мірою розкладені, відпалі від Божого царства на землі, а тому й “покидані у тьму кромішню” — пропадуть. А їх місце в св. Католицькій Церкві, що є авангардом Небесного Царства на землі, займуть народи з Сходу й Заходу. Те місце можуть теж заповнити люди з Заходу, люди з обох Америк, де помітний глибокий зворот прилюдної думки й опінії в бік християнських принципів життя.

Одне понад усякий сумнів певне: *Авангард Небесного Царства на землі, св. Католицька Церква — не тропаде! Пропадуть же, загинуть і щезнуть ті, що обернули своє життя у “тьму кромішню”. Ця “тьма кромішняя”, ця “темрява зовнішня” зассе їх у собі своїми вічними бунтами, неспокоями і стражданнями!*

В ІМ'Я ЧОГО?...

Таїнство Пресвятої Тройці — нерозгадне. Людський розум сам собою може збагнути й пізнати, що Бог дійсно є й насправді існує. Але цей же розум ослабий, щоб міг докладніше пізнати Бога. Він сам собою не потрапить пізнати, який Бог є і яка Його воля. Він не спроможний охопити таїнства свіри. Він мусить підпорядкуватися цим таїнствам, мусить підкоритися їх незбагнутості, мусить повірити в їх правдивість не через їх наочність і очевидність, а з уваги на вірогідність Божого Сина, Ісуса Христа, що сам навчав людей про себе і про природу свого божества.

А Спасителева наука про Божу природу ось така: — Є тільки один Бог, найчистіший дух, Творець неба і землі. Він завжди був, є і буде. Він є всюди, на кожному місці, та знає про все, що було, є й буде. Він може вчинити все, що хоче, бо є всемогутній. Він є тільки один, але в трьох Особах: Бог Отець, Бог Син і Бог Святий Дух, або одним іменем: Пресвята Тройця.

Першою Божою Особою є Бог Отець, Творець і Вседержитель вселенної.

Другою Божою Особою є Божий Син, Ісус Христос, правдивий Бог, Спаситель і Відкупитель людства. Святе Писання називає Його теж Божою Мудрістю або Божим Словом.

Третьою Божою Особою є Святий Дух, правдивий Бог, Утішитель і Покріпитель людства.

Це Пресвята Тройця. Нашому розумові не під силу зрозуміти таїнство існування трьох осіб в одній Божій природі, так, як не під силу йому зрозуміти таїнство Воплочення Божого Сина (існування двох природ, Божої й людської, в одній особі Божого Сина) або таїнство Пресвятої Евхаристії (привяність Божого Сина під видом часточки хліба). Але цьому ж нашому розумові є під силу повірити в ці таїнства, ввірити в їх правдивість, признати насправжність Спасителевої науки з уваги на вірогідність самого Спасителя, що вчив:

— “Де вас двоє чи троє зібрані в ім'я мое, — там я серед вас”. (Мат. 18, 20).

У відповідь на ці слова кожен з нас повинен сказати: — Я вірю, я гаряче вірю в ці таїнства, в яких приявне Божество (Пресвята Евхаристія) чи двоє *трирод* в *одній особі* (*Воплочення Божого Сина*) чи троє Божих Осіб в *одній природі* одного Бога (Пресвята Трійця)!

— Я вірю в таїнство Пресвятої Трійці!

— Я вірю у Пресвяту Трійцю!

**

Не вірив у Пресвяту Трійцю Карл Якоб Гірш, народжений 13. 11. 1892 р. в Ганновері, правнук великого рабіна Самсона Рафаела Гірша, що в другій половині XIX. сторіччя створив був відомий у всій Європі жидівський новоортодоксійний рух. Він взагалі не вірив у ніякого Бога, бо вже в молодості став безвірком. Був німецьким письменником, журналістом, мистецьким рецензентом і театральним критиком. В 1934 р. втік з націоналсоціалістичної Німеччини до Швейцарії. Згодом переїхав до Америки, де в 1940 р. дістав право громадянства. Ввесь час відчував у своїй душі якусь порожнечу, що її не міг виповнити ніякою працею, ні жодними життєвими заінтересуваннями. В місяці лютому 1944 р.; саме тоді, коли зовнішні умовини його життя були наскрізь наладані, його внутрішнє життя було таке похвилюване, що він почав втрачати духову рівновагу.

Саме в тих днях він, як фільмовий рецензент, пішов до кіна на новий фільм, що носив назву: "Пісня Бернадетти". Це був сфільмований твір відомого австрійського письменника Франца Верфеля, жида, що, втікаючи перед німецькими нацистами, опинився був у великій скруті біля французьких Люрдів. Там почав замислюватися над появою Непорочної Діви Марії малій дівчині, Бернадетті Сутбіру, і склав обіт "спроспівати її пісню", якщо врятується. По втечі в Америку він додержав слова й написав прегарний роман п. н. "Пісня Бернадетти".

Цей зекранізований роман зробив на Гірша велике враження. Коли ввечорі сів за писальний стіл накреслити рецензію на нього, відчув у собі гаряче бажання щераз побачити його. І таким робом декілька вечорів, один за одним, провів у кіні, глибоко пе-

реживаючи фільмові картини, що починалися ось якою завагою Франца Верфеля:

— *“Для тих, що вірують, обґрунтування непотрібне. Для безвірників воно — безцільне”..*

В тих тижнях у душі Гірша склався вирішальний переворот. Він навернувся до триєдиного Бога, став християнином, дав себе охрестити..

Про цей переворот у своїй душі написав він книжку в формі листів до свого сина. Ця книжка має назву: “Поворот до Бога”. Вона вийшла в 1946 р. і вже перекладена й на німецьку мову. В ній м. ін. є ось які глибокі думки:

— Цієї ночі я побачив світло, що не походило з ніяких земних світляних джерел. Це було сьайвисте буття в мені і при мені, це було світло, що дзвеніло прегарними акордами моєї улюбленої музики.. Воно було в мені й зі мною навіть тоді, коли мої очі були примкнуті.. Було ласкаве і заспокійливе.. Це була мелодія, яку я не міг знайти в ніякій музичній симфонії, хіба в супровідній музиці до фільму: “Пісня Бернадетти”. Цю мелодійну музику, схоплену образowo, можна вичути в дитячих словах Бернадетти: — “Це була Пані, але я не знаю, чи це була Мадонна, бо вона не мовила мені проте нічого..”

— Відтоді мені вже чуже почуття опущености. Бо я зрозумів, що існує щось сильніше від мене, що береже й охороняє мене. І в тих днях і годинах, які наступили по перевороті в моїй душі, було мені щораз ясніше, що я вперше в моєму житті почув себе Божим створінням..

— І я пізнав, що мені треба прощення й любови. Бо я почув себе винуватцем, таким винуватцем, яким тільки людина може бути..

— Я побачив, що будова мого дотеперішнього життя: порожня і зруйнована..

— Мені стала очевидна ця істина, яка каже, що вирішальні і найкращі речі заіснують в житті завжди тоді, коли з нього випадає той атут, якому на ймення: мудровання.

— Я завжди намагався зустріти й пізнати людей. Я був наче б одержимий думкою про приєднання приятелів. І я найшов їх багатьох.. Але при тім я забув був віднайти самого себе..

— Я колись думав, що джерело найвартніших людських переживань — це зовнішній світ. Та згодом я переконався, що *немає нічого дорожчого й переживальнішого над власні духовні глибини*. І я докладно усвідомив собі, що життя — це ніщо інше й ніщо ширше, як передусім моє власне життя...

А в кінцевих міркуваннях своєї книжки цей конвертит каже м. ін. таке:

— Заіснувало моє переродження, моє знову-народження, з'ясоване словами апостола і євангелиста Івана (3, 5): *“Коли хто з води й Духа не родиться, той не може увійти в Царство Боже”*.

— І я почав перевлаштовувати своє життя, бо нема нічого знаменнішого і важливішого, як влаштувати собі свій власний будень.

— Мені стала ясною правда про те, що в житті ідеться не так про рятунок перед небезпеками і стражданнями. В житті йде гра про вічність, про спасіння!...

— Давніше ставав я, бувало, замислившись біля вікна чи на розі вулиці, питаючи самого себе: *“Який же розумний сенс має моє життя? В ім'я чого я живу?...”* Цей сенс я вже віднайшов. Я вже докладно знаю, в ім'я чого живу!...

**

В ім'я чого живемо на цій землі? В ім'я чого боримося з усіма життєвими труднощами? В ім'я чого ведемо боротьбу за наше існування на різних відтинках та на всяких фронтах дійсності?

В чие ім'я збираємося до щоденної праці та в ім'я чого творимо всякі види життєвих та суспільних цінностей?

Невже в ім'я Бога Отця? Невже в ім'я Божого Сина? Невже в ім'я Святого Духа?

Невже першим канонам нашого життя, першим законом нашої боротьби є Той, що нас сотворив, Той, що нас власною кров'ю відкупив. Той, що нас освятив та освячує і крпить своєю ласкою?

Як же ж часто людина щойно на схилі свого віку знаходить відповідь на питання: — В ім'я чо-

го? Як часто людина аж у пізніх роках віднаходить сенс своєму вікуванню! Віднаходить його аж тоді, коли це вікування підточене безсиллями і склерозами старости!

Як часто великий гомін наших днів - це тільки гомін і більш нічого! Тільки гомін переливання порожнечі в порожнечу, відголос невиповненої душі, що рванулася заспокоїти свою тугу за чимсь безмежним і нескінченим — криком власної немочі й незорієнтованости.

Наше життя — багатогранне. До нього можна підходити і його можна оцінювати з усяких боків. Але є в ньому один пункт, від якого залежна вся його вартість. Цей пункт — це ніби стемпель на золотій обручці. Він свідчить про правдиву ціну життя, про його справжню вартість.

Цей пункт — це відповідь на питання:

В ім'я чого?

— Який сенс має наше життя?

— Який змісел ми віднайшли для нашої життєвої боротьби?

— В ім'я чого ми страждаємо, боремося, боримося, прямуємо вперед, перемагаємо труднощі, йдемо в далеке й велике невідоме, що на порозі смерти може стати тисяча разів невідомішим і загадочнішим?

В ім'я чого?

Невже тільки в ім'я якоїсь химери? Чи в ім'я інстинкту самозбереження? Чи може в ім'я рятунку нашої мізерної істоти перед загладою, що й так, скоріше чи пізніше, нагряде?

Невже тільки в ім'я рятунку перед цією загладою, що їй на ймення: смерть?

Але ж у нашій житті гра йде не про рятунок перед природною смертю, бо такий рятунок — неможливий! В нашій житті ідеться про щось багато вище й важливіше! В нашій житті йде гра про наше спасіння, що є сенсом, а водночас метою нашої боротьби! В нашій житті ідеться про Бога, що є нашим спасінням! Ідеться про те, щоб ми трудилися в ім'я Бога, щоб ми страждали й раділи в ім'я Бога, щоб ми родилися, дружилися і вмирали в ім'я Бо-

га, щоб ми здійснювали наші земні ідеали в ім'я Бога, щоб ми все, що творимо, творили в ім'я Бога!

Ідеться про те, щоб ми як слід влаштували сірий будень нашого віку! Ідеться про те, щоб ми перелаштували наше життя! Треба відшукати сенс його, треба поставити перед ним мету, треба ясно й докладно відповісти собі на запитання:

— Який сенс?

В ім'я чого?

Єдина християнська відповідь на це питання така: в ім'я Пресвятої Тройці: Отця й Сина і Святого Духа. В ім'я Отця, що нас створив, в ім'я Сина, що нас відкупив, в ім'я Святого Духа, що нас освятив. В ім'я вічного життя — вічного спасіння!

РЕЛІГІЯ І ЖИТТЯ

Є люди, що визнають Бога над собою, — і є теж люди, що цураються Його.

Є люди, що вірують у Бога, — і є теж такі люди, що вважають Його тільки за видумку людського ума, тільки — за фантом.

Є люди, що будову свого життя засновують на каменях Божої науки, — і є теж такі необачні люди, що свої життєві доми будують на піску земного знання й міркування.

Перші з них — це релігійні, віруючі люди.

Другі — безвірки, безбожники, атеїсти.

Інша річ, що, як каже старий, досвідчений професор пражського університету, Пецка, і безвірки вірують. А коли хочете знати, в що вони вірують, і які догми вірують, то не забудьте про те, що тих догм, у які вони вірують — дуже багато.

Вони вірують, що цей світ повстав сам від себе. Хто це доказав? Ніхто! Але вони вірують в це!

Вони вірять, що матерія — вічна. Невже мають докази на це? Ні! Навпаки! Закон ентропії свідчить про те, що матеріяльний світ не існує споконвіку. Якщо він існував би зпервовіку, в ньому вже давно вигасла б всяка теплова й рухова енергія.

Безвірки вірують, що життя взялося з мертвої матерії само від себе. Хто доказав це? Ніхто! Навпаки! Пастер доказав, що там, де бактерії не мають доступу, мертва матерія завжди залишиться мертвою. Бо «*omne vivum e vivo*» — всяке живе береться від живого!

Атеїсти вірять, що чоловік самочинно розвинувся з звірини. І, не вважаючи на це, що вчення Дарвіна про походження людини від тварини новочасний науковий світ опрокинув, вони далі вірують в те.

Вони вірять, що людина з своєї природи — добра, за яку уважав її колись Руссо. І хоч досвід століть показав, у які безодні морального упадку паде ця людина, що спреться тільки на саму себе, а призабуде за Бога, вони таки вірять і те, що людина з своєї природи тільки — добра.

Безбожники вірують, що душевні акти людини — це тільки функції мозку. Вони кажуть, що людська душа — це тільки сукуп думок і почувань. Також твердять, що існування людини цілковито зазначає з її тілесною смертю.

В це все безвірки — вірують.

Різниця ж між релігійними людьми й безвірками та, що релігійні люди вірують в те, що є понад розумом, а безвірки вірять у те, що є проти розуму. Тим то догми безбожників — противорозумові і безсенсові, а догми релігійних людей — сенсові й понадрозумові.

Атеїзм, безвірство — це розрив душі з Богом, відпад душі від Бога. Це беззастережне спрямування всіх заінтересувань людини тільки на матерію, тільки на те, що тілесне, змислове, експериментальне і доторкальне в житті.

А релігія — це зв'язок душі з Богом, це спрямування заінтересувань людини не тільки на те, що тілесне і змислове, але передусім на те, що духове й душевне. Це розположення душі, яким людина визнає Бога за найвищу істоту, вважаючи себе за залежну від Нього та виявляючи Йому пошану й почитання.

Якщо ж мова про релігію народу, то під цим поняттям треба розуміти зв'язок психіки цього народу з Богом, зв'язок його природних дарувань з потенціями надприроди, зв'язок його культури з Церквою.

Нарід, що розвоєві тенденції обмежить на саму природу свого існування, себто: відкине від себе все, що єднає й лучить його природні сили з джерелами надприродних потуг, позбувається найістотніших стрижнів свого життя. Тоді культура цього народу перетворюється в сукуп мінливих форм і рафінованих практик життя. Така ж культура — це вже не справжня культура, а цивілізація.

Бо релігія — це та сила, яка порядкує, об'єднує й насажує життя. Вона є порядкуючим, об'єднуючим і динамічним чинником життя кожної одиниці зокрема, також порядкуючим, об'єднуючим і ди-

намічним чинником життя кожної людської спільноти та всього народу.

Вона є передусім порядкуючим чинником. Це значить, що вона на стихійність, пристрасність і хаотичність виявів життя накладає незмінну, непрорухну й постійну норму. В цій нормі життя, що ферментує й клекотить, вилонює з себе тривкі вартості й рухи. Ці рухи згодом починають показувати своє виразне обличчя, свій стиль, свою питому вагу.

Такий порядкуючий вплив релігії помітний в житті окремої людини, а також у житті всього народу. І якщо цей творчий процес в житті народної спільноти відбувається впродовж століть, то це скристалізоване духове обличчя поколінь, цей вироблений стиль їх життя, питала вага їх культури створюють традицію народу. Ця традиція переходить з роду в рід, із покоління на покоління. Вона стане неперебраним моральним покладом, невичерпним духовим скарбом всієї народної збірноти.

Однак релігія не тільки порядкує, але й об'єднує життя. Вона об'єднує життя окремої людини однією провідною надприродною ідеєю: ідеєю служби Господеві. Цій одній ідеї, що водночас є метою кожної релігійної людини, підчинені всі інші справи й ідеї її особистого існування. Така людина ніколи не буде розпаденою, проломаною, розгубленою істотою. Вона завжди й на кожному кроці віднайде саму себе, в усьому відшукає змісел, при всяких нагодах потрапить добачити сенс у своїх ділах, досвідах і переживаннях.

А велика кількість розвояних тенденцій і прогресивних спромог народу без релігії перекинеться в хаос. Єдина релігія спроможна об'єднати їх на довгий час однією величною, трансцендентною ідеєю. Ця могутня ідея не тільки об'єднує плюралістичні аспірації й прямування народу. Вона перетворює їх в органічну скалю змагань до одної найостаннішої мети, що водночас є найпершою з перших причин життя, — до Бога!

Ці змагання просто — гльобальні, не тільки з уваги на нескорпіність величної мети, але теж з уваги на ті безмежні горизонти і перспективи, які відкриває перед життям — надприрода.

Всі ж речі і справи життя ця трансцендентна ідея не залишає одні поруч одних невпорядкованими, але витворює єрархію вартостей і кожну з тих речей і справ кладе на відповідний ступінь. Та хоч перший щабель цієї єрархічної драбини вартостей залишає чоловіка, на найслабкішій місці природи, найостаннійший її щабель вкладає його в руки самого Бога. Цим робом життя людини перестає бути грою на вузькій, заслиненій гармонійці тілесних змислів і пристрастей, а перетворюється в могутню симфонію її природних і надприродних сил, об'єднаних одним провідним тоном, одною домінантною,

Але релігія не тільки порядкує й об'єднує життя одного трансцендентного Бога.

Вона теж — насажує його. Вона є його динамічним і кінетичним чинником.

Вона не дає людині заков'яздути над матерією, що хоч мертва є така приманлива своїми лестивими припадами до нижчої людської природи. Ця нижча природа людини хватає кожну нагоду, щоб наситити себе насолодою матеріалізму, розкішню гедонізму, естетичними враженнями всякого дандизму та рафінованими способами задовіль мамонізму. Цей світ залещує нижчу природу людини, цю природу, в якій закорінився закон гріха, закон чоловічого упадку.

І хоч цей упадок нераз приймає на себе аж надто природні вили, він все таки ніщо інше, тільки упадок. Бо людина приходить на світ з насліддям первородного гріха. І, шукаючи цілі та сенсу свого життя в догоджуванні своїм тілесним пожаданням та життєвим пристрастям, дуже часто втрачає з-перед очей свою найважливішу й найостаннішу мету. А цією метою є прославлення Бога і вічне щастя!

До цього саме Бога і до цього вічного щастя в Бозі пориває душу людини і психіку народу — релігія. Вона насажує їх незаспокоєнними снагами, невтишними тугами, незаколисаними снами про щастя, що йому немає кінця, про долю, в якій нема печалі про житт., в яким нема вмірання. Вона ніколи не дає їм забути про їх найвищу ціль. Вона відриває їх від приколінних припадів до землі, остерігаючи, що земля — це тільки наше комірне, що земна бать-

ківщина — це образ Небесної Вітчизни, що все до-
часне й смертне — це відбивна площина під безсмерт-
не і вічне!

Без релігії життя народу й окремої людини
втрачає свій питомий тягар, обеззартнюється, губить
свій справжній сенс.

Без релігії шляхи розвитку, що прокладені пе-
ред людьми й народами, мають безнастанні перехрес-
тя, при яких нема ніяких певних дороговказів. І то-
му всі марші і походи безбожних людей та безре-
лігійних народів зведуться внівець. А снага, що
ці походи викликувала, хоч і яка гомінка та багато-
надійна, дуже скоро прогорить у пожежах стихій-
них пристрастей людини.

Релігійна людина — це така людина, що виз-
нає Бога перед людьми. А релігійний нарід — це та-
кий нарід, що складається з релігійних людей. Ща-
сливий такий нарід! Бо за те, що його діти визна-
ють Бога перед людьми, Бог визнасть права цього
народу перед історією, а права його дітей на небо —
перед вічністю.

Бо релігія — це не тільки порядкуючий, об'єд-
нуючий і динамічний чинник життя. Релігія — це
саме життя! Бо вона — зв'язок з Тим, що назвав себе:
— “Я — воскресіння і життя!” (Ів. 11, 25).

РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Культура народу - це вислід його праці над удосконаленням життя. Якщо ця праця удосконалювала духове життя, то мала на увазі духову культуру. Праця над удосконаленням матеріальних засобів до життя витворює матеріальну культуру народу. А праця над налагодженням співжиття між окремими людьми та між прошарками людських спільнот творить соціальну культуру.

Тим то під загальною назвою "культура народу" треба розуміти стан розвитку в духовій, матеріальній та соціальній ділянках життя, в якому нарід в той час знаходиться.

Сам цей розвиток називаємо поступом, прогресивним рухом, прогресом. Очевидна річ, що цей поступ буде правдивим прогресом тільки тоді, коли він наближатиме життя окремим людям і людських спільнот до якихось *благородних ідеалів*. Тому прогресивний рух мусить бути керований принципами й намагатись здійснити якусь творчу і здорову ідеологію. Інакше він буде тільки рухом, а якщо назвемо його прогресом, то хіба в такому розумінні, в якому прогресом звемо поступ недуги, що погіршається (насправді це регрес).

Та прогресивному рухові потрібні не тільки принципи й шляхетні ідеали якоїсь творчої ідеології. Йому теж потрібна вироблена соціальна й матеріальна техніка для належного вияву самого себе.

Докладніше зясують нам цю проблему культурного прогресу ось такі приклади.

Збірнота людей, охоплена одною й тією самою ідеологією хоче виявити перед владою свій протест проти якогось несправедливого розпорядження. Тому вона організованим походом прийшла перед будинок влади і спокійно почала співати свій гімн, а її представники в той сам час вручили начальникові уряду свій усний письмовий протест. Відспівавши гімн, ця збірнота людських одиниць в найкращому порядку розійшлася до дому. Прогресивний рух цієї маси людей був керований засадами і прямував до цілей якоїсь ідеології, а водночас під технічним поглядом був проведений якнайкра-

ще. Тому цю людську збірноту можемо назвати культурною.

Інша збірнота людей, що були пройняті теж однією й тією самою ідеологією, виявила перед будинком влади свій протест проти того самого розпорядження зневажливими словами, свистами, криками і прокльонами. Тому цю людську збірноту можемо назвати тільки малокультурною. Бо хоч її рух був кермований принципами і намагався здійснити цілі якоїсь творчої ідеології, спосіб вияву протесту, себто техніка руху обезцінила сам рух, який сам по собі все таки був прогресивний.

Ще інша людська спільнота, що складалася з самих викиднів суспільности, які взагалі ніколи не мали нічого спільного з ідеалами чи принципами якої-небудь ідеології, під'юджена принагідними демагогами, виявила протест проти того самого розпорядження вибиттями вікон та понищенням обстановки в будинку влади. Цей безідеологічний рух не можемо назвати прогресивним, а цю збірноту людей треба найменувати просто некультурною.

Але буває й таке, що якась там збірнота дисциплінованих людей сидить при зеленім столику та найпристойнішим і найвишуканішим способом проводить дебату над справами, до яких кожен з приявних підходить з іншого становища. Кожен з них дивиться на речі з точки погляду життєвих вигод або матеріяльних користей. При цім зеленім столику сидять т. зв. цивілізовані люди. А цивілізація — це не культура! Це тільки зовнішня поволока культури. Це сукупність набутих відомостей про життя та присвоєних форм і правил життєвого побуту й культурної поведінки між людьми. А принципи й ідеали тих людей, якщо вони взагалі існують, дуже різnorodні, а звичайно такі, що мають на увазі тільки вигоду й матеріяльне добро в житті.

Пам'ятаючи вищесказане, попробуємо поставити запитання:

— Що думати про культуру людства в наш час? Що думати про культуру в час, у якому в ім'я прогресу людства великі мільйони людей одні одних скривавили й помордували, мільйони погинули з голоду й виснаження, мільйони втратили дах над головами?

Відповідь буде коротка:

Культура обернулася проти людства!

Удосконалена техніка стала прокльоном для людей. Життя людства, оздоблене вишуканими й рафінованими формами, згубило принципи й ідеали, понівечило їх, втратило якусь одну, бодай у загальних зарисах одностайну, ідеологію, що всі прогресивні рухи окремих людських спільнот ставила б над один спільний знаменник.

Іншими словами кажучи: новочасній культурі забракло спільної ідеології, забракло *одностайних загальних принципів та ідеалів*, і то саме тоді, коли техніка у своїм удосконаленні перейшла всякі сподівання.

Тому ця новочасна культура розкохлася в кілька відмін, що й далі звать себе культурами, але насправді вони вже не є культурами в розумінні постулу з менш досконалого до досконалішого стану.

Таким робом м. ін. повстали матеріялістична й технократична культури.

Ідеал матеріялістичної культури — це рай на землі. Її принципи — це т. зв. невимомливі закони історичного матеріялізму або расового детермінізму. А техніка, що творить цю культуру, не надто досконала, але масова й така що придавлює ініціативу одиниці й висисає з людини рештки сил. Цей рух часто має подобу регресу, а до сподіваного раю на землі таки щораз даліше.

Ідеалом технократичної культури є вигода життя. Її принципи — це заповіді ліберального індивідуалізму. А техніка, що творить цю культуру, на правду, імпазантна. Та вона помагає розбагатіти і п'авати в безідейних вигодах тільки маленькій горсточці людей, і то саме тоді, коли маси, впряжені в дії цього руху, не можуть заспокоїти найнеобхідніших потреб свого життя.

Щоб докладніше уявити собі теперішній стан матеріялістичної й технократичної культур, не треба забувати про те, що той прогресивний рух, який творив культуру людства впродовж дев'ятнадцятого століть, мав чотири струми, чотири русії, які рушали і посували людство вперед. Це були: релігія, мораль, наука й мистецтво. Та матеріялісти і технокра-

ти знехтували релігію і мораль. Вони викинули з своїх ідеологій релігійні й моральні принципи та ідеали. А всі винаходи, здобутки та досягнення науки й мистецтва спрямували передусім на удосконалення техніки. Вони думають, що наука й мистецтво мають досконалити техніку, а релігія й релігійна мораль взагалі випали з їх життєвих зацікавлень.

І це стало прокльоном культури. Знехтування релігії й моралі вивело прогресивний рух з рівноваги й обернуло його проти самої людини. Перетворило його, правду кажучи, в регрес.

Це явище зовсім природне. Його можемо спостерегти в житті кожного атеїста, що по втраті релігійної віри не може втримати свою неспокійну активність у карбах рівноваги. Бо нема в ньому глибоких духових принципів життя, що були б усвідомлені й активні. А всякий, навіть рослинний організм без активних принципів свого існування не може розвиватися. Він почне нидіти. А коли ми штучно підтримимо його розвиток, тільки зверху виглядатиме на розвиток, а в дійсності — це вже буде розпад організму.

З культури випали духові, погубилися релігійні й моральні принципи й ідеали, яких нема чим заступити. Різномодні спільноти людства потворили собі, правда, всякі інші наукові, історичні й життєві ідеали й засади, всякі інші “начала”, але вони одним супротивні та їх так багато, що це “многочаліє” згодом перетворилося в “безначаліє.”

І ми недавно бачили, як окремі людські спільноти в ім'я принципів та ідеалів своїх культур масово вимордовували одні одних і все, що зустрічали на своїй дорозі, перетворювали в страшну руйну.

На вид цих жахів останньої війни дехто міг би подумати, що культура — це не матір, а мачуха життя. Бо без її високої техніки не було б цих покривавлених жахів, які ми бачили, і то не тільки на фронтах, але й далеко поза фронтами. Удосконалена ехніка облегла масові морди й каторги людей.

І, правду кажучи, матеріялістична й технократична культури — це мачухи народів.

Але пам'ятаймо про те, що людство має теж

свою Матір. Цією матір'ю є св. Католицька Церква. На основах її науки й під її крилами розвинулася і впродовж дев'ятнадцятого віку процвітала — християнська культура. А вона таки не перевелася. І в усіх позитивних рухах та ідеологіях теперішнього людства нема таких творчих засновків, яких не було б в ідеології християнства.

Християнський прогресивний рух не погубив з себе творчих основ, не втратив огнищ творчої енергії, не понівечив у собі своїх власних осередків і доосередніх сил. Чинники, що творять його, це не тільки наука й мистецтво, але й релігія та мораль. Що більше, цей християнський рух релігію та сперту на релігії мораль вважає за передумовини всякого справжнього поступу. *Без релігії й моралі всякий рух по суті перетворюється в регрес.* Тим то християни вірують не тільки в існування Бога, не тільки в божественні засновини Христової Церкви, але теж у тривкість культури з релігійними й моральними принципами й ідеалами. Вони вірують у тривкість християнської культури.

А під теперішню пору ця віра спонукує їх боротися аж до останнього віддику своїх грудей за те, щоб релігії й релігійній моралі в індивідуальному й суспільному житті повернути втрачені права. Ця віра зміцнить їх працю над тим, щоб релігію й мораль наново зробити основними чинниками прогресивного руху людських одиниць і спільнот.

РЕЛІГІЯ І ЧИН

В усі марійські празники слухаємо в церкві Євангелію про гостювання Ісуса Христа в домі двох сестер, Марії й Марти. Слухаємо про те, як то під час цього гостювання “Марта великою послугою клопоталась..., а Марія слухала слова його”. І коли Марта поскаржилася Ісусові на Марію, бо вимагала від сестри допомоги у праці, Христос відповів їй:

— *“Марто, Марто! — Турбуєшся й журишся про багато чого, а потрібне — одне. Марія ж обрала найкращу частку, що не відбереться від неї”*.

З контексту ясно, що Учитель не ганить Марту за її турбування, за її працю, тільки каже, що у праці конечно потрібне одне... оте, що не відбереться, Потрібне в ній те, що не пропаде, не загине.

З цього видно, що є праця і “праця”.

Є праця, що пропаде, і є праця, що не пропаде.

Є праця, що має вартість, і є праця, що не має вартости.

Є чин — вартісний, і є чин — безвартісний.

Тому варто замислитися над вартістю чину!

* * *

Бог вимагає від людей — чинів: Добрих чинів, добрих діл! Ця вимога понад усякий сумнів ясна. Вона ж не тільки ясна, але й безумовна. Бо вів добрих діл, від праведних чинів Бог узалежнює вічне життя людини.

Ісус Христос виразно каже: *“Всяке дерево, що доброга плоду не родить, буде зрубане і вкинене в оґонь”* (Мт. 7, 19).

А далі:

“Не кожен, хто говорить до мене: Господи, Господи, ввійде до небесного царства, але той, хто виконує волю Отця мого, що на небі” (Мт. 7, 21).

А ще далі Христос пояснює:

“Кожен, хто слухає цих моїх слів і виконує їх, подібен до чоловіка розумного, що свій дім будує на камені” (Мт. 7, 24).

“А кожен, хто слухає цих моїх слів та їх не виконує, подібен до чоловіка необачного, що свій

дім буде на піску!" (Мт. 7, 26).

Отже, не тільки від слухання, але передовсім від виконання Христових слів залежить наше вічне щастя. Бо людина, що не творить добрих чинів, людина, що не чинить праведних діл, подібна до фігового дерева, на якому, крім листя, нічого немає. А таке неплідне фігове дерево Христос прокляв (Мт. 21, 19). І проклята буде всяка людина, що не творить добрих чинів, не чинить праведних діл!

Св. ап. Павло прегарно висловлюється про потребу добрих чинів. Він до свого учня Тимотея каже ось так:

"Настане час, коли здорової науки не будуть держатися, але за своїми пожадливістями виберуть собі вчителів, щоб вони їхні уші улещували. Вони слух свій від правди відвернуть та до байок нахиляться". (2. Тим. 4, 3 — 4). Бо люди тоді будуть самолюбні, грошлюбні, зарозумілі, горді, богонезважаючи, батькам непослушні, невдячні, непобожні, нелюбовні, запеклі, осудливі, нездержливі, жорстокі, ненависники добра, зрадники, нахабні, бундючні... оті, що завжди вчаться, та ніколи не можуть прийти до пізнання правди,... оті, що мають вигляд побожності, але сили її відреклися,... оті, що більше люблять розкоші, аніж люблять Бога. Відвертайся від таких! (2. Тим. 3, 2 — 7).

"Ти ж пішов слідом за мною: наукою, поступованням, наміром, вірою, витривалістю, любов'ю, терпеливістю, переслідуваннями, стражданнями. Та всі, що хочуть жити побожно в Христі Ісусі, будуть переслідувані. А люди лихі та дурисвіті матимуть успіх у злому, зводячи й зведені бувши". (2. Тим. 3, 13).

"І ти знаєш з дитинства Писання Святе, що може зробити тебе мудрим на спасіння вірою у Христа Ісуса. Все Писання Богом надхнене й корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання у справедливості, щоб Божа людина була досконала, до всякого доброго діла готова". (2. Тим. 3, 15 — 17).

Св. ап. Павло виразно підкреслює, що навіть все Святе Писання, Богом надхнене, має служити людині на те, щоб вона була до всякого доброго діла готова, щоб вона наставила себе до доброго діла,

а відвернулася від отих, подрібно вичислених, грішників, що їх він називає дурисвітами і лихими людьми.

В вищенаведених словах апостола народів є також натяк на те, що робить діло добрим, що є найкращою часткою діла. Бо св. ап. Павло каже:

— “Ти ж пішов слідом за мною: наукою, поступованням, наміром”... Отже добрий намір, праведний намір, з яким людина робить своє діло, це одна з головних передумов його вартости. Бо навіть найяскравіші і найімпозантніші зовнішні якості не перетворюють діло в добре діло, якщо його виконаємо з лихим наміром. І коли, напр., хтось жертвував би силу силенну грошей на допомогу людській нужді, але не з високих спонук, а просто шукаючи власного розголосу, то ця офіра в Бога не мала б і стільки значення, що жертва убогої людини, яка кидає в скарбону свої убогі сотики з правдивої любови до Бога й ближнього.

Отже: намір, що з ним виконуємо наш чин, це перша передумова його якості й доброти.

Тому св. ап. Павло в листі до Галатів (6, 4 — 10) наповідає:

— “Нехай кожен досліджує своє діло”!

— “Не обманюйтеся! Бог не може бути осміяний! Що тільки людина посіє, те саме й пожне. Бо хто сіє для свого тіла, той пожне з тіла затління. А хто сіє для духа, той від духа пожне життя вічне... Тим то, поки маємо час, робімо добре всім, а зокрема рідними у вірі”.

Варто звернути увагу на останні слова:

“...всім робімо добре, а зокрема рідним у вірі”.

Добрими чинами, що їх виконуємо з любови, охоплюємо наперед найближче коло нашого оточення, а щойно тоді сягнемо далі. Тим то наперед “робімо добре” тим людям, що зв’язані з нами однаковою кров’ю, вірою й ідеологією. Бо неприродною і несправжньою була б ця любов, що обдаровує добрими чинами когось, хто стоїть поза головами наших найближчих. І не любить, а тільки деклямує про любов батьківщини той, хто в своєму найближчому оточенні відомий як лукава й недоброзичлива людина. Його ділам, очевидячки, бракує доброго на-

міру.

Пре цей намір, що надає чинові правдиву вартість, прегарно говорить Тома Кемпійський. Він каже так:

“Нераз бажання запалюють і притьмом поривають твоє серце (до діла); але ти розваж, чи більш спонукує тебе Божа честь, чи твоя користь? (Насл. Христа III, 11).

Бо “поверховне діло, без любови, ні на що не здається”. “Але що тільки робиться з любов’ю, нехай би воно собі було і хоч яке мале та незначне, воно ціле стає пожиточним”.

“Бо в Бога більш важить та любов, з якої хто діє, ніж саме діло, яке робиться.”

“Багато діє той, хто дуже любить”.

“Багато діє той, хто діло робить добре.”

“А добре робить той, хто більше служить громаді, ніж своїй власній волі”. (Насл. Христа I. 15).

Отже, чистота намірів, — це перша передумова справжньої вартости чину. І у світлі вищенаведених слів нам стане ясным твердження одного з наших найвидатніших історіософів, Юрія Липи, що щойно “на костях дешевих амбітників зростає наш лад”. Та про це — іншого разу.

Тепер коротко розберімо ще другу передумову справжньої вартости чину, а саме:

ЗГІДНІСТЬ ДІЛА З БОЖИМ ЗАКОНОМ!

Згідність діла з Божим законом, з Божими заповідями, із виявами Божої волі — це друга й остання передумова доброго чину. Це річ самозрозуміла! Добрий намір при жертові з крадених грошей перекреслений переступом сьомої Божої заповіді. Побожність для людського ока — це діло ніяк не праведне, бо бракує в ньому доброго наміру. Але побожність при знехтуванні станових обов'язків людини теж діло нікудишне, бо не згідне з Божим законом. — Посвята для загальної справи — діло наскрізь праведне, бо виконуване з добрим наміром. Але посвята для загальної справи при одночаснім нехтуванні власних станових обов'язків у звичайних умовах діло ніяк не праведне, бо незгідне з Божими заповідями.

Ось тим способом ми завершили наші міркування про вартість чину. А саме, ми переконалися, що в Бога чин є добрий і вартісний тільки тоді, коли він:

1. виконаний з добрим наміром і
2. згідний з Божими заповідями.

Наприкінці, в зв'язку з вищесказаним, варто замислитися над тим, що під цей час діється довкола нас.

Довкола нас під цю пору запанувала передусім: наруга над правдою. Вона розкорінилася передусім у тому краю, в якому завод, шахта і колектив — це бундючне обличчя дійсности. Це край невинних чинів, край кошмарної матеріялістичної кабали, що в ньому затрачується справжній змісел і сенс вікування. Це край, що в ньому завмирає повага до життя. В ній вселереможно діє сила масової серійної продукції стандартних вартостей людського віку.

Але в цьому краю нема насправжніх психоматій, бо духові диспозиційні осередки життя там понівечені. Цей край перетворився в духову тайгу людей, що втратили віру в Бога і у правдиві мірила життєвих вартостей.

А без тих мірил їх чини — це ніби злото, що перестало бути щирим золотом, а перемінилося у

штучне, хемічно спрелароване золото “тальмі”. У відношеннях між їх намірами й чинами увага на Бога не грає ніякої ролі. Тому й чини в тому краю, що перетворився в ліс коминів, це комини без огню і без диму.

Люди в тому краю рухливі, чинні, метушливі та безупинні у праці, бо тайга не прбщає зупинки. Але з їх праці в Бога не залишиться навіть диму, ні попелу. І хоч люди в цьому краю мають себе за орлів, то це орли, що ловлять муху. І хоч вони вважають себе за багатирів, то це опікуни металів і бетонів, це новітні божки, це кобольди нашого страшного часу. А цей наш час став страшним не тому, що в ньому розшибалися страхи, але тому, що в ньому страх Господень перестав бути началом людської мудрости.

Люди як каже один з наших поетів (Б. Кравців):

“знемоглися до решти з пристріту й уроків
і мани й оман..”

Обманула їх скверна злоба.

Заерочила їх наруга над правдою.

Вони ошукують людей, ошукують життя й ошукують самих себе.

Думають, що творять великі чини, а це чини, що в Бога не мають ніякої вартости. Бо в відношеннях між ними й їх намірами в чинах немає місця для найпершої причини всіх причин у житті, без якої людина не могла б не тільки діяти й творити чини, але й існувати.

Це — ошукані ошуканці...

Це ті, що творять нарупу над правдою, “зводячи і зведені бувши”...

Та в нашому модерньому часі побачимо ще дещо. Побачимо не тільки наругу над правдою, але теж наругу над чином.

Наругу над чином творять ті, що живуть у ледарстві, а, мовляв, ніколи не мають сучпочинку. Це розбовтувачі болота, які, правда, не забули про слова М. Вовчка:

— “Треба жити, треба діло робити!”, але це діло в них ледаче. Це діло в них часто золота байділо в них ледаче. Це діло в них часто — балак

бабської байки! Це діло в них часто золота байдарна хмарка, розвіяна одним легким подувом вітру.

Їх істота не терпить солідности в творенні чинів. Вони теж оцінюють чин тільки зверху. Їм дорогий сам подарок, діставаний звідкілянебудь і якимнебудь способом, а не та любов, яка подарунок дає, чи якою подарунок від життя добувається.

Для них наскрізь чуже слово: «адеге contra»!

Вони ніколи не зрозуміють того, що *активне чекання* *неразвартніше від самого діяння*.

Вони радо пристануть до всякої боротьби з високим і нагірним, аби тільки виправдати себе перед своєю власною душею, що очевидячки прогниває, наче середина венчика.

І тоді, коли виб'є над ними остання година їх життя, залишиться їм тільки одним — одне, єдине гасло:

«In vanum laboravi!»

— Надармо я трудився! Не трудився, а радніш — намарно побивався. Бо те, що вважав я за добрі чини, супроти вічності не має вартости. Бо перед Богом не має вартости ніяке діло, творене без благородного наміру чи пак “потойбіч добра і зла”.

В пророчій книзі Єремії (13, 23 — 24) написано ось що:

“Хіба мурин може переіменити шкіру свою, а пард плями свої? Так і ви: чи зможете чинити добре, звикши ледаче робити? Тим то я порозвіваю вас, мов порох, розвіваний пустинним вітром”.

А в книзі Екклезіята (4, 5 — 6) стоїть:

— “Дурень той, хто сидить, склавши руки... й приговорюючи: *лучше жменя спокою, ніж пригорща праці й марного силкування*”.

Та ці слова не спрямовані до нас! Вони не спрямовані до т. х, що враз з пророком Ісаєм (35, 3) кличуть:

— “Підкріпляйте ов’ялі руки, додавайте сили колінам хитливим! Скажіть млявим на душі: *будьте мужні, не бійтеся: ось Бог наш...*”

Бо кожен з нас (Еккл. 3, 12) “зрозумів, що *нема нічого кращого, як веселитися і чинити добро, поки життя...* І коли хто бачить добре в кожній праці своїй, то це — дар Божий!”...

ДУХ ЄДНОСТИ І ЗГОДИ

Англійський поет останніх років, Сіднай Кійс (1922 — 1943), писав м. ін. таке:

“Німеччина покликана зробити з смерти мистецтво, так, як жиди зробили мистецтво з мартирології, а французи з розваг”.

Перекладаючи ці слова на популярний лад, треба сказати попросту ось що:

— Німці вміють по-мистецьки вмирати, жиди вміють по-мистецьки терпіти, а французи вміють по-мистецьки розважати себе, бавитися.

Та при тих словах кожен українець питає самого себе:

— Яке ж мистецтво притаманне українцям нашого часу?

Відповідь на це питання може бути всяка. Мені ж здається, що вона, бодай у загальному розумінні, буде правдива щойно тоді, коли скажемо, що *українці нашого часу вміють по-мистецьки — шаліти!*

Українська інтелігенція двадцятих років нашого століття по-мистецьки вміла запалювати маси українського народу шаленими ідеями про соціалістичний рай на землі без холопа і пана.

Українська маса тих же років по-мистецьки вміла шаленими чинами спрятувати пана з лица своєї землі й шаленими зигзагами власної забріханости зсуватися в безодню безнадійного холопства своїх колгоспів і колективів.

Психіка деякої частини народу в тих роках загорілася була шаленою ненавистю до Бога і до всього, що сьаким чи таким способом зв'язане з Богом. Цей огонь безбожності був страшний і стійкий, не зважаючи на те, що велика частина народу залишилася ввесь час вірною християнським переданням і традиціям своїх батьків.

За свою віру в *цьогосвітній* і за знехтування небесного раю заплатив цей нарід шаленими кровопролиттями, стражданнями й руїнами.

Шалений був не тільки той, нарощно спрепарований, голод в Україні, що в 1933. р. кинув у

смертельну спухлятину мільйони народу, але сам пляч такого виголодження народу міг народитися тільки там, де життя окутане якоюсь шаленістю.

Мертвотна мовчазність, у яку згодом попав увесь обезсилений нарід, це мовчазність шаленого велетня, а радніш велична шаленість мовчазности, що більш проречиста, ніж гомін найгомоснішої шалености.

Шалена, бо найстихійніша з стихійних була боротьба нашого народу в Галичині з наїзниками. Але шалена була й очайдушність та одчайність тієї боротьби в умовах, що своєю безнадійністю часто були безприкладними в історії.

А вкінці шаленою й просто елементарною буває взаємна нетерпимість окремих відламів нашого громадянства. Ця нетерпимість, що така чужа духові справжнього християнізму й демократизму.

Тим то можна твердити, що українцям нашого часу притаманне мистецтво шалености, мистецтво стихії, мистецтво елементарних виявів життя.

**

Але ж той сам англійський поет, що про нього була згадка напочатку, писав ще й ось що:

“Треба з любови зробити мистецтво! Та це завдання трудніше від інших”.

Воно дійсно трудне. Доказом на те, що воно важке, є хоч би ця обставина, що сам Божественний Учитель, Ісус Христос, при прощанні з своїми учнями на останній вечері молився передусім за любов і одність у Його царстві. Справа любови і згоди між його учнями була останньою, що турбувала Його на цій землі. Одність і любов між прихильниками Його науки і визнавцями Його правди на землі були найважливішими справами, про які думав в останніх годинах свого побуту між людьми.

“Щоб єдине були!”

“Щоб усі були одно!”

“Щоб любов була в них!”

Це прямування до одности, прямування до згоди, ця любов, що про неї молився Христос на останній вечері, це те, що повинно стати мистецтвом на-

шого збірного життя. Це те, що повинно стати мистецтвом нашої суспільної активності, нашої похвилюваної дійсності.

“Щоб усі були одно!”

“Щоб любов була в них!”

* * *

Не треба бути прихильником поезії В. Маяковського, щоб одно місце з його творів не взяти за приклад для того духового розположення, в якому опинилися душі багатьох модерних людей. Це місце ось яке:

“Мій крик застряг в граніті часу

Й буде гриміти і приміти!..

Бо

В серці, що вигоріло, мов Єгипет,

Є тисяча тисячів пірамід..”

Ось серце модерної людини! Серце, що вигоріло, серце без божественних вогнів, серце без любови й без Божої ласки. В ньому мільйони пірамід, себто мільйони сфінксів, мільйони загадок, тисяча тисячів нерозв'язаних проблем життя. І саме тому, що ці проблеми й погляди на дійсність нерозв'язані, саме тому, що вони далі залишилися сфінксами, людина мусить бути неспокійна, вона мусить кричати, вона мусить своїм криком “гриміти і гриміти”, щоб тим гримотом і тим криком заглушити себе, приборкати в собі біль, придусити невтишну тугу власної душі за розв'язкою цих загадок, цих сфінксів життя.

І тому голос цієї людини повсякчас відбиватиметься луною боротьби з собою і з оточенням, відгомонам власних невдовіль, ехом внутрішнього неспокою. Бо її душа невпорядкована, незгармонізована, а передусім: необґрунтована!

Тому й не диво, що сам В. Маяковський з своїм вигорілим серцем, з мільйонами сфінксів у своїй душі, з невгамовним криком свого життя, що без віри в Бога не могло обґрунтувати себе, скінчив самогубством.

Тим то необхідною передумовиною внутрішньої одности людини, самої в собі, це передусім ос-

новна розв'язка загадок і сфінксів власного життя. Це релігійна віра в Бога, бо вона єдина докорінно розв'язує життєві проблеми, дає вичерпні відповіді на всі найважливіші питання про причину, мету й існування людини, обґрунтовує її життя і її світогляд. І щойно тоді, коли людина саму себе обґрунтувала, саму себе скріпила релігійною вірою в Бога і принципами релігійної моралі, щойно тоді вона, зрівноваживши себе, спроможна зайняти примирливу і доброзичливу поставу до свого оточення. Іншими словами: тоді вона спроможна полюбити свого ближнього. Не може ж бо бути одности, згоди й любови між людьми з безоднями і дряговиннями в душах. Правдива єдність може заіснувати тільки між такими одиницями, що духово обґрунтовані й морально самі в собі закріплені. Мова про правдиву єдність і любов у таких людей, що носять у своїх душах пірамідальні сфінкси загадок, — це пуста деклямація!

Той же поет, В. Маяковський, в одній своїй поезії, при описі санітарного вагону, каже:

— “В загнилім вагоні

На сорок чоловіка —
чотири ноги!”

Якщо на сорок чоловіка в якомусь прогнилому суспільному середовищі нашого часу трапляється тільки чотири душі з міцними моральними обґрунтуваннями, то годі сподіватися, що в цьому середовищі буде єдність. Бо єдність — це гармонія окремих духових величин, це симфонія різноманітних духових мелодій, це лад у багатоті виявів людського життя.

Єдність — це не стандартизація і не регламентація життєвих проявів.

Єдність — це порядок у переливах повнот життя.

Але треба, щоб ці повноти в душах існували! Треба, щоб моральні вальори в душах переливалися! Треба, щоб у цих душах був ґрунт, на якому могли б ці повноти триматися і не провалюватися в безодні морального розкладу й захлину.

Тим то в наших умовах нема мови про справжню єдність між такими людьми, що не обґрун-

тували своїх душ правдами релігійної віри в Бога та принципами християнської моралі. Бо *прямувати до єдності і згоди — це значить: в особистому й прилюдному житті практично здійснювати ідеали справжнього християнізму, себто: вірити в Бога і в Його науку та зберігати Його заповіді!*

Це шлях до єдності і згоди!

Шлях на ті вершини життя, що на них доєршуються дива і чуда творчости й росту людини й людських спільнот.

Шлях на ті духові кичері, з яких близько до Бога. З них близько до Того, що не тільки єдиний, але й триєдиний. З них близько до Того, що є не тільки абсолютною одноєю, але і об'єднанням трьох Божих осіб.

Бо найвищі форми життя взагалі, а людського існування зокрема, це не тільки абсолютна єднота, але й об'єднання окремих існувань на принципах любови. На принципах того мистецтва, що найбільше з усіх мистецтв, на принципах любови. Бо любов — це *нерв єдності і згоди*. Любов це єдиний чинник, що ним можемо в нашому суспільному й національному житті здійснити гасло: — “Щоб усі були одно!”

ХРИСТИЯНСЬКА ДЕМОКРАТІЯ

Дефініцій про демократію багато. Одна з них, що її найдете в словнику Вебстера, така:

“Демократія — це форма правління, що в ньому найбільшу міць має сам нарід. Цю міць нарід виконує безпосередньо або посередньо системою вибіраної влади, яку час-до-часу обновлює”.

Цю дефініцію можна вважати за класичну, без уваги на те, що в сучасну пору є багато людей, які під форму демократії вкладають зовсім недемократичний зміст.

Американці чи англійці демократію вважають за *владу більшості з зважанням на волю меншости*. В цьому зважанні на волю меншости вони добачають *захист одиниці перед всевладю держави*. Тому поняття демократії тісно в'яжеться в них з поняттям волі. Таким робом, у загальному, вони вважають демократію за антитезу диктатури.

Тим то, коли англійський прем'єр міністрів Етлі на недавніх зборах гірників хотів досадно окреслити поняття демократії, сказав м. ін. ось що:

“Всюди, де право на опозицію знехтоване і де завелися методи тоталізації виборних списків, — всюди, де станує таємна поліція та де правління держави не виринуло з вільного голосування громадян, — не може бути мови про правдиву демократію і про справжню волю”.

В світлі цих слів твердження про те, що демократія — це антитеза диктатури, дуже проречисте.

Тимчасом демократія на східних областях Європи в наш час — це антитеза визволеної кляси, а не антитеза диктатури. Бо там влада меншости не бере до уваги волю більшости. Там існує тоталітарна система влади, в якій право громадян на опозицію знехтоване. Там влада, сперта на таємній поліції, на всіх ділянках відбирає у своїх громадян право вільного вияву поглядів і переконань.

Були спроби ввести т. зв. керовану демократію, цебто таку, в якій волю мас, а також рівність усіх членів суспільства, плянувано обмежити кермою відповідного гурту передових людей, що нада-

вали б тон життю свого суспільного оточення.

Відоме теж поняття т. зв. *авторитарної демократії*, в якій політичні впливи має не тільки парламентарне представництво народу, але теж уряд, покликаний до життя позапарламентарними чинниками держави.

В нашій історії відомий був своєрідний варіант демократії, т. зв. народництво. Це культ простолюдаря, культ народної маси, культ черні. Він невіддільно зв'язаний з одночасним нехтуванням провідних і заможніших верств народу. Вся наша історіософія з часів перед першою світовою війною була наскрізь народницька, була *апотеозом черні*. Тодішні українські історики поголовно були подібні до “Пилата, що хотів догодити народові” (Мр. 15, 15). Вони вважали, що догоджувати простому народові — це головне завдання справжньої демократії.

І впродовж останніх десятиліть було ще багато інших зусиль і спроб назвою демократії поприкривати ніяк недемократичні зазіхання й тенденції людей.

Тому до речі буде найвищі ідеали справжньої демократії насвітлити світлом католицької науки.

Найвищі ж ідеали демократичного світогляду — це братерство, справедливість, рівність і воля. І відразу треба ствердити, що ці величні ідеали суспільного життя — це наскрізь християнські ідеали. Бо все, що справді величне й гідне людини, ніколи не є чуже Христовій науці. Навпаки. Все, що колинебудь існувало або існує в суспільнім житті людства як справді творче й вартісне, знаходиться в скарбниці євангельських мудрощів, зберіганих Католицькою Церквою.

Перлинами цих мудрощів про соціальні справи є передусім слова самого Ісуса Христа про християнську любов, про праведність і справедливість у житті, про те, що справжнє блаженство людини коріниться не в дочасних, а в вічних областях життя, про те, що наш природний світ буде щасливим світом ладу й порядку аж тоді, коли буде вивершений силами надприродної ласки.

До скарбниці євангельської мудрости докинули свої віщі слова пророки, апостоли й євангелисти, що

були надхнені св. Духом. Між тими словами знаходиться й таке навчання св. ап. Павла:

“Немає юдея, ані грека, нема невільника, ані вільного, нема чоловічої плоті, ані жіночої, — бо всі ви одно в Христі Ісусі”. (Гал. 3, 28).

Цими словами обґрунтоване природне право людини на пошанування її людської гідності, право людини на вільний вияв і розрост її особистості. І всі основні права людини, промульговані 1776. р. в Америці, 1789. р. в Франції, а 1945. р. з'ясовані в т. зв. “атлантийській карті” залишаться дійсними правами настільки, настільки люди й людські спільноти творитимуть “одно в Христі”. Без Христа Ісуса всі вони зависнуть у повітрі. Бо бути справжньою людиною це значить насамперед чесно боротися за те, щоб нею бути. Та невже боротьба за те, щоб бути справжньою людиною, може бути чесною без християнських засад боротьби?

Абсолютизм перетворив був людину в раба держави, бо методи його поведінки з людиною були не-християнські.

В капіталістичній господарській системі чоловік був собі товар на світових ринках закупу і збуту. Бо в цій системі річ ішла не про те, щоб людина була справжньою людиною. В цій системі йшлося про те, щоб вона принесла своєму хлібодавцеві якнайбільше прибутку і зиску.

В марксістичній соціалістичній системі людина перекинулася в число, а комунізм зробив з неї шрубку або коліщатко в величезній державній машині. В обох випадках методи боротьби за людину наскрізь нехристиянські і протихристиянські. А в комунізмі йдеться вже навіть не про людину, а про сам суспільний лад.

В імперіалізмі людина — гарматне м'ясо, в імперіалізмі — штука худоби, гонена з місця на місце, в дарвінізмі — тварина. А в політичній лібералізмі людина — це бог!

Тимчасом те основне право для людини, за яке Католицька Церква бореться вже впродовж дев'ятнадцятих століть, це ніщо більше, тільки те, щоб людина була людиною! Справжньою людиною! Християнською людиною! Щоб вона могла повнотою

виявляти і розвивати свою особистість.

Папа Пій XII. при нагоді Різдва 1942. р. виразно сказав, що:

“Вихідним пунктом, а водночас метою існування суспільного життя є підтримка, розвиток і вивершення людської особистості”.

Але демократія ніяким робом не потрапить підтримувати, розвивати і досконалити особистість людини без ерархії суспільних вартостей. Ця ж ерархія з самої своєї природи висуває законний авторитет, якому громадяни повинні підчинитися. Тому Папа Пій XII. у своїй енуціяції про демократію сказав ось що:

“Демократична держава мусить бути озброєна у справедливий і творчий авторитет. Бо правдива демократія домагається сильного й розумного авторитету. А джерелом державного авторитету може бути тільки особозий Бог, а не хто інший. Бо нарід є тільки наче б підметом авторитетної сили, саму ж силу дає Бог. (Рим. 13, 1). Тим то гідність влади є гідністю її участі в Божім авторитеті”.

Крім авторитету є ще другий важливий чинник, без якого годі уявити собі справжню демократію. Це — воля. Але правдива воля нерозлучно спосена почуттям відповідальности перед законом авторитетної влади. Бо воля й закон це речі різні, але невіддільні. І тільки глибоке почуття відповідальности перед законом авторитетної влади може охоронити нас від двох новочасних тираній, а саме: від тиранії капіталу і від державного деспотизму.

Тому тулюзький архієпископ, кард. Салієз, остерігав французьке робітництво, щоб “його визволення не перемінилося в загладу волі”. Він м. ін. говорить:

“Повірте, що ваше визволення ще недовершене. Бо якщо не станете правдивішими людьми, якщо не будете один одному щирими братами, то навіть по скиненні з себе всіх зовнішніх оков залишитесь рабами самих себе”.

В світлі цієї остороги зрозуміємо глибокі слова св. Писання (Як. 2, 12):

“Так говоріть і так робіть, як ті, що мають бути суджені законом волі”.

.... Бо справжня воля мусить мати свій закон.

Воля, що не має свого закону, воля без стриму може легко виродитися в нахабність або у свавілля. І за словами кард. Маннінга, доба такого свавілля між людьми вже заіснувала. Бо “потік цілого християнського світу наших днів скорим бігом летить до волі, що кінчається аж у сваволі. Це дух часу й упадок цих останніх днів”.

В упадку цих останніх днів існує ще й інше виродження волі.

Давніше деякі нарікали на брак волі, кажучи, що життя людини зв'язане перестарілими традиціями й законами. Ці закони, мовляв, тільки дещо уможливають диспуту про релігійні справи та про пізнання філософської правди. Сьогодні ж, от хоч би, непричком кажучи, на наших рідних землях заіснувала така воля, яка нікому не вможливає вільної диспути не тільки про релігійні речі та про пізнання філософської правди, але й про всі інші справи.

Згідно з поглядами англійського письменника Честертона ранішими часами було так, що дати комусь волю — це значило відв'язати його, наче хорта, з ланцюга перестарілих обмежень. Сьогодні ж дати комусь волю — це значить рибу, що її зловлено в воді й узнано за неістинну, кинути назад в море. І так насправді й є. Бо правдива воля може існувати тільки там, де існує “закон духа життя в Христі”. (Рим. 3, 2). “Де є Дух Божий, там воля” (2. Кор. 3, 17). Де ж вплив св. Духа виєдміваний з життя, там нема джерела державного авторитету, а тим самим закон волі втрачає свою зобов'язуючу, санкційну силу. І тоді воля перекидається в якусь відміну деспотизму, або у сваволу. А демократія, що в ній завелася сваволя або якась відміна деспотизму — це ніяка демократія. Вона ніколи не зможе забезпечити всебічний розвиток людської особистості.

Тим то демократичні ідеали для доброго католика — це не паравани, за якими криються задні думки політичних спекулянків. Бо, згідно з наукою *Католицької Церкви*:

1. Найвищими ідеалами справжньої демократії є наскрізь християнські ідеали братерства в Христі, суспільної справедливості, рівності всіх громадян

перед законом і воля без страху виявити свої релігійні та всякі інші переконання й погляди словом, друком і прилюдним та зорганізованим способом.

2. Правдива демократія тільки та, яка респектує основні природні права одиниць і людських спільнот, від сім'ї починаючи.

3. Вся діяльність правдиво демократичних організацій та установ має за мету передусім загальне добро всього народу, а щойно потім добро окремих груп і верств народної спільноти.

4. Справжня демократія сперта на ієрархію суспільних вартостей. Слідом за тим в кожній демократичній спільноті існує суспільний авторитет, якому громадяни мають підкорити свою волю.

5. В праці над всебічним піднесенням народу демократія кладе окремий натиск на моральну й соціальну сторінки людського життя.

6. Ніколи не буде замало остерігати людей перед окремим фаворизуванням одної з класів народу. Бо тоді демократія перестане бути справжньою демократією і на ділі перетвориться в диктатуру одної класи чи пак одної верстви суспільства над усім народом.

7. Ніколи не буде замало завжди та при всякій нагоді домагатися законної контролі починів та праці осіб, яким демократія віддала в руки уповноваження та владу.

8. Ніколи не буде замало при всяких нагодах підкреслювати, що *воля — це не сваволя, а рівність всіх громадян перед законом*, зумовлена квалітативною вартістю кожної людини зокрема. Бо злодій та чесна людина мають однакове право до того, щоб закон справедливо оцінив їх працю й життя. Та квалітативно між злодієм і чесною людиною нема й не може бути рівності.

Демократія з такими заложеннями своєї діяльності — це *християнська демократія*.

ХЛІБ ЖИТТЯ

Таїнство Пресвятої Євхаристії — це велике таїнство нашої св. віри. Це таїнство істинного й реального, хоч чудесного перебування Господа нашого, Ісуса Христа, з своїм божеством і чоловіцтвом, під видами хліба й вина в Найсвятішій Тайні Євхаристії. Це дивні речі, це чудесні речі, це такі речі, що їх навіть найсмівливішій людині не прийшло б на думку вважати за правдиві, якщо вони не були б правдами Христової науки, правдами нашої св. віри. Бо хто ж з людей, сам з себе, потрапив б був здобутися на розумну відвагу: показати пальцем на кусник хліба і проректи: це — Христове Тіло! Хто з розумних людей, сам з себе, посмів би був сказати, що наша найважливіша пожива це: Христове Тіло і Христова Кров? Хто з людей, навіть найбільших богозневажників, був би відважився перед двома тисячами років придумувати таку, на перший погляд неймовірну правду, яку якнайвиразніше проголосив сам Спаситель, Ісус Христос, кажучи:

— “Прийдіть, споживайте, — це Тіло моє!” (Мат. 26, 36).

— “Пийте з неї всі, бо це Кров моя Нового Заповіту!”... (Мат. 26, 27 — 28).

— “Хто споживає моє Тіло і п’є мою Кров, цей має вічне життя, — і я воскресну його в останній день”. (Ів. 6, 54).

— “Я — хліб життя”. (Ів. 6, 48).

Ми в особливіший спосіб славимо цей хліб життя. З вірою й покірою глядимо на прясного білого Агнця в руках священника, що літургує, на шматочок білого хліба, що по консекрації вже буде тільки *видом* Христового Тіла. З вірою й покірою глядимо на золоту чашу, в якій блистить вино, що по пресвятій переміні вже буде тільки *видом* Пречистої Христової Крови. І бачимо велике диво, що довершується при кожній важній Службі Божій. Буваємо свідками таїнственного чуда: переміни хліба й вина у Тіло й Кров Ісуса Христа! Дехто з людей проходить попри це чудо мимо. Дехто привик до нього, наче до заграви вранішнього сонця, що схо-
дить...

Якими ж теплими і зворушливими споминами про почитання Пресвятої Євхаристії в нашій народі наповнені наші душі, потомлені скитанням по чужинах!

Приходить нам на думку Страсний Четвер, що в деяких околицях так проречисто названий: Живим Четвергом. Названий так на пам'ятку того четверга, що накормив увесь світ на цілі віки — хлібом живим, хлібом життя. Ввечері, тоді, коли священники служать богослужбу т. зв. Страстей, а по дзвінницях дванадцять разів сумно двонять дзвони, народ сідухав дванадцятьох євангелійних читань про те, як Христос мив учням ноги, як споживав з ними останню вечерю, а на тій тайній вечері перемінив хліб у своє Тіло, а вино в св'яту Кров. Прослухані слова цих страсних євангелій ніс народ з собою під солом'яні стріхи і зберігав їх у своїх душах впродовж цілих віків, впродовж тисячоліття. Зберігав їх, ці слова Христового передсмертного завіщання, наче найдорогоцінніші скарби, з глибокою шокорою в своїй душі та з незахитаною вірою в своєму серці.

Народ вірив в Євхаристійного Бога.

Вірили в Нього наші предки, наші прадіди, наші діди й батьки. Вони вірили у Христове Тіло й у Христову Кров під видами хліба й вина. Вони вірили у Пресвяту Євхаристію.

З цією вірою в Страсну П'ятницю та в Страсну Суботу приходили вони кожного року до плащаниць, на яких виділи зображення мертвого Ісуса. І тоді з найпокірнішим благовінням цілували вони образ Божественного Мертвеця. Але — цілували його з незахитаною вірою в те, що цей предивний Мертвець таки живе, цілували його з непорушною вірою в те, що Він не може назавжди вмерти. І тоді, коли вони колінкували перед плащаницями, несучи в собі важкий тягар якогось незрозумілого смутку, піднімали очі до престолів, на яких блистіли золоті чи золочені монстранції. А з тих монстранцій ясніли білі Божественні Агнеці... І тоді спадав з їх душ тягар цього незрозумілого смутку, що повставав на згадку про Христову смерть і взагалі про смерть. Цей тягар зсувався з їх сердець, бо вони пригадували собі Христові слова:

“Я — воскресіння і життя! Хто вірує в мене,

— хоч і вмере, буде жити”. (Ів. 11, 25.)

Коли ж у празник Христового Воскресіння священик обнісив Євхаристійного Агнця довкола церкви, вони, наші предки, що йшли за цим Агнцем у процесійнім поході, всіма глибинами своєї душі співали воскресну пісню: “Воскрес Ісус от гроба”... Співали пісню Пасхи, пісню виходу з неволі гріха. Співали радісну пісню рятунку, того рятунку, якого не було б без білого Агнця в метихиседеку на руках священика!...

А в день празника Пресвятої Євхаристії товпилися наші батьки й діди та прадіди біля церкви при чотирьох престолах, наче бджоли біля матки. Бо вони знали, вони розуміли, їм аж надто ясно було, що Найсвятіша Євхаристія — це ніби їх matka. Якщо не стане в вулику матки, не буде в ньому ні ладу, ні порядку, ні рою, ані меду. І вони були переконані що кої в їх житті забракне Пресвятої Євхаристії, це життя — спорожніє. Забракне в ньому не тільки життєвого меду, не тільки радощів, але не буде вже в ньому ні ладу, ні поладу, ні порядку, не буде вже в ньому — й рою. І вигибатиме їх рід так, як під цей час вигибає неодин нарід, що втратив віру в Євхаристійного Бога!

При пасхальнім св. Причастю, клякаючи, обнімали й цілували один одного та взаємно прощали собі кривди й урази. Бо добре відали про те, що Євхаристійний Агнець — це ясне сонце! І якщо це ясне сонце з золотой чаші має впасти в їх душі, то в цих душах не сміє бути ні пороку, ні ненависти, ні помсти, ні ніякого тяжкого гріха.

Коли почули гомін вечірніх дзвонів, скидали з голов накриття й набожно христилися. Бо всією душею вчували, що ті церковні дзвони, що загамоніли, це ніби срібні труби Ясного Пана, що з трапези останньої вечері брав у свої благословенні руки хліб, кажучи: “Це — Тіло мое!?”.

В неділі і свята йшли до церков прослухати св. Літургію і проповідь. Нераз у жнива від перевтоми клеїлися їм у церкві очі. Але ніколи ці очі не клеїлися тоді, коли священик мовив сакральне слово: “Приймїть, споживайте, — це Тіло мое!”..

Йдучи попри храми Божі, кляли на собі знак хреста й хилили голови. Бо пам'ятали про те, що

там, на престолі, в кивоті перебуває Велика Тайна, біля якої не можна пройти без поклону. Завжди пам'ятали про те, що перед цією Тайною треба в великій покорі схилити голову.

Коли побачили священика, що йшов з Найсвятішими Тайнами до хворого, падали на коліна, наче перекошені. Віддавали поклін Євхаристійному Богові, що на Нього всяка, а передусім недужа людина може покладати єдину справжню й ніколи незвідливу надію...

Діток своїх, що приходили до розуму, з окремою набожністю вели до першого св. Причастя. І тоді, коли ці діточки стояли навколїшках на виступцях престолів, плакали з радості. Бо це ж Євхаристійний Бог уперше входив у душі їх пасинків!

Перед своїми вінчаннями ніколи не забували висповідатися й прийняти Пресвяту Євхаристію до своїх душ. І якщо було б вільно, вони, як женихи, хотіли б були запричаститися одною розламанною надвое часточкою Господнього Тіла. Бо вірили, гарячо вірили в те, що при Євхаристійнім Бозі ніхто не потрапить розламати єдності, вірності й нерозривності їх подружжя.

А коли старість або недуга звалювала їх на смертельні постелі, вони вважали за першу й найважливішу річ прийняти св. Напуття: покріпити себе хлібом із неба на далеку дорогу в вічність, що прокладався перед ними...

Так жили наші предки, так жили наші діди й батьки, так жив наш нарід!

Ясним Сонцем їх життя була Пресвята Євхаристія. Промінним сонічком для них був Євхаристійний Бог, Господь наш, Ісус Христос!

* * *

Інакше уклали собі життя люди наших часів. Під наш час зійшли інші "ясні сонічка" в житті багатьох і багатьох людей.

Та які ж ті "ясні сонічка" модерних людей — неясні й несоняшні! Які вони притьмарені в житті людини, що хотіла б здвинути побудову власної долі

не за пляном Бога, а за своїм власним, безбожним пляном!

Великі маси новочасного люду — це погани! Вони придумують собі всякі власні улади життя, власні життєві системи, несперті на засадах Христової науки і непросвітлені променями того справжнього Ясного Сонця, що ним для кожного доброго християнина є Євхаристійний Бог. Боже слово, записане в першій книзі Мойсея (1, 26): “Сотворімо людину на наш образ і на нашу подобу” вони обернули в своє людське слово: “Сотворімо собі нашого бога на наш образ і на подобу”. Їм припало до душі гадюче слово, спрямоване до першої жінки в раю: “будете, як боги” (Бит. 3, 4). І вони захотіли бути богами, забажали бути “ясними сонічками”.

Та ми бачили й бачимо, як виглядає людське життя з такими видумками. Ми на власні вічі бачимо, що ті люди, які хотіли стати богами, відчоловічилися, перестали бути справжніми людьми, потварилися.

Сам Ніцше, один з найбільших поган і безбожників новочасся, в одній з ясніших хвилин свого життя написав був таке:

“Всі ми — убиєники Бога! Та яким робом нам удалося вбити Бога? Як ми потрапили випити море? Хто дав нам силу втратити з очей широкі горизонти? Що ми зробили, відриваючи землю від сонця? Куди ж земля спрямувала себе під цей час? —

“Геть від усіх сонць!”

“Невже ж ми не борсаємося враз з нею в усі боки: то вперед, то назад, то вправо, то наліво? Чи є ще щось, що можна б назвати висотами чи пак проваллями? Невже ми не блукаємо, мандруючи крізь безконечне ніщо? Чи ж не вичуваємо довозла себе нахлин порожнечі? Невже не завважаєте, що наше довкілля щораз холодніше й дедалі студеніше? Чи ж не бачите, що в нашій житті щораз більше ночі й ночі!...”

Ах, так! В житті новочасних поган і безбожників дедалі більше ночі, більше темряви, більше притьмару, більше студені більше кошмарних мlostей і присмерків, не вважаючи на те, що вони потворили собі безліч власних сонць і сонічок. Бо во-

ни відірвали землю свого життя, свою душу, від єдиного Ясного Сонця, що ним є — Євхаристійний Бог, Господь наш, Ісус Христос!

І справдилися в їх житті Господні слова, сказані пророком Єремією (2, 13):

“Мене, криницю живої води, покинули, а по-вирубували собі діраві колодязі, що не держать води”.

* * *

Та настане час, у якому кожна людина, що покладає надію тільки на дочасні речі й укладає собі життя тільки за своїм, а не за Божим пляном, начоно переконається про те, що її заплянування було фальшиве. Вона почує, як тріщатиме вся побудова її життя й побачить висихаючі джерела власних сил і надій. І якщо в ній залишиться ще щось бодай трохи людського й людського, якщо вона ще не зовсім потвариниться, вичує в собі те, що під цей час вичуває людство. Вичує:

— Тугу за Богом!

— Зов за Богом!

— Крик за Богом!

Вичує в собі тугу за криницею живої води, так, як мандрівник, що збився з дороги і блукає в спекотах по бездоріжжі.

Вичує в собі тугу за чашкою Господньої Крови, за тим пречасним келихом, що в ньому ніколи немає отрути, а з якого б'є струмінь життя і безмертя.

Вичує в собі тугу за Євхаристійним Агнцем, за білою часточкою Господнього хліба, що творить і підтримує в людині вічне, безсмертне, надприродне життя.

Вичує в собі тугу за Пресвятою Євхаристією, перед якою не можна метикувати і закриватися своїми власними мудруваннями. Перед нею можна і треба зробити тільки одне:

Припасти на коліна, поклінно схилити голову і — вірити! вірити! вірити!

Вірити в правдивість Ісусових слів з останньої вечери:

— “Прийміть, споживайте, — це Тіло моє!”
(Мт. 26, 26).

— “Пийте з неї всі, бо це Кров моя Нового Заповіту!” (Мт. 26, 27 — 28).

Вірити в Найсвятішу Євхаристію!

Вірити в правдиве й реальне, хоч чудесне, перебування Господа нашого, Ісуса Христа, під видом хліба і вина!

Вірити в хліб вічного життя, без якого помремо на пустелях цього світу, до Обітуваної Землі нашого безсмертного щастя не дійшовши!

Вірити в те, що коли з довір'ям припадемо до нашого Євхаристійного Бога, знайдемо в Ньому, і тільки в Ньому, найсправжнішу і найбільшу поміч, отуху, піддержку й заохоту до безперервної боротьби за дійсні, тривкі, неминуці, безсмертні блага й вартості життя!

Вірити! Вірити! Вірити!

Кожен, хто родився від Бога, хто йде у світ від Бога, хто живе з Богом, хто веде боротьбу за Боже царство в собі й на землі, віруючи в Бога — перемагає!

Бо, як каже св. апостол і євангелист Іван, “єдина перемога, що світ перемагає — віра наша!” (1. Ів. 5, 4).

ПІД СИНІМ ОМОФОРОМ

В багатьох церковних піснях і богослужбових молитвах величаємо Ісуса Христа, називаючи Його — Сонцем правди. А віддаючи хвалу Великому Учителеві людства, не забуваємо і про Його Матір, що “звістила радість всій вселенній, бо з неї засяло Сонце правди”.

Ми хочемо постійно перебувати під діянням того чудодійного Сонця. Ми хочемо радіти, наповнивши душі його яснощами й теплом. Ми хочемо розпроміненим серцем вітати те Сонце правди, що засяло від Діви Марії.

Ми хочемо твердо вірити в те, що Сонце правди над людством не погасло. Що воно ясніше від того сонця, що його щодня бачимо на небосхилі.

І ми віримо, ми гаряче віримо в те, що воно над людьми ніколи не померкне, хоч у наші часи воно приховане за пустими, чорними хмарами чоловічого гріхолоб'я.

Сонце правди — це Той, що народився від Діви Марії, це Господь наш і Пан наш, Ісус Христос. Це Божий Син!

Де ж Його правда на землі?

Де Його правда на цій землі, про яку один з українських наймодерніших поетів співає:

“Земля без Заходу і Сходу —

Земля п'ятьох материків,

Колиска безлічі народів,

Доробок безлічі віків...

Земля без Заходу і Сходу,

Без конфірмації Земля, —

... А на землі... Гей, на землі,

Там на землі туман і мла.

Торги... Бойовиська... Походи...

Аж кров'ю давиться земля!

У приписи

сповивана,

Гранатами

поливана,

Засмикана,

закивана земля”.

Де ж правда, де істина на цій землі?

І на це питання поет, що не виявляє ніяких ознак еkleзiастичного свiтосприймання (І. Багрянний), відповідає:

— “Та ж ось де істина;
Премудрість найнова,
То — сто раз
Стоптаний опорок!”

Ось де істина, ось де правда землі: сто раз стоптаний опорок, сто раз стоптаний порок, сто раз стоптана сквернь, сто раз стоптаний гріх!

Ось де опинилася правда нашої землі в “добі аера, радія і розщепленого атомового ядра!”

Прегарно зобразив цю річ відомий мадярський проповідник Тiгамер Тот у своїй розповіді про молоде вино. Це вино, мовляв, ферментувало, кипіло, раділо, бо було свіже й молоде. Але міцні обручі на бочці не давали йому змоги розприскатися в усі боки, бо туго тримали всю його субстанцію вкупі. Та ці обручі видавалися мотодому винові осоружними. Вино вважало, що вони не дають йому можливостей буйно вижитися. Тому згодом воно розсадило обручі, розсадило бочку та й — в однім моменті опинилося на землі, перемішане з болотом, влинилося в поросі.

Зовсім так само діється з неодною молодою людиною. Вона, шукаючи радісної правди свого життя, вважає, що Божі заповіді — це вже речі перестарілі, непотрібні. Вона думає собі, що тих десять моральних обручів, які тримають її життя в сукупі і дають змогу тому життю природним способом закріпитися, це важкі й осоружні обмеження її волі. А коли скине їх з свого віку, опиниться в моральнім багні, зсунеться в сам опорок життя! І це, що та молода людина вважала за істину, за радісну правду, за визволення, за elysium свого віку, показалося нічим іншим, тільки найзвичайнішим упадком у порбк і сквернь!..

І ось тоді ця молода людина піднімає з свого упадку вічі і бачить над собою — синій омофор. Цей омофор затремтить над нею, наче спомин про рідну маму, що, втираючи сльози, виражала її колись з рідних порогів у світ широкий і далекий..

Це омофор Діви Марії без пороку, омофор Непорочної Діви Марії.

Під цим омофором сяє Сонце правди!
 Під цим омофором — істина життя!
 Під цим омофором, під опікою Непорочної Ді-
 ви Марії —

кожна душа найде своє щастя,
 кожна людина відшукає істину своїх днів,
 всяке горе зустрінеться з потіхою,
 смуток з радістю обніметься, а
 безнадія обнадіється!

Цей синій омофор — наш захист! Під цей за-
 хист прибігаємо з усіма горестями, недостатками
 скорботами нашого скитання. Цього захисту прагне-
 мо й шукаємо з гарячою вірою в материнську опіку
 Богоматері над нами. Йдемо до неї з словами “Пісні
 над Піснями” (7, 13):

“Рано вранці вийдемо з Тобою в виноградник,
 оглянемо, чи вже розвилась лоза виноградная”... Вий-
 демо з Тобою в виноградник нашої надії й огляне-
 мо, чи вже розвилася та виноградна лоза, що з неї
 потече вино нашої життєвої радості. Може ця вино-
 градина сьогодні ще не розвилася, може вона ще
 заков'язла, але ми непохитно віримо в те, що вона
 розвіється. Ми впевнені в цьому, що з неї просо-
 читься вино нашої радості.

Бо ми переконані, що та людина, над якою
 тремтить синій омофор Непорочної Діви Марії — вря-
 тована людина! Вона — не пропаде! Над нею не
 перестане світити Сонце правди! Вона не втратить
 істини життя! Її не переможе опорок! Бо наша Ясна
 Пані — Переможниця, і кожен, хто при ній, пере-
 можець!

Ми скажемо й щиро та сердешно говорити-
 мемо їй усе, що лежить нам на серці. Скажемо їй
 ось що:

— Нема в нас ні золотих амфор на вино ра-
 дості, ні самого вина. Є тільки глиняні посуду на-
 шого убозтва. Наповни їх бодай надіями! Вивер-
 ши їх сподіваннями на краще і вільне життя, спо-
 діваннями на такий ясний день, що в ньому зможе-
 мо на колінах просунутися під Твій чудотворний
 образ в Гошеві, Зарваниці, чи де там з гарячою по-
 дякою за Твою материнську опіку над нами в чу-
 жині...

Скажемо їй таке:

— Сняться нам нивки на узберіжжях нашої рідної землі. Ці нивки видаються нам у снах сходати до неба. Допоможи нам, Ясна Пані, на ці нивки з радісним плачем припасти, цілючи грудку батьківського поля, наче мозіль рідної мами!

І скажемо їй ще й це:

— Шукаючи праведних шляхів на землі, ми бачимо їх тільки там, де тремтить Твій синій омофор, тільки там, де мерехтить сяйво Твоєї непорочної діядеми. Бачимо їх передусім під крилами св. Католлицької Церкви, бо вона — це:

“Арарат кривавої потопа,
Башта сердець,
Нездобута твердиня,
Володарка грядучої Європи”.

Допоможі нам на цьому духовому Арараті думками вкорінитися!

Поможи нам у цій башті сердець ушляхетнити свої почування!

Дай нам змогу в цій нездобутій твердині насталити свою силу, черпаючи з її неглибимих криниць Божу ласку!

І допоможи нам, наша Ясна Пані, скріпленням на душі,

загартованням у злигоднях,
випробуванням у досвідах — діждатися тієї днини, що в ній, кажучи словами вже названого поета, будемо вибиратися:

“В дорогу далеку —
назад —
впіворіт —
В дорогу ясну — додому!”

УКРАЇНСЬКІ ХРЕСТОНОСЦІ

П'ЯНИЙ ВАВИЛОН

“Великий Вавилон, — мати розпусти й гідоти землі”. (Об. 17. 5)

В наших часах, на наших очах витворилися три пропадні людського життя. Ці пропадні творилися сторіччями й десятиліттями, але під цю пору, в якій ми живемо, вони роззявилися, наче глибокі пащі моральних упадків людства.

Першою з цих пропадень це духова порожнеча людини. В цю духову порожнечу, наче в вовчу яму, зсувається ї: паде усякий творчий чин модерного матеріяліста. Його ррки, наче мисливці, доганяють те, що втікає, наче собака, а що зветься: щастям людини. Але те щастя паде в духову порожнечу, наче в вовчу яму, вивержену з життя гріхами й беззаконнями.

Правди — ніде дівати! Її треба вивести на світло дня:

— В душі модерної людини створилося — вакуум. Бо “для модерної людини ХХ. століття, кажучи словами одного з наших науковців, релігійні та церковні моменти відійшли на задній план”. На передній план висунулися інші моменти, такі, які з релігією й Церквою не мають нічого спільного. Але цей новий уклад усяких безрелігійних та безцерковних складників життя якось не вдався. І тому, хоч це й правда, що в житті модерного чоловіка «*ges sarsa miser est*», але ж і саме життя цього чоловіка обернулося в жалюгідну мізероту. Я вже не говорю про мізероту нашого скитального життя, але скажіть будь ласка:

— Невже це наскрізь зматеріялізоване, наскрізь зраціоналізоване і наскрізь змеханізоване життя, що його ви бачили впродовж останнього десятиліття в усіх кінцях Європи, неville воно не мізерота? Душа модерної людини — поміліла.

Вона перестала бути коморою містичних таємниць, а перетворилася в гріховний вертеп.

Загасли в ній божественні вогні.

Потліли в ній шляхетні пориви.

Не видно на ній стигмів вічності, тільки та-

туовані знаки всяких людських божевільних доктрин.

Заїснували в ній усякі ментальні дефекти.

Перестала бути чашею на Божу Кров, а перетворилася в келих, у який людина збирає свої власні страсті.

Їй видніє вона перед забутими Мадоннами християнського середньовіччя, наче лямпадка, в якій забракло оливи.

Обпечена чорними вітрами безнадії, по словам св. пророка Ісаї (47, 15), “блукає по своїй дорозі, і нема такого, хто врятував би її”.

А передусім і надівсе мучить її ненасичений голод, духовна адефагія, голод, що його не може заспокоїти ніяке земне благо. Його може втихомирити хіба щось таке, що вичуємо хочби в вірші одного українського поета:

“О, шал непогамованих хотінь!..

О, ласка — шуть коротку і квапливу

Скінчити незміримістю пориву”.

(О. Ольжич)

Цей голод це підсвідома туга за святістю, («la nostalgie de la saintete», туга за Богом. Ця туга заглушена сиренами авт, закидана дрібницями життя, приспана горем собачої долі. Але вона існує, вона відзивається зі самого дна тієї порожнечі, що заїснувала в душі модерної людини.

Вона відзивається відгомоном тих слів Августина, які згодом жбурнули його на дорогу святости:

— “Неспокійне моє серце, Боже, доки не спічне в Тобі!”

Другою пропаднею модерного життя це — моральна інерція людини. Цю моральну інерцію можна найменувати всяко. Можна назвати її й аморальністю, а нераз треба би вважати її таки моральним упадком. Докладніше кажучи, її часто слід би прозвати упадком в самі моральні провали, упадком на самі низи, на сам слід життя. Там, на тих низах, постигло людину велике нещастя: її моральний змісел зістав спаралізований. Сам критерій моральности, сам погляд на добро і зло, сам аспект на мету життя — спаралізований!

Такого явища під сонцем ще не було. Були окремі одиниці між людьми зі спаралізованим критерієм моральності. Але ніколи впродовж історії людства не було цілих груп і цілих спільнот людей, що в засади і в програми своїх зорганізованих діянь клали би як одну з найперших засад жити поза світлом понять про добро і зло.

Людство впродовж тисячоліть бачило багато всяких фанатиків, еретиків, а навіть атеїстів, але кожен з них вірив. Навіть атеїст вірив, що нема Бога. Модерні ж люди це в значній частині люди з замерлою predisposицією віри в своїй душі. Вслід за тим це люди зі спаралізованим критерієм моральності.

В їх душі перестала діяти та сила, яка схоплює *intima intimissima* життя. Це інтимне сховище душі спорожніло. І модерний чоловік, вихлощений з усього, що мало в ньому свій високий питомий тягар, живе на периферіях самого себе. Він не зінтегрований, а здеталізований. Деталі його нутра, наче духові клапті, творять чудернацьку мозаїку безінтимного життя. В ньому не існує те, що нам відоме під назвою недробимости. Бо вся його дійсність роздроблена, розкришена, перверзійна, безцентерна, без інстинкту моральної орієнтації, без дару інтроспекції. І вже не знати, як назвати моральний стан цієї модерної людини, що релігійні та моральні моменти відсунула на задній план, або взагалі викинула з життя. Чи назвати його моральною інерцією, чи моральним упадком, чи просто: моральною анархією?

Ці короткі моменти, що їх модерна безбожна людина вважає радісними хвилинами свого визволення з духових отупінь, це звичайно хвилини, в яких вона визволює себе від моральних зобов'язань в відношенні до Бога, а падає в тяжку неволю пріха.

На землі заїснувала мерзотна істотність аморального життя, запліяного кров'ю й розпущою. Живими доказами цієї моральної мерзоти це опричники першого-ліпшого концентраційного лягеру, ім же в нашому часі ність числа. Такими ж прикладами гнилої аморальности це теж носії нових "спасальних доктрин" цього чи того політичного тоталізму.

Аморальна, паразитарна постава до життя в

кабаретного гульвіси або в безшабашного спекулянта це видимі знаки цієї моральної пропадні, в яку зсунулася сьогоднішня дійсність.

Модерна безбожна людина морально знячилася, занархізувалася, морально розклатася, підупала. Це факт! Модерна безбожна людина розпалася, бо відпад людини від Бога це — її розпад!

Всякі виправдування цього стану остануть нічим іншим, тільки словесною бомбастикою в нашій забріханій дійсності, яку треба би назвати — сис-темою блефу!

Але є ще й третя пропадня наших часів, а це — ідеологічна розгубленість. Вона мусіла заіснувати хочби тому, що з відпадом модерної людини від Бога не стало в житті абсолютної правди, забракло незмінного мірила для всіх інших правд, поніве-чилася ієрархія ідейних вартостей, запанував безог-лядний релятивізм усіх духових, та не тільки духо-вих, величин і вальорів. І, як казав наш Панас Мир-ний: ‘неправда, як павутиння, заснула цілий світ’. Або, по словам нашої народної пісні: “неправда стала правдувати”. Правденну правду життя, люби-човану фразами й придуманими вигадками мінливих тез і доктрин, примкнули люди в порожніх або на-півпорожніх церквах, а над життям позасвічували ліхтарі власних, пофальшованих ідей та ідеалів. А між тими ідеями й ідеалами найбільше таких, які закликають людей зворухнути всі традиційні устої й підпори життя, а на їх місці поставити нові устої й нові підпори. Тими ж новими устоями і підпора-ми мали б бути принципи модерних суспільних ідео-логій та політичних програм, а не принципи тради-ційного християнізму, не правди Христового нав-чання.

Але ідеї та ідеали тих нових суспільних ідео-логій та політичних програм okazалися — падучими зо-рями. Одна по одній зникають. А на їх місці появ-ляються нові, і знову нові. Одна по одній втрачають свою притягливу силу, бо самі з себе вони ніщо біль-ше, тільки вигадки людського ума. А що ці вигад-ки ненасичені, ненамагнетизовані Божою істиною, во-ни не годні на довгий час притягнути до себе людське серце. І те нещасне серце модерної людини пере-

творилось в нерозплутаний клубок мінливих і часто противорічних собі почувань.

І розгубилися люди в своїх гадках про ідеали життя.

Перетворилися в блудних лицарів, що поламали свої шпади в боротьбі з вітряками власного життя.

Перемінилися в духових ганчарів, що хотіли б зробити свою ідеологію посудом на нові ідеї й ідеали, але ця посуда розприскується в дріб'язки скорше, ніж фізична екзистенція однієї людини.

Перекинулися в огородників над оранжеріями власних вигадок, з яких хотіли би сплести вінки своєї слави, але ці вінки схожі на погребальні гірлянди.

Вони думали, що кожна нова ідея осніть їх щастям. Але вона дуже скоро оказувалася продажною вакханкою духа, бо не було в ній нічого від Бога. А щастя, що його сподівалися, показалося аж надто химерне і скороминуще, перебіжне.

Їх п'янила кожна нова доктрина, наче копиця свіжого сина, при якій зупинялися. Але буйний вітер судьби дуже скоро тверезив їх думки. І вони знову залишалися на дорогах свого життя ніким іншим, тільки — блудними лицарями.

Номоканони і кормчі книги їх життя це — табелі спортових осятів, сторінки оголошень, біржеві звідомлення, а в найкращім випадку: передовиці щоденної преси. На полицях їх бібліотек звичайно не найдете ні одного примірника з книг Святого Писання.

Таким робом у їх житті творяться нові, наскрізь приземні, матеріялістичні, нахлібницькі звичаї. І вони здебільша вже навіть перестали хвалитися своїми високими істинами й ідеалами. Вони тільки кажуть, що в своїх руках тримають — працю! У них річ іде вже не про істини, а про саму працю!

Вони ідеологічно розгубилися.

В їх житті взялася ідеологічна розгубленість.

Це вже не Божі діти, не сини Божого царства на землі, не дівінізовані люди, а блудні лицарі, що ціле своє життя промарнувають на службі — вітрякам.

Ось над такими трьома пропаднями: над духовою порожнечею, моральною інерцією й ідеологічною

розгубленістю модерної людини здвигается сьогоднішнє життя. Над цими трьома чорторіями сучасности побудований модерний "Вавилон, п'яний від крови мучеників, — великий Вавилон, що вином своєю розпусти напоїв усі народи!" (Об. 17, 6).

Похмілля наших часів страшне й дивоглядне. Ми самі, на власні вічі бачили цілі фаланги й когорти людей захмелених ідеями двох божевільних доктрин, похмелених ними, наскрізь, до самих глибин, на смерть.

Ми бачили цей новий Вавилон, п'яний кров'ю замучених людей, це страшний Вавилон, що вином своєю фальшивої науки напоїв усі народи .

На шляхах цього Вавилону батьки і діти нашого народу "лежали в знеможі по вузлах всіх вулиць" (Іс. 51, 20). Вони надали шиць під терористичними наказами своїх томителів, що з їх спин робили собі пішоходи..

Та ми не тільки бачили, ми й під цей час видимо цей п'яний Вавилон, хоч у змінених умовах. Ми живемо в ньому, захлистуємося хмільністю його життя. Ми заворожені ним, наче нещасна жертва шепотом удава!..

Ми бачимо, що богом сьогоднішніх людей це — золото. Ми видимо, що для них гроші, навіть не злоті, це — все! Вони забувають про те, що гроші це все, та не в обличчі всього.

Ми бачимо людей, що цілими гурмами йдуть і кидаються в обійми смерті. Та це не та смерть, що приносить радісне безсмертя! Це та моральна й духова смерть, по якій заіснує тільки безсмертя ганьби і страждання.

Ми бачимо, що модерна безбожна людина в своїй праці та в своїх досяганнях ніяк не звертає увагу на справедливі права других людей, ні на їх добро. Навпаки. Для переведення своїх користьлюбивих планів вона не заважається потоптати і знїєчити щастя, а навіть життя, своїх ближніх. Для неї люди з докїлля це те саме, що для господаря множество хробацтва в заорюванні стерниці.

Ми бачимо народ, що збився з морального пантелику.

Бачимо багатьох і багатьох письменників, що

перекинулися в паперових крамарів на торжищі ідей.

Бачимо обскубані крила тієї моральної птахи, що їй на ймення: чеснота.

Бачимо розгул життя.

Бачимо не горіння, але самогоріння наших днів, що передали себе під опіку сторогатового, матеріялістичного молоха.

Бачимо, що духове життя людини замертво, що найзабарнішою роботою для цієї людини це — молитва, що віра її душі перевернулася, наче підігнала башта.

Бачимо й чуємо, що над думками цієї людини, наче над опущеними крилами, не гомонить хвала Творцеві.

І перетворилося життя в програму азартну гру, в якій єдиним і останнім шансом виграння це вже тільки: шахрайство!

Ось так виглядає Вавилон, що зап'янів кров'ю замучених людей і вином своєї розпусти напоїв всі народи.

Ісус Христос в очах модерних безбожних вавилонців це фантаст, що вмер на двох куснях дерева.

Христову Церкву, одну запалительну людських душ і сердець, вони вважають за якусь перестарілу, анахронічну установу, що її найкраще було б запропорити до історичного архіву. Якщо ці новітні безбожні вавилонці могли би ще толерувати якусь Церкву, то хіба таку, що була б не воююча, але дрімаюча, а на всякий випадок всеціло підчинена їх архонтам, оцій керуючій верстві новочасся, яку найдосадніше було би назвати: атеократією. Мова про материну ласку Христової Церкви це для них мова про щось дуже далеке, бо в п'яному Вавилоні взагалі нема ласки! Там нікого не милують, там існує безмилосерний закон ненависти і помсти. Натяк на те, що Христова Церква в нашому часі це єдиний порятунок, ніби біблійний ковчег Ноя, наводить на уста безбожних вавилонців гримасу глузу і глуму. Бо що значить ковчег Ноя тоді, коли тисячі могутніх залізних ковчегів прошибають простори понад нами? І що вартують якісь там таємниці моральних відродин людини тоді, коли всі уми в п'янім Вавилоні за-

прятані таємницею атомової бомби?

Всякі великомисленні думки про християнську культуру, про те, що культура без релігійних принципів свого розвитку обернеться в псевдокультуру, це, мовляв, мрії відрізаної голови. Бо в наших часах, мовляв боротьба йде про широкі культурні обрії, а не про якусь там принциповість застарілого християнства.

Безбожні вавилонці не люблять ніякого вітру, що віє з Риму. Для них ніщо, що виводиться в св. Католицькій Церкві, не може бути сонцевсним. Єдине, що вони з задовільлям прийняли би до відома, це вістка про її розрух, про її упадок, про її дощентну й цілковиту руїну...

Ось у такий п'яний Вавилон обернулося людське життя в наш час, в це наше "время люте і плачу достойне". В це время, у яке, до вісмох Христових блаженств дехто додає ще й дев'яте, в цім випадку одчайне, блаженство, що звучить:

— Блаженні мертеї (Об. 14, 13), що не бачуть Вавилону, зап'янілого кров'ю невинно замучених людей, і не чують грішного оклику:

— Хай живе великий Вавилон!

Навпроти цього ми, католики, ми, що глибоко віримо в Господа Бога, воздвигаємо наш гарячий оклик, наше знамено життя, бойове гасло:

— Хай живе Христос — Цар!

Це гасло недавно голосно лунало між молодими мексиканськими католиками і своїм відгомоном захопило найдальші християнські країни на землі.

Це було тоді, коли запеклі безбожники в Мексику законом т. зв. «Quegetago» з дня 5. лютого 1917 р. розпочали переслідування католицької Церкви.

Одним з найгарячіших мексиканських католиків був адвокат Анаклет Тонцалес Флбрес (1819—1927), що організував студентів і робітників для захисту віри. Він боронив Христову справу своїм блискучим полемічним пером у двох гвадалаярських щоденниках: «La Parabra» і «La Erosa».

Дня 14. березня 1926 р. вийшов т. зв. "Каллесів закон". Цей закон започаткував нове криваве переслідування католиків. В тому часі адвокат Флорес був предсідником "Народньої Ліги" і гаряче обс-

тоював права Католицької Церкви на сторінках щоденника «Glodium». Спільне послання мексиканських єпископів з дня 25 липня 1926 р. спонукало вірних до жвавішої оборони своїх релігійних прав. В березні 1927 р. адвокат Флорес писав:

— “Під цей час треба знати й хотіти писати кров'ю, і то так щоби наше переконання назавжди закріпилося в нашій власній, потерзаній і скривавленій, тілі муками тортур, зубами левів і ударом катової руки. Вже більше не будемо готувати білою карткою в запечатаній коверті, але власним життям”.

Дня 1. квітня 1927 р. дім Флореса оточив кордон вояків. Адвоката зловили, бо всі способи втечі були вже неможливі. Враз із ним притримали студента медицини, Юрія Варгаса, його брата Рамона, урядовця, а з ними й молодого професора Альойза Паділля, предсідника Союзу Молодих Католиків у Гвадалахарі.

Цього самого дня всі вони згинули мученичою смертю. Останні ж години адвокатового життя були ось такі: Його роздягнули й завісили за два пальці рук до в'язничної повали. Потім били аж до крові, спонукуючи його прозradити місце сховку архієпископа. Мученик мовчав, ясним поглядом своїх очей співтоваришів тортур на душі підтримуючи. По трьох годинах він упав на землю, а обидва пальці остали при повалі. Тоді генерал Ферреїра, садист, дав воякам приказ проколюти його шаблею. Ніодин з двадцятьох і двох приявних вояків не здобувся на відвагу виконати цей приказ. Вкінці розлючений генерал сімома вистрілами свого револьвера вбив адвоката. Послідні слова Флореса були:

“Хай живе Христос-Цар!”

Цей оклик є теж гаслом тих сьогочасних християн, що зрозуміли велику небезпеку з боку безвірків нашого часу.

— Хай живе Володар Божого царства на землі, наш Пан і Господь, наш Спаситель і Відкупитель, Ісус Христос!

— Хай живе “Ягня на Сіонській горі”, що пішло виступів благовістити людям доброї волі великі речі!

І перший вістун, перший янгол, з вічною Євангелією на руках, благовіститиме людям, кажучи:

— “Побійтеся Бога, славу віддайте Йому та вклоніться . Тому, хто створив небо і море і водні джерела!” (Об. 14, 7).

А ще один янгол, другий вістун, ітиме за ним, гучним голосом кажучи:

— “Хто поклониться звірині та образу її і прийме її знамено на своє чоло, цей питиме з вина Божого гніву”. (Об. 14, 9 — 10).

А третій янгол провозвістить:

— “Упав, упав город великий, Вавилон, що лютим вином розпусти своєї напоїв всі народи!” (Об. 14, 8).

БОЖЕ ЦАРСТВО НА ЗЕМЛІ

“Царство Боже не їжа й не пиття, а праведність, мир і радість у святому Дусі”.
(Рим. 14, 17).

Є “тьма кромішня”, і є Боже царство на землі!
Є темрява зовнішня, і є світ “ласки і правди”,
світ “праведности й супокою, світ спасіння, світ “Божої слави в нашій землі”. (Пс. 85, 10 — 11).

Є світ духового й морального розброду, світ, у якому існує перманентна війна без війни, світ, що в ньому гріх, наче солітер, висмоктує силу з людей.

І є світ духового й морального сукупу, світ, у якому існує Божий мир, спокій і рівновага, світ, що в ньому порядкуючою силою життя це — праведність, справедливість, чеснота людини!

Світ духового й морального розброду це — “тьма кромішня”. А світ духового й морального сукупу це — Боже царство на землі!

Світ, у якому існує перманентна війна без війни, це — темрява зовнішня. А світ, що в ньому царює Божий мир, спокій і рівновага це — Боже царство на землі!

Світ, у якому гріх, наче солітер, висмоктує силу з людей, це — “тьма кромішня” на землі.

А світ що в ньому порядкуючим чинником є праведність, справедливість, чеснота людини, це — Боже царство на землі. Бо, як співається в утренній пісні цвітної неділі, Боже царство це не їжа й не пиття, це — правда, це — чеснота, це — повздержне, праведне, святе життя людини!

Авангард цих людей, що боряться за правду й чесноту життя між людьми, — авангард цих людей, що святістю й повздержністю перемагають самих себе і грішні пристрасті в собі, — авангард цих людей, що живуть не для “їжі й пиття”, а ради “праведности і святости”, — авангард цих царственних людей це — Боже царство на землі! Це — світ “ласки і правди”. Світ праведности й супокою. Світ спасіння. Світ Божої слави в нашій землі!

Це — свята Христова Церква.

Це — свята Католицька Церква.

Це — видимий збір усіх християн, котрі визнають всю Христову науку, приймають всі Христові Тайни й узнають невидимим головою Церкви Ісуса Христа, а видимим головою Римського Папу.

Св. Католицька Церква це т. зв. спільнота святих. Це спільнота людей, які хочуть бути святими. Це спільнота людей, що змагають до святости. Це збірнота вірних, що вичувають у собі великий наклін до гріха і вважають себе грішниками, але водночас всю надію на освячення самих себе покладають перед усім на Божу поміч, на Божу ласку. Вони переконані, що впасти в гріх це велике нещастя людини. Та без порівняння більшим дихом людини це - впасти в гріх і не виявляти ніякої охоти піднятися з упадку. Тому одним з їх начальних кличів це: не вгавати в боротьбі з гріхом, не датися гріхові, випинати з себе останні благородні сили, щоб тільки не загнивати в грісі.

Наскрізь фальшивим є погляд про те, що життя католиків це понуре, сумне, монотонне й нудне життя. Навпаки! Найрадіснішим може бути тільки таке людське життя, яке оперте на Христовій благовісті. Бо Христова благовість, євангелія, це — радісна новина про життя. І ця Христова благовість не вимагає від людей відрікатися юправжніх розрад і здорових приємнощів життя. Існують вправді три євангельські ради Христа для тих окремих єдиниць, що хотіли би змагати до духового совершенства, одначе ці ради не мають на ввазі загалу людей. Тому й Христова благовість дає змогу загалові людей радуватися й веселитися не тільки надприродними, але й природними радощами. Вона тільки перестерігає людей перед затроюванням життя моральною пганню й розпустою.

Вона теж не каже людям позбуватися дочасних дїбр, хїба тоді, кблї ці минущі добра мали б відвертати їх від вічних неминущих благ. Вона й не противиться здоровому плеканню тіла й тілесним розкошам, що взаконені подружинами, але опрокидує всякі духові й тілесні збочення людини.

В практиці Католицької Церкви не існує слово "мода". Бо правда, яку вона береже й проповідує, завжди одна й та сама, все однакова, незмінна. І хоч

подавання цієї правди буває приспособлене до нових історичних і побутових обумовин, все ж таки ця правда, як така, завжди одна і та сама. Бо, як каже кард. Маннінг, “хоч монети римської, візантійської чи британської імперії мають на собі щораз йнакші та різні подоби й написи, золото в них завжди таке саме”. Так само правда, яку проповідує Церква, повсякчас одна й та сама, незмінна, хоч її форми й вирази можуть бути нові. Але ці нові форми, ці нові вирази, нові оформлення незмінної правди не мають нічого спільного з модерними модами, з напорами модних гріховних рухів і течій, з якими Церква ніколи й під ніяким оглядом не хоче пактувати.

Бо коли останні століття позначили себе егоцентризмом людини, розростом егоїзму й самолюбства між людьми, Церква, не вгаваючи, проповідувала і проповідує — любов ближнього!

Коли гріховні люди пропагують ненависть і помсту, вона отверто й без обиняків проповідує прощення, милосердя й любов, навіть: любов супротивника. В словарі її ідейних вартостей про помсту нема й згадки. Там є тільки згадка про: справедливую кару за гріхи і провини!

Коли капіталізм став божествити самого себе, Папа Лев XIII. своїм розумним і могутнім словом в енцикліці «*Regrum Novarum*» став в обороні робітника та його людських гіднощів і прав.

Коли великі народи нищать малі народи, папа Пій XII. в різдв'янім посланні 1944 року обстоює право малих народів на свободу.

Коли сини цього світу захлистуються розпускою й кличами про вільну любов, Католицька Церква безкомпромісово проповідує нерозривність подружжя.

Коли одна з модерних божевільних доктрин домагається стерилізації та винищення слабих і старих людей, вона категорично боронить право до життя й до одружіння для кожної людини.

Коли деякі з модерних держав починають уважати себе за молохів, у яких нема місця на позадержавну вихову молоді, Католицька Церква проповідує безапеляційне право батьків на здорове виховання своїх дітей.

Якщо ми хотіли би кількома словами з'ясувати ментальність справжнього католика, то мусіли би сказати ось що: скаля життєвих зацікавлень справжнього католика — дуже широка. Вона розпочинається проблемою первопричини життя у всесвіті, а кінчається на питанні про останню ціль чоловіка.

Він найбільше цінує ось такі вальори життя: особисту гідність, свободу, правопорядок, почуття миру, ясність, конкретність та глибину думки про вічні й дочасні речі.

В усіх випадках та при всякій нагоді право первородства в його житті мають духові й надприродні, а не матеріальні та природні справи.

Він не є безоглядний ідеаліст, а духовий реаліст. Всяка ідея в його світогляді має реальний підклад починаючи від ідеї Бога, за якою криється не якесь туманне поняття, а реальна істина: Творець і Пан всесвіту, особовий Бог!

Він є смертельним ворогом абстрактного доктринерства в житті.

Він є неприєднаним противником моральної саламахи в поняттях про добро і зло.

Він є безапеляційним поборником ідолопоклонства перед масою та перед стадністю життя.

Він усюди й завжди — всіма своїми силами бореться з перевагою форми над змістом у житті.

Він виступає проти духового нігілізму, бо це — нищівна сила, яка ніколи, ніяк та під жадним оглядом не може бути припасована до його світосприймання.

І якщо нераз доведеться нам почути про відпад будького від Католицької Церкви, то не забуваймо про те, що апостати від католицької віри це звичайно люди меншого або дуже малого морального та інтелектуального вальору. Зате конвертити до Католицької Церкви (напр. у Франції: Кльодель, Марітен, Моріак, Бергсон, найближчий співробітник Лєнїна Браціяну та ціла плеяда інших) це звичайно люди вищого або дуже високого інтелекту й морально-го стажу.

А. Гарнак у своїому творі п. н. «Wesen des Christentums» (Ляйпціг 1900, ст. 153) мусів признати, що «Католицька Церква принесла народам християнську

культуру... Принесла ідеї, намітила цілі, визволила сили... І не тільки, що принесла, але й дала народам щось, що само в собі має зародки дальшого розвитку... Сама ж упродовж кільканадцятьох століть цей розвій уможливлювала... А й потім... не залишилася позаду, як це склалося з грецькою Церквою”.

Норвезька ж письменниця Зігфріда Ундсет каже, що Католицька Церква в середньовіччі здобула моральну перевагу над сировиною поганських наклонів тодішнього людства та його князів і над самолюбством та замкненістю окремих станів і осіб. Не вважаючи на різні історичні й моральні наверхствування тодішніх племен і народів, на непостійність границь між окремими королівствами і князівствами, що ворогували з собою, не вважаючи на мовні різниці та на антипатії між поодинокими народніми спільнотами... тодішня Європа все таки була однотою, була християнським світом, християнством!”

Що ж склалося з тією європейською 'однотою в нашому часі?

Святіший Отець, Папа Пій XII., в святвечірнім посланні 1946 р. висловився про це питання ось так:

— “Коли вперве проголосили засади атлантийської чарти, весь світ перетворився в слух. Бо врешті можна було свобідно відітхнути. Але, доречі, що позістало з неї та з її постанов на сьогодні? Навіть у державах, що з власної волі або під напором інших більших потуг стараються бути подвижниками нового, правдивого поступу, чотири свободи, недавно так ентузіястично прийняті багатьома, вже тепер видаються бути тінню й народією того, що лежало в намірах і задумах найлогічніших зпоміж промудьгаторів цієї чарти”.

Що ж станеться з однотою європейських народів?

Що станеться з християнством?

— “Церков не тривожиться своєю судьбою, — каже Папа Пій XII. в тім же посланні — бо має обітницю Спасителя. Але вона занепокоєна загрозою погуби для багатьох душ. В історії відомі численні найнагальніші протицерковні атаки, що розбилися об непорушиму скалу, на якій Церква стоїть...”

Церква певна за своє безсмертя! Сьогодні, як і вчора, а завтра так само, як сьогодні, всі затії, спрямовані на її загибелю, обернуться в нівець в обличчі тієї невмірущої сили вузла любови («vinculum caritatis»), яка в'яже пастиря з його стадом."

Католицька Церква не тривожиться своєю судьбою бо доба грецької гегемонії в світі прошуміла, римська імперія розпалася, царгородське цісарство розвіялося, давня арабська державна потуга провалилася, турецький султанат загинув, ортодоксальний імперіалізм російських царів щез, численні династії й революційні режими народів перевелися, а вона всіх їх перетривала й остоялася...

Але що буде з одноєю європейських народів під цей час?

Що буде з християнством в Європі?

Що буде з тими народами, на які гряде наступ демонічних сил безбожного матеріалізму?

Що буде з тими багатьома душами, для яких Боже царство це "їжа й пиття", а не "праведність"?

Що буде з європейським світом духового і морального розброду, з тим світом, у якому існує перманентна війна без війни, з тим світом, що в ньому гріх, наче солітер, висмоктує силу з людей?

Цей світ треба рятувати!

І тому одною з найбільших потреб нашого часу це: переконати маси про те, що Католицька Церква це не ієрархія і не духовенство, а збір вірних, авангард людей, нарід! Тимто цей нарід не тільки має право користати з отворених скарбниць Христової ласки, але теж має обов'язок боронити Христову справу. Бо, як каже той же Папа Пій XII.: "ніякий християнин не сміє припинити боротьбу проти антирелігійної течії сьогоднішньої епохи. І байдуже, під яким видом та якими засобами неприятель воює і чи вживає загрози чи приваби. Ніхто нічим не може оправдати свою безчинність, ніхто не може сидіти з заложеними руками, з похиленою головою та з тремтучими колінами".

Треба боротися за Боже царство на землі, що не є "їжа і пиття но праведність у святому Дусі".

Треба боротися за світ духового і морального сукупу, — за світ, у якому існує Божий мир, спо-

кій і рівновага, — за світ спасіння, — за світ Божої слави в нашій землі, — за світ, що в ньому порядкуючими силами не терор, не страх перед карою і не фанатизм, а праведність, справедливість і чеснота людини!

Треба боротися за здійснення тих найвищих ідеалів, які вже впродовж дев'ятнадцятих століть блищать в науці Католицької Церкви. Бо Католицька, як каже Папа Лев XIII: "по своїй природі має за ціль спасати душі й вести їх до вічного щастя в небі. Все ж таки вона й для земного життя творить тільки великих користей, що їх більше не могла б зробити навіть тоді, коли була б основана передусім во благо нашого дочасного вікування".

ПРОБЛЕМИ МОЛОДОСТИ

“Я для Себе залишив сім тисяч мужа, що перед Ваалом колін не схилили”. (Рим. 11, 4).

Апостол народів, св. Павло, в 11. главі свого листа до римлян висвітлює одну картину з життя гророка Іллі. А саме: пророк Ілля скаржився перед Богом на своїх одноплемінників, кажучи:

— “Господи! Вони повбивали пророків Твоїх, а Твої жертівники поруйнували!”

А Бог у відповідь пророкові промовив:

— “Я для Себе залишив сім тисяч мужа, що перед Ваалом колін не схилили.”

Через них то, підкреслює св. ап. Павло, “не відкинув Бог народу свого”. Через тих то сім тисяч мужа, що колін перед ідолом поган, Ваалом, не схилили, Бог змилювався над цілим народом.

При читанні цієї глави Павлового листа до римлян хотілось би повірити, що наведені слова апостола народів можна примінити до наших молодих людей. Хотілось б бути впевненим у цьому, що тисячі мужа нашої молоді перед Ваалом колін не схилять, що вони не покинуть свого правдивого Бога, не втечуть з-під крил Христової Церкви й не відречуться світлих християнських традицій своїх предків. Хотілось би набрати в свою душу того переконання, що релігійний хребет їх світоглядкової побудови назавжди залишиться неналаманий і непоторшений.

Та щоб воно так насправді склалося й було, наша молода людина повинна розв'язати і не спускати з очей три найважливіші проблеми своєї молодости. А саме:

1. проблему ідеалу,
2. проблему чистоти і
3. проблему обов'язку.

Бо від розв'язки цих трьох проблем молодости залежна вся майбутність людини.

I

Перша з цих проблем проблема це ідеалу. Бо хто розпочинає свою працю культом її успіху, а не культом ідеалу, цей кінчає цю працю без успіху. Каменем проби в праці не може бути тріумф. Хто працює для тріумфу, ніколи справжнього тріумфу не діждеться. Тріумфаторами й героями є тільки ті, що власними жертвами й терпіннями здійснюють свої ідеали в житті та під цими авспіціями починають і проводять свій труд. А ті, що розпочинають свої змагання культом успіху цих змагань, перетворюються в рабів цього успіху та в положунів. Бо в ім'я цього успіху вони лянсуватимуть своїми світоглядовими засадами, наче паличками, що тремтінням указують, де копати криницю.

Метою нашої праці повинна бути перемога, але перемога не за всяку ціну. Бо не можна забувати про те, що найбільша перемога це таки перемога самого себе. В цій перемозі самого себе річ іде про глибини власного духа. Тут ідеться про те, щоб із цих глибин вилонився блискучий характер. Тимто проблема ідеалу це проблема боротьби за характер. А це найперша і найважливіша справа молодости.

Сократ навчав, щб “хто шукає спокою, найде його тільки в самому собі”. Поняття Сократового спокою не можна підмінювати поняттям якогось застою. В наших умовах життя цей спокій притаманний тільки справжньому християнинові, що наскрізь зрозумів євангелійні слова про те, що Боже царство “внутр вас”. Володар цього царства дає своїм послідовникам такий мир, що його світ ніколи й під ніяким оглядом не може дати. Цей мир прикметний тільки глибоко релігійним людям. Він у житті такого наскрізь релігійного мислителя, як Магатма Ганді, відомий під назвою “сатіяграга”. Під цим словом треба розуміти певність себе, певність пізнання найвищої життєвої правди, певність посідання найбільших мудроців життя.

Але найбільше мудроців життя це не людські мудроці. Бо, як каже Честертон, “ніщо в світі не є таке немудре, як божествити людську мудрість”. Початок найглибших мудроців життя або, як на-

писано в св. Писанні, “начало премудрости” це боязнь, себто респект перед Богом. Не страх перед Богом, але шанобливий респект перед Ним. Це признание Бога над собою, це вибір Бога за найперший і найвеличніший ідеал свого життя.

І людина, що посідає цей найвищий ідеал, має в собі щось таке, перед чим чоловік, що живе самим хлібом, мусить поступитися. Бо, як каже Генрик Массіє, “християнська віра це інтерпретація життя, це сама дійсність існування, це змісел цієї дійсності”. І саме тому, що модерна людина пірвала контакт зі своїм найпершим ідеалом, з Богом, з найглибшою дійсністю самої себе, вона сьогодні така неспокоїна й бурхлива. Але, якщо питання про змісел життя, про його початок і ціль, будуть вирішеними, тоді людина з подвоєними силами зможе взятися до будування Божого царства в собі й на землі та до розв'язки другорядних справ на всіх інших ділянках свого віку.

Без ідеалів нема характеру!

Безідейна людина не може бути характерною!

Людина без ідеалів не потрапить бути справді характерною.

Бо характер це пов'язь незламної волі людини з принципами її життя. А принципи без ідеалів це — фантоми!

2

Але й воля молоді людини остане незламною тільки тоді, коли людина захищатиме цю волю щитом чистоти. В наших часах ми дуже часто чуємо з молодих уст мову про мечі, але нема цієї мови про чисті щити, про щити чистоти. А відомий кардинал Джебонес казав:

— “Молодь глядить наперед! Вона не вигрівається ліниво на сонці, лежачи на лаврах здобутих вислідів. Вона живе, очікуючи великих речей, що їх ще треба зробити! Одне з таких найважливіших завдань християнської молоді це боротьба проти всього, що брудне й низьке, боротьба з усякими проявами бруду і скверні.”

Інший гарячий приятель молоді говорить:

— “Молодь хоче бути гарна. Це ясно! Але

нехай вона не забуває про те, що вона буде поправді гарна тільки тоді, коли буде чиста! Щоби ж із її обличчя пробивалася сзжіість, а з очей блестів благородний огонь, треба їй не тільки спортвних товариств, але й релігійних конгрегацій, не тільки купелі, але й сповіді, не тільки соняшних навітлень, але й св. Причастя, не тільки природи, але й ласки!"

Що інший щирий друг і виховник молоді недавно твердив:

— "Молодь хоче бути сильна. Вона любить огненну боротьбу з розгорненими прапорами над собою. Та одним із найпередовіших прапорів християнської молоді повинен бути прапор Марії. Прапор чистоти! Прапор такого життя, що його береже не тільки меч, але й чистий щит".

Без чистих щитів молода людина не захистить своїх бедр перед скверними стрілами лукавого. Без духової й тілесної чистоти вона не встереже себе перед унутрішнім розкладом. Якщо хоче бути сильною, мусить заховстати в собі змислову пристрась. Ця пристась у взаконених формах моралі буває творчим і благословенним чинником людської природи. Та коли вона виб'ється з влади молодої людини, дуже скоро все, що було високоцінне й вальорне в її душі, обернеться в клапті духових величин та в моральний хлам життя.

Зів'яле листя з надламаного дуба паде не тільки восени, але й весною. А дуплаве дерево безвартне навіть тоді, коли воно зверху гарне й здорове. Хрюбак нечистоти це той зловіщий черв'як, що не тільки підточує фізичну силу людини, але підгризає мораль, розряджує її духову силу, підриває в ній силу волі.

А без сили волі, як і без ідеалів, що формують принципи життя, про непохитний характер людини не може бути й мови!

3

Тимто віссю життя в молодій, характерної людини це обов'язок боротьби за чистоту її тіла й душі та за чистоту її найвищих ідеалів. Отже, перш-

завсе — обов'язок боротьби! Обов'язок безугавної праці, обов'язок нап'ятого труду для безпеки свого власного життя перед цим моральним поневеченням, у яке жбурляє молоду людину непанований і рознузданий первень її змисловости.

Св. Тереса від Дитяти Ісус в одному місці своєї автобіографії писала таке:

— “Борімося без перестанку навіть тоді, коли надії на наперемогу немає! Що тут значить вислід? Треба виконувати свій обов'язок аж до кінця!”

— “Я багато боролася. Зараз я дуже втомлена боротьбою. Але не боюся боротьби. І тоді, коли борюся, я так само спокійна, як на тихій молитві. Це ж воля доброго Бога, щоб я аж до смерти — боролася!”

Треба боротися за те, щоб закон духа й життя в людині не підпав під закон гріха і смерти.

Але людина, зокрема молода людина, має обов'язок боротися не тільки за чистоту свого життя, але й за чистоту своїх життєвих ідеалів. Найпершим ідеалом віруючої людини це — Бог. Абсолют. Джерело правди, добра і краси. Тимто правда, добро і краса це найвищі ідеали християнина. А християнізм, практичний християнізм це втілювання цих ідеалів у життя, а не саме базікання про них. І якщо хочемо знати, де причаїлася причина комуністичних тріумфів на землі, погляньмо на життя багатьох християн. Ці християни тільки признаються до християнізму, але не втілюють християнських правд у собі, не знайшли самих себе, не стали самими собою, попали в внутрішню кризу в трагізм зі самими собою. І почали втікати від себе в усякі машинізм і технократизми та в усякі земні рай, почали шукати чогось, що було побіля них, та вони знехтували його. Вони не розв'язували свою власну внутрішню проблематику, не заховали чистими свої високі ідеали, не зрівноважили себе, не спрямували динаміку власних душ туди, куди треба. І ця динаміка розшарпує їх, розтерзує спокій їх душ, розмітє самовдівля їх сердець, кидає їх думки в усі боки, мучить їх.

Тимчасом динаміка в здоровій молодій душі спрямована туди, куди треба. Вона спрямована в

змаг за посідання правди, за творення добра, за насолоду красою життя, за перемогу над самим собою, за сформування в собі блискучого й неподатного характеру, за збагачення себе справжніми мудрощами життя.

Нераз нам доводиться бачити інтелігентну людину, насичену не тільки вченням свого звання, але й загальними відомостями. Та на однім відтинку її життя відомості залишилися такими самими, якими були на шкільній лавці. А саме — на відтинку її релігійного життя. Тут її відомості остали непошрені. Бо вона не хотіла збагачувати себе найважливішими мудрощами й благовісними словами Христової науки. Тому й не дивота, що її недорозвинене поняття про Бога й про релігійні правди не відповідає станові її розумового розвитку й помалу заснічується та й пропадає. Але, словами одного філософа кажучи, “якщо поганин перестане вірити в свого дерев’яного бога, це не значить, що вже Бога взагалі нема. Це тільки може значити, що нема дерев’яного бога.” Так само діється й тоді, коли дехто з інтелігентних людей утратить віру в Бога тому, що Бог їх дитинства не має вже для їх зрілого віку притягливої сили. Втрата віри в цих людей не є й найменшим доказом на те, що Бога вже немає. Вона тільки свідчить про те, що ці інтелігентні люди не намагалися докладно пізнати розумні основи своєї віри в Бога та не старалися узгіднити своє поняття про Бога з рівнем власного пізнання. А це їх особиста й нічим та ніякою вимовою невиправдана вина.

Тимто́ одним із головних обов’язків молодой людини є дбати про гармонійний розвиток свого духа. Вона повинна збагачувати себе не тільки науковими й мистецькими, але теж і релігійними та моральними мудрощами. Бо повновартними людьми є тільки такі одиниці, що здвигають побудови свого життя не тільки на наукових і мистецьких, але й на релігійних та моральних основах. І тільки ці люди є такими мужами, що колін перед Ваалом цього світу не схилять. І тільки задля них Бог не відкине нашого народу, а допоможе йому визволитися з-під закону гріха і смерти та з-під ярмо неволі.

ДЕ НАШІ ПРЕДТЕЧІ?

“І спитав Первосвященик Ісуса, про Його учнів”. (Ів. 18, 19).

За днів царя юдейського Ірода один священик, на ймення Захарій, що в порядку своєї черги служив перед Богом за звичаєм священства, під час кадіння побачив явління Господнього янгола. Цей янгол звістив йому, що Бог вислухав його молитви і його жінка, Єлисавета, породить йому сина.

— Цьому синові — говорив янгол — даси ймення: Іван..

— Цей син — мовив янгол — буде тобі на велику радість і потіху.

— Він буде на велику радість багатьом людям.

— Він буде великий у Господа, бо поповниться Духом Святим ще з утроби своєї матері.

— Він наверне багатьох людей до Господа Бога і “сам буде йти перед Ним”, буде Його Предтечою, щоби повернути серця батьків до дітей, і неслухняних до мудрости праведних та щоб готових людей спорядити для Бога”..

І коли цього сина, Івана, Єлисавета привела на світ, Захарій, наповнений Духом Святим, пророкував, кажучи:

— “Ти.. назвешся пророком Найвищого, бо будеш ходити перед Господом, щоби дорогу Йому приготувити..

Щоб народів дати пізнати спасіння в відкупленні гріхів через велике милосердя нашого Бога...

щоб світити отим, що перебувають у темряві й тіні смертельній.

щоб спрямувати наші ноги на дорогу миру спокою..”

Отож Захарій пророкував, що його син, Іван, прийшов на світ на те, щоб стати Предтечою (“буде ходити перед Господом”),

щоб нарозумити людей себто дати їм пізнати спасіння в великім Божім милосерді,

щоби просвітити тих, які перебувають у темряві й тіні смертельній і

щоб навести людей на дорогу спокою.

І згодом заіснувала знаменна подія:

В п'ятнадцятий рік панування Тиверія кесаря, коли над Юдеєю панував Понтій Пилат, а тетрархом у Галилеї був Ірод, за первосвящеників Анни й Каяфи, Іван почав проповідувати Боже слово. Він перейшов усю землю Йорданську, проповідуючи хрещення покаяння для прощення гріхів. Його голос це був голос того, що крикав у пустині, голос праведної людини, що багато літ прожила в пустині, в самоті, на розмові з Господом Богом. Його проповідь була виплодом багатолітньої молитви. Його слова були поналиті мудрістю глибокої призадуми. Вони ж бо були словами людини, наповненої Духом Святим, словами Пророка і Предтечі, словами цієї людини, до якої сам Ісус Христос прийшов був охреститися, словами Хрестителя...

І варто призадуматися над тим, чого саме навчав Іван Хреститель на самому початку своєї діяльності? На що звернув особливішу увагу? Перед якими небезпеками остерігав тодішніх людей, що жили в умовах, які були дуже подібні до теперішніх умовин нашого життя. "Жили в темряві й тіні смертельній". Ждали на спасіння, а не знали, відкіль воно прийде.

Третя глава євангелії від Луки докладно з'ясує нам, на що св. Іван Хреститель в своїй проповіді звертав особливішу увагу. Він клав окремий натиск на три справи, а саме:

1. на віру в Бога, перед яким треба битися в груди і каятися за свої гріхи,
2. на добрі діла, без яких Господь Бог поалить нас, наче полову,
3. на соціальну справедливість між людьми.

Якщо річ іде про віру в Бога та про каяття перед Ним, то не можна забувати про те, що всі чотири євангелисти виразно стверджують, що діяльність св. Івана Предтечі розпочиналася саме зверненням уваги слухачів на ці найважливіші справи життя.

В євангелій від Матея (3, 1 — 2) записано:

— "Тими ж днями приходить Іван Хреститель і проповідує в пустині юдейській та й каже: Покайтеся, бо наблизилося Царство Небесне!"

Св. євангелист Марко в перших стихах пер-

шої глави своєї євангелії каже: “..виступив... Іван, що в пустині хрестив та проповідував хрещення на покаяння — для прощення гріхів”. (Мр. 1, 4). “Він проповідував, кажучи: Вслід за мною іде он Сильніший від мене, що Йому я негідний, нагнувшись, розв'язати ремінці від обув'я Його. Я хрестив вас водою, а Той вас хреститиме Духом Святим”. (Мр. 1, 7 — 8).

В євангелії від Луки початкова діяльність св. Івана Предтечі записана ось так:

— “Він перейшов усю землю йорданську, проповідуючи хрещення покаяння для прощення гріхів” (Лк. 3, 3). А до людей, що приходили в нього хреститися, говорив:

— “Учиніть гідний плід покаяння! І не починайте казати в собі: Маємо батька Авраама (себе, то, що нинішньому кажучи, не покликуйтеся на якісь там свої національні приводи, оправдуючи власне недбалство супроти Бога). Бо кажу вам, що Бог із каменя цього може підняти дітей Авраамові!” (Лк. 3, 7 — 8).

Прегарно ж і лаконічно передає нам змісел Предтечевої діяльності св. апостол і євангеліст Іван. На запит єрусалимських священиків і левитів: — “Хто ти такий?”, св. Іван Хреститель відповідає коротко:..

— “Я — не Христос” (Ів. 1, 20).

Він не присвоює собі ніяких понадлюдських привілеїв, не вважає себе за спасителя народу, а каже ясно коротко:

— “Я — не Христос”.

Якщо ж річ іде про добрі діла, Хрестителеве навчання було зв'язке і надто ясне:

— “Кожне дерево, що доброго плоду не родить, буде зрубане та до огню вкинене” (Лк. 3, 9). “Він (той Сильніший від мене, що гряде) у руці своїй має віячку, — і перечистить свій тік: пшеницю збере до засіків своїх, а полову попалить в огні негасимім” (Лк. 3, 17).

А про соціальну справедливість, оперту на любові ближнього, його проповідь аж надто проречиста:

— “У кого дві сорочки, — нехай дасть немаю-

чому; а хто має поживу, — нехай робить так само” (Лк. 3, 11).

До митників, що питали його, що мають робити, казав:

— “Не стягайте нічого над те, що вам звелено” (Лк. 3, 13).

Воякам говорив:

— “Нікого не кривдьте, ані не оскаржайте фальшиво, вдоволяйтесь платнею своєю” (Лк. 3, 14).

“Тоді кожна людина побачить Боже спасіння” (Лк. 3, 6).

Де ж наші Предтечі?

Де Предтечі нашого часу?

Де Предтечі нашого народу?

Всі ми відчуваємо і всі ми переконані, що щось мусить статися, щось велике в житті і в світі мусить заіснувати, щоб світ, щоб людство й щоби ми самі були врятовані. Витворилася повнота історичного часу й ми стоїмо напередодні великих змін, які повстануть в особистім і в прилюднім житті людини. Без тих змін наше життя стане таке нестерпне і таке страдальне, що година наших народин зависне на самих прокльонах!...

Бо, як каже один відомий католицький письменник і організатор, великий любитель П. Д. Марії, Роберт Маедер, “сьогодні ми вже так далеко, що сатану можемо назвати паном світу. Модерний світ стоїть поза Богом, Христом і Церквою. Сатана сміло може вважати себе душею нашого століття. Модерна преса, мамонізм, безбожні товариства це вуста, що ними Люципер говорить протибожне: Ні! В пануючій соціяльній атеїзмі наших днів де Местр дуже легко пізнав би той сатанічний характер, що, на його погляд, знаменував часи французької революції”.

“Ніякі мирові конференції, ніякі союзи народів не в силі нам дати порядок, добробут і мир. Ми це бачимо тепер на власні очі. Бо “ніхто не може покласти іншої основи, як цю, що вже положена, а вона: Ісус Христос” (1 Кор. 3, 11). Ісус Христос “дорога, правда й життя” (Ів. 14, 6). Всяка мирова політика, що забуває про те, то глупота. Не можна бо керувати людським родом без голови людства! Ні-

коли не можна володарити над людством без Христа-Царя”.

“Нема ніякої політичної мудрости, що мала би право протівитися основним правдам Божого ладу і порядку в світі. Якщо отже, по словам св. ап. Павла, існує такий Божий план, щоби “все, що є на небі й на землі, злучити в Христі, як у голові” (Єф. 1, 10), тоді завданням людської політики має бути те, щоби все, що тільки існує на землі, злучити з Христом, як з головою”.

Та ми тієї злуки, бодай покищо, не бачимо.
Ми бачимо що іншого.

Ми бачимо страшних і безоглядних атеїстів і матеріалістів, які вважають, що єдиним спасінням людства це — комунізм. Вони є всюди. І, як каже один польський письменник, нема такої закутини в світі, де їх не було б. За золото і брилянти підкупили шубравців і лайдаків усього світу. При їх допоміж вмовили в незадоволених і в шалених людей, що вони, і тільки вони, це справжні окличники спасіння і рятунку людства. Вони хитрими і рафінованими способами втовкмачили багатьом і багатьом необачним людям, що вони, і тільки вони, є предтечами щастя, ладу і добра між людьми. Темним і лінивим дуракам і неотесам обіцяли владу над трудодобувими, мудрими й освіченими людьми. Змобілізували всіх спекулянтів і шахраїв, розпусників і злочинників, щоби в ім'я сатани розвалити Боже царство на землі й зісунути людину в темне, тваринне варварство. Їх потуга жажлива, бо люди бувають дуже злі та нікчемні. І нерозумні ці, що їх легкокопують. Дурні ці, що не бачать у них своєї попуби. Бо гриб проїсть і найпрубіші бальки, а ржа понищить і найкращу сталь. Вони ж саме це гриб і ржа християнського світу!”

Де ж наші християнські предтечі?

Де українські християнські предтечі?

Де ті, що по взору св. Івана Хрестителя, безкорисністю власних трудів, жертвою цілого, свого життя, яке провів у верблюжій шкурі, на постійнім приставанні з Богом, споживаючи дикий мід, сарану й корінці, — де ті, що по його взору вели б непримириму боротьбу з найстрашнішим з усіх страшних

матеріалізмів, з доктринальним і практичним матеріалізмом нашого часу, із марксизмом, з комунізмом?

Де між нами ті, що вичувають у собі потребу частого і тісного приставання з Господом Богом? Під час недільної Служби Божої, тоді, коли священник обернеться до вас із келихом Господньої Крови і Тіла та запрохає вас зі страхом Божим та з вірою й любов'ю приступити, погляньте, кільки буде тих, що чують у собі потребу тісного приставання з Господом Богом.

Де ті наші предтечі, що на промадській, суспільній і політичній ділянках нашого прилюдного життя голосно й проречисто, засадничо і програмово, ясно і недвозначно зайняли би безкомпромісові позиції Христа, позиції християнства, позиції св. Католицької Церкви?

Де вони?

Де наші предтечі?

Де українські християнські предтечі?

Де ті "готові люди", що проповідували б віру в Бога, перед яким треба битися в груди і каятися за свої гріхи? Де ті світські апостоли, що проповідували б добрі діла, без яких Господь Бог поपालить нас, наче полову, в огні негасимім? Де ті окличники соціального християнізму, що проповідують християнську соціальну справедливість між людьми? Де ж вони, оті наші предтечі, що проповідували б прихід Божого царства на землю ясно і безкомпромісово, проповідувати б Божу правду не тільки словом, але цілим своїм життям, проповідували б навіть тоді, коли їх голови, так, як голова св. Івана Хрестителя, мали би опинитися на підносі противника?

Пригадую собі в цій хвилині слова що їх Ніцше написав був у кращих хвилинах своєї творчості. Вони звучать:

"Вернися, вернися

До останнього з самотників!..

Всі струмки моїх сліз

Летять до Тебе.

А полум'яність моєї душі

Спалахнула для Тебе.

Вернися —

Мій невідомий Боже! Мій болю!
Моє найостаннє щастя!"
Бийте на тривогу!
Бийте в спалах!
Кричить на всі голоси: рятунку!

На перехрестях і роздоріжжях життєвих трактів словами вашої тривоги, наче трубами, навертайте людей на Божу дорогу, на дорогу Божого миру!

Бо тільки подумайте!

Ви прочитали слова, написані чи не найбільшим моральним злочинником і безбожником наших часів. Вони, що правда, були написані в кращих хвилинах його творчості.

Але ж в цих словах багато більше туті за Богом, як у словах і ділах і в цілому житті не одного з нас!

“ЩО ВИ ДУМАЄТЕ ПРО ХРИСТА?”

“Що ви думаєте про Христа?”

(Мт. 22,42)

Цей запит можна вважати ключевим питанням нашого часу. І від відповіді на це запитання залежен напрям нашої праці і напрям вияву нашого життєвого потенціалу.

— Що ви думаєте про Христа?

— Що ви думаєте про Христа в наших часах, у яких багато мільйонів людей не знають і не хочуть знати Його та не хочуть признати над собою Його владу?

— Що ви думаєте про Христа при тій сьогоднішній шумі життя, що подібен до шуму великої ріки Ефрату, про яку згадує св. євангелист Йоан в своїй апокаліпсі? Він у книзі Об'явлень (9, 14-15) натякує на те, що при тій “великій ріці Ефраті” існують сили, “готові убити третю часть людей”.

— Що ви думаєте про Христа в добі Каїнового братерства, в добі такого братерства між людьми, що потворило живі цвинтарі і придумало ще гірші, ніж поганські, способи катування?

— Що ви думаєте про Христа в часі протиступу науки й техніки, що запродали себе в службу приватному й державному капіталові, а дім щастя сірої людини перемінили в оселок страждання й недостатку?

— Що ви думаєте про Христа тоді, коли цілі сотні мільйонів людей під гаслами соціальної справедливості зазнають просто неймовірної й ніколи нечуваної соціальної кривди?

Наші роки це часи панування безпримірної логіки й облуди. Багато цьогочасних середовищ людського життя це просто селища безсоромної брехні. Цю брехню назвали спасительною тому, що вона, мовляв, спасає від голоду й в'язниці. Але ж вона не спасає людину від ганьби й осоруги, а тимпаче не спасає її від Божої кари. І люди, виморені цією брехнею, виморені голодом правди, попадають у якусь тугу, що не хоче хотіти, попадають в певен рід умової неподвижності. Вони бачуть це чисти-

лице, в яке перемінилося людське життя. Бачуть страшні наслідки відпаду людини від Бога. Бачуть руїну сили силенної одиниць, родин і спільнот, що відбилися від Бога. А все таки вони неспроможні здобутися на логіку в своєму думанні й витягнути належні заключення з такого стану речей.

Нинішня людина незгармонізована в собі. Забракло в ній гармонії між любов'ю, жертвою й перемаганням себе. А нема в ній цієї гармонії тому, що забракло в ній самої любови, самої жертви, самого перемагання себе. Бо щоби перемагати самого себе, щоби здобутися на жертву з любови до якоїсь справи чи до якоїсь ідеї або особи, треба передусім мати чесноту. А чесноту під цей час дехто вважає неприродним нахилом, тоді, коли деякі люди, навпаки, неприродні нахили вважають за чесноти.

Як же ж гірко брешуть над нами сьогоднішні поетові слова:

“Мій Боже милий! Як то мало
Святих людей на світі стало!”

Святих людей на світі замало! Небагато їх тому, що святість це найтрудніша справа. Святість це найвищий, бо духовий, ступінь життєвого героїзму. Це вислід довгої й непримиримої боротьби з самим собою та з грішним оточенням. Це велика ласка Бога, великий дар Божий, що його треба заскарбити і заслужити собі впертою й наполегливою працею над удосконаленням самого себе. Засобами тієї праці це передусім молитва, часте приставання з Богом, тісне об'єднання душі з тим усім, що зв'язане з Богом та з Його святою Церквою, докладне зберігання Божих заповідей.

І якщо хтонебудь запитав би нас про те, що нашому народові під цю пору “найбільш на потребу”, що йому найпотрібніше, то наша розумна відповідь мусіла би бути тільки одна:

— Під цю пору нашому народові найпотрібніші — святі люди!

Бо наш нарід в своїй масі ніяк не гірший від будь-якого наймогутнішого народу в світі Йому тільки потрібні добрі та чесні провідники! А святі люди це — сіль народу. Це той первень провідної верстви, що не дає їй розкладатися й творить протидію на

розпад християнських, а тимсамим і громадянських, чеснот в народі.

Якщо тут мова про святість людини, то це не значить, що поняття святости однозначне з поняттям безгрішности. Бо саме найсвятіші люди звичайно вважали себе за грішників. Зате вони безуважно і наполегливо змагали до власної досконалости, змагали до святости. І вся велич та сила людей, що їх називаємо святими, коріниться власне в їх шляхетному, впертому й наполегливому змаганні до вершин совершенства.

Для таких людей каяття за гріхи це не тільки саме розгрішення, а передусім змаг за своє власне відродження, боротьба за внутрішню правду свого життя і за чистоту тіла й душі, за чистоту життєвих ідеалів, за почуття обов'язковости, законности й відповідальности.

Життя цих людей це не дике поле, на якому можуть виводитися бур'яни й будячча. Їх життя це передусім боротьба за перемогу себе, це праця над собою, важкий труд над виробленням і вдосконаленням самого себе. Це праця над власною душею, що в ній, наче золота штаба, має заблиснути непохитність скристалізованого характеру!

А тимчасом модерний світ повен содомітів, подібних до розпусних мешканців біблійної Содоми, спаленої сіркою й вогнем за гріхи. І бачимо довкруги себе прояви якоїсь дивовижної зоантропії, прояви хворобливого помішання елементів людяности з первнями bestійности в людині, прояви якогось екзистенціального бастардизму.

Якими ж правдивими видаються бути слова одного з наших сучасних письменників, що з глибини свого наболілого серця кинув оклик:

— “Народе без щіди і шляху, скільки твоїх людей замінилося в кормові проводи!”

А скільки наших людей перетворилося в безвірків, шахраїв, брехунів і розпусників! Невже ж ми змагаємо до цього, щоби наша нація, що з прадідівських часів, впродовж одного тисячоліття, була глибоко релігійною й культурною, перетворилась в безбожну й шахрайську націю?

Не забуваймо ж про те, що, як каже один

публіцист, “сьогоднішня культура звелася з кваліта- тивної на квантитативну”! В нашім існувані та в на- шім розвитку зникає духовий первень. Ми виснаже- ні шаленим темпом матеріальної культури. Ми ніби автомати на коліщатках, колесах і крилах. Ми — сліпці, оточені темрявою духової нужди.

І серед цієї темряви кожен з нас повинен за- питати самого себе, що він думає про Христа.

— “Що ви думаєте про Христа?”

І кожен, хто здорово міркує і ясно бачить іс- тоту наших днів, кожен, хто творчо реагує на те, що діється довкруги нього, цей твердо відповість:

— Христос — це не тільки друга Особа Божа, Син Божий, що в 33 році нової ери вмер на хресті за спасіння людства і за спасіння кожного з нас, —

— Христос — це не тільки Основник Вселен- ської Церкви, яка вершить і вершитиме діло спасін- ня людського роду аж до суднього дня, —

— Христос — це не тільки Цар неба і землі, Володар всієї вселенної і “наріжний камінь” всякої суспільної побудови, що без цього “краєугольного фундаменту” це будова на піску, — але.

— Христос це початок і кінець, це альфа і омега в особистих і суспільних розрахунках нашого життя! Без цієї альфи й омеги не буде що підкласти під відродини нашого народу! Тому справжнє рісорд- жіменто народу без Христа, без віри в Христа, без віри в Його божество і в божественність Його науки й Церкви — неможлива! Наше рісорджіменто без Христа — безвиглядне! Відродини українського на- роду без Христа — безнадійні!

Санація застрашливої дійсности в нашій батьків- щині без дійственого християнізму це мрія відру- баної голови. Всебічно впорядкувати життя нашого народу в майбутньому без духових, моральних і культурних принципів християнської релігії це по- над усякий сумнів річ просто нездійсненна.

Тимто Ісус Христос це наш Бог і Спаситель, наш Учитель і Відкупитель, альфа й омега нашого особистого і збірного існування. Воскреситель усього, що в нас і серед нас в розпаді й упадку, Відновитель усього, що в нашім житті заснітилося і заков'язло!

На Нього, на Його Матінку, Пречисту Діву Марію,

і на Його святу Церкву покладаємо єдину нашу неоманну надію. І не на кого іншого, тільки передусім на Нього, покладаємося в наших надіях на щастя нашого народу. “Бо нема під сонцем іншого імени, що нам ми могли би спасти себе” й наш нарізд, “тільки ім'я Господа нашого, Ісуса Христа”.

УКРАЇНСЬКІ ХРЕСТОНОСЦІ

“Слово про хрест для нас, що спасаємося, — сила Божя!”

(1 Кор. 1. 18)

Можна сподіватися, що в майбутньому український нарід в особливий спосіб святкуватиме празник Воздвиження Чесного і Животворного Хреста Господнього. Бо з цим празником він лучитиме цей воздвиг хреста що заіснує на руїнах нашої батьківщини. А цей воздвиг мусить заіснувати, якщо наш нарід має зажити вільним хазяїном на своїй землі. Без цього воздвигу слово про вільне хазяїнування на рідній землі буде таким порожнім звуком, яким під цей час буває там слово про вільне визнання Розп'ятого на хресті.

Слово про хрест це слово про те спасальне Дерево, що на ньому доконалася кривава жертва Божого Сина за спасіння людства. Це слово про два дерев'яні, навхрест складені рамена, що є символом нашого найвищого ідеалу, символом християнізму, символом нашої віри в божество Ісуса Христа і в божественні основи Христової Церкви.

Сам же Христос про цей наш найдорожчий символ сказав ось що:

— “Коли хтось хоче йти за мною, нехай зречеться себе самого, візьми хрест свій і йде за мною” (Мат. 16. 24).

Ці слова виразно свідчать про те, що хто хоче йти за Христом, хто хоче наслідувати Його, мусить бути — хрестоносцем!

* * *

Хрестоносці це лицарі, що в середньовіччі (1095-1270) йшли багатьома походами з Західної Європи на Схід відбивати Святу Землю зпід влади мхаммедан. Вони намагалися замість ісламського півмісяця в Єрусалимі побачити Святий Хрест.

На цьому місці нема потреби в окремих спосіб підкреслювати причини й наслідки цих походів. Варте варто з притиском підмітити той релігійний ентузіязм, що викликав ці походи і спрямував у їх ряди найкращих синів середньовіччя. А варто звер-

нути увагу на нього саме тому, що в наших часах і в умовах нашого національного життя без цього релігійного ентузіазму всі наші збірні надії й сподіванки залишаться несповненими. Без нього всі інші запали й ентузіязми обернуться в спалахи солом'яних огнів.

Бо існує одна незрушима теза нашої дійсності: "Слово про хрест нам, що спасаємося, сила Божя" (1 Кор. 1, 18). (Духові й моральні румовища на нашій батьківщині може перемінити в могутню і міцну побудову тільки та сила, що береться при спасальнім дереві чесного і животворного хреста).

Навпроти цієї тези стоїть страшна антитеза нашої дійсності:

"Слово про хрест — глупота тим, що погибають" (1 Кор. 1, 18). (Без цієї хресної сили нема іншої творчої потуги, що могла б побороти і перемогти духовий і моральний розклад, спричинений безбожними доктринами наших часів, а зокрема доктриною комунізму).

Тимто: без новітніх українських хрестоносців, що цією хресною силою (силою цього могутнього чинника, що за свій символ прибрав собі чесний і животворний хрест себто силою християнізму, силою Божою) відроджували би й відбудовали би життя на нашій батьківщині — не буде ніяких відродін. І тоді з неминучою послідовністю те, що прийде, буде багатогірше і страшніше від цього, що є і що було.

Нам треба новітніх українських хрестоносців!

Ці наші новочасні лицарі прийняли би почесну назву хрестоносців передусім тому, що вони насправді пішли би організованим, передусім духовим, походом на рідний Схід, щоб на місці комуністичної звізди поставити знамено християнства. Вони пішли би на свою батьківщину наново застромити на київських горах зневажений святоандріївський хрест. Бо вони були би глибоко переконані про те, що хрест це символ тієї моральної сили, яка єдина спроможна завести основний лад і порядок в особистому житті нашої людини і в прилюдному житті всієї нашої національної спільноти.

Ці наші модерні лицарі носитимуть почесну назву хрестоносців ще й тому, що найдорожчий сим-

вол своїх національних аспірацій, тризуб, вивершуватимуть святоволодимирівським хрестом. А вивершуватимуть тризуб хрестом не тому, що він є знаком партійних тенденцій якоїсь там групи земляків. Вони робитимуть це з тієї причини, що святоволодимирівський хрест на тризубі це вияв задушевних туг багатьох десятків поколінь нашого народу! до часне вивершувати вічним, в смертнім закоріювати безсмертне, людське вінчати Божим!

Ці наші рідні герої, що прядуть, носитимуть почесну назву хрестоносців ще й тому, що вони, згідно з евангелією, відречуться самих себе, візьмуть на себе хрест жертвенних терпінь та й підуть за Ісусом Христом тим шляхом, що веде на Голготу, тим шляхом, що прокладений крізь важкі страждання й кінчається розп'яттям, але кінець-кінцем він таки осяяний світлом радісного Воскресіння!

Вони не тільки говоритимуть гарні слова про хрест і не тільки завершуватимуть хрестами рукояті своїх мечів. Вони всією душею зрозуміють, що хрест це теж перехрестя Божої волі з людською волею. Вони пізнають, що тільки та людина є правжнім хрестоносцем, яка на те перехрестя розігне саму себе. Вони зрозуміють, що правдивий хрестоносець мусить забути про себе, відректися себе, позбутися егоцентризму, пожертвувати себе за своїх ближніх, а передусім найближчих. І щоднини та щохвилини вмиратимуть на те, щоби жити і конатимуть та страждатимуть на те, щоби своїми стражданнями й жертвами окупити життя і щастя для себе і для своїх рідних, а передусім найрідніших.

У їх душах розжевиться справжній релігійний ентузіязм. Але цей ентузіязм не буде тільки почуванням, він не буде тільки виявом і наказом почування. Бо наказ почування обертає в нівець та розганяє з вітрами лопіку життя. Їх ентузіязм буде теж виявом глибоких переконань, що безустанно діятимуть у них і як розумові спонуки до наполегливої й чесноі праці та до віри в її успіх.

Ці новочасні українські хрестоносці будуть передусім

1. ЛИЦАРЯМИ СВ. ДУХА

“Не з крові, ані з пожадлиности тіла” (Ів. 1, 13) братимуться їх почини й родитимуться їх ідеї та діла. Вони братимуться від св. Духа, що виявить їм усю правду “про гріх і про суд” (Ів. 16, 8). В світлі цієї правди вони пізнають, що ніякий гріх у житті не минає безслідно та що кожен чин людини й людської збірноти паде на терези справедливого суду. І св. Дух, Джерело правди, Утішитель і Просвітитель, напоумить їх на розстайних шляхах життя і сохранив їх перед суворою карою за беззаконня.

Він навчить їх відважно підіймати меч проти всякого безправ'я і захищати ним закон та кожне потоптане право, боронити кожну загроженою невинність, кожну скривджену людину і кожну знехтовану шляхетність життя.

І цей св. Дух, що є вихром любови, навчить їх жити з любов'ю в душі та з теплою усмішкою на вустах навіть тоді, коли оточення буде таке сумне й трагічне, що над ним захочеться тільки плакати.

І тоді, коли вороги Божої правди на землі творитимуть орден ненависти, вони створять чин, що назветься: чином вихру св. Духа!

Ці українські хрестоносці будуть:

2. МАРІЙСЬКИМИ ЛИЦАРЯМИ

А лицарі Марії — це шляхетні, чисті, вибрані люди.

Це люди зі шляхетними намірами своїх діянь та зі шляхетними підходами до всіх практичних і теоретичних проблем життя.

Це люди з чистими душами, з чистими серцями та з чистими руками.

Це люди без стадних прикмет у своїй душі, без страху перед масою, без вічних вагань у своєму поступованні, без паніки в обличчі невдач, без жаху перед благородним ризиком тоді, коли цього ризикування треба. Це раса вибраних людей, це марійська раса!

Це племено Марії, що поклато собі за завдан-

ня відродити розбещене життя новочасних поган лицарським етосом марійського культу.

Ці новочасні українські хрестоносці будуть

3. ВЕРШНИКАМИ ДУХОВОГО ЖИТТЯ

Це не будуть плазуни, що повзають по низах життя та кохаються в щілинах та розколинах дійсності. Це будуть вершники духового життя з випростованими й твердими хребтами та зі стременими в своїх життєвих рейдах.

Це будуть подвижники духа й оборонці закону духа. Закон тіла в їх світогляді та в їх житті завжди буде підчинений заповіді духа. А манитимуть їх тільки кичері й верхи, а не провалля і пропадні віку.

Бо вони будуть — вершники життя!

Вони будуть ці наші апокаліптичні їзди, що підуть у велику боротьбу:

— за Боже царство на землі, а передусім у нашій батьківщині, —

— за воздвиг чесного й животворного хреста в нашій рідній країні, що в ній цей хрест збещещений і зневажений, —

— за те, щоби єдиним маштом на всі прапори нашого особистого і прилюдного життя було спасальне дерево хреста, —

за честь і славу Того, що перед дев'ятнадцятьма віками був прибитий до хреста! Бо немає під сонцем ніякого іншого імені, що ним ми могли би спасти самих себе і свою батьківщину, тільки ім'я Господа нашого, Ісуса Христа, що був першим хрестоносцем на землі і першим дав себе на хрест прибити!

“ПІДІЙМІТЬ ЗНАМЕНО ВОЄННЕ НА ВАВИЛОН!..”

Підійміть знамено воєнне на Вавилон..., а Бог поверне його у ніщо, як Содому й Гоморру!

(Іс. 13, 2)

Кажуть люди, що над українським народом висить нещастя. Але прометейське борсання цього народу зі своїм нещастям викликає в нашій душі благословенну візію тих часів, у яких, по словам Господа нашого, Ісуса Христа, смуток його нещастя переміниться в радіщі щастя. Бо хоч нераз декому могло би здаватися, що національний корабель цього народу завмер на скрипі ланцюгів неволі, а його надія втопилася в Йордані виплаканих сліз і пролітої криві, брязкіт цих ланцюгів не ошелешив маси, а в Йордані його крові і сліз совершається нове хрещення України.

Наш божественний Учитель, Ісус Христос, по своєму хрещенні сорок днів пробув у пустині, забутий людьми, спокушуваний духом злоби і зневіри, дияволом. Дух темряви спокушав Його видивом хліба серед голоду, намовляв Його кинутися з вежі на землю, вповаючи на поміч небесного Вітця, манив Його примарами земної влади під умовою, що зрадить своє високе післанництво. Та ці спокуси не зламали Божого Сина.

Наша батьківщина під цей час це одна велика руїна. Вороги перетворили її в матеріяльну і моральну пустиню. В цій пустині живе нарід, спокушуваний видивами хліба серед голоду, спокушуваний нерозумним упованням на Божу поміч без уваги на те, що Бог помагає тільки тим, що на цю поміч заслужили, спокушуваний приманами земних благ під умовою зради свого високого національного післанництва.

Але ми глибоко переконані в цьому, що ті спокуси остануть безуспішними. Ми віримо, що мерзотна істотність безбожництва не продістанеться в стрижні українського народу. І не піде він в ідолохвальну службу до тих, що спекулюють його тілом, кров'ю і духом. І не захникає на своєму тернистому

шляху, не подається перед прокльоном сумніву, не перестане вірити в вічне життя і в Небесне Царство. Ми твердо покладаємо надію на те, що його сини не перестануть бути слугами духових високостей і радше згинуть у змаганні до великого, ніж підуть у спрощенні й запроданні християнських спасальних ідей.

Св. ап. Павло в листі до колоссян каже:

“З Ним ви разом також воскресли, вірою в силу Бога”. (2. 12).

“Вкорінені в Ньому, збудовані на Ньому і зміцнені в цій вірі. (2. 7).

“Дивлюся з радістю на порядок у вас, та твердість вашої віри у Христа”, (2. 5).

Наша віра в невичерпану силу українського народу, наша віра в незламність українського духа, наша віра в воскресну майбутність української нації нероздільно зв'язана з нашою вірою в міць Бога. Вона невіддільна від нашої віри в Божу справедливість та в Божу опіку над нами. Бо цей історичний скривавлений шлях, що ним іде наш народ у віки, це царственний шлях самого Христа на Голготу. Бог їмне нашу національну субстанцію раменами історичних трагізмів не надармо. Бо якщо життя цілих поколінь народу обумовлене важкими досвідами і пробами, то це знак, що він хоче викресати з нас полумні вогні й пожежі духа. Він хоче запалити нами світ, що потахає в холодах матеріалізму. Він хоче з нашого безсилля вим'яти пламенну міць життя, вкоріненого в Бозі.

Тимто в тіні Божого Маєстату виростає маєстат української християнської нації. Це маєстат страдальної нації, що, не вважаючи на пекельні зазіхання й гонення з боку безбожників, потрапила залишитися таки християнською. Стиль її життя таки релігійний, без огляду на це, що форми цього життя в багатьох випадках і відношеннях понівечені пропагандою безбожництва.

Ясно і з притиском треба підкреслити, що сам український народ, як такий, безумовно не менш моральний і прикладний в практичному житті, як будь-який інший, навіть найрелігійніший і найкультурні-

ший, нарід світу. Річ у тому, що цей нарід з самої своєї природи наскрізь релігійний і християнський. Зміст його життя такий багатий у блага і притаманності справжнього природного християнізму, що з великою правдоподібністю в найближчих десятиліттях треба сподіватися могутніх моральних всенародних відродін в Україні. Треба теж покладати надію на те, що невдовзі передові люди українського збірного життя зрозуміють правду про велике історичне післанництво українського народу. Вони вкінці таки переконаються, що природна релігійність, природний християнізм це найспонтанніша, наймогутніша і найреальніша сила українського народу. А цю силу треба охопити міцною церковною організацією, а водночас треба воздвигнути її в висоту історичного післанництва нації. Її треба висунути на чоло провіденціяльних завдань українського народу, як чинник відродження і переродження зматеріалізованого і виродженого життя людини наших часів.

Бо на всьому широкому світі нема ніодного народу, що так докорінно й доглибинно пізнав би страхіття людського існування в пеклі всестороннього безбожества, як український нарід. Бо ніодин сьогочасний нарід в обороні християнських традицій своїх предків не пройшов крізь таку страшну каторгу мучеництва, як український нарід. Ніодному сучасному народові в світі впродовж цілої історії людства не випирали з серця Бога в такий ганебний, в такий рафінований і в такий жорстокий спосіб, як українському народові. Тому й ніодин нарід в світі не потрапить так вірно оцінити значення релігійної віри в особистому й прилюдному житті, як оцінить її скривавлений український нарід.

Людині, що декілька років жила в большевицькїм царстві безбожного сатрапа, моторошно стає на душі при читанні 68. псалми, в якій м. ін. наводяться й такі слова:

— “Я загруз у болоті глибокім і нема на чому стати.”

Правдивість цих слів просто паралізує душу. Ця справжність така очевидна, що аж болюча, аж галюча, аж ошломлююча. Бо ніхто інший, тільки ті, що побували в нашій батьківщині підчас хаосу

безшабашного й воюючого атеїзму, не потрапить так ясно зрозуміти, що без віри в Бога, без тих моральних сил, що беруться при Бозі, нарід загрузне в болоті великім. І не матиме на чому непохитно стати й оперти свої побудови. І тоді заїснує в народі розкол і крамола. Забракне в ньому об'єднувальної сили. Не стане в ньому цього спільного духового знаменника, над яким і на яким можуть існувати всякі види моральних ієрархій і суспільних ступенювань життя. І тоді всякій посторонній, а зокрема державній, погузі легко поневолити нарід і тримати його в карбах.

Грішний, біблійний Вавилон тримав колись у таких карбах поневолені народи старовинних часів. Цей Вавилон в аспекті св. Писання Старого Завіту це

1. символ такої цьогосвітньої державної потуги, яка поневолює народи,
2. символ людської гордості, що опрокидує Бога і
3. символ непорозуміння між людьми при побудовах життя.

Підійміть же воєнне знамено на — Вавилон!

Підіймім знамено боротьби на Вавилон. а "Бог поверне його у ніщо, як Содому й Гоморру!"

Підіймім воєнне знамено на всіх тих, що опрокидують Бога! На всіх тих, що, засліплені власною гордістю, хотіли би сягати вершин днів без Вершителя життя!

Підіймім знамено боротьби з ними!

Бо вони будують між нами вавилонські вежі, що не тільки не будуть побудовані, але розваляться. І тоді своїми руїнами готові розчавити щастя нашого народу.

Підіймім знамено хрестоносного походу й змагу:

за християнську духовість українського народу,

за його моральну силу,

за його християнську поставу до життя.

за його дівінізацію.

за возлеит чесного й животоносного Хреста на наших вілних землях і

за те, щоб Бог повернув модерний Вавилон у ніщо, як Содому й Гоморру!

ЗА РЕНЕСАНС УКРАЇНСЬКОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ А НЕ АЗИЯТСЬКОЇ ДУХОВОСТІ!

“...На землі ці знамена: кров,
вогонь, і курява диму”.

(Дії 2, 19)

В день П'ятдесятниці апостоли однодушно знаходилися в одному д'ємі. В тїм над домом счинилася раптова шумлива буря, а над головами апостолів явилися огненні язики. І під видом цих огнених язиків на апостолів зійшов св. Дух. Сила св. Духа переїніла внутрішню наставу апостолів, перетворила їх із боязливих слабодухів у відважних подвижників правди. Вони, переповнені св. Духом, почали промовляти до народу, що на зчинений гомін юрбами зібрався перед домом, усякими мовами й нарїччями. Слухачі чудувалися й дивувалися, вважаючи, що апостоли повпивалися молодим вином. Та апостол Петро, що підніс свій голос, пояснив зібраному народові, що вони не п'яні, тільки св. Дух, що зійшов на них, дав їм дар говорити різними мовами. І він почав проповідати Боже слово. Тї, що прийняли його слово (а було їх зо три тисячі), того ж дня охрестилися.

Таким робом Христова Церква, що до цього часу мала тільки невеличкий гурток вірних, підсилилася. Скрїпилося Боже царство на землі, основане Ісусом Христом на те, щоби в ньому аж до кінця світу совершалася діло спасіння людського роду.

Знаменами цього Божого царства на землі це: Кров, і вогонь, і курява диму.

Кров Спасителя, що вмер на хресті, цементує християн в одну неподолану промаду подвижників вічної правди в минушому житті.

Вогонь св. Духа розпалює в християнських душах любов, підсичує запал до боротьби за безсмертні цінності життя.

Курява кадильного диму, що тремтить над вїттарями, зображує настрій людських молитов. Цей настрій, щоправда, часто хиткий і розвійний, але ж який він ніжний, теплий і ароматний!

Але ж знаменами цих оточень, у яких перебуваємо, знаменами цих середовищ, у яких живемо, знаменами цих спільнот, які творимо, під цей час теж: кров, огонь і курява диму! Вся наша батьківщина в наші часи це: кров, огонь і курява диму! В наші часи, Тоді, коли під покришкою ліквідації останніх оборонних сил нашого народу відбувається страшна, кривава розправа з його найкращим синами й доньками, кров, огонь і курява диму це евангелійні знамена його судьби.

Кров, у якій впродовж останніх десятиліть захлиснулися і втопилися мільйони українського населення!

Вогонь, що попалив наші міста і села, наші домівства й семейні притулки, надбанья наших батьків, кривавицю наших рук!

Курява димів над нашими рідними згарищами і курява мандрівних порохів над тими дорогами, що ними колони різних збройних сил відбували марші, над тими путями, що ними котилося до нас горе і безталання, над тими шляхами, що ними втікали сотні тисячів нашого народу, свої рідні пороги кидаючи і пристановища в непривітних чужинах шукаючи;

А крім цього треба собі сказати смілу правду в вічі:

— Наша отчизна в останніх десятиліттях перетворилася в батьківщину матеріалістичного мороку! Доктринальний і практичний матеріалізм прожер мільйони української молоді, що забула про св. Духа, не знає св. Духа, не хоче св. Духа. Це, що та молодь зове духовим, не походить від св. Духа. Там під цією назвою розуміють комплекс мозкових функцій, комплекс життєвих заінтересувань про речі, які, що правда, не підпадають під безпосереднє змисловне пізнання, але вони не мають нічого спільного з нашим поняттям духовости з християнським поняттям духовости. Це, що та молодь зове духовим, не має нічого спільного ні з безсмертною душею, ні зі св. Духом!

А навіть тут, на еміграції, ми бачимо наших людей з голосними іменами політиків, письменників, критиків і літературознавців, що завзялися за всяку

ціну відродити нову відміну матеріалізму, т. зв. український матеріалізм. Вичуваємо новий нахлин матеріалістичної думки в наше суспільне й літературне життя. Виглядає так, начеби ці люди забули про страшний, кривавий, матеріалістичний експеримент над живим тілом нашого народу, що в трьох останніх десятиках років заплатив за цей нелюдський досвід над собою смертю багатьох мільйонів своїх найкращих дітей. Одинока потіха, якою ми маємо задоволитися, та, що цей матеріалістичний експеримент на нашій народі цим разом робитимуть не чужі матеріалістичні фанатики і доктринери, а свої власні, українські!

Та для нас, християн, це — ніяка потіха!

Для нас це жалюгідне розчарування, яке підказує нам твердити, що багатьох наших людей історія нічого не навчила, що вони — непоправні розхристанці нашого зматеріялизованого часу, того часу, що своїм ідеалом зробив: машину, фабрику, техніку, матерію!

Але ми, християни, віримо в св. Духа!

Ми покладаємо надію на душу нашої людини, на відродити тієї душі, на збірну духовість народу, що буде справжньою, християнською духовістю! Вона остане традиційною духовістю українських християн, що приймуть у свої душі та в своє життя св. Духа. І повні ласки та повні дарів св. Духа підуть вони одуховити зматеріялизоване життя рідних оточень і обновити духовість народу, спантеличеного матеріалізмом. Вони стануть подвижниками українського християнського, а не азійського ренесансу.

Бо за український християнський, а не азійський, ренесанс ми боремося й будемо боротися! За царство св. Духа на нашій батьківщині, а не за царство матеріалістичних ідолів, придуманих безбожними політиками, критиками і літераторами!

* * *

Знаменами українського азійського ренесансу теж кров, огонь і курява диму. Але приверженці цього азійського ренесансу мають інший аспект на ці знамена, ніж ми, подвижники українського християнського ренесансу.

Азіятський ренесанс це месіянстична ідея деяких українських провідних людей, що їх дехто називає українськими культурними імперіялістами. Але цей імперіялізм, про який вони думають, насправді дешевенький і аж надто неімперіялістичний. Бо вони хотіли би перетворити Україну в центр визволених народів азійського Сходу. Та для цього перетворення потрібна нова українська європейська інтелігенція. При виховуванні цієї нової інтелігенції треба, мовляв, користуватися не тільки технічними засобами з Європи, але, як казав Микола Хвильовий, треба взяти з Заходу ще “щось серйозніше”. Що ж це таке те “серйозніше”? Невже — християнської ідеї?

Якщо хочете знати, яку вагу творець концепції про азіятський ренесанс, Микола Хвильовий, прикладає християнським ідеям, прочитайте собі його книжечку п. н. “По барвінківському райові”, видану, в Харкові 1930 р., отже: на три роки перед трагічно смертю автора. В цій книжечці на ст. 40—45 описане палення ікон у селі Курульці, барвінківського району, на Слобожанщині. Микола Хвильовий був приявний при цій дивовижній ексекуції над іконами, про яку дослівно пише ось що:

— “Із 4700 зібраних ікон курульчани вирішили, здається, тисячі півтори-дві віддати вогневі, а рештою будуть опалювати свої сельбуд та школу. Це, на мій погляд, досить розумне вирішення.

“... Боги двох тисячоліть, ті боги, що їм сотні років вклонялися темні, залякані хутори і села — вклонялися уперто, фанатично, до тупого забуття, ті боги, що на протязі багатьох століть допомагали визискувачам дурити затурканих, обідраних людей, ті боги, що так люто ворогували з найгуманнішою й найлюдянішою із всіх революцій — з революцією октябрських днів, ті боги на сьогодні лежали під ногами вільного товпу.

“... чуда нема і чуда не буде. Нікчемні дошки з образами “святого боженьки” безсилі щось зробити, як безсилий і той, що його писали колись з великої літери і що його, як тепер побачили цілі хутори і села, ніколи й не було.

“Налетів вітер. Рвонув... Хтось чиркнув сір-

ника... Легенько затріщало... Ще затріщало... Тріщить...

“...Свистить вітер в дзвінниці старій зачиневої церкви, що тягнеться до неба своїм хрестоспином і полохливо озирається навкруги. Не втече й вона церква. Скоро їй курульчани дадуть раду. От як тільки робітничо-селянський парламент затвердить відповідну постанову — стане на місці “святого” престолу якийсь природознавець і узнають курульчани, яку велику справу сьогодні зробили вони”..

Дальші сторінки цього опису не наводжу, бо вони ще драстичніші та своєю богохульністю могли би ще більше задраснути наші найсвятіші релігійні почуття. Та невже автор цього опису, що водночас є творцем концепції про український азійський ренесанс, під поняттям “щось серйозніше”, що мало би перевиховати українську інтелігенцію та весь народ, розумів християнські ідеї? Невже при такій його поставі до найбільших святощів людства може бути мова про місце на християнізм у його концепції?

Про християнські ідеї в його азійській концепції нема що й згадувати. Тим “серйознішим” чинником перевиховання української інтелігенції мала би бути, мовляв, агресивна, динамічна духовість Заходу, тільки, борони Боже, не християнська духовість! Яким же робом духовість Заходу мала би бути динамічна й агресивна без християнських стрижнів у собі, це інша справа. Та одна ясне: річ іде про те, щоби з Заходу перехопити не безсмертні, християнські (первні) європейської духовості, але тільки матеріялістичні й цивілізаційні елементи західної культури. Іншими словами: матеріялізм на Україні треба перелицювати! І його — перелицюють!

Знаменами тієї трагічної української трагедії: кров, огонь і курява диму!

Кров багатьох українських талановитих людей, що, зведені демонізмом матеріялістичної доктрини, опинилися на бездоріжжях судби. І тільки тому, що збилися з офіційних рейок матеріялізму, заплатили за це власними головами і власною кров'ю.

Крім цієї змарнованої крові вогонь, у якому горіли Божі храми й ікони, та курява диму над ними — це знамена азіатського ренесансу на Україні.

* * *

В теперішній, зматеріалізованій Америці зарисовується поважна реакція на добу заперечень християнських ідей. Виразним і безкомпромісовим подвизником християнізму на політичній площині це — Джон Форстер Даллес, дорадник міністра закордонних справ Маршала з боку республіканської партії. Він твердить, що ні політична, ні мілітарна проти постава американського світу комунізму не ввінчається успіхом без такої ж протипостави на ідейній площині. Тому в боротьбі з комунізмом треба класти головний натиск на маніфестацію релігійних переконань, на християнізм. Питання особистої свободи буде розв'язане щойно тоді, коли люди вважатимуть себе Божими дітьми. А перевага зброї в цій світовій розрахунку, який розпочався між світом комуністичних доктрин і світом християнства, матиме тільки другорядне, додаткове значення.

Також у найновішій американській літературі по добі заперечення християнізму наспіває доба релігійних настроїв. Ці настрої стають щораз виразнішими. Не тільки підсвідоме і позасвідоме, але теж свідоме прагнення віри охоплює щораз ширші круги американських письменників (Гемінгвей, Гакелі, Річард Ллевеллін, Бетті Сміс, Джон Герсі, Джон Стейнбек та інші). І то саме тоді, коли в нас творів Аркадія Любченка п. н. “Вертеп”, що є синтезом наскрізь матеріялістичного світогляду, деякі критики (МУР І. альманах, ст. 155) приписують значення Дантової “Божественної Комедії” чи Гетового “Фавста”. А надобавок зазначають, що “система українського матеріялістичного світогляду річ цілком можлива і, отже, боротьба за український світогляд зовсім не означає боротьбу з матеріялізмом за всяку ціну”.

Австрійський письменник Франц Верфель, творець доби в експресіоністичнім театрі й літературі, перед своєю смертю († 26. VIII. 1945) видав був “Послання до німецького народу”. В цім посланні з гріхим докором заявив, що в німецькім народі, крім од-

ного священика Німеллера, “не найшовся ніодин окремих муж, що боявся б більше Бога, ніж Гестапо”. Цей докір, докруги якого в німецькій пресі вив’язалася цікава полеміка, переборщений, не вважаючи на це, що винайдені акти процесу навіть самого Німеллера, як кажуть, ставлять у тінь слабодухости.

Та в зв’язку з цією полемікою нас цікавить один факт: чи міг би хтонебудь з розумних людей кинути такий докір у бік нашого народу? Ми глибоко впевнені в цьому, що ніхто з розумних людей не може кинути такого докору, на адресу українців. Бо сотні священиків, що враз зі своїми єпископами залишилися з народом на своїх місцях, наражаючи себе на страшні, довгі й смертельні переслідування, все таки боялися Бога більше, ніж енкаведистів. Тисячі й тисячі наших молодих людей, що впродовж довгих років, день-у-день, заглядали смерті в вічі й вели непримиримому підпілну й запілну та фронтову боротьбу з ширителями матеріалізму, безбожності й моральної смерті, все таки, бодай у більшості випадків, боялися Бога більше, ніж усяких гепістів, чекістів, гестапівців та енкаведистів. Затиснуті зуби багатьох і багатьох наших покатованих та псмордованих людей у тюрмах, в’язницях та концетраційних лагерах свідчать, що ці люди, бодай у більшості випадків, все таки боялися Бога більш, ніж гестапівців та енкаведистів.

Наш нарід страждав за християнську духовість свого життя. Наш нарід за цю духовість склав у жертву не сотні й не тисячі, а мільйони людських існувань! Наш нарід окупив цю духовість ціною безмірного мучеництва своїх найкращих синів і дочок!

Тому всі подвижники українського азійського ренесансу, що так проречисто відчаються від усякого зв’язку з християнством, повинні пам’ятати про те, що гекатомби наших жертв не можуть піти і не підуть намарне. Вони це окуп за український християнський ренесанс! За відродини християнізму в нашій народі! За царство св. Духа на нашій рідній землі!..

Кров наших мучеників, що гинули в безпри-

кладній в історії боротьбі українського духа з найнесимпатичнішою доктриною марксистівського матеріалізму, це перше знамено українського християнського ренесансу.

Вогонь тієї ватри, при якій переслідуваний священник служив Службу Божу переслідуваним боевикам, це друге знамено українського християнського ренесансу.

А курява над тими шляхами, що ними піде народ в остаточний марш до обітваної землі св. Духа, це третє знамено українського християнського ренесансу.

* * *

Тому в наші часи, в часи воюючого доктринального і практичного матеріалізму, і в грядучі часи кристалізації й обнови української духовости, хай не сходять з нашої тямки слова церковної молитви до Бога.

— Занепадає наша сила, занепадає духовна сила в нашому народі. Змилуйся над нами!

— Зміцни наше життя Твоїми святими й божественними законами!

— Очисти нас, Господи, силою Твого Святого Духа!

— Заслони нас святими янголами Твоїми!

— Озброй нас зброєю справедливости!

— Борони нас правдою Твоею!

— Стережи нас силою Твоею!

— Визволи нас від усякої небезпеки!

— Думкам нашим пошли Духа мудрости Твоєї!

— Нашому нерозумові дай Духа розуму!

ЗА НАШЕ МОРАЛЬНЕ ВЗДОРОВЛЕННЯ!

“Моліться один за одного, щоб
вам видужати” (Як. 5, 16)

Ці спільноти й ці середовища наших людей, серед яких живемо, потребують уздоровлення. Їм треба — морального вздоровлення!

Відома річ, що в останнім півстолітті виразно позначилося моральне занепадництво людства. На це склалися різні причини. І цей моральний занепад, що його бачимо довкруги себе, а навіть у собі, можна пояснювати всякими обставинами й умовами. Все ж таки годі заперечити, що він і в особистому і в прилюдному житті людей безумовно існує.

Одним із приводів морального розладу в наших середовищах це те, що сучасне покоління в коротких відтинках свого життя вспіло на власні вічі побачити і на власній шкурі вичути діяння трьох рас. А одному поколінню заважко було витримати й не податися перед наступом з трьох боків: з боку приазійських духових кочовиків, з боку аморальних “надлюдей” та з боку джентлменів, що далекі від слов'янської ментальности. Воно почало ламатися в собі, тимпаче, що обрії його еміграційного життя в нашу пору аж надто безперспективні, а надії на поворот у рідну землю — заков'яли...

І ми бачимо, що християнські тенденції в житті наших скитальців щораз невизначніші. Роль релігії в практичних діях нашого народу, що опинився на еміграції, дедалі незначніша. Сила законів релігійної моралі в його поступовані аж надто обмежена наскрізь матеріялістичними підходами до дійсности. Ціна, яку під цей час численні грекокатолики придають своїй Церкві та її мучеництву, дуже мінлива і часто залежна виключно від політичного вітру. На це можна найти багато гірких прикладів.

Видимо безвиглядну колотнечу в нашому політичному світі.

Не вважаючи на те, що наш нарід заплатив мільйони жертв за жажливі експерименти марксизму в Україні, нам під цей час впадає в вічі щось таке,

як відродини марксизму в нашій суспільстві.

Кажуть, що по всіх середовищах нашого еміграційного життя трапляються наші ж такі люди з причаєними завданнями запроданців і провокаторів. Також усякі люди з іменами й без імен підсуваються під нашу, греко-католицьку, Церкву з усякими прихованими намірами, які, мовляв, приховані тільки тому, що ще не наспів відповідній час.

Статтєве життя по наших таборах краще, ніж у лягерах інших національностей, але воно далеко не без закиду і не без великих побажань.

Форми праці, співжиття і керми в нашій суспільності — дуже спримітивізовані.

Спекуляція, сама по собі в наших умовах вирозуміла, а навіть подекуди морально оправдана, прибрала такі неетичні прикмети й розміри, що згодом готова понівечити цілі тисячі наших громадян.

Найгірша ж річ це такі гробова тиша довкруги самих глибоко релігійних людей. Вони глядять на моральні нетрі нашого життя з болем у своєму серці. Але цей біль, нажаль, не викликає в них активного відруху. Вони творять із себе щось ніби братство неприявних. Їх нема там, де треба, з голосом протесту й перестороги. Вони неприявні при вирішальних діях сучасного еміграційного життя. Релігійна і наскрізь християнська частина скитальців незаступлена в суспільних і політичних представництвах еміграції умандатованими представниками, що відповідали б якості й кількості наших справжніх християн.

Ці релігійні люди ховають у своєму серці ті козирі, які вони могли б внести в безкозирну гру наших днів. А врешті, навіть тоді, коли вони хотіли б ці козирі показати, не мають способу, бо вся ліцензована преса — не в їх руках. Вони не мають ніодного ліцензованого християнського, католицького органу!

В таких умовах треба вслухатися в слова св. ап. Якова: "моліться один за одного, щоб вам уздоровитись!" (Як. 5, 16).

В таких обставинах треба всвідомити собі, що, згідно зі словами св. ап. Павла, і з немоці наша сила візьметься, якщо тільки цю неміч опremo на не-

заламній міцї Божого закону. Бо всі свої спасительні плани впродовж тисячолїть Бог проводив і здійснював передусім немїчними людьми. Він вибирав слабих цього свїту на те, щоби ці слабї впокорювали сильних. І ці слабї, ці нечисленні люди, що зправила були людьми гарячої молитви, оперті на Божий закон, запаленї Божою ласкою, підточували земну силу сильних і ставали рятунком для тих середовищ, для яких були призначенї. Так було тоді, коли Бог “зглянувся на покору слуги своєї” Прєблагословенної Дїви Марїї, так було з убогими й по своєму становї й розумовї нікудишніми апостолами, так теж було з багатьома й багатьома угодниками Божими, що чудотворною немїчню свого християнського життєя чимало разів рятували Церкву й людство від моральної загибелї. Бо Божа ласка без порівняння сильнїша від людськї злоби. І тоді, коли Божа ласка охопить немїч, ми потрапимо не тільки встоєтися на здорових позиціях нашого життєя, але й перекинемося з братства неприязних у спільноту подвижників моральних переродин нашого особистого і прилюдного життєя.

Тому “молимся один за одного, щоби нам уздоровитись!”

ЗА ХРИСТИЯНСЬКУ ПОСТАВУ ДО ЖИТТЯ!

“Ми в труднощах та ми не втрачаємо надії: Нас гонять, та ми не покинуті: Ми повалені, та не знищені: Ми не втрачаємо відваги: хоч наша зовнішня людина занепадає, однак наша внутрішня обновлюється день-у-день”! (2. Кор. 4. 8-10).

Наша зовнішня людина занепадає!

Впродовж останніх десятиліть загинула й гине наша молодь на різних відтинках фронтової, запільної і підпільної боротьби за визволення рідного народу. Ця боротьба велася й ведеться в трудних, а деколи й трагічних, умовах. Часто видавалася вона безвихідною і просто безнадійною. Прапори цієї боротьби скроплені молодю кров'ю українського народу!...

Цією кров'ю побризкані казамати тюрем, підвали в'язниць, стіни концентраційних лягерів, долівки газових камер, лісові стежки і стежини, сховки, видовбані по дебрах і проваллях рідного краю, мідяні полотна житів та золоті простели пшениць на потолочених нивах, всіх шляхи, прокладені на Схід і на Захід, розсипища міст і сіл, що погоріли, всі бранні поля народу, що хоче жити й володарити на своїй землі, як її власник і господар.

Україна наших часів це — розбурхана країна! століття це не країна пісень!... Це не країна, золочена спалахами світанків, загравами безжурних ранків і баграми спокійних вечорів.

Україна наших часів це — розбурхана країна! Це країна шарги і змарги, над якою вовками вие червона завірюха. Це країна без ясних озер склярованої думки. В цих озерах і озерецках, що потворилися під примерклими зорями нашої батьківщини — каламуть! Ці путі, що ними українські молоді ідеалісти, наче левичі, йшли волю добувати, це вже — не кармазинні путі! Це дороги в далекі тайги і заслання, дороги суму, дороги глуму над людиною, дороги до храму без престолів, дороги до при-

сінку муз без муз... Це дороги до страшного, здивавілого матеріялізму!

Магістралі св. Духа в нашій Отчизні залишилися незнайденими. Бо в ній зацарило все те, що св. Духові вороже, противне і навпачне. Все те, що тільки матеріяльне, експериментальне, досвідне і доторкальне. Все те, що не має нічого спільного з християнськими ідеями. Все те, що нашу рідну землю перетворило в батьківщину матеріялістичного мороку!

Наш нарід тримає в руках чорний трунок: келих матеріялістичної отрути. Йому вже перехотілося пити із тих келихів, у яких немає ні краплини сакрального вина з християнських престолів. Але сиділа, на яких сиділи лицарі християнського національного ідеалізму, розметані. Ці лицарі це вже не «*acies bene ordinata*» не “добре уставлене військо”, а маленькі когорти зацькованих і смертельно виснажених левичів боротьби.

А над тією надміру страшною дійсністю життя на рідних землях — смерть увесь час на чорних трубах трубить...

В обличчі тієї дійсности ламаються у наших душах акти громадської відваги. Але навіть акти християнської відваги, себто акти тієї християнської чесноти, що їй на ймення: мужество, мусіли би в нас захитатися, якщо ми бачили б, що тоді, коли на рідних землях гине зовнішній чоловік, на еміграції пропадає наш внутрішній чоловік!

Апостол народів, св. Павло, казав: “не тратимо відваги, бо хоч нищиться наш зовнішній чоловік, зате день-у-день відновляється внутрішній”.

Невже на правду таке діється з нами?

Невже смерть нашого зовнішнього чоловіка буде поглинута перемогою внутрішнього?

Невже серед нас існує боротьба за духові, внутрішні якості життя? Боротьба за християнський ідеалізм? Боротьба за християнське почуття обов'язку і за християнське почуття відповідальности? Боротьба за нового, внутрішнього українського чоловіка, що своїми духовими якостями й вальорами надолужив би (зовнішній брак тих левичів, що здебільша були християнськими ідеалістами, та під цей

час вони вітають над нами тільки в споминах про покійників, або в споминах про тих лицарів без скази і змази в своїй християнській душі, які ще й під цю пору кривавляться і гинуть.

Хай приклад їх лицарської жертвенности запалить у наших душах новий запал до праці над собою, над упорядкуванням власної душі, над витворенням у собі християнської лицарської жертвенної постави до життя й до нашої невідрадної дійсности!

ЗА ДІВІЗАЦІЮ НАШОГО ЖИТТЯ!

“Шукайте перше Царство Боже та Його справедливість” (Мат. 6. 33.)

“Навчіться добро чинити; шукайте правди, захищайте пригноблених” (Іс. 1. 17).

Живемо в добі народинь нової історичної епохи людства. Це — неспокійна, бурхлива доба. Це — готична доба в історії народів.

Шляхи життя у цій добі не шафірові, а скривавлені.

На цих шляхах багатьох людей опанувала жага кон'юнктурного, а не жертвенного чину. Кам'яні чола багатьох сучасників це шильди, за якими криються спрашні духові порожнечі. Ці духові порожнечі заїснували внаслідок їх відпаду від Бога, внаслідок духових реґляментацій їх життя модерними атеїстичними світоглядами.

Організаційна етика по наших спільнотах — сформалізована. Персональна мораль між людьми — підупала.

І недалеко від правди опиниться той, хто цю добу назве добою духової косметики. Модерна людина опинилася в такій жалюгідній ситуації, в якій безвітлядну духову порожнечу власного життя намагається заступити всякими мудруваннями й моральними косметиками.

В душі модерної людини повно всяких сумнівів. Ці сумніви існують в її душі навіть тоді, коли вона своїм кам'яним чолом і нетремкими руками намагається викликати враження самопевности. Такі ідеологічні явища, як атеїстичний екзистенціалізм, трагічний гуманізм, активний песимізм і т. п. це світоглядові системи, оперті на сумніві. Віра в Бога, віра в людину, віра в доцільність людського життя, віра в перемогу правди над ложжю і добра над злом — опинилися під знаком питання, під знаменем сумніву.

А св. ап. Яків каже, що: “хто має сумнів, той подібний до морської хвилі, яку жене й кидає вітер... Така людина непостійна на всіх своїх дорогах!”.. (Як. 1—6, 8). На всіх же дорогах сучасної зма-

теріялізованої людини гомонить одним-одна на всі лади пррспівана пісня цього світу, *carmen saeculare*... Пісня самих шляхів, пісня, що оспівує самі мандри й саму химеру мандрів, але нема в ній згадки про ті таємні сили, що спонукують нас мандрувати в далекі далі, ні про ті далекі далі, в які мандруємо! Немає в ній згадки про Того, що над нами, і над нашими мандрами, і над далекими далями, і над цілим світом розпростер свою силу й доброту, свою ласку і мудрість, свою опіку й поміч!...

Не про Бога!..

Модерна людина далека від Бога, віддівінізована!... Вона ненаснажена Божою ласкою. Тому не має в собі тієї притягливої сили, що концентрувала б всі вияви її життя до великого змагу: шукати Божу правду в собі та в житті!

Наше найважливіше життєве завдання: шукати цю Божу правду в собі та в житті, ширити її, організувати подвижників і передвижників правди, дівінізувати себе й довкілля життя! Дівінізувати українську людину!

МІСТИЧНА ТРОЯНДА

“Вернись, вернись, Суламіто! щоб
нам подивитись на Тебе..”

(Пісня Пісень 7. 1)

Старозавітний цар, а водночас мудрець і пророк, Соломон, написав глибоко поетичний твір п. н. “Пісня Пісень”. Цей твір це одна з канонічних книг св. Писання. В ньому автор під прегарною формою своєї любови до Суламіти з’ясував містичну любов, що існує між св. Духом і Пречистою Дівою Марією, а в загальному розумінні: між св. Духом і душею праведної людини.

Містична любов це любов такої душі, що обдарена особливішою Божою ласкою. Приявність і дійсвенність св. Духа в цій душі це речі конкретні й доглибинно переживальні.

Приявність і дійсвенність св. Духа в душі кожного українського хрестоносця повинні бути конкретними й переживальними речами. Тому містичний первень християнізму це один з найосновніших складників духовости кожного справжнього хрестоносця. Кожен вицвіт хрестоносного життя взорований на цвітінні Містичної Троянди.

Містична Троянда це Препоблагословенна Діва Марія. Такою назвою найменована вона в багатьох текстах церковних книг і богослужень.

Приявність і дійсвенність св. Духа в душі і в житті Пречистої Діви Марії, що стала Матір’ю Божого Сина, це були речі найконкретніші й доглибинно переживальні. Тому вона з повним правом могла сказати ці слова, що їх автор “Пісні Пісень” (8, 11—12) вложив у вуста Суламіти:

— “Мав Соломон виноградник і передав його сторожам. Кожен з них мав платити за його плоди по тисячі срібних. А мій виноградник таки в мене..”

Вона носила в своєму лоні, вона мала в собі, вона тримала під своїм серцем долю цілого світу, судьбу всього людства, рокованість Божого царства на землі.

Вона берегла в собі царство ласки, отой бла-

гословенний виноградник Господнього спасіння, аж до тієї вифлеємської ночі, що в ній у великім убозстві об'явила його пастухам, а згодом трьом мудре-цям зі Сходу.

“Джерело цього виноградника це колодязь води живої і потоки з Ливану. Піднімись, північний вітре, прилети, полуденнику, повій на нього, нехай польлються пахощі його!” (Пісня Пісень 4, 15—16). Отож джерелами цього виноградника Господнього спасіння це “колодязь води живої і потоки з Ливану”. Це колодязь тієї живої води, про яку згодом Учитель з Назарету говорив самарянці. Це ті потоки, що беруться з самого Ливану, з найвищих гір життя, а не ті потічки, що ними пливе підшкірна вода, що брудна, каламутна і скоро висихає.. І щойно тоді коли над життям зв'яються північні й південні вітри й завірюхи, коли на нього північ по-віє холодом, а південь млістю гарячих жадіб, щойно тоді людина зрозуміє й відчує, якими живо-творними пахощами насичене те царство ласки; отой виноградник Господнього спасіння!..

Те царство ласки й любови, той “виноградник наш — у цвіту!” — співається в “Пісні Пісень” (2, 15) далі. Тому “ловіть лисиці й лисенята, що псують його!” Сохраніть його перед хитрими людьми з лисячою душею, не допускайте підступних лисенят у цей наш виноградник, що в цвіту, бо вони — псують його! Не забувайте про те, що царство ласки то царство щирости, отвертости, безпосередности, царство ласкавої сердешности. Тому бережіть його перед хитрощами лукавих людей, со-храніть його від людського лисячого лукавства.

Середовища, що в них живуть 'сьогочасні лю-ди, похолонули. В них нема тепла й 'ніжности. В них здебільша перевелася щирість і безпосередність. У них заникла сердешність. Бо вони перестали або пе-рестають бути клітинами царства ласки й любови. Бо в них нема зрозуміння про те, що це таке міс-тичний зв'язок душі з Богом, що це таке містична любов християнської душі до Бога, та любов, що взорується на містичній любові між св. Духом і Пре-благословенною Дівою Марією.

Про Непорочну Невісту вже на перших сторінках старозавітного св. Писання написано, що між нею й дияволом заіснує постійне ворогування і те ворогування існуватиме й між її насінням і насінням диявола та що її насіння розчавить дияволові голову, а диявол упиватиметься в його п'яту. Та цю апокаліптичну Непорочну Невісту модерний, розпусний світ знехтував!...

Ясна Пані "одягнута в сонце, з місяцем під ногами і з дідемою з дванадцятьох зізд над своєю головою", ця упривілейована Жінка, блословенна між усіма жінками, Пречиста Діва Марія відсунена сьогочасними грішними середовищами людей в да-лекі, тихі затишки окремих родин.

Вона — трапеза вічного Агнця, що блестить над гріховним проваллям нашого часу єдиним надійним і спасальним блеском!

Вона — Містична Троянда, що цвіте незайма-ними чистотами святости й непорочности і довіку не відцвіте і не зів'яне...

Вона — Мати милосердя і неперевершений взір для всіх милосерних душ, що так ганебно переводяться в наших жорстоких і немилосерних ча-сах.

Вона — Провідна Зоря для тих, що заблука-ли, для тих, що збилися з життєвої дороги, для тих, що марно загибають на роздоріжжях та на розпут-тях звідливого і зрадливого світу.

Вона — слуга Господня, що в глибокій покорі клониться перед Божим Маєстатом свого Сина і са-ма цією своєю великою покорою воздвигает свій влас-ний, непорочний і материнський Маєстат.

Вона — благодатна, обрадована, повна ласки! Вона — окличниця Божої ласки! Окличниця такого життя, що побудоване не тільки на самій природі, але й на Божій ласці. Бо життя буде підним люди-ни тільки тоді, коли в ньому діятимуть не тільки природні, але й надприродні сили. Якщо ж людина зсунеться на самі природні площині дійсности й знехтує надприроду, то вона попаде на рівень тва-ринного животіння, на рівень bestійности.

Вона — пречиста, безгрішна, непорочно зача-та, упривілейована! Вона єдина зпоміж усіх жінок, що жили, живуть і житимуть на цій землі, вік-вічно

яснітиме на обрях людства своєю красою й чистотою як ідеал для тих душ, що не люблять бруду й забруднених низин, не люблять скверні, ні зради в житті!

В перші часи християнства, безпосередньо по вознесенні Христа на небо, всі апостоли й учні Христові, вся Церква об'єднувалася біля неї. Не йнакше буває й тепер і буде аж по кінець світу. Всі справжні хрестоносці й лицарі Христові завжди будуть гуртуватися довкруги своєї Ясної Пані та при ній набиратимуть сил і чистот для наполегливого труду за поширення Божого царства на землі. З їх душ часто вириватиметься Соломонів оклик, спрямований в бік Суламіти:

— Вернися, вернися, Суламіто! Щоб нам на Тебе подивитись:

Повернися, Містична Трояндо, в наш бік! Оглянься, зглянься над нами, наша Ясна Пані! Змилуйся над нами, не покидай нас, не опускай нас! Допоможи нам бути справжніми хрестоносцями, лицарями і подвижниками в царстві твого (Сина!

ПРИТЧІ

ПЕРЕДМОВА

Авторові цієї книжки — сучасному письменникові — Йоганнесові, Єргензенові довелося пройти тернистий шлях життя. В погоні за правдою довго блукав по розпутьях та шукав розгадки тих усіх життєвих енігматів, що всякій думаючій людині насуваються перед очі. Під хмаристим небом рідної країни, Данії, старався роз'яснити невтишені забаги душі й найти мету дорозі свого вікування.

Але божественна іскра його душі, що проявляється в змаганні до правди, добра та краси, ні на якому підкладі сьогочасних прямувань розшматованого людства не могла розгорітись. Не втихомирювали його матеріялістичні погляди на світ, бо його душа рвалася вище, на верхи, на ясні зорі... Ніякі філософійні системи розв'язки всесвітніх та вселюдських проблемів не могли його в спокоїти, бо він шукав правди...

А правда, ця діва людського життя, за про яку безліч чоловічих синів лягло головами, за якою невимовно тужать та тоскують непрочислені почоти велелюдної царини людства — вона розвіялась була з леготами тієї пісні, що її над його колискою співала журлива ненька. Вона втопилася була для нього у синьому морі, по якому він так часто зі своїм батьком, моряком, дитиною ще вчився веслувати. Із нею, з тією правдою, він пращався тоді, коли його матір, виражаючи між чужі люди, на науку, благословляла знаком святого хреста... Бо люди й химерна "наука" навчили його топтати святі права й закони своїх батьків, а сю правду, яку всяка думаюча людина так дуже бажає пізнати, за якою шукають непроглядні маси розхвильованих істот, а котра рівночасно є така наглядна та ясна, що її існування й мале дитя спроможне зрозуміти — цю правду навчили його нехтувати.

"Ми хочемо нової правди!" — гомоніло й гомонить гасло молодого покоління.

А про те, що ця стара правда людства обновою лине з кожної людської душі, яка лише захоче її пізна-

ти, про те, що вона є матір'ю й дітям вічності, а вічність є всемолодою та новою - воно не турбується, забуває. І з незаймано чистих верхів ясного складного погляду на світ воно зіступає в провалля замотаних доріг, де просвітку та вороття нема. І скитається, сердешне, по пустих, болотистих облогах пустарів життя. І шукає, шукає..

Дарма!

Так то воно на світі ведеться. “Бо доки світа, доти будуть винопрядини благородні і дикі, щоби по всі часи потверджувалася правда, що її Господь сказав перед віками”.

IV

А в тім самім часі, коли в писаннях Єргензена, просякнених розбіллям стривоженої душі на розстайних дорогах, загомоніли відгомони борні та розпучливі оклики вагання — кінчив життя найбільший французький поет 80-их років минулого століття — Павло Верлен. Цей вічний бездольний скиталець, що ціле своє нуждарне життя провів у шуканні й намаганні — 1896 р. скінчив його в шпитальних мурах. Лишив по собі багату літературну спадщину, а між нею й “Книгу мудрости”. В ній містилися гарячі мольби, благання та гимни Богові, якого щойно по важких трудах та скитаннях найшов був у найчорнішій годині своїх днів, у тюрмі...

Читаючи її ще на кілька літ перед смертю Верлена, Єргензен у перше почав поважно застановлятися над католицизмом та його призначенням. І тоді ще дужче загоріла його душа бажанням пізнати правду...

Але аж у місяць по смерті Верлена, Єргензен сказав його словами:

“Зверни мої блудні ноги,
спрямує їх, Боже, милостивно
на Твої яснії дороти”...

І з того часу по нинішній день стоїть вірно під прапором Христової Єдиної Церкви, наснажуючи свої літературні твори гарячою любов'ю Божих завітів.

Уродився він 6. листопада 1866 р. в Свендборзі на острові Фйонія. Ще змалку зі своїм батьком,

моряком, обіздив він сумливі фйорди та любувався красою роскішних букових лісів, що простелювалися над скалистим, морським прибережжям скандинавського півострова. І ще з того часу його вражлива душа проймилася тією романтичною смутою, яка царює над обривами приморських берегів цієї країни.

З молодих уже літ присвятився літературній праці, читаючи твори визначніших західно-європейських письменників і поетів, а головню Гете, котрого "Фавст" був його щоденною лектурою.

В 1887 р. почав свою літературну діяльність випечатанням першої збірки віршів. Невагом увійшов у круг тодішніх радикальних молодих письменників і як співробітник одного з найрадикальніших журналів займав між ними досить визначне становище.

Коли одначе в 1896 р. перейшов формально на лоно католицької Церкви, покинули його всі давні товариші і други та замкнули перед ним приступ до всяких літературних журналів. Опущений, самотний провадив він з родиною невибагливе життя в одному з передмість Копенгаги.

Щойно в кілька літ опісля на внесення єдиного католицького посла до тодішнього данського парламенту*) — ухвалено йому державну заповому а один уміркований журнал прийняв його на співредактора.

З того часу покращало для нього й його рідні життя й він до нинішньої днини працює на літературній ниві.

Вславився головню своїми творами: "Останній день", "Притчі", «In excelsis», "Правда й лож життя", "Зі шляху", "Наче трава", "Життя св. Франціска з Асізі" й ин.

V

З усіх його писань пробирається тихий ліричний муток та містичне задумання. Але "Притчі" є не лише впливом роздуми та часами містичного

*) Майже весь данський народ визнає лютеранську віру.

настрою ліричної душі автора, а видно в них і розвагу здорового розуму та філософійну застанову.

В виду цього сподіваюся, ще не зайве буде цього твору для нашої перекладної літератури, бо з оцих коротеньких образків можна винести не одну добру науку для життя, а головно для життя тих, що в них “молода душа й гаряче серце”.

Зазначую, що перекладу dokonано з других рук. Та через порівняння я намагався ввійти в глибінь думки самого ж автора й вірно її передати й у нашій мові. Чи це мені вдалося, не знаю.

Львів 15. 10. 1922.

Перекладчик.

* * *

Дорогий Приятелю!

Як що забув ти про десять Божих заповідей, а катихизм вилетів тобі із тямки, то з “Фавста” Гете певно пригадаєш собі ці три слова:

“Будете подібні до Бога...”

Старі це слова й на перший погляд безвартні, проте як це вже й Гайне висказав, у них криється істота всієї нової, найновішої філософії.

І ти, мій любий, певно захочеш бути подібним до Бога. Це ж є твоїм правом, справедливим, найсправедливішим бажанням, бож ми на те тільки й живемо, щоби ставати щораз більше подібними до Бога. Та як що не відмовишся послухати моєї ради, то не йди до доктора Фавста питатися про дорогу до тієї цілі. Бо й сам Гете сказав, що доктор Фавст скинув докторську тогу й приодівся як образок з найновішого вісника мод. А на його широкому фотелі розвернувся, насуваючи шапку на очі, чорт у своїй же особі; це говорить сам Гете. А чортові ради й впадощання лихі. Тай вкінці сам чорт цю гадку стверджує, коли, по відході молодого адепта знання, котрого післав був по червоні овочі зі золотого дерева життя, з ідливою іронією говорить:

“З великою утіхою будеш ти порох їсти, так говорив у раю вуж, мій прастарий”.

А лежати на землі й напихатися вуличним по-рохом та болотом, знаючи, що через те стаєшся не-

біжем чорта й подібним до нього, то чейже не належить до приємности.

Бо в тій хвилині блудний син, що з цілої душі бажав хоч й свиням зготованої наживи, може стати твоїм ідеалом! А чейже такий ідеал марний та й незмірно низький!!

Краще отже не йти по раду до доктора Мефіста.

Але шкода твого труду йти й до професора Вагнера. Згадай лиш!

За добрих часів великого Фавста Вагнер був сердешнім його фамулем, але від тієї хвилини, що в ній його пірвав чорт, Вагнер (котрого Гете зве “сухим плазуном”) почав добувати великих успіхів — на бездоріжжях. Вскорі став звіздою на горизонті творчости матеріялістичного людства. І в тому самому часі, коли Мефісто вказує тобі дорогу до бачення в кожній жінчині зонайменше гарної Єлени, старий, засушений Вагнер учи́ть тебе найпоглибнішого знання: витворення Гомункула. Думаю, що ти чув про це, що (чоловічок) Гомункул є чимось у роді ембріона та родиться штучно в скляній судині. Витворення Гомункула було вершком надій і мрій альхіміків усіх часів, та слава того совершенного витвору науки в лябораторії належить професорові Вагнерові.

IX

Невже ніколи ти не стрічався з Гомункулом? Багато їх тиняється по світі, хоч не всякий з нас і не завсіди бачить навколо його скляний дзвін. Та простягни лише до одного з них свою руку, а відразу відчуєш гладку, студену поволоку скла. Тайну його витворення я знаю, бо був нераз у Вагнеровій хемічній робітні.

— “Чи людина справді має бути подібна до Бога?” — балакав він нераз у розсіянні. “Адже ціла річ лежить у тім, щоб у собі вигріти Гомункула та щоби самому в нього перетворитись”. Отже наперед треба духово й фізично вглянути в себе, щоб стати якнайменшим. До цього чудний професор поручав найміцніші оцти й вивари, про які тільки література й медицина знає. Відтак треба було зам-

кнутися, мовби заскорузнати в собі, скупитися в істоті свого “я”, щоб нічим іншим не бути, лише виключно собою. Вкінці треба було собі витворити склянну поволоку й таким добом зробити себе прозорим, але й нетикальним — і тоді ставалося тим механічним і дистингованим ембріоном, цією совершенною матерією, що поза своїм дзвоном властиво не існує й цілковито не стикається зі світом, а котра начеб то горлає: “Дивіться народи й світи! Подивляйте й почитайте!!!”

Приятелю, як що бажаєш бути похожим на Бога, то не роби зі себе Гомункула!

Отже ні до хиткого Фавста, ні до хмарного Вагнера... хіба... так, іди до школи. Але кудюю, питаєш, до кого? А до кожд би, як не до нещасної, зведеної Маргарети?

Правда, вона невчена й не гордиться, як її любчик, уповаючий на себе й на свої сили Фавст, її інтелігенція не гідна розв'язати постолів Вагнера, — але золоте в неї серце тай алмазне діло.

Своє кохання складає вона як запашну, цвітучу жертву у зовсім негідних стіп, але дорога, що її вибирає, щоб стати похолою на Бога, є царською дорогою любови, простеленою безлічю заведених надій і терпінь. А хто багато любить тому багато й проститься, хто багато терпить, той краще очиститься з гріхів...

І коли мала вибити остання година доктора Фавста, коли він випив до дна чару життя, що його ціллю було вживання і мав упасти жертвою володителя цієїж саме системи, тоді Маргарета очищена, а може й освячена своїм Терпінням і сльозами, подає йому помічну руку й витягає знад пропасти...

Фавст Гете не осягає похолости на Бога. Він є потвердженням вірної, Мефістофелівської ложі.

Але Маргарета в життєвій борні найшла до Бога, яко Первовзару, найкоротшу дорогу, що нею виключно доходить ся до мети й на винайденні якої залежить нам усім, а головно тим, що в них молода душа й гаряче серце.

Твій приятель

АВТОР

КАЗКА ПРО СЕРДЕШНУ НИТОЧКУ

Хочете, щоб я вам розповів на почин гарну, а правдиву казку?

Послухайте!..

Пряде Найсвятіша Діва, пряде на золотім коловороті, що стоїть при її зорянім престолі, при місяці — її підніжній пряде білесеньку, непорочно, сердешну ниточку...

То ниточка нашої долі й талану найменшого сотворіння; до неї прив'язана якась надземна міць, чар неба й сила святоти. Пряде й обдаровує її душею, що чує, серцем, що любить...

О, в далечінь тянуться ті ниточки, до землі, до людей, так, у далечінь...

* * *

Вітер уносить білесеньке, чисте, сердешне павутиння бабиного літа й колише його своїми леготами в просторах. Сурчать свершки між ними і жайвороння співає їм заколискові пісні. А як звечоріє — прозирають крізь них схожі на зірки оченята святойванських червачків. Співає на кущі, обмотанім тим білим, чистесиньким, сердешнім прядинята святойванських червачків. Співає на кущі, обмотанім тим білим, чистеньким, сердешнім прядивом соловій; а ниточки бабиного літа мають серденька, про це й манісеньке дитя відає...

О, з далечини походять ті ниточки, з неба, з блакитів, так — з далекої далини!..

* * *

Якось у вересні та ранньою порою одна з тих ниточок у своєму леті зачіпилася об верхів'я високої деревини. Білесенька, чиста, сердешня спливала по листю корони.

Захований в листю павук спостерігши її спустився нею скоро та зручно на землю.

Там, на кущі тернини, почав серпанити свій серпанок, заокруглювати щораз то більші очка.

І таким робом оце павутиння, що начеби простелювалось у повітря, уклалося на причуд мудро: одним кінцем дотикало тернини й листя, а другим трималось тієї ниточки в горі. Але треба добрих

очей, щоби її доглянути, бо видається наче б то не мала вона початку, а гинула десь високо-височенько, аж під самими хмарами, що граються на голубої небі.

* * *

Дні минали скоро. На дворі постуденіло, осінню дихнуло небо, холодом земля запашила. То й не диво, що різнобарвисті мушки вимірали по своїх сховках і лише декотрі заплутувалися в сітку нашого сірого павука, що безнастанно кивав головою й перебирав ніжками.

Навпослід надокучило йому це очікування і він рішив поширити своє царство. Завдяки цій же білесенькій ниточці міг простелити свою пряжу на цілому куці, що невдовзі у проміннях раннього сонечка пишався білим, чистесеньким, сердешнім серпанком, начеби густо поперетиканий справжніми жемчугами. Наша пряжа була горда зі своєї роботи. А не було то вже мале, нуждарне сотворіннячко, що іноді спускалося по білій, непорочній, сердешній ниточці бабиного літа, щоби прясти свою пряжу та вести бездольне життя, о — ні! З нього зробився наймогутніший павук у цілій околиці, а цілий павучий рід глядів на нього задрю! Подивлялися його роботу, щасте й успіхи в усім. Пробували йому пакостити, нищити всю працю, але ниточка з гори котрої не бачили, котрої існування, ділання й важности не знали й не прочували інші пряхи-павучки, ударемнювала всякі злобні й ворожі напасти.

Аж упав на землю первосніг, поклався тоненькою верствою на листочки, пригнув до землі цвіти й трави — зілля. Навіть найсміліша муха не зважилась би була в такий безсоняшний та зимний день покинути свій затишний куток під піччю.

Наш павук тремтів з досади. Бо не досить того, що зимно йому й мокро, а ще й недостача мушок!

Роздратований та лютий обіходив своє маніське царство. Всюди одначе бачив лад, усі очка трималися на причуд добре. Нагло аж підскочив. На горішньому кінці своєї павучої сітки спостеріг якусь білу, чистесеньку, сердешну ниточку, котрої, здавалося йому, не знає й до тепер ніколи не ба-

чив. Так є, то нитка якась чужа, непридатна, а може й небезпечна, ворожа? Всі інші ниточки (а паєучок їх знав усі) трималися Тернистого куща чи травистої мурави, а ця оце не лучилася з нічим у тій цілій майстерно зробленій будові. Це була собі лиш оттак з повітря; так, якась там собі нитка з гори!

“Геть з тією нахабною, непридатною ниткою!”

Одним замахом перетяв оцю білу, чистесеньку, сердешню ниточку бабиного літа, це небесне прядиво своєї судьби й свого існування, перетяв на двоє. Й уже тішився своїм триюмфом, радів своєю зручністю та мудрістю!

Але пробі — що це таке?

У цій самій хвилині вся сіточка, цілий на причуд гарний і трудною працею змережаний серпанок павутиння повис у повітрі, поплутались ниточки, очка порозривалися.

Бідний павук упав на землю, на якусь зісохлу травинку, й великими очима глядів на руїну, на свій упадок. І зі страху та смутку зімлів.

А коли опам'ятався — зі стрівоженим серцем довго приглядався останкам свого гарного царства, де було йому так добре, де працювалося й жилося, плаваючи в достатках...

* * *

О мале творіннячко! О земна істото, немічний ткаче-павучку! Було тобі тієї вересневої соняшної днини не забувати, про білу, чистесеньку, сердешну ниточку бабиного літа з митка Божої Матері, що пряди в небі на золотім коловороті, побіля зоряного її престола, при місяцю, її підніжні. Пряде людські долі та людські надії, сіре прядиво існування всякого творіння.. — Було тобі не забувати того дня, що в нім зійшов еси на землю, між терня та бодяче, щоби почати своє царювання!..

Ой, було тобі не забувати, як дуже пожиточний був тобі той ніжний волосок, як вельми необхідний був він у ті часи, коли ти пряв свою павучу ниточку, коли ти своє царство поширяв та кріпив. Ой, було тобі шанувати, берегти та речно доглядати тієї найціннішої частини твого дїла, основи твого буття! Ой, було тобі, було, небожа ти мое любе, нещас-

не!...

А тепер, ти, мале сотворіннячко, земна істото, немічний ткаче-павучку — покоровившись і сокрушившись в собі — йди блукати по довгій та широкій землі, йди чужими, небитими, скитальчими стежками, і шукай... — Уповаючим та нелукавим серцем і в гору спрямованим оком шукай білої, чистесенької, сердешної ниточки. Шукай тієї ниточки, що для тебе, дорога дитино, покинула зоряне, мережане небо, золоте веретенце й милосерні, блатословлячі, святі руці найбільшої, найчистішої, найсердечнішої твоєї Матері, що безнастанно пряде... пряде..

ЯРМО СОНЦЯ

Цього літа панувало між рстинами дивне оживлення. Вправді говорити вони не можуть, нічого не посідають, ані не вміють нічого рішати. А проте панувало між ними велике оживлення.

Побачимо, що воно таке.

Коли в тиху, літню ніч вийдемо на розлоге поле або на пасовище, чи зайдемо в глибину мовчазного ліса, (а на дворі царює велич тишини), то можемо почути якісь тихесенькі щоросіння видається нам, наче б то вони виринали з землі, простелялися над деревами та леготами шелесту чи шепоту розлягалися довкола нас.

То розмовляють рстини.

Оттак воно нічно порою линуць по обрїях - небосхилах ці тихенькі — тихесенькі щоросіння а наступної ночі одвіт надлітає. І так у незрозумілій, та чарівній мові, що її не збагне й найздібніший ботанік, западають важні постанови, а навіть (і то таки при нас) творяться неймовірно страшні заговори.

* * *

Те, що цим разом було змістом рстинних розмов та нарад, являлося чимось так незвичайним, що й од днів створення щось подібного нікому не приходило й на гадку. Росохатий, високий граб гордий та дужий, був саме творцем оцього то помислу. А займав він знамените становище: стояв серед широкого, буйного лану збіжжя і кожне його слово переходило від колоса до колоса й таким робом розходилося по світі.

А промовляв він ось так:

“Мої браття і сестри!

“Від непам’ятних часів чесний рстинний рід займав усю землю. Вона належить до нас. Усе, що кромі нас живе, прийшло по нас, і лише ми одні її собі всевладно загорнули. Звірята, люди і все — від нас залежне. Без нас нема життя.

Ми ж кормимо корови, що своїм молоком та м’ясом живлять людей. Ми ж являємося бути поживою й вівці, яка одіває чоловіка, й коневі, що на нього працює. Нашим насінням годуємо птахів, а

кормахи живимо соками й медом наших цвітів. Ба й слимаки й все, що повзає по землі, й вони шукають у нас поживи. Ми є вісню всього, що живе.

“Не переборщу отже, як скажу, що ми керуємо світом і що все обертається навколо нас. А чимже є наша земля, як не покладом, утвореним із нашого листя, галуззя та пнів, що покладалися на вічний сон? Ясно отже, що наше життя черпаємо з нас самих, відроджуємося самі зі себе. Держимо в руках теж в'язанку всяких ниток, котра зветься: мілья.

“Та на світі є одна сила, не від нас залежна, а від якої ми все залежні. Не думайте, одначе, що маю на думці повітря, бо й на нього ми маємо великий вплив.

Маю на думці: сонце!

“Так, ту огнисту кулю, що є на те, щоб усіх і все обділювати світлом та теплом, а від котрої, як говорять, залежне наше існування.

“Браття й сестри!

“Не без ціли вжив я тут слів: як говорять. Бо я є іншої думки. Чи ж світло сонця обдаровує нас добродійством, як це говорять, чи може є воно для нас не то що безхосенним, а навіть і шкідливим? Як думаєте? Що до мене, то я переконаний, що ця розповсюджена гадка, “сонце є коначним благословенням для рослин”, то перестаріла, оклепана фраза, негідна усвідомленої, модерної рослини, що живе й поступає з духом часу”.

Тут на хвилину замовк.

Старі дуби та липи зі сусідного ліса невдовіллям зашуміли, говорячи, що не вільно безкарно змінити ладу всіх річей; а буйний лан хвилястого збіжжя завзято притакував на кожне слово граба. Отже цей говорив дальше:

“Дуже добре знаю, що в нашій світі знаходиться партія ультраконсервативів, яких ціллю є вдержання незмінного й своєчасно модного стану речей. Але буду на здоровому світогляді молодого покоління й надіюся, що воно не схоче руководитися в життю перегнаними поглядами, спирати свою гадку

на божевільних здогадах. Ми ж, ростини, повинні мати в собі все, чого нам треба, ми маємо вистачити собі самим!

“Не хочемо здорові голови класти під евангеліє, не хочемо тверді карки гнути під ярмо, хоч би й ярмо сонця. Геть із тим підданством, геть із невірністю! Як фенікс із власного попелу повстане нове, гарніше, мудріше покоління, що задивує світи! Вже минув твій час, твоя власть хилиться до впадку, ти вже пережилася, стара куле, що глумливо ніби то сяйво ллєш із блакитів!”

На цьому місці праб урвав свою промову, а довкола зашуміло буйне колосся на лані.

Потакуванням та бурливим сплескам не було й кінця. І в хорі розхвильованих колосочків та бурянів, живоплотів і хащів ніхто й не чув рішучого спротиву старого деревинного роду.

А коли крики притихли, праб кінчив свою промову такими словами:

“Від нинішньої хвилини нашим кличем має бути це, що люди називають: страйк. У день здержуємося від усякої служби, праці й ділання, за винятком хіба цього, що конечно до життя. А замість того в ночі живемо широким, буйним життям. Увільнені з ярма, — кинемося в обійми тієї ночі, що з неї все вийшло й до котрої все в нас і через нас повинно вернутися.

“Тоді будемо рости та розцвітати ще гарніш, аніж досі росли ми в день. А щоб возвеличити ніч — розтворимо наші запашні скарби і ніччю дозриваючі овочі й насіння стануть підкладом нового плоду нашого ростинного племені. Таке й лише таке життя буде нас гідне!”

Скінчив. Довкола розляглись потакуючі шепоти, але відай чогось не такі поривні та менше живі, як першого разу... ,

* * *

Дивні речі бачили люди того року. Вдень, коли сонце пригрівало й сміялося до світа, цвіти були замкнуті в собі, неначе хворі чи сонливі. Не було ніде і сліду рік-річного багатства барв та риж-

народности запахів. Огородники заломлювали руки, а ботаніки заходили в голови, щоб то воно такого могло бути. А що нікому й на думку не приходило рости́нний світ провірювати в ночі — то й не знали, що лише млявому світлі місяця й мерехтячих зірок розтвирались чаші цвітів та простягалося листя.

Недовзі одна́че показалися сумні наслідки страйкарів.

Збіжжя, що його колосся не могло в проміннях сонця золотіти, звивалось та тнулося нестигле, поки зовсім не припало до землі. Комаший рід не запилював замкнугих чаш цвіточок і в завміраючому царстві не могли творитися сочисті меди. В короткому часі обімлілу землю покрили жовті листочки й із літа зробилася понура осінь.

В сумному царстві почали нарікати на граба, що звів та обдурив manoю всі рости́ни. А він мовчазно розхитувався в пишноті своєї золотої шати й час до часу могутнім зовом закликав:

“Якого ж ви малого духа, брати мої й сестри! чи ви не є стократно́ кращі́ та багатші? А що найважніше, чи ж ви не є тепер більш самими собою, ніж колись за тиранії якогось там сонця? Тоді сторчали ви наче б то в якихось одностроях, в одінні справжніх казamatників. А які ж ви були тоді мідчанські — як що не скажу: змужичені! О скільки ж ви від цю пору покрасніли та зніжніли! Ви ж оце тепер справжні аристократи матерії й духа!”

І знов повірили йому обдурені, знемоцілі рости́ни. І до останнього пожовклого листка, до останньої галузки, що конала, до загину, останньої каплі життедайного соку — щораз тихше, щораз слабше гомоніли:

“Ми гарні, ми аристократи духа...!”

У дневниках, що їх рости́ни не читають, розписувалися люди про якусь невідому, неймовірно страшну заразу між рости́нним родом, про неврожай, що мабуть і кінця йому не видно.

Та добре думаючі люди переконали всіх, що це божевілля дасться вилічити, що це лише хворобливий та хвилевий стан, по якому невдовзі настануть кращі́ часи. Так і склалося.

На друту весну всюди загомоніло звичайне, правильне життя рстинного світу. У стіп самітнього, завмерлого граба зеленіли молоді та свіжі лани збіжжя. Та граб не міг уже вслухуватися в радісні, спокійні гомони величного гимну до Сонця, що його возносили в блакити різнобарвні і запашні цвіти, розкішні дерева та творчеможні овочі, зединені із Тим, що його любили й почитали, не по рабськи, але з довірям, гей діти, — з милосердним, добрим і благословлячим Сонцем.

АЛЬХЕМІК

В кімнаті альхеміка починався сумрак. Останні проміння сонця клалися обімліло не великі фоліяли по полицках голубили окрашені рукою картки рукописів, розложені по столах та стільцях, запалювати барвисті вогні в алембіках і тиглях, у рядах ваз та посудин, наповнених різнобарвними порошками. На вогнищі, під китлом дивної форми, палав синявий огонь, а коло комина вештався альхемік.

Був це сухий старець, одітий в якусь то волокнисту тогу й зі шапочкою на лисій голові. Крім цього мав на лиці склянну маску, щоби не вдихувати вбійчих випарів китла.

Сонце клонилося за вежі й крипі міста, крайнебо червоніло, гейби в обіймах огнів. Нараз загомоніли з багатьох сторін то разом, то поодинок, дзвони: “Ангел Господень благовістив Діві Марії..”

Альхемік погасив огонь і відімкнув половину одного з великих, готицьких вікон. Велику, вже добре сумрачну кімнату, наповнила срібна й журна, сильна й захоплююча мелодія дзвонів, що наче б то хотіла її разом із її власником та його вбійними творами проінняти чаром своєї благальної, молитовної нути. Тихо стало в тім кутку трійливих газів: огонь притих, погас, перестала булькати пара виварів й еліксірів, а перестрашений шугач сховався глибоко за піч.

Опертий на краті вікна, альхемік шепотів щось півголосом до себе.

“Вони спалили його.. там, під тією вежею, перед своєю катедрою.. кілька днів тому, о тій самій годині.. дзвони били.. немилосерні, зимні, ті босі, чорні монахи.. нарід сміявся — кричав у дикій радості — психольогічна дикість юрби!

“О, мій великий учителю! Джерело правдивого знання! Який ти був добрий, який благородний! Таких не шукати по їх сповідальницях та проповідницях! Навіть малій комашці не бажав би нічого злого, бо ти не вмів злобазати!

“Спалили його.. вбили.. як чарівника.. магіка.. А він жеж був тихий мудрець у всім значенні

цього слова... Ніщо не існувало для нього крім книг і тиглів... Шага від нікого не брав..."

Присунув собі високе, шкіряне крісло й узявши свої очі загасле вогнище — думав півсонно даліше.

"...Чи ж не вільно витворювати отруї? Таж це наука й штука — як інші науки й штуки. Продаю свої продукти як це й інші продають те, що витворили — совісно, після вартости — мій зарібок не великий, справедливий. І чи може це зватися безправним, чи може це бути каригідним? Я чув, що в околиці гине багато людей... мене обвинувачують... несправедливо! Це чиста напасть! Це ж диявольське підозріння! Чи ж я питаюся нащо хто купує трутину, для якої цілі цей чи інший з елісірів і ця саме кропля потрібні? Я вмиваю від того руки!" Я так само журюся тим, як... цукорник, продаючи свої тісточки або шоколяди. А чи ж промисловці не продають страшних речей, дійсно, смертельних? Нащо здалися рушниці й пістолі, це страшне оружжя? А штилеті, Чи ж не торгують ножами й шаблями? Чей же не купують зброї для забавки, або щоб йти з нею до танцю чи шлюбу? А не всі тепер воюють з духами, бо просвічені й освідомлені! Що до мене, то нікому не кладу на його дорозі навіть найменшої соломки, щоб тішитися його упадком, а то ще й використовувати його. Мое життя — це життя тихого, побожного серця. Віддаю цісареві, що цісарське, а милостиню розділяю всім, котрі лише до мене застукають. Нема в моєму домі пульні, не діється в ньому нічого незвичайного. Чей же кожному вільно бути тим, чим хоче, — як що лише не шкодить своїм ближнім.. навпаки, помагає. Одні потребують хліба, другі отруї. Такий уже завівся лад у світі! Хлібом живляться люди, щоб уприматися при життю, отруєю, щоби перейти до нірвани..

"Я не зміню цього, це суспільний лад і закон людства, — такий старий, — а лад і закон правлять світом, утримують людство в рівновазі. Чим же я в тім є? Атом тихої, муравельної праці"...

І довго так роздумував старий, засушений аль-

хемік...

На землю зійшла темна ніч.

Він запалив свою високу, оливну лампу й при мерехтячім світлі заглибився в завмерлу науку минулих поколінь та віків — сам мамут, передпотопний твір, якимось чудом перехований, живий і вбиваючий своїм знанням своїх ближніх із почуття обов'язку й пошанування людських бажань, спокійний у совісті чорнокнижник — отруйник.

І положився впісля до сну, а в ночі зо страху збудився, бо ввижувався йому кат, що прийшов його піймати.

А одначе його совість навіть у найтвердшому сні не вказала йому трупів цих людей, що їх убила його отруя...

Осінь.

ЗЕРНО ПШЕНИЦІ.

Хмарний та зимний день.

У повітрі колишуться дивно сумовитим шелестом золотаві листочки й падають на нагу, чорну землю. На живоплотах блищать криваво грозна дикого вина, мінливіє красками дуги. Поволі, тяжко йде в гору мряка, по собі ж лишає цілі низки вогких, блискучих сліз перлин.

Крізь поля вється доріжка, грузка, повна вибоїв. Часом заскрипить нею хлопський віз із поверненим горі струженим лемішем, а пан його — перемерзлий мужик - забиває закостенілі руки. Часом перейде якась скулена постать із шапкою, затисненою на вуха, зі сумним зітханням, що здається таки зараз завмре у грудях і в оці.

Природу налягла якась туга. Не ця люблена поетами, вбрана ними в звучні рими, що дають іще звучніше в карманах золото. Не така, — а цей глибокий, сумний чар проминаючого, що так і відчуває свою кволість та безсилля.

* * *

В такий то день вийшов чоловік засіяти ни-ви на своєму полі. Ступав поволі, бо тяжкий був йому перевішений з боку мішок зерна. Рука його, — ця ж, що нею вчила його мати хреститись, а батько працювати — сипала на землю круглі, золоті

зерна.

Вузька була його нивка — як усі хлопські лани, — чорна, позначена довгими борознами, що йшли рівненько, одна біля другої. Сівачеві здавалося, наче б цей загонець звужувався на противному кінці й кінчився майже клином. Та він привик уже до цього: адже й доля неодного є таким клином, гострим клином!

Ішов отже аж до кінця нивки, на вигляд вузького від прочої частини ниви, хоч справді таким не був. І коли обернувся, здавалося йому, що це той кінець, звідкіля прийшов, такий вузький. І знова вертався там і сям: Тут клин ставав щораз то ширшим, там нива безнастанно звужувалася. Здавалося йому, що шукає цього таємного кута й не в силі його найти.

Гей, тільки ж це людей перегонить отак своє життя. Шукають того, що лежить 'од них світами й коли найдуть — оглядаються назад. Видять у далині давно покинуте й вертаються знову до нього, наче б тягнула б їх там якась таємна сила. І переходить, минає їх життя в ось такий мандрівці то в одну, то в другу сторону... без вороття минає... А навпослід не доходять ніде, не розкладають ніде своїх шатер, щоби принести святий хосен собі й іншим, не зазнають супочинку ні миру. І стрічає їх остання година нужденних та зболілих серед тяжкої, безплідної мандрівки, неначе Агасврової блуканини за якісь провини.

Але сівач не був подібний до тих людей.

Він ішов стало і з метою, раз коло разу; брав борозну за борозною, глядячи з рівною печаливістю й любов'ю, щоби усюди впало його зерно. Сіяв добре, повне дрімучих сил буйного життя й Божого благословення зерно й ішов раз коло разу..

* * *

І так одне зеренце опинилося само, самотнє, втиснене між дві грудки чорної вогкої землі. Серце стискалося йому з тривоги й жалю. Над вечір пустився дрібний, але протяжний дощик, земля розмокла, а зернятко запалося ще нижче. Ніде й ніколи

ще не було йому так темно, так мокро, так недобре!
І здавалося йому, що то хіба приходить кінець.

Гинути, так марно гинути без сонця й возду-
ху, що їх зеренце знало з часів, коли ним у колисці
колисали вітри у вольнім, широкім пррсторі! між
небом і землею!.. Зійти так марно без квіток та
пташків, без того всього, що полюбило було за днів
свогого дитинства!..

І задумалося, заплакало збіжеве зернятко за
своїм колосистим домом, що був йому дорожчий і гар-
ніший над палати і скарби цього світу... й над своєю
стебелистою родиною, котрої любих членів розне-
сено певно пь незнаних йому місцях.. задумалося
зеренце над своїм дитинством та й заплакало від ве-
ликого, щирого жалю за ним:

...Безмежний, здається, лан, а всюди колоски,
а всюди стебельця.. високі, зеленово жовті.. то хи-
ляться повільно, то встають.. а як гляне в гору —
там блакить гей якась шафірова чаша, сперта края-
ми на марморах гір і смарагдах лісів.. там золоте-бо-
жество, усміхнене, проміните соняшко, таке добре,
що й рівні йому немає.. там жайворонки літають
і лине їх сердешний спів, так дзвонить.. Ішов ве-
чір; на синявому плащі небес заяснів місяць, тихий,
лагідний вівчар овечих турм, що бігають по небі й
пасуться на зоряній траві сплячої природи, - сто-
рож зеренця, дрімучого в пеленах.. Лягала оживля-
юча роса, а безпечні перепілки стрясали її в сні
крильцятами..

Деж ви, о деж ви, добрі часи, такі добрі гей
той насущний хліб! Ви так еднаєте до себе молоду,
ясну душу збіжевого зеренця!; Тепер.. перед остан-
ньою годиною, що прийде, що вже приходить, снує
воно згадки, згадки.. Час війни! Прийшов страшний
день.. задзвонила зимна, лешцяча коса й зі свист-
том та шумом що безнастанно дзвонить у вухах,
робила стежку серед високого ліса колосся.. відтак
граблі.. зв'язали колоски, як безнекіцонних невільни-
ків.. і повезли з піснею тріумфу й окликами, попа-
ли в ясир.. а побоевище остало пусте, тільки де-не-де
лежали повалені колоски, сторчали будяки, хили-
лися маки.. Але там було добре.. тільки братів, тіль-

ки сестер разом.. навіть чужі, може й з далеких країн.. жита.. вівса.. ячменю..

Аж тут прийшло, страшна розлука! прикре прощання.. мужик ділить стебелисту родину й зернятка сипляться, сипляться.. й не побачуться вже ніколи, ніколи.. Але зате в мішку чується ще раз останній раз у житті, цікаві новинки... кожний оповідає про себе, а спільну долю якоюсь лекше зноситься, — так, — спільну... гей! гей!

Не могло даліше думати, щось страшного в ньому діялося.. так, то без сумніву кінець.. ціле бухнє розкладається.. воно просякає вогкістю землі..

Зібрало ще останки своїх сил і кличе в розпуці:

— “Пощо мені було приходити на світ — родитись у такому нещасті, — коли такий мені кінець? Пощо? — гей! пощо?”..

...Що це? Якийсь голос, сердешний голос, ще здається виходить з нутра — може в ньому був, або побіля нього — але одночасно якимось чудним способом не був ним, а мав право бути ним і розпоряжати, як своєю власністю, — голос, що кричить, замінює в порошок, а рівночасно наповняє безмежним довір'ям і доброю любов'ю:

“Вір мені! Служи вірно моїй волі до кінця, держися дороги мого призначення, а вона заведе тебе до слави. Я бо сотворив тебе й опікуюся тобою й ховаю тебе в моєму серці..

Й обтерло зеренце сльози й у руку Того, що так говорив, вложило перед сконом своє серце, бо чуло, що є Його власністю, а мало чисту совість і добре серце..

* * *

Весна! Сонце сміється, а його золоті проміння падають на молоду, ясніючу красою й весіллям землю. Вона відроджується, вдягається. Дерева пускають базьки, цвіти цвітуть птачки літають і співають, а люди дивлячися кругом себе радісними очима, а говорять собі:

“Весна йде, весна!”

Усе, що живе, співає великий і святий гімн відродження.

А наше зеренце? О, — це вже не кругле, золоте зеренце. Там, он там, на зеленій ниві, між своїми братами й сестрами, той свіжий і здоровий, милий і радісний колосок... До воно, знане нам зеренце, зеренце того сівача, що сів добре зерно й ходив по своїй ниві, раз коло разу — від кінця до кінця...

Цим разом розлягався голос не гейби з нутра, а неначе би брелъ усюди і з гори і з долини і з усіх сторін, мов би був у світі, а не був світом і мав право правити ним і розпоряджати як своєю власністю... голос, що нівечить, перемінне в порох і рівночасно наповняє безмежним довірям і доброю любов'ю:

“Істинно, істинно говорю вам: Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не вмере, залишиться саме-одне, колиж умре, то рясний плід принесе”.
(Ів. 12. 24).

ТІНЬ

Била північ. До дверей поета хтось задзвонив. Він устав із крісла, сумним оком поглянув на розложений перед ним папір, на зів'ялі цвіти у венецькій, кришталевій чарці й на кілька розпочатих фляшок важкого, пурпурового вина, що стояли на магоневім бюрку, викладанім слоневою кістю й перловою масою — і пішов отворити.

На темних сходах стояв високий, сухий молодець. У червоних од морозу руках мняв ширококрилий бриль. І хоч на дворі лютувала зима - на ньому не було зимового одіння, лише плащик із піднесеним ковніром, споловілий зі старости.

Він назвав поета й запитав, чи не міг би з ним поговорити. Поет попросив його до своєї робітні, подав йому крісло близько вогню, що горів на комині та поклав перед ним столик із вином і закускою. А сам сів при столі перед розложеним "папером" та зів'ялими квітками і ждав перших слів свого пізнього гостя.

Та цей ще стояв і довго розглядався по просторій, вигідно устроєній кімнаті. По долівці клалися від комина ясні плями та й довгі тіни, що на тому місці, де стояло йому подане крісло, наче збились до купи. І він це мабуть завважав, та ще й шепнув радше до себе:

"Тінь хай шукає місця в тіні"...

Сівши на краю крісла — зітхнув і з відтінком щирого подиву й великої пошани промовив:

— "Я прийшов до вас, добродію, бо хотів іще раз бачити вас перед смертю."

Поет обернувся до нього на своєму англійському, бюровому кріслі.

— "Ви хворі — пане?" — запитав.

— "Вповні здоровий" — одказав молодець, мнучи в руках бриль. — "Моє тіло здорове, але душа хвора. Нема вже в ній сили боротися зі смертю. Іду в її обійми.. Та поки її холодна рука закрие мої очі, я бажав іще раз, ув останнє, бачити вас, добродію. Тому простіть, що в таку пізню годину.."

Поет махнув білою, ніжною немов оксамитною рукою, не сказавши ні слова. Мовчки дивився на

цю тінь, що сиділа на кріслі біля комина. Цікавий це був чоловік, що в такій пізній порі перервав йому спокій: було в ньому щось людського, а разом і нелюдського. Своєю поетичною душею вбачав у ньому якусь неозначену, страшну, їдливу й убійчу поезію. Та може це йому лише так видавалося! — Молодець міг мати двадцять кілька літ. Його обличчя було якесь дивно замріяне й бліде гей полотно, риси дрібні і правильні. Волосся мав старанно зачесане, а зачіст жіночий, схожий на пух. І очі в нього були незвичайні: великі, чорні, хвилями блискіли, наче іскрами сипали, то знов в'янули, задивлені у глибінь себе самих чи кого іншого. Голос у нього був тихий і звучний, та уста при говоренні ледви що рухались. Ні в мові, ні в мовчанні не вживав жестів.

Та найбільше зацікавило поета це, що між ним, а тим чужим, незаним молодцем існувала якась неловима схожість, подібність радше духова, ніж фізична. І та загадочна схожість бентежила його. Мимоволі майнуло йому через думку мареву власної молодості... А однак не міг у ній одкрити споловілого плащика, ні викривлених черевиків, ані тих чорних, таємних очей. Ворухнувся на кріслі і ско-рим рухом випорожнив чарку до дна.

— “Маєте певно, добродію, до мене якесь діло, прошу втже!” —

Молодець, що цілий той час сидів непорушно, навіть без ніякого виразу на обличчі, почав говорити. А чим далше говорив, одурманюючи його слова були щораз більше таємні.

— “Так і ні... З усіх людей на світі ви, добродію, мали на мене найбільший вплив. Ваші твори я читав так довго, докіль не вивчився їх на пам'ять. Від тоді я жив у них, із них та й з ними. Це було моїм єдиним, правдивим життям”.

— “Простіть, ми ще не знаємося!...” — заговорив поет якось дивно й несміло, бо відчув у цих звичайних словах якусь несурзність.

— “Навіщо ж? Це ж до нічого не придатне. Я безіменний, один із багатьох... із тих... там!” І вказав рукою на вікна, заслонені густими, коронковими фіранками.

— “Вас, пане, я знаменито знаю. І як що сьогодні я бажав бачитися з вами, то лише тому, щоб ви були останнім чоловіком, котрого бачу, а той салон останньою кімнатою, що в ній пробуваю; вона являється бути притвором моєї смерти..”

“Але годилося б щось про себе сказати.. Може літа мого життя миналися за склеповою лядою, де я додавав цілі колони смішних та зимних чисел, продавав якісь запорошені книжки, що про них раз у місяць хтось несміло допитував; то мало-важна проза — це знання й наука. Здається мені, що ніколи не доводилося мені продавати ті ясні, вітряні томики, з яких дишуть змішані чари, одурманюючі запахи, щebetання та шелести шовку... Так думають принайменш оті, що громадами приходять їх купувати. Може так воно колись було.. хто знає? А може що іншого.. Може бажав я колись творити: писати вірші й ясніти, як ви, шановний пане?”

Вмовк, наче заслуханий у якісь далекі мелодії. Поет не переривав, не міг переривати.

“Тямлю, як перший раз побачив я вас, пане. Було це в літку, на провінції. Ви приїхали були там мабуть у гостину. Всі говорили про вас, усі: великі й малі, ті, що щось знають і ті, що нічого не можуть знати.

“Попереду всіх стояли ми, молоді. Ми, пане, горнулися до ваших творів, як до прапорів і наших кличів. Ми вірили в слово — воно мало крила, — і достроювалися ми до тих крил, — бо це нас тішило. \ Ми вірили в пісню — вона була сильна й запашна!

“Пам'ятаю ту хвилю, в котрій переїздили ви повозом у товаристві двох пань, що про них говорили, наче б то вони були.. Ія на них не глядів, не бачив їх, я дивився з подивом та почитою на вас, шановний пане. Може ви мене бачили, а може й ні. Але ви кинули мені тоді на привіт погляд так, як це кидається монету жебракові, або таке то легке, скорє слово: “не маю нічого для тебе, іншим разом..”

“Сьогодні знаю, що поетом я не був тай не бу-

ду, тоді одначе думав я, що стану похожим на вас, бо те, що ви, шановний пане, виразили на пергаментному папері в сафяновій оправі, я наскрізь одчував. І моя душа була відгомонам звуків цієї гарфи, що її ви, шановний пане...”

Перервав немов би з утоми. По хвилині сильнішим голосом у скорішому темпі проказував свої слова даліше.

“Пане! Ви не свідомі цього, що робите, коли сидите оце тут над папером, при цвітах і вогні, а думки, гей потічні хвилі, пливають, пливають...! Не знаєте, кільки то людських існувань одною рисою пера перетворюєте, змінюєте, формуєте! Ви не спроможні проймати оком непрочислених скитальців по царинах життя, що їх ви перетомили та зломали. Ви не відаєте, кільки життєдайних корінів підтягли, кільки то присудів смерти ви підписали на тих білих чвертках паперу... Гей, бачу я їх усіх під авреолею оцих зів'янутих, умираючих квіток!

“Миж тим живемо, що ви, поети, пишете... вироблюємося після ваших ідей, що їх переливаєте не на папір, але на наші молодечі душі. Наша юність живе духом ваших думок та творів, наша молодь — це молодь ваших творів! Як що ви їй покажете шляхи тудою, де роскоші й розгуста під ніжними вашими заслонами святкують свої оргії, — вона буде ледача та нуждарна. А як захочете її ви мати чистою та доброю, то вона такою й буде, як лише вітхнете в неї запал до змагання. Ми, молоді, віримо в те, в що й ви вірите, ненавидимо, що й ви ненавидите. Від вас залежне й це, чи молодець у прийдешності героєм стане чи падлюкою, чи дівчина на жінку виросте, чи на нальжницю. —

“Багато речей ми навчилися від вас, панове поети! “Стати чоловіком у повному значенні цього слова” — це гасло, що його ви нам піддали. Отже просто й відважно, без права й без правди! Запиватися вином, упиватися коханням до безміри, із усмішкою на лиці віддатися гріхастя та судьби — було нашим зовом, що зродився на ваших кличках,

стануло прославленою повнотою існування, Тріумфом чоловіцтва!... Думаю, що знаєте легенду про того чарівника з Гамельн, що своєю грою чарував щурів... Так, ви йшли перед нами, сірою юрбою, а гомони ваших арф, мотаючи і зв'язуючи вільні душі, казали нам покидати хати батьків, родинні огнища... Ми йшли і за вами, за чудними гомонами, як сонні, гей омлілі... ми йшли над пропасть... А там ви станули й затрималися, бо завжди були самі собою... але ми, що втратили свідомість самих себе, ми не знали вже де шлях, а де розпутья; ми, що не мали вже власного почування ні волі... ми летіли наперед, летіли — аж на дно... І це лише бачили ми, як ви, великі чародії, всміхалися! О, якби ви знали, кільки то тіней через вас снується в цьому світі, кільки бездолних бродяг скитається по ньому, кільки то лукавих дум блудить по країні! Але ви не знаєте — й добре вам із тим! — а може й не хочете знати?

“Я також ішов за приманою вашого чарівливого голосу — йшов — до цього вечора, до цієї ночі, — як сліпий чи сплячий!

“А був я помічником у книгарні. Любив ставати за заслоною вікна, призначеного виключно поезії... вашого вікна, панове поети! Чого там не було! Цілі світи, цілі душі під ослоною паперу або полотна, — скіри або пергаміну!

“Я радів читаючи на обличчях і в очах прохожих враження з цих заголовків, мотт і думок. Були там і розтворені книжки. І здавалося мені, що це справжня вівісекція. Один читав про колиську й тихе селище родинне, другий про лікарні й доми божевільних, інший знову шукав писання про гріб та кладовище. Одному забилося серце, другому переставало бити...

“Тоді, пане, ви перейшли попри мене зі своєю чарівною, одурманюючою гарфою. Мене опанувала якась могутня туга, що влила в мої жили гарячу кров і сірку запальну... На фоні небосяжних, пошарпаних обломів розтворилися перед очима моєї душі якісь степи... якісь простори... а всюди... якби духове трясення й розпадення землі!

“І вибила моя година: я покинув склеп і пра-

цю, примкнув двері рідної хатини, а дорогу до То-го, котрого звать Богом, засипав камінням та пісками... І розторощицалась лупина мого човна... розбила-ся у тріски... на прах..."

— "Пане! пане! що ви..." — крикнув переби-ваючи тривожний, переляканий словами молодця поет. Інстинктивно відчув, що тут немає йому як боронитись, але мусів чейже хоч би для desogum за-візвати якусь силу, заклятися на щось, що спиняло б та нівечило ділання оцих страхітливих слів.

— "Тихо!... не намагайтеся надавати собі мар-ної поваги, не ховайтеся в ріси плаща, здертого на цю хвилину з якоїсь мрачної величі! Це зайве для нас! Є поезія! Так! Є, пане, поезія й поезія... й чи знаєте, що воно: "поезія!" Мені, пане поете, нічого не жалко. Я — життя поезії, я — тїнь життя! Чи слід отже жалкувати за чимось? Вже пізно... я забрав панові багато дорогого часу... Простіть мені — прощу! Тепер знаєте, чим я є супроти вас? Я прий-шов сюда в перше й ув останне, немов дитя непра-вого ложа до тієї людини, що є його батьком, а котрого воно не сміє називати: тату!... такого ймення не носить... але в серці любить... якась безіменне, нуж-дарне... — В одній книжці, що її певно не знаєте, а в котру я не вглиблювався, бо це книга світильців, написано; "Вчителю, ми все для тебе покинули, що-би йти за тобою, щож даси нам у заміну?" Ті сло-ва завели мене, шановний пане, під ваші двері!...

Ми все вже покинули, щоби йти за тобою, наш пане, й нічого нам уже не осталося... Не маємо вже підошов у чобіт, а прязь тисячів доріг вжерла-ся в наші нагі, покалічені ноги... Не маю й кіль-кох сотиків на склянку кави, змучений самим со-бою, перетомлений, ослаблений голодом, пян-ством та розпустою.. Моя мати з білим, сріб-ним волоссям на голові носить воду й мие долівки, щоби не згинуті з голоду під тією будівлею, що її деякі вважають найбільшою дорогоцінністю, під цер-квою.. Щоб купити собі поцілуй і тіло дівчини, я брехав і крав, а мое чоло було погідне... Людська справедливість тримала мене нераз у кайданах, але я уподібнювався вужеві, змії... Замість імення маю на полиції число, замість грошей — діри в кише-

нях, а замість ідеалів маю порох у серці, гниль у мозгу й уяві... Зловіщий, а чарівний вітер зробив у моїй душі справжній пустар... Був у ній колись Хтось... нічи не знаю навіть, як називається... й нащо?... Нащо?...

“Остало мені ще оце єдине, останнє добро!” І наглим рухом, що в наслідок його дотеперішньої апатії й неруховости поділав на поета, як електрична струя, мов удар грому, — виїмив ізза розіпнятого на гудях плащика малий, чорний револьвер.

“Будьте спокійні... ха, ха... сідайте, пане. Аджеж поет, що силою свого пера може доконати неймовірних діл, нічим не зворушується...”

“Хочете мене відпровадити, пане? Зараз відійду, зараз... Є люди двоякого рода: одні пишуть вірші, а другі віршами живуть. Кінець перших — знаєте чейже ліпше від мене, пане, а смутний фінал других (його вже я ліпше знаю від вас) — вистріл, чорна смуга диму й труп!! І то навіть ні, бо ми вже не люди, а тіни — ми ніщо! Ха, ха, ха! Поете! Ми все, що мали, покинули для тебе, щоб йти за тобою, що ж нам даси в заміну?”

І зареготався прізвним сміхом, що морозить кров і духа шарпає в шкаміття... Підійшов до вікна, зірвав фіранку, відімкнув...

На дворі царювала чорна й глуха ніч. Лиш дерева поважно, жалібно шуміли...

Трагедія звійшла в цю кімнату — й вікно отворили людські руки не на те, щоб змінити її на іділлю... не на те!

Молодець оперся плечима на палісандрові варцаби, а в руці стиска малий, чорний револьвер.

Поет дрижав у своєму кріслі з поруччями. Зуби йому цокотіли, голова ваготіла, руки й ноги тремтіли, а серце, здавалося йому, билося високо, десь тут же таки під сухою й дивно вузькою гортанню. / Чи чув усе? Не міг би на це відповісти, не міг би зібрати своїх думок, отямитись. Чи чув це, що тепер знов тихесенько й неначе безгомінно шепотів його трагічний пість?

“Оце вже все, що мав я вам сказати. Просіть, що тільки часу забрав я вам, шановний пане, — але я думав, що це вас зацікавить, що ви сер-

дешно розсмієтеся, коли будете знову в товаристві своїх любок, котрих я особисто відігнав від вашого порога. Я надіявся, що ви спімнете мої слова, коли ввійдете вранці до кімнати своїх діток, що кликатимуть: “Ми так боялися — кімната татка була пуста — де татко був?” Я гадав, що ви спогадаєте мене, як на заленому столикові своїх видавців побачите купу золотач... Добраніч вам... шановний пане!..”

Як! автомат, не знаючи, що робить, піднісся поет із крісла, щоби після звичаю відпровадити гостя до дверей. Дорога до них видавалася йому найтяжчою в житті, без кінця.. без меж..

Молодець немовби вичитав оце в його душі й поклавши руку на його рам'я — прошептав:

“Не турбуйтеся, — спасибіг вам... пане, — тудою ближче!..”

І другою рукою показав йому вікно.

“Чи думаєте, що воно небезпечно? Де там! Чи третій поверх, чи партер, — для мене — тіні — й для вас — поета — байдуже! Спасибіг і.. до побачення!!!”

Одним скоком опинився на мраморному окрайцеві вікна.

Поет підійшов, а радше приплентався до нього і простягнув руку... та вже лиш ухватив нею пустий простір..

З долини долетів до нього один — єдиний зойк, глухий, невідгомінний...

.....
.....

А під вікнами зловіщо гомоніло: до побачення, до побачення, до побачення!!!

ДИКИЙ ВИНОГРАД

В осені широке листя дикого винограду червоніє, золотом та пурпурою блищить...

По городах і парках рум'яніє дикий виноград і здається, що десь з гори, з-під листяної корони деревин звисла омліваючу, голову душа осіннього с'яйва заклята в його галузку. Видається тобі, що це її буйний, м'яликий волос — забарившись в барвах карвавої зорі заходу — по живоплотах розстелився. Коли ж на винній, благородній виноградині дозрівають червоні й жовті грозна, галузка дикого винограду вкривається й гордиться багряним та жовтим листям.

Давно, колись — ця дика виноградина була благородна, гарна та розкішна, що року овочами крилась. Стелилася вона по березових білих вориннях, біля муру, де сонечко щодня в полудне проміннями вітало. Любили її небесні пташенята й зі щибетанням у її галузку, в тінях її широкого листя, наче під журливою, опікучою долонею, клали собі гнізда. Соняшні промені пестили, сповняли солодістю й легесеньким, барвистим, пухом обплітали навислі ягоди, а вечерові роси змивали з них усяку порошинку.

Але вона, ця винна лоза не раділа своїм життям, не тішилася своєю долею, хоч щасливіша була від многих інших ростей. Забажала іншого, просторішого світу, почала одним то другим вусиком цікаво заглядати поза свою білесеньку ворину. Здавалося їй що там краще, розкішніше можна б жити.

Перекинулася отже через мур на північну, темну й зимну сторону. По гонтарному дашкові просувалося ніжне та довге галуззя щораз жвавіше, щораз сміліше. Й усе вмовлювала в себе лоза, що там гарніше живеться, що щойно по тамтій стороні можна буде розжитися вобідним, повним життям.

“Не знати, навіщо маю коротати своє вікування на тій оце деревляній, поганій ворині! П'що маю що року давати підтинати себе й перегинати на всі сторони, чому маю давати обривати людям мої гарні ягоди, не налюбувавшись ними досхочу! Там - що інше! Там царює тишина й спокій; там ніхто не буде мене шукати, ні обтинати, ні переслідувати. Відсіль

нічого не бачу. Передімною розпростерлися якісь непривітні городи, а надімною погане кришище. Там же на виду простелюється увесь світ. Його вже я трохи й бачила і знаю, що там мені, найблагороднішій рослині найкраще житиметься. Найважніше ж тепер оце, що скаже на мої наміри мій родич, старший пень? Йому тут добре, бо від уродження зжився з оцею кришею й городом, — але я, я чей же зовсім щось іншого!”

І почала ласкавитись та приголублюватись до батьківського пня, щоб позволив їй розжитися власним життям. А старший, досвідний пень, що всіх своїх діток сердешно кохав, зашумів листям та й промовив:

“Важко мені, моя доню, невимовно важко, що не вмієш оцінити свого щастя, що батьківське селище тобі непривітне. Глянь лиш от хоч би й на мене або на твоїх сестер, що від давних літ тримаємося нашого муру й ростемо, радіємо життям і плодами нашого живла. Співаючи прилітають до нас пташенята, томінкі бджоли радісно оповідають нам свої пригоди. Весело нам і щасно! Не йди від нас, моя дитино, остань із нами!”

Але молода галузка стояла таки при своїм і не давала за виграну, хоч довго й мудро переконував її ще старий пень та вговорювали сестри.

“Що ж, не можу насиллям накидувати тобі мою волю! Сьогодні у світі та й у нас також все розкладається, всюди розлітаються зв'язки, все змагає до власного, незалежного й неодвічального буття. Колись може й пізнаєш, що правда по моїй стороні та що я бажав і бажаю тобі добра. Але йди, відлучися від нас і хай на чужині тобі ліпше вестеться. Одне тобі ще скажу: там не родитимеш овочів, моя дочко!”

Сумно звісила голову галузка, засмучена тими словами. Мусіла звести зі собою борню: з одної сторони свобода та вільність, з другої же гарні й сочисті немов би з криштального скла овочі, котрими що року так раділа й гордилася.

“Вкінці, нащо мені цим турбуватись! Може

то неправда? Може родич про це добре й не знає? — А втім, нащо мені їх? Чей же пожиток із них мають лише самі люди. А я не хочу нікому служити, працювати для людей не буду, того ще мені не доставало б! Я бажаю жити для себе, хочу бути рівноуправненою з усяким, хто для себе чепуриться й цвіте. Я змагаю до визволення з-під тиранії та гніту. Що овочів мати не буду — не велика шкода, це мені тепер саме й на руку!”

Відлучилася отже від своїх сестер і перенеслася на північну сторону муру, де запустила коріння в тверду й засохлу землю. Залагодивши це — розглянулася. Сумно тут було та зимно — не так, як це їй видавалося тоді, коли зверху криші розглядалася по новому принадному, барвистому й запашному світові.

Пташки цілком тут не прилітали, лиш інколи закрякав крук або в ночі запутали сичі. Ні однісінького соняшного променя не видно, а мухи навіть на лік не подиблеш. А на землі бодяче й буряни, проміж яких проходжувалися жаби. Вони одні тужливо рахкотіли, мов би плакали за сонцем, за свободою, котрої не знали, а про котру й марити не зважувалась.

Сумно для нашої галузки прокапарилося літо, надійшла осінь.

“Тепер по тім боці мої сестри пишаються красою своїх червоних і жовтих ягідок. А я?”

І дужче, як колинебудь, заболіло її серце на цю згадку.

“На злість покажу їм, що й я можу мати овочі!” І силкувалася видати овоч, до всього ж іншого цілком збайдужніла. Але кілька ягідок, що їх вона вилонила, були маленькі, як головки від шпильок, а такі квасні, що й мухи від них рутікали.

Заплакала сердешно винна лоза над своєю гордістю й пихою. І почала молитися до Великого Бога ростиного світу, котрий піклується й опікується й найменшого травинкою й наймарнішою галузкою.

І склалося, що де впала сльоза на її зелений листок, замінювалася відразу в барвну перлину, котра розпливалася по цілому листкові пурпурою та золотом. Невдовзі вся галузка заблестіла барвами ве-

селки.

І так воно що року діється.

Дика виноградина, що розстелилася по городах і парках та накрила собою паркани та пні дерев, річнично в осені, тоді, коли благородна винна лоза радіє своїми плодами — жемчужиться барвами своїх листків і веселить своїм видом людське око, — вона, що не хотіла кормити людей своїми ягодами. І здається, голосять ці барви стару правду, що хто відлучується від пня — не видасть плоду. І тоді, коли то треба б було радіти їй своїми плодами — вона рум'яниться та жовкне на доказ тєї правди, що після неї казав вести життя Творець, надаючи післаництво призначення усякій речі.

О дикий винограде, роскішний у своєму безпліддю, — не думати тобі вже про збирання вина, не гадати тобі про ті хвилини, коли то коші наповнюються сочистими ягодами!... Але для тебе може прийти хвилинка, що в ній вільно тобі буде лучитися з винною лозою, твоєю матір'ю. І повернувши до старих обов'язків, — вернеш і до своїх прав!

Але й від тебе перегодою відлучиться горда й своєвільна галузка, бо доки світа, доти виноградина буде благородна і дика, щоб по всі часи потверджувалася правда, що її Господь сказав перед віками.

СВІТЛО В ТЕМЕНИ

Я сперся на поруччя монастирського ганку. Біля мене стояв старий, біловолосий ігумен з виразом великої погоди духа й неземної на обличчі.

На дворі леготіли тихі, вечірні гомони й обімліло клалися на притомлений світ. Сумовиті бори по горбах лебеділи прощальним щебетанням пташенят, що тулилися безпечно до своїх гнізд. А впрочім у цій чернечій стороні, далекій від усякого світового гамору, наче сотвореній на леліяння вищих, досконаліших, освячуючих думок, царювала тишина.

Дух цієї монашої оселі був тихий, роботящий і благословенний. Його сірі постаті мали в собі щось такого, що блестіло триваліше від золота й клейнодів, а зорило й задрігало того, що з ними стрічався. Вони йшли своєю самотною й тернистою дорогою й жили серед світу, творили добро й помагали своїм землякам, а були мов не з цього світу, так осліплюючого, одурманюючого, шукаючого лише самого себе.

Стояли ми з ігуменом на чудово різьбленому ганку і гляділи на мерехтіння перших зір. Блідолиций місяць блідим промінням простелював зіркам шляхи по синіх плахтах неба.

Я розповідав про міста, що в них бував під час моєї подорожі по землі й у згадках убирав їх у шати сумраку, обдаровував їх живчиком вечора.

Саме в тій порі над містом здіймається луна світильних пожерів і при відгомонах кошмарного містового життя пнеться в сине небо. Запалюються сотки й тисячі лучистих і жарових, газових і нафтових ламп. Людська штука красить сйивами світла вулиці, майдани, будинки й залі.

І ніхто не глядить на небо, де запалюються стократь гарніші й досконаліші світила, бо всякого займають ці людські каганці.

І гонить, суетиться людський рід при тих огниках землі, бавиться й гуляє, радіє й плаче. В душному ореолі цієї світильної заливи міниться всяка плиткість, полискується томбак і позлітка. Навіть зло, прижмурюючи очі, здіймається й царює.

Лише чорні, поважні Божі доми творять плями й по безтінній царині людської плиткості кидають довгі, сумовиті тіні, мов зажурені життям людей мистецтва й винаходу. Вони одні зі своєю вічною лямпою, що тремтить у їх нутрі, як кривава сльоза, вміють віддати свій поклін величчям ночі й царюванню тишини. Вони одні — як і ті ліси по горбах, як птахи в своїх гніздах і ці темні монастирські мури по глухих закутках землі з сірими постаттями, що з тією Божою лямпою духа, певно й витривало, ступають по зоряних дорогах Всевишнього...

“Колись читав я, що глянувши на землю з підсоняшних просторів, побачимо її в інакшій формі, ніж звичайно. Переходить вона з кулистого виду в рід глибокої чаші, котрої бездонна глибина тим більша, чим з вищої точки на неї дивимосся. Беру це як слабкий символ погляду, яким Всеможне Милосердя обіймає нашу землю. Воно мірить не нашою мірою, дивиться на речі не способом нашого ока, але зовсім відмінно.. О, пригадаймо лише собі..

“Є Царем усіх видимих і невидимих створінь і Творцем всесвіту... Своім власним створінням дає себе прибити до хреста й найбільший нуждар через свої гріхи вбиває глибше тупі цвяхи в його криваві, а так милосердні руки, сильніше затикає терневий вінець на Його зболілу, святу голову!

“Так, так — мій Боже необнятий, о Боже мій любий!...

“Браття!

“Якби то ми, ті самі люди, що грішимо й докоряємо Божому Синові, діти сумерків, що з погордою й зневагою кличемо: “Коли Ти Бог, то зійди тепер із Твого хреста!” якщо б ми могли хоч через кілька хвилин відчутти на собі те, як терпить, як слабне та конає той всемогучий Бог на своєму хресному престолі; якби то ми в нашій гордій та самовільній душі хоч через один мент могли знести той вихор осамітнення й смутку, що пустошить і морозить сердешну, душу Того, Котрого кожний удар серця є любов'ю, Котрий всією силою духа, прагне тієї приязни, — то я переконаний, що зігнулися б і найтутіші коліна, зм'якли б й найтвердіші серця і найбільш висушені та замерзлі очі зайшли б

кривавою сльозою...

“І було б багато Павлів, бо по такій хресній муці ніхто не може бути даліше Савлом, хіба що не був би людиною!

“Бачиш отже, мій любий, що Божий спосіб глядіння на світ відмінний від людського. В Його очах гори є дблинами, а Його дух пробуває між убогими духом, у низовиннях...” “Скинув сильних з престола і підняв смирних” співається у величаннях на утрені. Глянь тільки на Вифлеєм, на Дитя, що є вже Христом і перед котрим падає ниць і небо й земля і пекло!..

“Хай же буде мені вільно думати, що ті величаві, ясніючі світила людської штуки над западаючим у сон містом — є в очах Бога менше вартні, як бліде освітлення кімнати простих людей, робітників і ремісників, кімнати, в якій уся рідня перед образом Пречистої Діви молиться і б'ється в груди, а темінь прорізує мляве проміння одної свічки!

“І всяке світло, яке вважається виразом людської цивілізації й творчої сили, задля своєї прислуги для світу є на шляху до злого, на широкій улиці гріха, є темнотою й нічю в очах Бога... Його, що й у світлі односотикової свічки бачить відблиск Своєї Святости, тієї, що самотньо є щирим Світлом і правдивим Днем..

“Завсіди здається мені й нераз роздумую над тим, що коли Бог дивиться на нашу землю, то темінь бачить там, де наші бідні очі в земній поволоці й зі земною силою закримічування бачать море світла. Він любить у зірронці на небі, більшій від цілої нашої землі, любить у слабенькім світлі святойванського хробачка.. Він каже зів'янутим квіткам пелюстки до світла простягати, а соняшникові значити ходи сонця на землі..

“І краще робить чоловік, коли марне, бо до часне, своє світло ховає в глибинах і не бажає світити свічку своєї душі попри вогнища Божого світла.. Тоді щойно має благословенне право нести перед собою ту зірронку, як мудра дівчина та добрий пастир.. А душа станеться ясним, погідним чудом, відбиттям молодшої Божої дороги, мільярда світлів, що їх освічують і бережуть, лагодять і кріплять до-

роговказні в теменах, правдиві, життедайні Божі очі”..

Ніч була тиха, місяшна.. У наших стіп, у тінях дрімучого спокійного монастиря з одного і похмурого, таємного ліса з другого боку, над потічком, видніли розкидані хати монастирського села. Денеде ще блимало по вікнах світло. Денеде просили душі Божого світла в темені..

Поволі простягнув старий, срібноволосий монах свою тремтучу десницю й над горою й лісом, над рікою й селом зробив великий, прясний знак християнства..

Потім низенько схилив овою голову, зложив руки навхрест під своєю сірою рясюю і звернений до мене промовив:

— “Слава Ісусу Христу!”

.....

ПРИТЧА ПРО ХЛІБ

Іноді стрічає мене на вулиці мій знакомий і в обуренні безладною, сквапною мовою розповідає пригоду, яка йому щойно перед хвилиною приключилася.

А було це так:

Вранці вибрався він до підміського ліса на горіхи. Коло рогачки побачив він стару бабу, що сиділа при коші здорових, ліскових горіхів. Захвалюючи свій товар радила йому собі купити.

Він подякував, кажучи, що саме задля горіхів іде в ліщину. Тоді перекупка всміхаючися кличе поліціянта. Цей пояснює йому, що після найновішого королівського розпорядку нікому не вільно зривати горіхів на власну руку. Тому й радить йому купити собі їх у перекупки, котра має дозвіл їх продавати.

Ця пригода вивела мого знакового з рівноваги й він, намотіркувавши бабі й поліціянтові, ніяк не міг успокоїтися.

— І щож ти на це, га? — То безprawство, то напасть на гладкій дорозі, то..

— Чи маю сказати тобі мою гадку? Моя думка така, що хоч твоя пригода є незвичайно цікава й небуденна, от всеж таки сам порядок зовсім слушний і справедливий, як що візьмемо під увагу..

— Що за увагу, під яку увагу? Це ж ярка несправедливість, тиранство, обмеження особистої свободи..

Я завів його до одної затишної каварні, де можна було без перепон порозмовляти.

— Гм.. отже й ти захвалюєш той модний, цікавий спосіб, який намагається викинути всякі особисті пошукування й досліди. На твою думку треба би було в багатьох речах, як що не скажу в усіх, піддатися правам, приписам, законам, приказам та догмам, що обмежують наше свободне ділання та вяжуть нам руки в якійнебудь самостійній праці. Слепе, безкритичне піддання себе — це ваш клич! Та про що тут і балакати! Чей же я маю право шукати й зривати собі горіхи особисто й коли хочу, а не єсьм обов'язаний діставати й брати їх з ласки

якогось там розпорядку чи встанови.

— Прости мені, мій друже, та порівняння, що його ти вжив, не добре. В кожному разі думаю, що йдетесь тобі про правду, так? Як так, то мушиш признати, що горіхи не є конечно потрібні до життя, то й краще буде, коли за примір у цьому випадкові візьмемо щось потрібніше, щось необхідне для життя, от хочби й хліб.

Хліб для нас є неперечно конечною субстанцією, про нього просимо словами: “хліб наш насущний дай нам” бо завжди нам його для життя треба. Хліб є так само необхідний для нас, як воздух, світло й вода. А проте то все нам ні з якого приводу не належне, це все даром дані дари, що їх дістаємо без нашої праці й старання, навіть без прохання. Всі, без винятку, маємо їх під рукою, а свідчить про це хоч би який один факт, що живемо. Отже ці всі необхідні речі, ці дари, можна назвати щоденним, насущним хлібом, бо без них життя не було б можливе.

Візьмім під увагу й саме життя. Ми дістали його без нашої вільної волі, без ніякого співдїлання з нашого боку. А мимо цього не гризе нас совість, що живемо, що вживаємо даного нам життя! Так само не вважаємо лихим цього, що користуємося без найменшої натуги й старання з нашого боку воздухом, світлом та водою.

Чому ж маємо відкидувати правду, яку дістаємо от так, як і ті дари, цю правду, що її зовсім слушно можемо назвати: насущним хлібом духа? Ми ж духово живемо й черпаємо моральні сили з тієї правди так само, як фізично живемо в воздуху й із матеріального хліба черпаємо сили тіла. Як що ми мали би виключно вільною й самостійною волею доходити до правди, то задля нашої слабкості й недосконалості ми її цілком не осягнули б або створили б якісь сурогати правди й в них, як у поганські храмини, складали би свою віру. І чи ж можемо серіозно думати про те, що глядячи з вищої точки на ці недосконалі або неправдиві правди а зглядно неправди, будемо почувати себе задоволеними? Мабудь що ні, а те вдовілля, що його ми створили б у нашій свободній волі й свободі, обер-

нулось би в нівеч та знеохоту.

Чи ж терпимо ми через те, що не вказуємо на небі сонцеві шляхів і не запалюємо на ньому зір та й місяця, що не володіємо як монархи або хоч би й одвічальні редактори воздухом, який опоясує землю верствою такої то висоти? Чи може страждаємо тому, що хоч утворюємо й їмо хліб — але ні одного збіжевого зерна не в силі ми створити мимом всіх винахідних знарядів і цілої нашої неперечно великої науки? Чи ж саме в цій нашій науці не приймаємо щодня, майже кожної хвилини, безлічі правд та догм, не чуючи найменших докорів совісти за те, що їх усіх ми самі не створюємо?

Спробуй, мій любий, відкинути всякі правди людської науки і знання, що їх ти власним трудом не відкрив! Будучи льогічним — одкинь усякий корм, що його істоту не придбав ти своєю власною працею й свобідною волею! Відкинь нарешті воздух і світло, що теж не є твоїми творами, і скажи мені тоді з рукою на серці, чи будеш через те щасливіший і спокійніший? Скажи щиро, чи будеш міг узагалі жити? А хоч би ти й жив при таких обумовлених умовинах життя, то чи не будеш якимось несамовитим створінням, загадкою небуття, безхосенним та ні в чому доброму непричасним?

Коли ж приміриш це до духового світу — то загубишся в теменях ночі, що її в ньому застанеш. І силою власного духа не зумієш ти цієї ночі ні розвіяти, ні просвітити. Питаюся тебе: чи не попадеш у завжди простягнені руки царя темноти й неправди, заки натугою твоїх слабких та сумрачних змагань спроможешся на викресання хоч би лиш одної правди?

Так, як воздух та вода, світло і хліб були на світі ще перед твоїм народженням і позістануть у ньому й по твоїй смерті, — так і великі, конечні й необхідні для духового життя правди, що є справжньою вільністю, вживанням і розкішною духа, були перед тобою й остануть і по тобі. І чи ти забажаєш піддатися їм чи ні чи покоритися величі їхньої тріькості чи ні — вони полишаться по віки своїй незрушимості.

Але стократь сильніш, стократно глибше й не-

безпечніше зворушить та потрясе тобою цей момент, що в нім ти станеш до борні з оцими правдами й замість сірого, а неоцінитного вбрання покори зодягнешся в шати гордині й самолюбства. Бо покора приймає дари для фізичного життя і хилиться перед даром даними добрами для духового життя.. А оцим то життям духа й нашою свобідною волею, працею й запопадливістю зеднуємо й запрацьовуємо собі вічне життя.

І хоч цього минучого, хвилевого життя не маємо в нашій свобідній волі, особливо що до його почину, то маємо за те повну вільність і свободу що до нашого місця в вічному житті. Тому й не покидати нам старих ціннощів та не трудитися над творенням нових правд, але при допомозі, у світлі й середовищі тих перших — треба нам намагатися своєю працею, Трудячістю й старанням як найсильніше зеднатися з Тим, що їх дав і казав їх приймати..

Тому й мав я рацію, мій друже, на початку цієї мови, а радше: цієї притчі про хліб, сказати тобі, що з огляду на правду твоя весела подія з перекупкою й лісковими горіхами є вповні слушна й справедлива, бо ліщиновий гай є власністю того, котрий видав такий розпорядок,.. отже.

.....

.....

Мій знакомий знудився цією мовою, бо в душі не хотів погодитися зі своєю судьбою. Вхопивши в руки бриль попрощав мене кількома призвищами, що їх перед годиною кидав на голову перекупки й поліціанта, гримнув дверима й виїшов.

А я, користаючи з цієї пригоди мого знакомого, рішив прилучити нашу розмову до збірки оцих притч.

“...МІЙ МИР ДАЮ ВАМ..”

“По правді лучший є покірливий селянин, котрий служить Богові, ніж гордий мудрець, котрий не дбає за себе, а глядить за круженням небесних планет”.

(З “Наслідування Христа”

кн. I. глава 2.

Томи Кемпійського)

В італійських місточках та селах, що наче ластів'ячі гнізда притулилися до сточищ гір, можна часто бачити гірше чи ліпше заховані фрески й старовимності.

Тут при вуглі високої, вузької кам'яниці, під бляховим, позагинаним дахом, побачиш Мадонну з Дитятком, там знова зразу ж таки по с'яйвах стигматів пізнаєш сірого від дощів та вітру св. Франціска, це “нуждарне Боже створіння”. На іншому місці над вищербленою лямпою угледиш дерев'яну решітку, а за нею благий погляд великих, спокійних і святих очей.

Перед такими фресками нераз можна бачити просту, звичайну вервицю або параманець, інколи й китицю зісохлих квіток або віночок з мірту зі стяжечками, що колишуться, неначе б разом із прив'язаним до них зітханням хотіли злинути до Марії або до Святого..

Збирання винограду кінчалось. Ідучи зі скромного умбрійського місточка Ля Рокка, що хвилини стрічали ми ослів, навантажених кошами й дивновидими ведрами. Із них то час до часу випадали на дорогу гарні, сочисті грозна. Ми звернули на це увагу йдучого за ослами погонича в червоній сорочці й синім поясі, а він, чорноокий стрункий парібок, підняв їх і подавав нам. А подавав з такою грандецою й увічливістю, що зразу ж видно було, що в ньому грає вільна, квіритська кров.

Перед нами простелилася широка, плідна рівнина, поперегинана кривими лініями оливних дерев. У ясному, прозористому повітрі, просякнутому осінню, зарисовувалися з віддалі прирослі до горбів селища. На синьому, потрісканому тлі скалистого су-

гір'я сіріли мешкальні доми. Пнялися в гору й вежі вікових святинь, а денеде видно було ще й камінні мури кастеллі та їх оббиті башти. Навколо них тягнулися засипані вали, на них же росли вічно зелені дуби й бобквіці та шуміли на нуту давних, лицарських часів, з котрих залишилася ледви якась пісня або легенда про святого чоловіка чи натхнену діву.

В задумі й підйомі духа проходили ми ці селища чужої країни. Добрячі й довірчиві люди радо нас вітали й подекуди водили нас по костелах та каплицях, щоби вказати якийсь порохнявий, розпадений у прах гробівець, якийсь неясний фреск на сірому, вогкому мурі, якийсь... Та годі вже й запам'ятати ті всякородні речі, покриті дивно проймаючою поволокою далеких літ. Ми звідували також сумливі, засаджені кипарисами й лаврами, оброслі глогом, буряном та хоптою кладовища з похиленими хрестами й готицькою брамою, що от-от завалиться. У перевтомі вступали ми до сільської гостинниці з великими ворітьми, брудним подвір'ям і задимленими кімнатами... Весела й чарівлива дівчина, тихесенько співаючи якусь сердешну пісню, клала перед нами хліб та сир, доливала солодке, молоде вино... може щойно перед хвилиною відлучене від тих грознів у кошах, від тих облитих сонцем винниць з тієї врожайної Умбрії...

В одному з тих сіл, що дуже пригадують собою галилейську Кану й Капернаум із тих часів, коли то ще Чоловік Добра й Любови ввійшов у їх низькі, обляжені перекупками ворота, — запровадили нас до дому от таких то а таких старушків, щоби показати нам якийсь рідкий та незвичайний фреск.

Крізь кузню, що в ній лежало пророзкидуване всякого рода залізя й знаряддя, ввійшли ми до хати та дісталися стрімкими сходами, а радше драбиною, на горішній поверх.

В низенькій, малій кімнаті з одним вікном сиділи близько себе дід та баба. У цій чистесенькій, біленькій світлиці було одно ліжко, простий стіл з білого дерева й два чи три стільці. Великий, гебановий хрест з Розп'яттям, здавалося, царював у цій

білій, привітній та тихій закутині, над цією білово-лосою, погідною парою... А над вікном виднів той фреск, задля якого ми сюди зайшли...

Щоб його описати, на це не стає в мене сил: затерся він у моїй тямці, як і запорошився був на мурі, де, правда, радували ще око останки чудових, по велико-мистецьки кинутих барв і ліній. Але тих двоє старих людей, що пояснювали нам його вільною, тремтючою, старосвітською мовою ще й тепер, по тільки літах, стоять перед моїми очима згорблені й зігнуті до землі: дід зі сухим, піднесеним до образу пальцем і баба з благим усміхом, з очима — вдивленими в свого мужа, як у своє щастя... Ніколи не забуду тієї пари, що наче б зійшла з якихось благодородних, а дуже дорогих рам, давно понищених та й порохнявих. Ніколи не забуду того символу спокійної й добрячої гідности й солодкого супокою, що так рідко сходить на землю й то десь від порогів неба, рідко й не надовго:... "Мій мир даю вам, не як світ дає!"...

І зі словами на вустах: "не наші скарби", що ще й тепер гомонять мені в ухах, показали нам свої книжки. А мали вони дві книжки, оправлені у прубий пергамін з артистичними витисками, друквані італійськими черенками з почину XVII століття на якомусь трівкому папері. Вони творили їхню цілу бібліотеку й були для них, як самі це казали, усім їхнім скарбом. Завиті в якийсь виполовілий, штовковий платок — лежали вони на столі біля лямши, мабуть іще з бабиного приданого, що мала вид ангела ночі, заслонюючого своє обличчя перед ангелом дня й його світлом... Із почуттям дивного пієтизму, з яким береться до рук давно засушені цвіти чи ікони святих місця оглядав я з моїм товаришем, Францом, ці книжки.

А був це друкований великими буквами й оздоблений простими, примітивними образками молитовник і так мало в католицькому світі читаний, а ще менше в життю примінований Тома Кемпійський!

Картки були пожовклі й витерті, а по краях пообдирані — чейже не від лежання, ой — не від лежання!... А всюди дописки, дати й імена, писані дрібоньким, читким письмом то мужеським, то жіно-

чим... багато записок...

І що ж би тут додати? хіба схилити голову над тремтючими, рапавими руками тих старців... хіба їм серцем поклонитись...

* * *

Минуло вже багато літ від днів тієї моєї прогульки по умбрійській рівнині. Багато образів життя пройшло поперед мої очі багато ймен і дат крізь мозок, а крізь життя випадків... Та розвіялися назви й забулися імена. Але буває не раз так, що посеред вулиці, де свистять самоходи й гомонять трамваї, що підчас щоденної праці о насущний хліб або в вечорі коли замикаються до сну мої притомлені, важкі повіки — з'являється перед моєю душею чистесенька, білена кімната. А в кімнаті немов бачу ліжко, простий стіл з білого дерева два чи три стільці і великий, гебановий хрест з Розп'яттям що — здається царює й благословить, як колись благословив Авраама й його рід по віки... І виджу старенького дїда й бабуню з тремтючими руками при столі, близько себе, згорблених, похилених до долу... й дві книжки що творять їхню бібліотеку, їх увесь скарб! Книжки... зужиті на краях сторінки... образці... записки...

О, ви читали їх, "Фільомене й Бавкидо," читали й відчитували їх від краю до краю, вчитувалися в ті від сліз колиянілі букви... ви жили після тих книжок, вони були кормом і скарбом ваших душ, ваших сердець, вони були дороговказом для ваших побожних думок та святих і милосерних діл!...

Бачу це, чую й переживаю в собі... і радуюся цим образом, цим справжнім, рідкісним, незвичайним фреском із життя більше, ніж багатьома людськими малюнками!

А кидаючи цей спомин на білий папір передмною, маю враження, що вкладаю якісь чарівно запасні й барвисті цвіти в старинну, дуже дорогу чару, вкладаю з почуттям дивного пієтизму перед вищербленою лямпою й счорнілою решіткою ізза якої пара великих, спокійних і святих очей благо споглядає на своє життя, на свої сльози і утіхи, на радощі й страждання...

Проф. Д-р Йосип Дачкевич

УІ. СПОГАДИ ПРО о. ВАСИЛЯ МЕЛЬНИКА-ЛІМНИЧЕНКА

Двоповерховий будинок у Львові при вул. Петра Скарги 2а, на якому виднів колись напис "Бурса дяков", був у 1921-22 рр. осідком Інституту ім. св. Йосафата. Питомці цього інституту, учні двох українських державних гімназій у Львові, виховувалися тут під старанним батьківським оком тодішнього о. ректора, а теперішнього нашого Владики, Преосвященного Кир Івана Бучка та його заступника, настоятеля Василя Мельника, абсолювента Духовної Семінарії у Львові. В цьому інституті, що його 1925. р. перенесли на вулицю Сикстуську 39а й переіменували на Малу Семінарію, примістила мене моя мати, записавши до гімназії. Тут пізнав я двох достойних виховників української молоді, яка по закінченні першої світової війни кинулася гарячково до науки, щоб надробити втрачене війною. Отець ректор виїхав незабаром на дальші студії до Риму і його заступав у тому році о. З. Кузьмович, що разом з "паном настоятелем" повів виховну працю серед хлопців. При цій нагоді слід згадати ще про третього великого приятеля й опікуна малих учнів — "отця добродія" Матея, студита, що завідував господарськими справами інституту. Життя в інституті нормували приписи й розпорядки настоятеля. Питомці, що їх дзвінком зі сну в год. 1/2 6 будив й до сну в год. 21. накликав брат Матеї (пізніше став священником), мали самі дбати про порядок в кімнатах і на коридорі.

"Пан настоятель" призначував щотижня окремим оголошенням, підписаним о. ректором, хто замінитиме коридори, спальні й учальню, хто різатиме дрова й носитиме вугілля до печей. (Покійний писав завжди "вугілля", а в гімназії проф. Т-ць уважав цю форму ще помилковою). Рівнож визначувалося щотижня, хто має провадити милитви й служити до Служби Божої, яку ми мали змогу щодня слухати. Щосуботи підвечір появлялось оголошення "пана настоятеля" в учальні на шафіці, а учні крадькома "підчас науки", це є в часі, призначенім на відроблювання лекцій, коли то в учальні мусіла

панувати строга мовчанка, — ніби, щоб напиться води, підходили до оголошення, щоб вичитати, яка кому в наступному тижні призначена праця. Призначування на працю було завжди найбільш справедливе; протегованих не було. В Інституті вже “четвертаки” були старші. В 8-ій класі був один учень (пізніше о. С. П - ий), який носив ще на квітній золоті паски. З сьомої класи був один “приватист” (пізніше о. Т. К. - а), як рівнож і в шостій був лише один учень. (С. П - ай). Сіра учнівська маса складалася з учнів I. — III класи і на них спочивав весь тягар домашніх робіт. Але кожну працю виконували ми радо, без нарікань, бо й дисципліна була в нас залізна.

Час, призначений на їжу, відпочинок і науку, був встановлений приписами, яких ніхто не важився порушити. Око “пана настоятеля”, що ніколи не гнівалось, що завжди гляділо за порядком і чистотою, — було ясне, погідне та над усе поважне й тактовне. Покійний поводився з нами дуже поправно, тому й з нашого боку він не стрічав опору. Всі ми, були слухняні й по - своєму ввічливі та чемні. Кількох вирозуміння знайшов я в покійного “пана настоятеля” впродовж моєї довготривалої недуги про це тільки мені та Йому було відомо. Подякувати Йому за опіку я в житті ніколи не мав змоги. Десь під кінець шкільного року Покійний одружився з сестрою мого шкільного товариша, висвятився на священника і віддався душпастирській праці.

По довгих роках небачення, стрінув я покійного о. Василя аж на еміграції в Мюнхені. Як багато літ минуло з цього часу, коли ми розійшлися, а однак, побачившись, привітались, немов учора розійшлися. Мені було завжди сумно, що в дальші роки моєї науки в гімназії й побуту в інституті не було вже для мене другого такого “пана настоятеля”, не було вже другого такого різьбаря малих хлопчачих душ, як Покійний.

Покійний — виховник, ідеаліст з душею філософа-містика, крив у собі завжди таємницю, нерозгадані для умів своїх вихованків. Послідовний у своїх словах і вчинках, розбуджував Покійний довіря малих людей-громадян до себе і вів їх майже не-

помітно до визначеної мети. Зрівноважена душа виховника витискала печать свого духа в серцях і умах підчинених собі вихованків. Зерна високих ідейних вартостей росли й формували їх духове обличчя, робили їх морально здоровими й здібними змагатись за високі ідеали.

Тут, на еміграції покійний о. Василь Мельник у двох своїх публікованих працях з'ясував свій погляд на християнське життя. У своїх книжках вказує Покійний українській думаючій людині шлях до найвищого ідеалу людини — до Бога. Не буду скривати правди, що ми, колишні вихованці покійного о. Василя — незавжди розуміли його точок до розважань, бо й не розуміли тоді багато з багатьох питань релігійного життя. Та чи багато нині таких, що хотіли б розуміти його, чи багато на еміграції таких українців, що схотіли б беззастережно виконувати завдання українського хрестоносця Так, як цього вимагав о. Василь Мельник?

В началі всіх потрібних українському народові передумов для здійснення його національного ідеалу, ставив Покійний завжди потребу святих людей, добрих та чесних провідників — цієї соли народу, — без яких нація ніколи не стане на власні ноги. “А тимчасом модерний світ повний содомітів, подібних до розпусних мешканців біблійної Содоми, спаленої сіркою й вогнем за гріхи” — як писав Покійний.

У своїй виховній праці старався Покійний впливати на ті струни людського серця, яких звуки дають мелодійний акорд добра, чесноти і вслід за тим святости. Виховуючи нові кадри провідної верстви українського народу, він дивився далеко в майбутнє — на завдання, які мали сповнити в народі його вихованці. Виховні засоби Покійного були глибоко продумані й ними він умів покористуватись, виконуючи своє почесне, та при тім тяжке й відповідальне завдання. Тому ми всі, що пам'ятаємо передчасно помершого о. Василя Мельника з давньо - минулих літ, як дбайливого й ревного різьбаря наших душ, попросили його із глибоким жалем та з молитвою до Всемогучого, щоб примістив Його душу там, де немає ні болю, ні смутку, а є вічне життя.

о. Д-р Іриной Назарко, ЧСВВ
ВЕЛИКА ВТРАТА

О. ВАСИЛЬ МЕЛЬНИК-ЛІМНИЧЕНКО.

Прийшла до нас сумна вістка з Європи, що в Мюнхені 8 березня ц. р. помер о. Василь Мельник, відомий як письменник і поет під псевдонімом В. Лімниченко.

О. В. Мельник народився 1899 р. в Небиліві коло Калуща. Гімназію скінчив з дуже добрим поступом у Львові і вже на гімназійній лавці пробував свого письменницького пера пишучи поезії і короткі нариси. По maturi вступив на теологію у Львові.

Під час теологічних студій уже був знаний як письменник та поет, тоді поміж іншим зредагував "Альманах Українських Богословів" з приводу 300-ліття смерті св. Йосафата та видав свої дві збірки поезії: "З війни" і "Хуртовина", під псевдонімом В. Лімниченко.

Критика з радістю прийняла ці збірки, бо в них молодий поет об'єднував сильні тони релігійні з національними, шукав нових доріг в поезії а також у мові.

КАТОЛИЦЬКИЙ ПИСЬМЕННИК

В тому часі почався розвиток українських Марійських Дружин під проводом о. Й. Маркевича ЧСВВ. Колишні Марійські Дружинники створили перше католицьке товариство письменників, а його душею був В. Лімниченко, що на сходинах цього товариства дуже часто читав свої твори.

Рівнож за ініціативою Марійських Дружинників повстав студентський католицький журнал "Поступ" а в ньому мабуть найбільше писав В. Лімниченко під різними псевдонімами. Молодь любила читати його поезії і нариси.

Після покінчення богословських студій В. Мельник одружився з побожною вчителькою Марією Хоптяк, що теж була Марійська Дружинниця. 1923 р. Митрополит Шептицький висвятив богослова - поета на священика.

МНОГОНАДІЙНИЙ

Мабуть великі надії покладав Митрополит на о. Василя, бо відразу призначив його на завідателя славної чудотворної місцевості Зарваниці. О. Василь узявся до ревної праці, але стрінувся з великими труднощами і то з того боку з якого найменше сподівався.

Непогоджуючись з деякими чинниками, переїсся до Станиславівської єпархії і був парохом у Звенигороді коло Бучача аж до останніх часів, доки не мусів іти на скитальщину. Так своїм прикладом, як і своєю невтомною працею Покійник дійсно високо двигнув свою парохію.

РЕВНИЙ ПАРОХ

Парохіяни з подивом гляділи на свого молодого пан отця, що щодня рано перед Службою Божою робив перед Найсвятішими Тайнами бодай через пів години, своє розважання, відтак зі справжнім скупленням набожно відправляв Службу Божу, а після неї затоплювався в довгому благодаренні. Вечорами також нераз бачили парохіяни свого пароха на молитві в церкві, а нераз з ним і його дружину, в пізніших літах також його діточок.

На парохії о. Василь виявив себе небуденним організатором і знаменитим бесідником. Кожна його проповідь, кожна доповідь, чи принагідна промова завжди давала слухачам щось нового й цікавого, а нераз була справжньою насолодою.

НОВІ ТВОРИ

Крім цього він дальше не кидав пера. Крім принагідних брошур, статей і віршів у тому часі він видав дві збірки нових поезій п. н. — “Клонюсь”, добру католицьку песу “Убите щастя”, знамениту повість для молоді “Верховинець”, переклав Шільгена книжку про відношення юнака до дівчини п. н. “Ти й вона”. Відтак видав ще одну збірку поезій “Дзвонять дзвони”.

В тому часі о. Василь на правду багато й ус-

пішно працював на проповідниці, в католицьких організаціях "Скала", в пресі, в своїй парохії і в цілій Бучаччині. Ніяке більше свято релігійне чи національне не обійшлося без нього. Серед цього розгару широкої та конструктивної праці захопила його війна. А тоді він уже був батьком двох доньок і одного сина.

СКИТАЛЕЦЬ

Перший наїзд большевиків на галичину він якось пережив, хоч багато натерпівся. Під час німецької окупації багато працював, а коли большевики прийшли в друге, о. Василь з цілою родиною подався на захід. Найперше коротко задержався на Лемківщині, де на правду чудом врятувався від большевицької партизанки яка вела його на розстріл.

Відтак був на Словаччині, потім на Чехах, а щойно перед двома роками приїхав до Німеччини і в Мінхені обняв відповідальне становище академічного душпастиря. Тут знову розгорнув широку працю, зорганізував католицьких студентів та помітно поглибив їх духовне життя. Виявився знаменитим організатором молоді, її любителем та фахово студентським промовцем. Вередливі студенти залюбки слухали його наук і реколекцій та з них багато користали.

ПАТРИОТ

Трагедію українського народу о. Василь як священик і поет переживав дуже болючо; ще більше молився і працював словом та пером. В різних часописах помістив, тоді низка знаменитих статей, що звертали на себе загальну увагу, відтак видав знамениту брошуру п. н. "Українські Хрестосносці". У видавництві ОО. Василіян вийшла його незрівняна брошура про "Посланництво Українського Народу" як відбитка статей до "Світла", а перед самою смертю вийшла дуже актуальна його книжечка п. н. "Релігія і життя".

Тимчасом рак легенів точив організм ще мо-

лодого о. Василя. Під ударами терпіння його душа ще більше поглиблювалася, бо о. Василь переносив важкі терпіння не тільки зі спокоєм, але з радістю, як справжній святий. Всі, що його відвідували під час важкої недуги, подивлялися його.

ПОСЛІДНІ ТЕРПІННЯ

А він молився, терпів і писав, доки міг. Його останні статті і вірші на правду дозріли під терпінням, як колос під промінням сонця. Разом з ним несла його важкий хрест з подивуваним спокоєм і його вірна дружина. Бог зажадав від нього ще одної жертви.

Оце його улюблена донечка Мартуся вийшла до Канади подаючись за служницю, щоби з Канади помагати хворому татусеві. Розлука їх була болюча, бо обоє відчували, що вже більше не стрінуться в цьому житті. Так і сталося, бо після довгої і важкої недуги о. Василь помер 8 березня ц. р. Величавий похорон відбувся 11 березня.

ПРОЩАЙ!

З незабутнім о. Василем зійшов у могилу передівсім справжній священник по чину Мелхиседека, дорогий муж і батько, любитель молоді, її організатор, знаменитий проповідник, а при тому людина для всіх незвичайно добра, благородного серця, повсякчасний ідеаліст і справжній любитель свого безталанного народу. На правду Бог дав о. Василеві п'ять талантів, але він ними приспорив другим п'ять на добро своєї душі і на славу Бога.

Прощай, незабутній Друже, о. Василю, приятелю і повірнику спільних молодечих поривів та ідеалів та (замість грудки землі на могилу прийми тих кілька щирих слів прощання і сердечну молитву від молодого друга.

Невідомий.

ПРОВІСНИК НАШОГО ВОСКРЕСІННЯ

Замість вінка на могилу о. Василя Мельника

По роках тяжких воєнних переживань і втрат — для тої частини українського народу, що потрапила на еміграцію, настали «спокійніші», позбавлені безпосередньої загрози для життя часи, але події у Краю ставали все трагічніші. Большевизм отримав там вільні руки для знищення нашої Церкви, духовенства, для нищення не тільки духових проявів українського життя, але й для фізичного знищення самого народу.

Перед обличчям трагічної долі нашого народу в Краю можна було очікувати більшої сили почуттів і думки від тої його частини, що потрапила на еміграцію. Здавалося також, що із зустріччю, віч-на-віч, з найбільшими стражданнями з одного боку, й з найглибшим занепадом людського в людях з другого, — із зустрічі з bestialnoю жорстокістю зенкаведівленого сходу та згештаплого заходу, із зіткнення з найпідлішим плазуванням спродажних душ, що устелювали тілами проданих ними жертв шлях тираніям обох переможців, — здавалося, що в цілому післявоєнному людстві мусять настати великий злам почуттів, велика, відроджуюча людей і відновлююча життя духова зміна. В часі війни всі відчували, що далі так тривати не може, що люди втратили свої людські ознаки й життя їх стало звіряче.

Але, на жаль, так не сталося. Замість відродження духових цінностей, прийшло лише дальше упідлення світу. Гноблення змінилося іншим гнобленням, підлість новою підлістю і не оминуло це й нашої спільноти на еміграції. Тут не місце докладніше говорити про прояви нашого морального занепаду, але треба згадати ту велику сліпоту, що опанувала цілість нашого життя.

Можна б зрозуміти бажання пересічної нашої людини, яка, натерпівшись, схотіла відпочити у влаштуванні свого побуту, у занедбанні вищого ду-

хового (саме прагнення якого вже вимагає жертви), хоч це занедбання вже мститься на нас. Та не можна зрозуміти тих, хто стоячи ніби на вищому щаблі освіти й духового розвитку, завів наш нарід на скитальщині у ще бруднішу каламуть забуття наших обов'язків віри й моралі - нашого християнізму. Кидаючи фальшиві гасла фальшивого єднання довкола матеріалістичного соціалізму, чи довкола доктрин насильництва, то змішуючи це разом докупи, з ненавистю кидаючися на всіх, хто не хоче поклонитися цим божкам, — створили вони і правдиву тьму кромішню, в якій і зрячий почав сліпнути, і вавилонську вежу, де слова втратили своє значення і всі перестали розуміти всіх.

Хоч як зле тепер з нашою духовістю, але маємо право ствердити, що нема чого впадати в безнадію. І відчуваємо і знаємо, що ми не розклалися, ми не згинули, а лише заблукали, бо затьмарило нам очі і та сліпота, хоч яка загальна, лише хвилева. До тої певності спрочинюються як поручники наступного відродження, як свідки живого в нас, ті сили саможертвості, що їх величне панування бачимо у яскравому прикладі краю і ті ще поодинокі сьогодні голоси, які звідцять кінець засліплення, ті чисті очі, які вказують всім, що води нашого життя попрозоріють, як повернемося до чистих Божественних праджерел. Ми нарід, який тепер доводить, що не ухиляється від жертви для досягнення справедливості, нарід в якому іскра Божого не згасла і є поміж нами люди, які бачуть правдивий шлях і правильно тлумачать, здебільшого, напівсвідому жертовність народу в краю.

У цьому полягала основа життя й діяльності проповідника й душпастиря отця Василя Мельника.

З неспокоєм і тривогою правдивого пастиря дивився він на сумну нашу дійсність і кликав до відродження в нашій житті Божественних первнів, до християнського оновлення нашого життя.

І справді, як не тепер, то колись побачимо ми, що сучасна криза людства є тільки карою за забуття основ і що рятівний шлях лежить тільки через їх відродження в душі людства і кожній людській душі зокрема. Всі шукання поза тими основами

зводили нас тільки на манівці. Ще так святковано й тепер доба “затемнення”, коли людина пірвала з основами законів надприроди і в жалюгідній самопевності схотіла опертися на свою недосконалість. Відтоді, крок за кроком, в ім’я ніби високих ідеалів, почали ллятися потоки крові. Люди скинули абсолютизм монархій, але життя не покращало. Почали шукати розв’язок у національних визвольненнях, але тиранія дрібніших ще важчим тягарем лягла на людей. Соціяльні революції остаточно знищили людство і поставили його над безоднею загибелі, а в деяких країнах, здається, вже кинули їх у ту загибіль.

Всі ці шукання людства, що більшість їх здійснювалося, ніби під гаслами справедливості, ніби в ім’я вищих ідеалів, — з жорсткою послідовністю кидали нас у ще глибший занепад. Це тільки тому, що провід цих рухів все брав на себе невластиве йому право Вищого Судді й Вищого Законодавця. Через те самі ті проводили ставали першими порушниками проголошуваних ними ідеалів і першими зряджками беззаконія. Відкидаючи закон над собою, вони не мали стриму в падінні, а заведена на манівці людськість, позбавлена вищого Божого закону, вже не знала, як їх зупинити й не мала для того сил. Віра в Бога і вірність його законам єдина може стримати людей від падіння, тільки вона може спрямувати їх на вірний шлях і тільки повне відродження віри в нас буде нашим порятунком.

Це те, що невпинно проповідував о. Василь Мельник.

Він ясно бачив, що й наш український нарід терпить лише через те, що світ забув ці основи, як також остерігав всіх нас, що кожна спроба нашого національного відродження буде марною, коли діяти мемо на основі фальшивих людських вчень, забуваючи й занедбуючи основи Божі, основи християнські. Він вважав, що навіть у випадку зовнішнього успіху наших визвольних змагань навіть у випадку відновлення української державности, ми розійдемося з нашою метою, коли не будуватимемо на глибокій християнській основі. В такому випадку повстала б, хоч і своя, та знову насильницька держава, яка не

відповідає природним основам нашого народу.

О. Василь Мельник глибоко вірив в історичне післанництво українців, вірив у те, що наш нарід страждає й бореться не за егоїстичну мету власного добробуту, а що головною метою його — влаштування християнського життя і така мета не може замкнутися тільки в рямках одного народу, одної нації, а мусить мати ушляхотноючий вплив в цілому світі. Ясними очима дивився о. Василь Мельник на самозабуття й саможертву нашої молоді й з глибоким болем стверджував, що жертва ця не вповні свідомо, мета її неясна кожному з тих, хто сам себе жертвував й жертвує й тому сила тої жертви, її вислід йде, частково, намарно. Збудження свідомости цілі нашої боротьби й наших жертв є найбільшою заслугою незабутнього пастиря.

О. Василь Мельник не відкривав нових істин. Він проповідував лише те, що звелів йому проповідувати Христос: істини так відомі всім і такі, ніби узнані всіма, але, однак, такі ще далекі від здійснення у житті. О. Мельник допомагав кожному з нас втілювати ті істини в нашій житті. Він вказував на загрозливість становища, коли для більшости, навіть віруючих, Бог є лише в церковній будові. Бог замкнений в мурах, а ціле життя віддають вони кесареві. Церква — спільнота людей і люди мусять стати Церквою! І тому, не боячися кривеньких посмішок, о. Василь Мельник рішучо поширив свою працю з проповідниці в храмі в широке життя. Його проповідницею стали рівно ж громадські збори селян, столи засідань громадських установ, студентські збори. У кожній нашій життєвій справі вимагав він здійснення християнських основ, вимагав дивитися на ціль і мету під кутом зору вищої нашої мети. Це зробило його працю особливо плідною.

О. Василь Мельник не був першим, хто почає тепер, в наші часи, голосно нагадувати українській громаді ім'я Бога. Ми спостерігаємо, як нимало політичних діячів, які ще донедавна проповідували людські вчення, голосять тепер доворот до Бога. Але о. Василь в одному й головному дуже різнився від них. Ці діячі, зневірившись у силі люд-

ських ідей для осягнення людської мети (скажімо, українська державність), здається не стоять ще на правильнім шляху. Для них Боже є, у великій мірі, лише засобом, середником до осягнення людської мети. З ім'ям Бога й, можливо, щирим поворотом до Його законів, думають осягти вони національного ідеалу, який є кінцевим для них. Поворот до Бога, хоч би й такий, є, правда, кроком вперед, ознакою потішаючою.

Але о. Мельник не міг бути так плитким у своєму ідеалі. Він розумніше й глибше любив наш нарід, знаючи, що тільки йдучи до найвищої мети, до Бога — Мети, осягне людство щастя й тільки тоді, як легка й самозрозуміла побічна річ, здійсняться й національні стремління нашого народу. В тому глибока різниця його проповіді основаної на релігії, від проповіді, що лише користає з релігії.

Ми вже сказали, що наша віра в майбутність скріплена прикладом жертви та прикладом ясної думки й віри. В постаті о. Василя Мельника поєдналося й те друге. Ми намагалися коротко переповісти його думки. Але чи не було правдивою жертвою його життя, особливо, останні довгі місяці страшно й безнадійної хвороби, місяці яких останні хвилини присвятив він тільки одному: передати так щиро любленій нашій громаді, а особливо молоді, цілу свою тривогу за нашу майбутність, за майбутність християнської душі нашого народу? Тривогу, але й віру, що прозріємо! Як би хотів він скоріше бачити нас зрячими. Як би хотів він позбавити нас тої чаші нових страждань яку неминучо питимемо, заки будемо сліпі. Тим бажанням й болем за нас просякнені всі сторінки його останніх книг — заповітів: "Українські Хрестоносці" та "Релігія й Життя".

Годі знати, чи вже тепер, з уст незабутнього пастиря, вчує наша громада Слово Правди, чи буде ще, глуха й сліпа, — страждати далі? Але він — плоть від плоті й кість від кости — син нашого народу, є свідком, що не вмерли в нас Божі первні й що час нашого Воскресіння приїде.

Др. Др. Андрій Пшівий

Золотоустому Бучаччини...

Пам'яті о. радника Василя Мельника, па-
роха Зеленої й Звенигорода, письменнико-
ві Василеві Лімниченкові.

“ПІД СИНІМ ОМОФОРОМ”

“Сняться нам нивки на узберіжжях нашої
рідної землі. Ці нивки видаються нам у
снах сходами до неба. Допоможе нам, Яс-
на Пані, на ці нивки з радісним плачем
припасти, цілуючи грудку батьківського
поля, наче мозіль рідної Мами..”

(о. Василь Мельник)

Мені 13-тий минув, як з далекої Бойківщини
знад голубої Лімниці прийшов у наше село пан-о-
тець Василь Мельник, письменник Василь Лімничен-
ко. Перша душпастирська станиця вела його до стіп
Ясної Пані, до Зарваниці, де він, як молоденький
сотрудник Львівської Капітули розвивав свій про-
повідницький, бесідницький талан, вітаючи прочан з
цілого золотого Поділля.

Другою станицею в його трудолюбному житті
були Зелена й Звенигород у бучацькому повіті, де
він провів 15-цять найкращих літ свого творчого
життя. Тут вложив він усю наснагу свого моло-
дого віку в твердий кам'яний ґрунт двох подільських
сіл. Незабавом охопив він своїм творчим зором, зма-
гом і впливом увесь бучацький повіт.

Його приїзд до села і його перша проповідь
закорінилися в душі молоденького гімназиста й сто-
ять ще і сьогодні в моїй пам'яті. Молодий панотець
у вишивану темними бойківськими взорами наг-
руднику (клерідзиса) з усміхненим куточком
уст, з прихильними очима голосив з пропо-
відальниці Божу Благовість. Децю розгублено
сприйняв я його проповідь. Церква дихала новим
томоном, новим духом...

По відході бувшого пароха, праведного святця
о. Василя Стрільбицького до Жизномира, охопило

село почування сирітства, осамітнення, опущення і непевної майбутности. Та новий панотець виповнив щцверть цю глибоку провалину й парохія одержала в ньому талановитого організатора, просвітника, народодлюбця й ревного священника.

“ХЛІБА Й НЕБА” стало провідною думкою його душпастирської праці. Добробут і розвиток народу на основах Божої Правди, на науці Христа було провідним дороговказом на цілому шляху його життя. Цю програму “Бог і Україна” голосив він все і всюди: в Церкві, Просвіті, Кооперації, на празниках і народніх зборах і здвигих.

Він мопутнів, дужчав і незабаром виріс до золотуостного бесідника, до речника і проповідника цілого бучацького повіту. З його словом числилися всі — великі і малі, прості й вчені, приятелі і вороги, свої і чужі церковні і світські крути!

“Найбільшою гордістю мого життя, це те, що я за п'ятнадцять літ мого душпастирювання виховав десять хрестоносців” говорив він, благослов'яни молодих юнаків, що в добрій вірі й в жертвенному запалі й за його глибоким переконанням йшли на оброну Богу й Батьківщини..

Та, военна хуртовина вирвала його враз з родиною з корінням з любого Поділля й він опинився знову в горах на Лемківщині, в Явірнику, опісля згодом на Словаччині, а в кінці в чужому — не рідному Мінхені. Тут наступила повна зміна в його житті. Публичну громадську працю залишив іншим керівним силам, а сам присвятив себе вповні Божій Благовісті, службі Божого Слова серед академічної молоді. Ще раз заблиснув його організаційний і письменницький талан. Він відновив організацію католицьких академіків “ТУСК Обнова”, створив Федерацію Обнов, видав журнал — Вісті цьогож товариства, став співосновником тижневика “Християнський Голос”, співвидавцем Християнської Бібліотеки.

Беззастережна відданість Богові, Його Правді і Церкві як основа кожної культурної, громадської і державницької дії була провідною думкою його праці. Цього “нового духа” вцеплював він молодим кадрам академічної молоді. Під його коротким, але

інтензивним проводом повстали нові ряди католицької інтелігенції, відданої Богові і Народові. Серед цієї праці відійшов передчасно в вічність, згорів, як ясний світильник на службі Бога, Церкви й Народу. Та його дух живе даліше не тільки в його парохіянах, його дітях і внуках, але й десятках академічної інтелігенції, що стоять тепер на чоловічих місцях нашої Діаспори.

Помер і лежить на мінхеському цвинтарі в маленькій, скромній могилі. Лиш шум високих топлів, нагадує тихий шелест смерек на звенигородському приходстві, де він часто в затишші творив нові поезії...

А ми його добрі знайомі згадуємо часто його праведний, молитовний спів в церкві, його грімке слово на зборах, празниках і народніх святах. Стоять нам у пам'яті тихі вечорі в приходських городах, де часто збиралися знавці мистецтва, культури і літератури при читанню його творів.

Його-ж дружина Марія, з роду Хоптяк, дочка диригента свят-юрського хору у Львові, доповнювала о. Василя в праці під кожним оглядом досконало і взірцево. Суверенно вичаровувала вона на тих мистецьких вечорах сердечно-гостинну, привітну атмосферу, якої подих усе манив гостей — учасників на нові культурно-мистецькі зустрічі на приходстві в Звенигороді, на нові тихі вечорі з Василем Лімниченком.....

Його письменницька спадщина обнімає великий діяпазон духової творчости від ніжної поезії лірики, до п'єс і драм, від публіцистично-світоглядних статей до філософічних-богословських застанов і рефлексій, від культурно-освітніх промов до державно-політичних викладів.

Вершком його релігійно-мистецької творчости, перлину релігійних рефлексій творить його остання збірка релігійно-богословських статей під наголовком: "Релігія і життя". У ній сплітається хрустально-чиста поезія з високо богословського-філософською-призадумою, культурно-громадські міркування з державницькими думками.

Це був його лебединий спів перед відходом до вічності, по нев'янучій вінець слави з рук Всевиш-

нього, Вседержителя світу.

Ця збірка становить невимірущий пам'ятник-заповіт життя о. радника Василя Мельника, Василя Лімниченка.

«Exegi monumentum aere perennius» (Horace)

“Я здвигнув собі пам'ятник міцніший від криці.”

Цей спомин в 30-ліття нашої останньої зустрічі, захований при пробі архипастиря скитальців, архиєпископа Івана Бучка, приятеля родини о. Мельника, в храмі св. Софії в Римі, а закінчений серед піль і гір зеленої Сирії. Хай-жеж він буде для Тебе, Панотче Василю, малою грудкою рідної землі на Твій майбутній пам'ятник від Твоїх друзів, приятелів, співробітників і однодумців цілого повіту і вірних Твоєї парохії. Я кінчаю його акордом Твоєї релігійної поезії, Твоїм заповітним Словом:

“І допоможи нам, наша Ясна Пані,
скріпленням на душі,
загартованим у злигоднях,
випробуванім у досвідах -
діждатися тієї днини, що в ній,
кажучи словами вже названого поета,
будемо вибиратися:

В дорогу далеку -
назад -
впіворіт -
В дорогу ясну - додому!”

о. Севастіян Сабол, ЧСВВ.
(Зореслав)

ФРАГМЕНТИ НЕЗАБУТНЬОГО

Будучи ще молоденьким клириком на гуманістичних, а потім філософічних студіях у Галичині, куди вислали мене, тоді ще твердого москвофіла, мої закарпатські настоятелі, — якимось попала мені в руки книжка дуже простих віршів якогось кобзаря-Шевченка. Ще дома, в школі, я чув про кобзи й кобзарів, про ліри та лірників, але про якогось кобзаря-Шевченка я не знав.

Я почав читати ті прості вірші Шевченка й вони поволі почали робити на мене величезне враження. Вони захоплювали мене, розпалювали, сон відбирали. Я читав їх жадібно, а потім із жалем відкладав, бо обов'язкові предмети — Гомер, Овідій, Цицерон, Аристотель — чекали на свою чергу.

Потім я читав поезії Івана Франка, Лесі Українки, Богдана Лепкого й інших, але все їхнє писання здавалось мені переквітлим минулим. Я шукав за чимось новішим, свіжішим, і перш ніж я побачив "Соняшні Кларнети" Павла Тичини та "Тринадцяту Весну" Максима Рильського, несподівано попала мені в руки ще "тепла, просто з друкарні" збірка поезій Лімниченка "Клонюсь" із чудовою мистецькою обкладинкою. Це був перший український поет на "досят руки" мені, бо ж його рідний брат був також і моїм співбратом у чернецтві й ми жили якийсь час у тому самому монастирі. Свіжа поезія Лімниченка, навіяна глибокою містикою, як також і бадьорий, пробоевий тон його патріотичних віршів у тій збірці - зразу ж припали мені до серця, і оце я почав слідкувати за поезіями Лімниченка, що друкувались у Дзвонах та Літературно Науковому Віснику.

Прошло багато років. Європа заклекотіла судорожною апокаліпсою світової війни, горіли українські села, кров'ю спливала українська земля, гинули тисячі Ольжичів, Теліг, Ірлявських, відомих і безіменних, усіх тих, що до шалу любили свою

вимріяну Україну, і, оце, “з вогню і диму тисячних пожегів”, як писав Лімниченко багато пізніше, — на південному боці Карпат і Besкидів з’явилися валки втікачів, що шукати рятунку у втечі чим далі від червоного молока.

І ось, одної соняшної неділі, на залізничному дворці невеличкого містечка Межилабірців у Карпатах я несподівано стрінув довгий поїзд із втікачами з сусідньої Галичини-Лемківщини. Між сотками втікачів, що зраділи, коли почули українську мову навіть і по цьому, “словацькому” боці Карпат, я побачив молодого ще священика, що сидів на клунках, на кінці довгого, відкритого вагону, із єрейським молитвословом у руках.

— Слава Ісусу Христу! — привітав я того священика-гостя. — Вітайте у нас, на Словаччині.

Він з усмішкою приємною на устах, поглянув на мене своїми глибокими бракутними очима, підвівся із своїх клунків і простягнув до мене руку на привітання:

— Слава на віки, отче! — сказав він. — Я називаюся Василь Мельник, а оце моя дружина, Марійка, син Андрій та мої дочки Маргуса та Тереня.

Слово до слова, і я довідався, що о. Василь Мельник — це рідний брат нашого ченця, Впр. о. Венедикта Мельника. Ні, це не тільки рідний брат мого співбрата по Чину, це також поет Лімниченко, найкращий український католицький поет, за якого поезіями я роками слідкував і ані не приснилось мені, що я колись побачу Лімниченка, що я на власні очі побачу дійсного, на правду живого українського поета.

Після короткої виміни думок удалось мені переконати Отця Василя та його родину, що їм краще лишитись у нас, на багатій тоді і ще спокійній, війною недіткненій Словаччині, ніж їхати поїздом у далекі й невідомі світи. Я стягнув їх усіх із поїзду й забрав їх до нашого монастиря в Межилабірцях, а наступного дня перевіз їх особовим поїздом на південь, до містечка Требішова, де в монастирі було більше місця після того, як молодшу, студіюючу чернечу братію — разом із ліжками, столами,

кріслами, кухонним приладдям та потрібними запасами харчів — удалось примістити в безпечнішому місці, далеко, в горах Татрах. Тут, у Требішові, панство Мельники разом із чотирьома ченцями щасливо прожили часті налети советських літаків і щоденні бомбардування і перехід фронту і всі страхоття перших днів советської окупації.

В нових обставинах усі ми спали по підлозі, покритій соломкою. Вечорами не вільно було запалювати світел ні на вулицях, ні в домах. І оце, не раз, зайшовши до кімнати, де мешкав Отець Василь із сином Андрієм, а бачив, як поет Лімниченко, при відкритому вікні, при світлі місяця, кривими рядками клав на папір свої римовані молитви, свої тихі скарги до Бога, мрії свої високі, окрилені, що їх потім, наступного дня, у спокійний час читав мені й ми разом продискутували багато денного про українську літературу, про потребу репрезентаційного католицького літературного журналу ітп. За такими дискусіями Лімниченко забував на те, що 12-15 кілометрів на захід від Требішова горів пекельний фронт, що його через сім тижнів навіть густо розставлені "катюші" не могли зрушити з місця.

Там то, в требішівському монастирі Отців Василіян, при сьвяті місяця поет Лімниченко писав свою більшу поему, чи баладу під наголовком "Шляхами Христових Бідолах", чи під подібним наголовком. Цей твір особливо сподобався мені, я радив авторі поробити ще такі й такі поправки й доповнення, і думаю, що він їх зробив, але по сьогоднішній день я не бачив того твору в жадній публікації.

Потім о. Василь Мельник виїхав із родиною до Баварії, осів у Мюнхені і там працював і там важко занедужав і вмирав там, на чужині, далеко від України, яку він так гаряче любив.

Коли під тиском обставин я також мусів покинути рідні землі й опинився в Австрії лист одного приятеля сповістив мене про те, що мій щирий друг, Отець Василько, догоряє і дуже бажав би ще хоч раз у житті побачитися зо мною. Я поїхав до нього, відвідав його в мюнхенській лікарні, але він на правду вже догоряв... Ми ще говорили, поему про Христових Бідолах згадували, про писання "до мі-

сяця..." і Отець Василько всміхався своєю чудовою усмішкою Божого праведника-святця. Тоді ми й попрощались назавжди.

Але пам'ять про поета Лімниченка, а ще більше про Отця Василька, Божого святця, остане в мені жива й назавжди незабутня.

* * *

Д-р Марія Струтинська

"БОЖА ЛЮДИНА"...

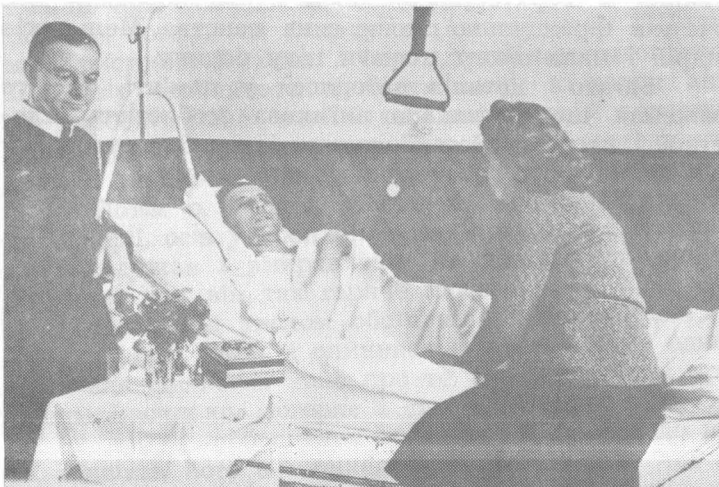
11/12. 1979 р.

Отця Василя Мельника я пізнала особисто щойно на еміграції. Це була виїмкова особистість, що як духовник "Обнови" захоплював своїм ідеалізмом молодь і старших. О. Василь Мельник був обдарений не тільки як письменник, але мав великий дар слова і його ентузіазм уділявся тим, що його слухали. Вже минуло 30 років часу мого таборування в Герхтесгаден, де я вчила короткий час початків французької мови сина панства Мельників Андрія і мала змогу пізнати цілу родину.

Багато деталей затерлося у пам'яті, але те враження, що викликала виїмкова особистість шляхетної і наскрізь Божої людини, якою був отець Василь залишилось незатерте простором часу.

О. Василь та Ігумен оо. Капуцинів

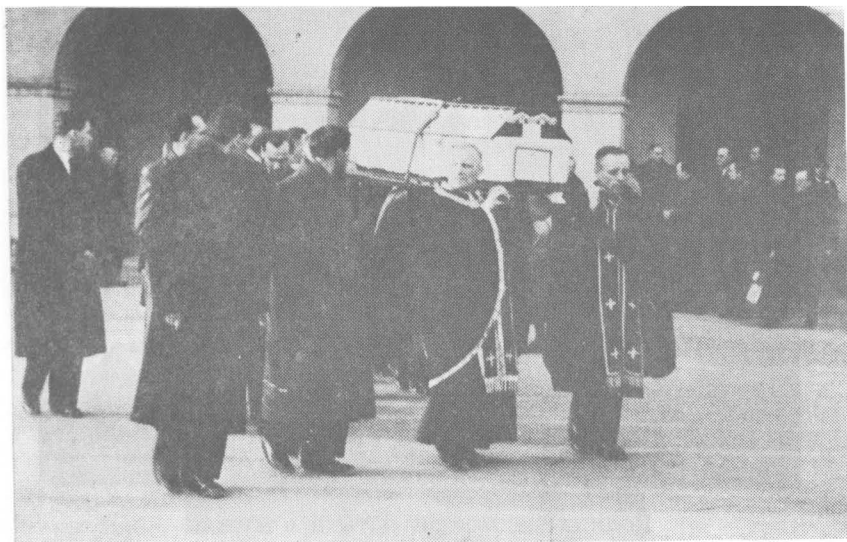
В лічниці о. Д-р С. Саболь і п-ні Марія біля хворого.

Родина на могилі батька і мужа.

Могила хрестоносця.

Траурний похід...

Похорон лицаря Білої Пани

Автор з донями — Мартою і Тересою

Родинна трапеза

Срібний Ювілей

Три швагри
О. Василь, проф. Гром'як і о. Михайло Олійник..

о. Василь з дружиною Марією.

Молоде супружжя

о. Василь...

З М І С Т

Стор.

Слово Мирослава Любачівського, архієпископа
митрополита.. 3

В. О. Луців: Децю про життя і творчість о. В. Мель-
ника-Лімниченка 5

I. Е С Е Ї 15

Айстра	16
Ахіллева п'ята	17
Біль матері	18
Біль у душі	19
Блакитна постать	20
В затишнім царстві моїх дум	21
Вечір	22
Вечірня молитва	23
Вечірні дзвони	25
Відвідини	27
Віра	29
Година владарів темряви	30
Дві сестри	31
Де?	32
Життя	33
Загашене сонце	34
Закам'яніле серце	35
Знесилля	36
Зрада	37
Камінь	38
Куди піду?	39
Лист	40
Люди з опасками	42
Люпанар	44
Моя смерть	45
М'ячик	46
На дорогах скитання	47
На сумерках	48
Нєсви	50
Огуда	51
Поєднання	52
Поможи мені	53
Радість	54

З М І С Т

	Стор.
Радосте моя	55
Романтика	56
Самота	57
Сльози	58
Сміюся зі себе	59
Собака	60
Собачі звичаї	61
Стават..	62
Таїнство	63
Тінь	64
Тривога	65
Туга	66
Туга за чином	67
Тунель смерти	68
Уб'ю тебе	70
Хрест	71
Чи бачите?	72
Чи болять?	73
Чи тямиш?	74
Чи чуєте?	75
Щастя без щастя	76
Я йшов шукаючи	77
II. ПУБЛІЦИСТИКА	
	79
Великі духи народу	80
У свят-вечір	83
Довірлива молитва	85
Післанництво українського народу	Вступ 106
Кого з двох ви бажаєте?	119
Між нами та ними	124
Поворот до Бога	129
Пораженство	131
Свят-вечір	133
Таборове життя	135
III. КНИЖНІ ВИДАННЯ	137
ПОЧАТОК ЧИ КІНЕЦЬ?	139
Ренесанс християнізму в Європі	140

ЗМІСТ

	Стор.
1. Демонізм нашого часу	140
2. Три платформи демонізму	141
3. Чотири роди новочасного фаталізму	142
4. Християнський прогресивний рух	145
5. Християнський волонтаризм	147
6. Християнський персоналізм	149
7. Християнський гуманізм	150
8. Християнський реформізм	152
9. Прогрес, культура, традиція	154
10. Назустріч новій епосі	156
РЕЛІГІЯ І ЖИТТЯ	157
Ознаки нашого часу	158
“Тьма кромішня”	164
В ім'я чого?	170
Релігія і життя	176
Релігія і культура	181
Релігія і чин	186
Згідність діла з Божим законом!	190
Дух єдності і згоди	193
Християнська демократія	198
Хліб життя	204
Під синім омофором	211
УКРАЇНСЬКІ ХРЕСТОНОСЦІ	251
П'яний Вавилон	216
Боже царство на землі	226
Проблеми молодости	233
Де наші Предтечі?	239
Що ви думаєте про Христа?	246
УКРАЇНСЬКІ ХРЕСТОНОСЦІ	251
1. Лицарями св. Духа	254
2. Марійськими Лицарями	254
3. Вершниками духового життя	255
“Підійміть знамено воєнне на Вавилон”	256
За ренесанс української християнської, а не азійської духовости	260

ЗМІСТ

	Стор.
За наше моральне вздоровлення!	268
За християнську поставу до життя	271
За дивізацію нашого життя	274
Містична троянда	276
ПРИТЧІ	280
Передмова	280
Казка про сердечну ниточку	286
Ярмо сонця	290
Альхемік	295
Зерно пшениці	297
Тінь	302
Дикий виноград	310
Світло темені	314
Притча про хліб	318
“Мій мир даю вам!”	322
Проф. д-р Йосип Дачкевич: УІ. Спогади про о. Василя Мельника-Лімниченка	326
О. д-р Іриней Назарко ЧСВВ: Велика вєрата — о. Василь Мельник-Лімниченко	329
Невідомий: Провісник нашого воскресіння	333
Під синім омофором	338
Фрагменти незабутнього	342
Д-р М. Струтинська: Божа людина	345

